

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**BANKACILIKTA KÂR YÖNETİMİ UYGULAMALARI:
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR
ANALİZ**

ALİ GÜÇLÜ

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. HÜSEYİN ÇETİN**

KONYA-2022

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**BANKACILIKTA KÂR YÖNETİMİ UYGULAMALARI:
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR
ANALİZ**

ALİ GÜÇLÜ

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. HÜSEYİN ÇETİN**

KONYA-2022

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı soyadı	Ali GÜÇLÜ		
	Numarası	148111013004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme / İşletme		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tezin Adı	Bankacılıkta Kâr Yönetimi Uygulamaları: Türk Bankacılık Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Analiz		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ali GÜÇLÜ

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı soyadı	Ali GÜÇLÜ		
	Numarası	148111013004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme / İşletme		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hüeyin ÇETİN		
	Tezin Adı	Bankacılıkta Kâr Yönetimi Uygulamaları: Türk Bankacılık Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Analiz		

Kâr yönetimi kavramı literatürde oldukça üzerinde durulan bir konudur. Kısaca kâr yönetimi, tahakkuk esaslı muhasebe veya gerçek kâr yönetimi teknikleri kullanılarak kârın olduğundan fazla ya da az olarak gösterilmesi olarak tanımlanabilir. Hem reel sektör hem de bankacılık sektörü üzerinde kâr yönetimine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Ancak bankacılık kesiminde yapılan kâr yönetimi kavramını tespit etmede geliştirilen modeller için bir görüş birliği oluşmamıştır. Bu çalışmada Türk bankacılık kesiminde faaliyette bulunan bankalar, mevduat bankaları ve diğer bankalar olarak gruplandırılmış ve bu bankaların kâr yönetimi davranışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Diğer banka grubu içine yatırım ve katılım bankaları dâhil edilmiştir.

Kâr yönetimi için iki yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi tahakkuk esaslı kâr yönetimi, diğeri ise işlem esaslı kâr yönetimidir. İşlem esaslı kâr yönetiminde yöneticiler, işlemler üzerinde oynama yaparlar. Tahakkuk esaslı kâr yönetiminde ise önce muhasebeye konu işlemler kaydedilir. Daha sonra muhasebe standartlarındaki esneklikten faydalanılır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kâr yönetimi davranışında bulunup bulunmadıklarını ya da birbirlerinden farklı kâr yönetimi davranışı sergileyip sergilemediğini tespit etmektir. Çalışmaya Türkiye’de faaliyet gösteren 37 banka dâhil edilmiştir. Bunlardan 25 tanesi mevduat bankası, 12 tanesi ise diğer bankalara dâhil bankalardan oluşmaktadır. Çalışmaya analize konu bankaların 2005-2021 yılları dâhil edilmiştir. Bankaların kâr yönetimi davranışları panel veri analizi yöntemi kullanılarak irdelenmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ise korelasyon analizi ile tespit edilmiştir.

Bankaların kâr yönetimi davranışlarının tespit edilmesi amacıyla iki ayrı model oluşturulmuştur. Bankalarda kâr yönetimi davranışları genel itibarıyla mali tablolarındaki kayıp kredi karşılıkları (LLP) ve özel karşılıklar (LLA) kalemleri kullanılmak suretiyle tespit edilmektedir. Bu nedenle bu modellerde özel karşılıklar ve kayıp kredi karşılıkları bağımlı değişken olarak yer almıştır. Analiz, hem model 1 hem de model 2 tahminlerinin bankaların kâr yönetimi yaptıklarını göstermiştir. Ancak, diğer bankaların mevduat bankalarına göre daha fazla kâr yönetimi davranışı gösterdiği de yapılan analizlerden tespit edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, bankaların kâr yönetimi faaliyetinde bulunduğunu göstermektedir. Bu yöntemin banka mali tablolarını kullanan üçüncü kişilerin zararına sebep olduğu ve yetkili mercilerin bu konuda önlem almasının önemli olduğu değerlendirilmektedir. Yetkili merciler bu sorunu önlemek için mevzuatta düzenlemeler yapabilir, muhasebe ve denetim standartlarının bu uygulamaları önleyecek şekilde düzenleyebilir, bağımsız denetimin ve kurumsal yönetimin etkinliğinin artırılmasını sağlayabilir. Firma dışında yapılacak bu düzenlemelerin yanında şirketlerde iç denetimin etkinliğinin artırılması ve yönetim kurullarındaki bağımsız üye sayısının artırılması gibi önlemler de alınabilir.

Anahtar Kelimeler: Kâr Yönetimi, Türk Bankacılık Sistemi, Özel Karşılıklar, Kayıp Kredi Karşılıkları

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Ali GÜÇLÜ		
	Student Number	148111013004		
	Department	Business		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Hüseyin ÇETİN		
	Title of the Thesis/Dissertation	Earnings Management Practices in Banking: Comparative Analysis in Turkish Banking Sector		

The concept of earnings management is a subject that is very focused on the literature. In short, earnings management can be defined as more or less than the profit, using accrual based accounting or actual earnings management techniques. There have been studies on earnings management on both the real and banking sector. However, there has been no consensus for models developed to identify the concept of earnings management in the banking sector. In this study, banks operating in the Turkish banking sector are grouped as deposit banks and other banks, and their earnings management behavior has been tried to be identified. Investment and participation banks are included within the other bank group.

Two methods are used for earnings management. The first is accrual-based earnings management, and the other is transaction-based earnings management. In transactional-based earnings management, managers play on transactions. In accrual-based earnings management, accounting transactions are recorded at first. Later, it is made use of the flexibility of accounting standards.

The purpose of this study is to determine whether banks operating in Türkiye have been involved in earnings management behaviors or have demonstrated different earnings management behaviors. The study included 37 banks operating in Türkiye. 25 of them are deposit banks and 12 of them are the other banks group. The study included the 2005-2021 years of the banks in the analysis. Earnings management behaviors of banks were determined using panel data analysis method. The relationship between dependent and independent variables is determined by correlation analysis.

Two separate models have been created to identify earnings management behaviors of the banks. In general, the earnings management behaviors in banks are determined by the use of loan loss provisions and loan loss allowances items in financial statements. For this reason, loan loss provisions and loan loss allowances were included as independent variables in these models. The analysis showed that both model 1 and model 2 estimates state that the banks manage their profits. However, it has been determined from analysis that other banks have demonstrated more earnings management behaviors than deposit banks.

The results from the study show that banks involved in earnings management. This method is considered to be a cause of damage to third parties using bank financial statements and is significant for executive authorities to take action on this issue. To prevent this problem, executive authorities can make regulations in the legislation, regulate accounting and audit standards to hinder these practices, and improve the effectiveness of independent audit and corporate governance. Besides these regulations outside the company, measures can be taken, such as improving the effectiveness of internal auditing in firms and increasing the number of independent members on the board of directors.

Keywords: Earnings Management, Turkish Banking System, Loan Loss Allowances, Loan Loss Provisions

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	ix
Kısaltmalar Listesi.....	x
Tablolar Listesi	xi
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÂR YÖNETİMİ

1.1. Genel Olarak Kâr Yönetimi Kavramı	6
1.2. Kâr Yönetimini Teşvik Eden Sebepler	12
1.2.1. Sermaye Piyasalarının Neden Olduğu Etmenler	13
1.2.2. Sözleşmelerin Neden Olduğu Etmenler	14
1.2.3. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Neden Olduğu Etmenler	16
1.3. Kâr Yönetimini Sınırlayan Etmenler	17
1.3.1. Muhasebe İlkeleri ve Standartları	18
1.3.2. Tahakkuk Esasına Göre Raporlama Yapılması.....	19
1.3.3. Kurumsal Yönetimin Etkinliği ve Sahiplik Yapısı	20
1.3.4. İç Denetim ve Bağımsız Dış Denetimin Varlığı	21
1.3.5. Kamunun Etkin Denetimi	22
1.3.6. Kâr Yönetimi Yapılması durumunda Katlanılacak Maliyetler	22
1.3.7. Daha Önce Yapılan Kâr Yönetimi Uygulamaları	23
1.3.8. Diğer Etmenler	24
1.4. Kâr Yönetiminin Teknikleri.....	26
1.4.1. Tahakkuk Esaslı Kâr Yönetimi	26
1.4.2. Gerçek Kâr Yönetimi	28
1.4.3. Kârın İstikrarlı Gösterilmesi	30
1.4.4. Kâr Kayması.....	33
1.4.5. İleri Düzey Teknikler	34
1.4.6. Muhafazakâr Muhasebe Uygulamaları	35
1.5. Tahakkuk Esaslı Kâr Yönetimi Modelleri	37
1.5.1. DeAngelo Modeli.....	38
1.5.2. Dechow ve Dichew (Nakit Akışları) Modeli	40
1.5.3. Dechow, Kothari ve Watts Modeli.....	41
1.5.4. Düzeltilmiş Jones Modeli.....	41

1.5.5. Healy Modeli.....	43
1.5.6. İşletme Modeli	45
1.5.7. Jones Modeli	46
1.5.8. Ronen ve Sadan Modeli	48
1.5.9. Sanayi Modeli	49
1.6. Gerçek Kâr Yönetimi Modelleri	50
1.6.1. Gunny Modeli	51
1.6.2. Roychowdhury Modeli.....	54
1.7. Kâr Yönetiminde Karma Modeller	55
1.7.1. Beneish Modeli	55
1.7.2. Spathis Modeli	57
1.7.3. Zang Modeli	58
1.8. Bankaları Kâr Yönetiminde Bulunmaya İten Sebepler	60
1.9. Kâr Yönetiminde Bankaların Kullandığı Yöntemler	61
1.10. Bankacılıkta Bir Kâr Yönetimi Uygulaması Olarak Karşılıklar	68
1.11. Bankalardaki Kâr Yönetimine İlişkin Literatürde Yapılan Çalışmalar	73

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

2.1. Türk Bankacılığının Tarihi Gelişimi.....	99
2.1.1. Osmanlı Dönemi (1847-1923)	100
2.1.2. Milli Bankalar Dönemi (1923-1933)	103
2.1.3. Kamu Bankaları Dönemi (1933-1945).....	106
2.1.4. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960).....	107
2.1.5. Planlı Dönem (1960-1980).....	108
2.1.6. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2001).....	111
2.1.7. Yeniden Yapılanma Dönemi (2001-2007).....	115
2.1.8. Küresel Finansal Kriz ve Sonrası Dönem (2007-...)	116
2.2. Türk Bankacılık Kesiminin Mevcut Yapısı	120
2.3. Türk Bankacılık Mevzuatında Kâr Yönetimine İlişkin Yapılan Düzenlemeler	125
2.3.1. 2006 Yılına Kadar Yapılan Düzenlemeler	125
2.3.2. 2006 Yılı ve Sonrasında Yapılan Düzenlemeler	127

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KÂR YÖNETİMİ UYGULAMALARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

3.1. Araştırmanın Amacı.....	131
3.2. Araştırmada Kullanılan Örneklem ve Değişkenler.....	132
3.3. Araştırmanın Hipotezleri	136
3.4. Kâr Yönetimini Tespit Etmede Bankacılıkta Kullanılan Modeller	138
3.5. Araştırmanın Veri Seti ve Yöntemi	143
3.5.1. Veri Seti	143
3.5.2. Araştırmanın Yöntemi.....	145
3.5.3. Kesit Veri Yöntemi	147
3.5.4. Panel Veri Analizi	148
3.5.5. Durağanlık Kavramı.....	149
3.5.6. Bir Zaman Serisi Değişkeninin Bütünleşme Derecesinin Belirlenmesi	151
3.5.7. Yatay Kesitliliğin Belirlenmesi ve Birim Kök Testleri.....	152
3.5.8. Yatay Kesitsel Bağımsızlık	153
3.5.9. Paseran (2004) Yatay Kesit Bağımsızlık Testi	153
3.5.10. CIPS İkinci Nesil Birim Kök Testi	156
3.5.11. Hausman Testi.....	158
3.5.12. Sabit Etkiler Modeli	159
3.5.13. Tesadüfi Etkiler Modeli	160
3.5.14. Panel Veri Analizi Yönteminin Seçilmesi	161
3.6. Analiz ve Bulgular	162
3.6.1. Tanımlayıcı İstatistikler	162
3.6.2. Korelasyon Katsayıları.....	165
3.6.3. Paseran (2004) Testi Sonuçları	167
3.6.4. CIPS Birim Kök Testi Sonuçları.....	169
3.6.5. Hausman Testi Sonuçları	169
3.6.6. Araştırma Modellerinin Tahmini ve Hipotezlerin Test Sonuçları	170
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	179
KAYNAKÇA.....	184

TEŞEKKÜR

Zorlu ve keyifli bir süreç olan doktora eğitimim boyunca, gerek konu belirleme aşamasında gerekse doktora tez sürecinin diğer aşamalarında benden desteğini bir an olsun esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin ÇETİN başta olmak üzere, tez yazımı sürecinde kıymetli fikirlerinden faydalandığım değerli hocalarım Prof. Dr. Selim KAYHAN, Prof. Dr. Raif PARLAKKAYA ve Doç. Dr. Mehmet Nuri SALUR ile tez savunma sürecinde değerli görüşleri ile bana yol gösteren Prof. Dr. Melek ACAR ve Prof. Dr. Baki YILMAZ hocalarıma da teşekkürlerimi arz ederim.

Ayrıca tez hazırlama süreci başta olmak üzere doktora sürecinin tüm aşamalarında bana desteklerini esirgemeyen, tez çalışmasının son aşamasına gelinceye kadar beni teşvik eden Necmettin Erbakan Üniversitesinin değerli hocalarına ve çalışanlarına da ayrıca teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak bu süreçte her zaman benim yanımda olan ve bana yardımını esirgemeyen başta eşim olmak üzere ailemin diğer üyelerine de çok teşekkür ederim.

KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKK	: Bakanlar Kurulu Kararı
FASB	: Mali Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board)
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
GSYH	: Gayri Safı Yurtiçi Hâsıla
KGK	: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
LLA	: Özel Karşılıklar (Loan Loss Allowances)
LLP	: Kayıp Kredi Karşılıkları (Loan Loss Provisions)
SEC	: Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (Securities and Exchange Commission)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPV	: Özel Amaçlı Araçlar (Special Purpose Vehicles)
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Kâr Yönetimiyle İlgili Yapılan Önemli Çalışmalar	92
Tablo 2.1. Osmanlı Bankasının Kuruluş Hisselerinin Dağılımı	101
Tablo 2.2. Osmanlı Devletinde Kurulan Yabancı Bankalar ve Şubeleri.....	102
Tablo 2.3. Planlı Dönemde Banka ve Şube Sayıları.....	110
Tablo 2.4. 1981-2000 Yılları Arası Banka ve Şube Sayıları	113
Tablo 2.5. 2007-2020 Dönemi Bankacılık Sektör Göstergeleri (Milyon TL).....	118
Tablo 2.6. 2021 Yılı İtibariyle Türkiye’de Faaliyette Bulunan Bankalar	120
Tablo 2.7. 2021 Yılı İtibariyle Sektör Bazında Özet Mali Tablo Kalemleri	122
Tablo 2.8. 2021 Yılı İtibariyle Bankaların Personel ve Şube Sayıları	123
Tablo 2.9. 2021 Yılı İtibariyle Bankacılık Kesiminin Ekonomideki Yeri	124
Tablo 3.1. Kâr Yönetimi Çalışmalarındaki Yöntemler ve Değişkenler	138
Tablo 3.2. Araştırmaya Dâhil Edilen Bankalar	143
Tablo 3.3. Değişkenlerin Sembol ve Tanımları İle Araştırmada Kullanılan Modeller	144
Tablo 3.4. Mevduat Bankalarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	162
Tablo 3.5. Diğer Bankalara İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	164
Tablo 3.6. Mevduat Bankaları İçin Spearman Korelasyon Matrisi.....	165
Tablo 3.7. Diğer Bankalar İçin Spearman Korelasyon Matrisi	166
Tablo 3.8. Paseran CD Testi Sonuçları.....	168
Tablo 3.9. Bankalar İçin CIPSTesti Sonuçları	169
Tablo 3.10. Bankalar İçin Hausman Testi Sonuçları.....	169
Tablo 3.11. Mevduat Bankaları İçin Sabit Etkiler Modeli Sonuçları (Model 1).....	170
Tablo 3.12. Mevduat Bankaları İçin Tesadüfi Etkiler Modeli Sonuçları (Model 2).....	172
Tablo 3.13. Diğer Bankalar İçin Sabit Etkiler Modeli Sonuçları (Model 1)	174
Tablo 3.14. Diğer Bankalar İçin Sabit Etkiler Modeli Sonuçları (Model 2)	176

GİRİŞ

Ekonominin hem büyüdüğü hem de ekonomik çöküntülerin yaşandığı dönemde bankalar ekonomide önemli işlevler üstlenmiştir. Bir ekonomide bankacılık kesiminin başarısız olması, diğer kesim başarısızlıkları ile kıyaslandığında daha ciddi sıkıntılar oluşturabilmektedir. Banka başarısızlıkları, hem kredi sağlayıcılar, hem mevduat sahipleri hem de mevduat talep edenleri olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomide bankaların çok yönlü işlevi bu başarısızlıkların ekonomiye etkisini artırmaktadır. Bankalar ekonomiye kaynak sağlamakta, hem piyasadaki diğer bankalarla hem de ekonominin diğer kesimlerindeki oyuncularla işbirliği yapmaktadır. Bankaların ekonomi içindeki çok etkileşimli bu durumu, kendi başarısızlıklarının denizdeki dalga misali ekonomideki diğer oyunculara da yayılmasına neden olmaktadır. 2001 ekonomik krizindeki gibi büyük çaplı banka başarısızlıkları ekonomideki diğer kesimlerde meydana gelen buhranlardan ekonomiyi daha fazla etkilemektedir. Bu bunalımlar sonucunda, hem mevduat sahipleri hem de bankadan kredi kullananlar ciddi kayıplar yaşamaktadır. Bankalar bir ekonomide adeta mali aracı konumundadırlar. Bu aracılık faaliyetleri de güven esasına göre yürütülmektedir. Bankalara olan güven kaybı, ekonomideki kesimler arasında bir kaynak aktarma sorununa neden olabilmektedir.

Mali kesimin tarihi serüvenine bakıldığında, uluslararası alanda paranın dolaşımı mal veya hizmetlere nazaran oldukça hız kazanmıştır. Bu hız, aynı zamanda mali kesim üzerindeki devlet denetimimin oldukça önemli bir hâl almasına neden olmuştur. Bu kadar hızlı hareket eden para ve sermaye ve bu para ve sermayeye yön veren bankaların yetkilendirilmiş bir kamu kuruluşu tarafından denetlenmesi gereği ortaya çıkmıştır. Kamu otoritesinin bankalar üzerindeki bu denetim gücü, bankaların daha ciddi hareket etmelerine ve piyasaları hareketlendirme isteklerine gem vurmuştur. Ancak bu düzenlemeler bile zaman zaman mali kesimden kaynaklanan buhranların önüne geçememiştir. Küreselleşme ile para ve sermaye piyasalarının birbirleri ile olan etkileşimleri artmış, bu husus da önemli ölçüde bu piyasalarda oynaklıkların ve bunalımların olmasına neden olmuştur. Özellikle 1990'lı yılların başından itibaren mali kesim ve özelinde bankacılık kesiminin neden olduğu ekonomik çöküntüler, bu kesimler üzerinde yapılan denetimleri yeniden sorgulanır hâle getirmiştir. Bankacılık kesiminin ekonomiye bu denli etkisi, bu kesim üzerinde çalışan araştırmacıların da dikkatini çekmiş ve bu konuda daha etkili gözlemler yapılmaya

başlanmıştır. Mali kesimde meydana gelen bu dönüşüm, araştırmacılara oldukça verimli bir çalışma alanı sunmaktadır.

Bankacılık kesiminin ekonomi içindeki bu rolü, bankacılık işlemlerinin güvenilir olmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda bankaların yaptığı işlemlerin belli kıstaslar çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Mali sektör dışındaki şirketlerde olduğu gibi bankalar da bir döneme ilişkin faaliyet sonuçlarını kamuoyuna mali tabloları aracılığıyla duyurmaktadır. İşte bu tablolarda yer alan işlemlerin gerçek mahiyetiyle yer alması, mali tabloların güvenilirliğini de artıracaktır. Mali tabloların güvenilir, açık ve şeffaf olarak raporlanması için belli düzenlemeler yapılmaktadır. Bu raporların sunuş şeklinin standartlaştırılması ve mali tabloların bağımsız denetimden geçirilmesi, raporlarda sunulan bilginin güvenilirliği için alınan önlemlerden bazılarıdır. Bu bağlamda Türkiye’de faaliyet gösteren Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) gibi kurumlar kendilerine verilen yetkiler çerçevesinde sunulan bu tabloların belirli ilkeler çerçevesinde hazırlanmasına yönelik düzenlemeler yapmaktadırlar. Ancak tüm bu düzenlemelere rağmen mali tabloların arzında bazı bilgilerin gerçeğe aykırı olarak sunulduğu görülebilmektedir. Bu hususun birkaç nedeni olabilir. Banka yöneticilerinin kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmesi ve bankanın kârlı olduğu izlenimini vermeye yönelik güdüler, mali tablolarda gerçeğe uygun olmayan bilgilerin raporlanmasına neden olmaktadır. Mali tablolarda yapılan bu oynamalar çoğu zaman kâr kaleminde yapılmaktadır. Kâr kaleminde yapılan bu oynamalara yazında kâr yönetimi adı verilmektedir. Mali tabloların yöneticilerin onayı olmadan kamuoyuna açıklanmadığı göz önünde bulundurulduğunda, kâr kaleminde yaşanan bu sapmaların yöneticilerin haberi olmadan yapılmasının mümkün olmadığı görünmektedir. Bu açıdan bakıldığında kâr yönetimi uygulamalarının idari kadroların bilgisi dışında yapılması ihtimal dışıdır. Dolayısıyla kâr yönetimi uygulamalarının bir yönetici tercihi olduğu söylenebilir. Yöneticilerin böyle bir tercihe yönelmesinin sebebi, ilgili kuruluşların kârlarında oynaklık olduğu, güvenilirmez ve riskli bir firma görüntüsü vermek istememeleri de olabilir.

Bu açıklamalar ışığında bu tezin ayırt edici özelliğinin, piyasanın önemli oyuncularından biri olan bankaların kâr yönetimi davranışlarının tespit edilebilmesini sağlamak olduğu ifade edilebilir. Bankaların kâr yönetimi uygulamalarını tespit edilmesinde

kullanılabilecek değişik ekonometrik yöntemler bulunmaktadır. Bu tez çalışmasında mali tablo kalemlerini esas alarak kâr yönetimi uygulamalarını tespit etmeye yönelik geliştirilen iki adet ekonometrik model kullanılacaktır. Yukarıda da belirtildiği gibi bankaların kâr yönetimi uygulamalarına başvurma nedenleri arasında kendilerinin oynak bir kâr yapısına sahip olmadıkları izlenimi vermek ve kârda meydana gelen aşırı dalgalanmaların önüne geçmek isteği sayılabilir.

Yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde kâr yönetimine ilişkin çalışmaların mali kesim dışındaki kesimlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Mali kesim temelli çalışmalarda ise çalışmayı yapan araştırmacıların belli ülkeler veya ülke toplulukları üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırdıkları görülmektedir. Ayrıca yapılan çalışmaların çoğu BDDK sınıflandırmasında mevduat bankası olarak adlandırılan bankalar üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada ise Türk bankacılık sisteminde yer alan tüm bankalar çalışmaya dâhil edilmiştir. Türk bankacılık sisteminde bankalar BDDK tarafından mevduat bankaları, katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları olarak tasnif edilmektedir. Özellikle Türkiye özelinde yapılan çalışmaların mevduat bankaları üzerinde yapıldığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla katılım ve yatırım bankaları üzerinde kâr yönetimi çalışmaları Türkiye özelinde mevcut değildir. Bu bağlamda Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat, katılım ve yatırım bankalarının 2005-2021 arasındaki mali tablo verileri çalışmada örneklem olarak alınmıştır. Çalışmanın bu özelliğinin yazında yer alan bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Kâr yönetimi adı altında yapılan çalışmalara bakıldığında, hem gelir tablosu hem bilanço kalemlerinin kullanılarak işletmelerin kâr yönetimi davranışlarının tespit edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bankalar için yapılan çalışmalarda da benzer kalemlerin kullanıldığı müşahade edilmektedir. Bu kalemler, kayıp kredi karşılıkları (loan loss provisions) ve (loan loss allowances) özel karşılıklardır. Kâr yönetimi çalışmalarında kayıp kredi karşılıklarını önceleyen çalışmalar olduğu gibi özel karşılıkları da önceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada, hem kayıp kredi karşılıkları hem de özel karşılıklar kalemi kullanılmıştır. Özel karşılıklar ve kayıp kredi karşılıklarını içeren ekonometrik modellerde bu kalemlerle ilişkilendirilen değişkenlerin, bankaların kâr yönetimi uygulamalarındaki rolü değerlendirilmiştir. Bu nedenle mevcut tez çalışmasında, bankaların kâr yönetimi davranışlarını tespit etmek için iki adet ekonometrik model kullanılmış ve bu ekonometrik modellerde özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıklarını (LLP) etkileyen

bağımsız değişkenlere yer verilmiştir. Dolayısıyla modellerde yer alan değişkenlerin özel karışıkları (LLA) ve kayıp kredi karşılıklarını (LLP) nasıl etkidiği de bu tez çalışması kapsamında analiz edilmiştir. Ayrıca bu çalışma ile bankaların kâr yönetimi davranışları sergilerken, genel makroekonomik göstergeler ile bu karşılıklar arasında bir etkileşim olup olmadığı da değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bu tez çalışmasının yazına sağlayacağı diğer bir katkı ise, ekonometrik modellerde kullanılan değişkenlerin kaynaklık ettiği kurumlar ile ilgilidir. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların ekseriyetinin mevduat bankası olarak adlandırılmasına rağmen, yatırım ve katılım bankalarının da Türk bankacılık sisteminin bir parçası olduğu gerçeği yadsınamaz. Sonuçta bu bankalar da Türk bankacılık sistemi içinde kendilerine bir yer edinmişlerdir. Hem yerli yazına hem de uluslararası yazına bakıldığında, kâr yönetimi davranışlarının katılım ve mevduat bankaları açısından ele alındığı görülmektedir. Ancak, Türkiye’de kâr yönetimi uygulamaları ile ilgili yapılan çalışmaların sadece mevduat bankaları üzerine yapıldığı, katılım ve yatırım bankalarının bu çalışmalar kapsamına alınmadığı, uluslararası alanda yapılan çalışmaların ise, mevduat ve katılım bankalarının kâr yönetimi davranışlarını tespit etmeye yönelik olduğu, yatırım bankalarının bu analizlere dâhil edilmediği görülmüştür. Hem Türkiye’de hem uluslararası alanda yapılan çalışmalarda eksik olan husus, mevduat bankaları dışındaki bankaların kâr yönetimi davranışları yönünden analiz edilmeyişidir. Türkiye ve uluslararası yazında bulunan bu boşluğun bu tez çalışması ile kapatılması amaçlanmıştır. Bu sebepten bu çalışma ile Türkiye’de faaliyet gösteren hem mevduat bankalarının hem de diğer bankaların (yatırım ve katılım bankaları) kâr yönetimi uygulamalarının karşılıklı analiz edilmesi hedeflenmiştir. Bu analiz ile birlikte yatırım ve katılım bankaları ile mevduat bankalarının kâr yönetim davranışlarının daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir.

Kâr yönetimi uygulamalarının Türkiye’deki bankacılık kesiminde faaliyet gösteren tüm bankalar açısından analiz edilmesi amacıyla yapılan bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kâr yönetimine ilişkin tanımlamalar yapılmış, kâr yönetiminin nedenleri üzerinde durulmuş, bankaların kâr yönetimine başvurdukları sırada kullandığı yöntemler hakkında değerlendirmeler yapılmış ve kâr yönetimini tespit etmeye yönelik geliştirilen modeller hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bu bölümde ayrıca, kâr yönetimine ilişkin literatür taraması yapılarak, kâr yönetiminin tespit edilmesi amacıyla

yapılan analizde kullanılacak istatistiki yöntemler hakkında da bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Türk bankacılık sistemi ele alınmıştır. Türk bankacılığının gelişim seyrini gösteren kısa tarihi ve Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Kâr yönetiminin bir aracı olarak kullanılan karşılıklara ilişkin mevzuatta yapılan düzenlemeler de bu bölümde açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise araştırmada kullanılan veri setinden, araştırmanın amacından, araştırmanın hipotezlerinden ve hipotezlerin sınanması için kurulan modellerden bahsedilmiştir. Ayrıca, modellere dâhil edilen bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler hakkında açıklamalar yapılmış ve analiz sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÂR YÖNETİMİ

Üçüncü kişiler, işletmeler hakkındaki bilgilerini bu işletmelere ait mali tablolar aracılığı ile elde etmektedirler. Bu nedenle bu tabloların işletmelerin gerçek durumunu yansıtması oldukça önemlidir. Bu tablolarda yer alan kâr kavramı ise işletmelerin faaliyetlerinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla karar alıcılar tarafından kâr kalemi dikkatle takip edilmektedir. İşletmenin gerçek durumunu yansıtan bir kâr kalemi bulunması, işletmelerin kârları üzerinde oynama yapmadıklarının da bir kanıtıdır.

Literatüre bakıldığında kâr yönetiminin tanımı üzerinde bir uzlaşma olmadığı görülmektedir. Kâr yönetimi için ortak bir tanım yapılamamasının nedeni, araştırmacıların işletmelerin kâr yönetimi yapma saiklerini farklı farklı değerlendirmeleridir. Kâr yönetimini açıklamak için, kâr yönetimin tanımına, firmaları kâr yönetimi yapmaya iten sebeplere ve kâr yönetimi tekniklerine değinmek yararlı olacaktır. Bu nedenle bu bölümde sırasıyla; kâr yönetimi için yapılan tanımlara, kâr yönetimini teşvik eden sebeplere, kâr yönetimini sınırlayan etmenlere, kâr yönetiminin tekniklerine ve kâr yönetimi modellerine yer verilmiştir.

1.1. Genel Olarak Kâr Yönetimi Kavramı

Kâr yönetimi kavramını tanımlamadan önce kâr kavramının bizzat kendisinin bir tanıma ihtiyaç olduğu görülmektedir. En aşağı seviyedeki anlatımla kâr, mali tablolardan sağlanan birincil bilgi kaynağı olarak kabul edilebilir (Lev, 1989: 155). Muhasebe açısından bakıldığında kâr, tahakkuk tabanlı bir göstergedir. Firma performansının ölçülmesi açısından da pek çok kullanıcı tarafından bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Kârı bir gösterge olarak gören kullanıcılara, firmaya kredi sağlayanlar, firmanın yöneticileri ve yatırımcılar örnek verilebilir (Dechow, 1994: 4). Dechow'un (1994), muhasebe tabanlı kâr kavramını bir firmanın performansının bir özeti olarak gördüğü çalışmasına karşın, literatürde bazı yazarlar da firmaların performans ölçütü olarak başka göstergeler üzerinde çalışmışlardır. Francis, Schipper ve Vincent (2003) yaptıkları çalışmada firmaların performans ölçütleri olarak faiz öncesi kazanç, vergiler, amortisman ve nakit akışları gibi değişkenleri ele almışlardır.

Kâr kavramına baktığımızda, kârın tespit edilme yöntemlerinin önemli olduğu görülmektedir. Firmalar kârlarını tespit ederken muhasebe bilgi sistemi içindeki standartlara göre belirleme yapmaktadır. Standartlar muhasebenin dilini tanımlamakta, bu dil de yönetimin şirketin dışındaki hissedarları ile iletişimini sağlamaktadır. Standartlar sayesinde yöneticiler, şirketleri hakkındaki bilgileri düşük maliyetle ve güvenilir bir şekilde şirketin üçüncü paydaşlarına iletmektedirler. Ekonomideki performansı yüksek firmalar, performansı düşük firmalardan kendilerini bu şekilde ayırt edebilmektedirler (Healy ve Wahlen, 1999: 366).

Muhasebe standartları, yurtiçinde ve uluslararası alanda uygulanan muhasebe standartları olarak gruplandırılabilir. Her ülkenin kendi uyguladığı muhasebe standartları bulunmasının yanında ayrıca uluslararası alanda uygulanmak üzere çıkarılmış olan uluslararası muhasebe standartları da bulunmaktadır. Uluslararası muhasebe standartlarına uygun raporlama yaptıklarında, firmaların kâr kalitelerinin daha güvenilir olduğu görülmektedir (Dunstan vd., 2013: 55). Ancak, muhasebe standartlarının ve uygulamalarının doğal sonucu olarak yapılan raporlamalar geçmişe dönük ve kısa dönemlidir. Bundan dolayı bu raporlamalar, idari teşvikleri sağlama açısından yürütülen mevcut işlem ve kararların şu anki durumunu yansıtmazlar (Indjejikian, 1999: 148).

Kâr, bir bakıma bir firmanın başarı ölçüsü gibi değerlendirildiğinden hem firmanın yöneticileri hem de firmanın ortakları şirketlerinin kâr etmesini beklemektedir. Eğer şirket borsada işlem görüyor ise firmanın kâr elde etmesi firmanın değeri açısından da önemli bir veri sunmaktadır. Bu bağlamda şirket hisse senetlerinin değeri de aslında firmanın kâr etmesiyle doğrudan ilişkilidir. Şirket yöneticilerinin hem piyasa hem de şirket ortakları tarafından maruz bırakıldığı bu baskı, onları bazı yöntemleri kullanmaya itebilmektedir (Comiskey ve Mulford, 2002: 58).

Bu yöntemlerden bir tanesi de kâr yönetimidir. Kâr yönetimi ile ilgili çalışmaların yaklaşık otuz yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Buna rağmen literatüre bakıldığında kâr yönetimi ile ilgili üzerinde anlaşılmış ortak bir tanımlama bulunmamaktadır. Ancak araştırmacılar, kâr yönetimini esas olarak bazı hedeflere erişilmesi için mali raporlarda hile yapmak olarak tanımlamaktadırlar.

Kâr yönetimi için özel tanımlar yapılırsa da genel olarak kâr yönetiminde, firmanın kâr, kazanç ve gelirlerinin suni olarak artışı ya da azalışı üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda hisse başına düşen kazanç da muhasebe taktikleri sayesinde değiştirilmektedir (Needles, Powers ve Senyigit, 2018: 24). Kâr hakkındaki bu genel ifadeden sonra yazında yapılan diğer tanımlara da aşağıda değinilmiştir.

Schipper yaptığı kâr yönetimi tanımında muhasebe hilelerine vurgu yapmıştır. Bu sebeple kâr yönetimini aslında bir açıklama yönetimi olarak tanımlamıştır. Burada değişik amaçlar elde edebilmek için firmanın mali raporlama sürecine müdahalede bulunmaktadır. Ancak açıklama sürecinin tarafsızlığında bir etkilenme olmamaktadır (Schipper, 1989: 92).

Healy ve Wahlen ise yaptıkları tanımda kâr yönetimi yapmanın amacının şirket hissedarlarına yanlış bilgi vermek ve sözleşmeye dayalı bir takım faydalar elde etmek olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda kâr yönetimi, şirket yöneticilerinin mali raporlarda bir yargıda bulundukları zaman ortaya çıkmaktadır. Bu yargı ile birlikte şirketi yönetenler, şirketin hissedarlarına şirketin ekonomik başarısı hakkında yanıltıcı bilgi verecek raporlamalar yapmaktadırlar. Buradaki tanımda yöneticilerin kâr yönetimi yapmalarının bir diğer nedeni de sözleşmeye dayalı kazanımlarını koruma içgüdüsüdür (Healy ve Wahlen, 1999:368). Bu tanıma yakın bir tanım da Leuz, Nanda ve Wysocki tarafından yapılmıştır. Bu yazarlara göre kâr yönetiminin amacı, firmanın çalışanları tarafından açıklanan ekonomik performansının farklı gösterilmesi sonucunda hem firma ortaklarının yanlış yönlendirilmesi hem de sözleşmeye dayalı çıktıların etkilenmesidir (Leuz, Nanda ve Wysocki, 2003: 506).

Kâr yönetimini muhasebe hilesi olarak gören yaklaşımlara göre ise kâr yönetimi, yöneticilerin ve analizcilerin kâr akışları ile uygun olarak belirledikleri bir hedefe ulaşmak için kârın yanlış şekilde raporlanması olarak tanımlanmaktadır (Comiskey ve Mulford, 2002: 3). Bu tanımda yazarlar kâr yönetimi için hem içerdeki hem dışardaki tarafların öngörülerini dikkate almışlardır.

Kâr yönetimi ile ilgili yapılan diğer bir çalışmada ise kâr yönetimi, nakit akışlarının yönetimi ve muhasebe sistemi tercihleri konusunda yönetimin yaptığı açıklamalar olarak tanımlanmıştır (Philips, Pincus ve Rego, 2003: 493).

Kâr yönetimi tanımına farklı bir bakış açısı getiren Giroux ise kâr yönetimini arzu edilen hedeflere ulaşmak için muhasebe yöntemleri kullanmak şeklinde tanımlamıştır (Giroux, 2006:4). Giroux'a göre kâr yönetimi, muhafazakâr muhasebe uygulamalarından muhasebe hilelerine kadar geniş çaplı bir alanda muhasebe tercihlerini yansıtmaktadır (Giroux, 2006: 6).

Yukarıdaki belli bir amaca yönelik tanımların aksine Ronen ve Yaari kâr yönetimi kavramı hakkında ikili bir tanım ortaya koymuşlardır. Birinci tanımda kâr yönetimini, kârın açıklanmasını ve yorumlanmasını etkileyecek kasıtlı davranışlar olarak nitelendirmişlerdir (Ronen ve Yaari, 2008: 4). Diğer tanımda ise kâr yönetimini kapsayıcı bir şekilde ele almışlardır. Onlara göre kâr yönetimi bir yönetim kararları toplamıdır. Bu bakımdan kâr yönetimi, uzun dönemde değeri ifade ettiğinde yararlı, uzun veya kısa dönem değeri gizlediğinde zararlı, şirketin kısa dönemde gerçek başarısını ortaya çıkardığında ise yansız olarak değerlendirilebilir. Yönetilen kâr, asıl kâr gerçekleşmeden önce üretim ve yatırım faaliyetlerinin bir yansıması veya kârın miktarını ve yorumlanmasını etkileyen muhasebe tercihleri olarak da adlandırılabilir (Ronen ve Yaari, 2008: 27). Kâr yönetimi kavramını bu şekilde değerlendirdiğimizde gerçek kâr ile tahakkuk etmiş kâr arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu tanımda kâr yönetiminin hem iyi taraftan hem de kötü taraftan tanımı yapılmış olmaktadır.

Scott da kâr yönetimi tanımına ikili bir yaklaşım getiren yazarlar arasında bulunmaktadır. Scott, kâr yönetimine mali raporlama ve sözleşme açısından bakmaktadır. Mali raporlama açısından bakıldığında kâr yönetimi, zarar bildirimlerinden kaçınmak ve analizcilerin kâr beklentilerini karşılamak için yöneticilerin kullandığı bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntemle yöneticiler, itibar kaybına uğramaktan kaçınmakta ve hisse fiyatlarının düşmesinin önüne geçmektedirler. Böylece, hissedarların hisse fiyatlarına yönelik beklentileri de karşılanmaktadır. Sözleşme açısından bakıldığında ise kâr yönetimi, beklenmedik olaylara karşı firmayı korumanın bir yolu olarak görülmektedir. Yöneticiler muhasebe sistemini kontrol ettiklerinde kâr yönetimi yapılmasına imkân veren ücret sözleşmeleri kâr yönetimine imkân vermeyen ücret sözleşmelerine göre daha etkilidir. Aşırı derecede kâr yönetimi uygulamasına gitmek yatırımcılar için mali raporların kullanılabilirliğini azaltabilir (Scott, 2015: 444-445).

Parfet de kâr yönetimini iyi kâr yönetimi ve kötü kâr yönetimi olarak ayırmaktadır. Hatalı kâr yönetimi olarak da adlandırılan kötü kâr yönetimi, işletmenin gerçek durumunu gizlemek için gerçek dışı muhasebe kayıtları yapılması ve öngörülerin makul bir noktanın ötesine geçecek şekilde esnetilmesi olarak ifade edilebilir. Kötü kâr yönetimini bu şekilde tanımlayan Parfet, iyi kâr yönetimini ise iyi yönetilen bir işletmenin her günkü çalışma süreci olarak tanımlamaktadır. Bu süreç, makul işletme hedeflerini, öngörülebilir sonuçları ve pazar koşullarını içermektedir. Bu süreçte işletme beklenmedik tehditlere ve ortaya çıkan fırsatlara karşı tavır geliştirir (Parfet, 2000: 485).

Walker da kâr yönetimi hakkında yaptığı tanımda yukarıdaki ayrıma dikkat çekerek gerçek kâr ve tahakkuk eden kâr ayrımını kullanmıştır. Walker, yönetimin takdir yetkisini kullanmasının bir veya birden çok kâr ölçümü yansıtacağını belirtmiştir. Bu takdir yetkisi de genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri kapsamında muhasebe tercihleri, kârın açıklanmasına ilişkin tercihler ve ekonomik olayları etkileyen gerçek ekonomik kararlar şeklinde olabilir (Walker, 2013: 446).

Kâr yönetiminin tanımı konusunda yazında bir mutabakat olmaması, sahadan alınan bilgilerin farklı yorumlanmasına neden olmaktadır. Kâr yönetiminin değişik şekilde tanımlamaları da göz önüne alındığında, akılcı yatırım davranışlarından bir sapma olarak dikkate almak mantıklı bir yaklaşım değildir. Bu açıdan bakıldığında kâr yönetimi bir mali raporlama olgusudur (Beneish, 2001: 4).

Kâr yönetimini işletmenin yöneticilerinin davranışına bağlayan çalışmalar da yapılmıştır. Yöneticiler bu şekilde, muhasebe yöntemlerinin veya firmanın işletme kararlarının değiştirilmesi yoluyla kâr yönetimi uygulamalarına gidilebilir. Rezerv miktarları değiştirilerek açıklanan net kârın değiştirilmesi, muhasebe yöntemlerinin değiştirilmesiyle kâr yönetimi yapılmasına örnek olarak verilebilir. Gelecek yıldaki satışları bu yıla kaydırmak için yılsonunda müşterilere özel koşullar sunulması, işletme kararlarının değiştirilmesi suretiyle kâr yönetimi yapılmasına örnek gösterilebilir (Fischer ve Rosenzweig, 1995: 434).

Kâr yönetimini muhasebe hilesi olarak değerlendiren diğer bir yaklaşıma göre kâr yönetimi, toplum ile şirket veya fon sağlayıcıları ile yöneticiler arasında bir kaynak aktarımıdır. Bu durumda kâr yönetimi yönetimin bir tercihi olmaktadır. Yönetim muhasebe

tercihleri ve işlemlerin şekillendirilmesi yoluyla kâr yönetimi uygulamasına gitmektedir (Breton ve Stolowy, 2004: 6). Benzer bir tanım da Makhaïel tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre kâr yönetimi, şirket dışındaki birimlerin özellikle de menkul kıymet borsalarındaki oyuncular ile kredi verenlerin şirketin değeri ve görünümü hakkındaki algılarını yöneltmek amacıyla kullanılmaktadır (Makhaïel, 2015: 59).

Tüm bu tanımlamalar dışında kâr yönetimi kavramını akademik literatür ve uygulayıcılar için ayrı değerlendiren çalışmalar da mevcuttur. Akademik camiada kâr yönetimi kavramına genel bir bakış açısıyla bakılmaktadır. Akademik camia genellikle birçok örnek firma üzerinde çalışmakta ve ayrıca belki de kâr yönetimini tanımlama açısından çok da kuvvetli olmayan istatistiki veriler üzerinden hareket etmektedir. Yani mevcut yöntemler, kâr yönetimini uygulayan yöneticilerin tespit edilmesinde çok da iyi değildir. Uygulayıcılar ve düzenleyiciler ise düzenli olarak kâr yönetimi yapılıp yapılmadığı ile ilgilenmektedirler (Dechow ve Skinner, 2000: 236).

Kâr yönetiminde özel amaç elde etme gayreti de vardır. Bu amaçlar nedeniyle firmanın açıkladığı mali tabloların hazırlanma sürecine bir müdahale söz konusudur. Bu bağlamda yöneticiler kamuya açıklanan mali raporların içerdiği bilgiye müdahalede bulunmaktadırlar. Bu işlemlerin bütünü kâr yönetimi sürecini oluşturmaktadır (Kabadayı ve Tekin, 2011: 129). Benzer bir tanım Schroeder ve Sevin tarafından yapılmıştır. Bu tanımlama biçiminde kâr yönetimi, şirket görevlilerinin kısa dönemde raporlanan kârı etkilemek için başvurdukları bir yöntemdir. 1990'lı yıllarda çoğu şirket yöneticisi hedeflenen ve mali analizciler tarafından kendi şirketleri için tahmin edilen kârı elde etmek için ciddi baskıyla karşılaşmışlardır. Bu baskılara bir cevap olarak da bazı yöneticiler mali raporlama sürecinde saldırganca ve bazen de hileye varan yöntemlere başvurmuşlardır (Schroeder ve Sevin, 2005: 48).

Türkçe yazında da kâr yönetimini muhasebe hilesinin bir çeşidi olarak gören yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşıma sahip olanlara göre kâr yönetimi, işletmenin açıkladığı mali bilgileri kullanan yatırımcıların veya diğer mali bilgi kullanıcılarının kararlarını değiştirmeye ya da etkilemeye yönelik olarak şirketin muhasebe bilgilerinin bilinçli olarak yanlış açıklanması veya hiç açıklanmamasıdır (Bahadır ve Demir, 2007: 111).

Lo, kâr yönetimi kavramına farklı bir bakış açısı getirmiş ve kâr yönetimini kârın kalitesi ile ilişkilendirmiştir. Buna göre kâr yönetimi çoğunlukla kârın kalitesi ile ilgilidir. Pek çok kişi yönetilen kârın niteliğinin de kötü olduğunu düşünmektedir. Ancak kâr yönetiminin olmaması kârın yüksek nitelikli olduğunun da yegâne kanıtı değildir. Çünkü kârın niteliğini etkileyen başka etkenler de bulunmaktadır (Lo, 2008: 351).

1.2. Kâr Yönetimini Teşvik Eden Sebepler

Kâr yönetimi aslında bir aktarım mekanizması olarak değerlendirilebilir. Şirketler kâr yönetim tekniklerini kullanarak kendileri hakkında yanıltıcı bilgi açıklamaktadırlar. Bu da şirket çalışanları ile şirketin açıkladığı bilgileri kullananlar arasında asimetrik bilgi oluşmasına neden olmaktadır.

Araştırmacılar kâr yönetimini ikiye ayırmaktadırlar. Bunlardan birincisi muhasebe işlemleri ile yapılan kâr yönetimi diğeri ise gerçek işlemler dolayısıyla yapılan kâr yönetimidir (Makhaiel, 2015: 59). Muhasebe işlemleri aracılığıyla yapılan kâr yönetimi, bilgi olarak muhasebe sistemindeki sayıların bakış açısıyla ele alınmaktadır. Burada ifade edilen sayılar ise mali tabloların açıklanma sürecinde dâhil olan rakamlardır (Schipper, 1989: 92). Gerçek işlemler ile yapılan kâr yönetiminde gerçek işlemlerin yapısı veya zamanlaması değiştirilmektedir. Muhasebe işlemleri ile yapılan kâr yönetiminin aksine gerçek işlemler ile yapılan kâr yönetimi, gerçek kaynakları tüketmektedir (Ewert ve Wagenhofer, 2005: 1102).

Kâr yönetiminin teşvik eden etkenlerin belirlenmesi aslında araştırmacılara, şirket yöneticileri tarafından kâr yönetiminin niye kullanıldığına ilişkin açıklayıcı bilgi vermesi açısından önem arz etmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi kâr yönetimi muhasebe işlemleri ve gerçek işlemler aracılığıyla yapılabilmektedir. Muhasebe işlemleri aracılığıyla yapılan kâr yönetiminde genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin yorumlanması vardır. Şirket yöneticileri bu ilkelerin kendilerine tanıdığı esneklik dolayısıyla kârın belirlenmesi sürecinde geniş bir hareket alanına sahip olmaktadır. Yöneticilerin niye bu esnekliğe yöneldiklerine dair yazında çalışmalara göre;

- Kendi faydaları ve refahlarını azami kılmak için yöneticiler muhasebe politikalarında tercih hakkını kullanır.

- Şirketlerin büyümesi yöneticilerin iş güvenliğini ve gelirlerini teminat altına almaktadır. Bu nedenle yöneticiler muhasebe politikalarını seçmektedirler.
- Hissedarların mutlu edilmesi için de muhasebe politikalarında seçim yapılmaktadır. Hissedarların mutlu olması yöneticilerin yüksek pay almalarını sağlayabilmektedir.
- Hissedarların memnuniyet düzeyi de şirketin ortalama büyüme hızının artmasına bağlıdır (Gordon, 1964: 261-262).

Yöneticileri kâr yönetimine teşvik eden etkenler üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar, sermaye piyasası beklentileri ve değerlendirme, muhasebe çıktılarına ilişkin sözleşmeler ve tekelciliğe karşı yapılan düzenlemeler ile diğer devlet düzenlemeleri olarak ifade edilebilir (Healy ve Wahlen, 1999: 370).

1.2.1. Sermaye Piyasalarının Neden Olduğu Etmenler

Stokların değerinin tespiti için muhasebe bilgisinin yatırımcılar ve mali analizciler tarafından geniş çaplı kullanımı şirket yöneticilerinin kâr yönetimi yapmaları için bir teşvik sebebi olmaktadır. Şirket yöneticileri bu yöntemle kısa vadeli hisse fiyatlarını ekileme teşebbüsünde bulunmaktadırlar (Healy ve Wahlen, 1999: 371).

Analizciler ve yatırımcıların görece kâr kıyaslamaları, dönemsel öz kaynak teklifleri, yatırımcıları kandırma içgüdüsü ve kâr yönetimi dolayısıyla sermaye piyasasında şirket lehine çıkan sonuçlar da müdürleri kâr yönetimi uygulamaya iten güdüler olarak değerlendirilebilir (Dechow ve Skinner, 2000: 242). Benzer şekilde şirketin büyümesini isteyen yöneticiler de kâr yönetimine başvurabilirler. Yöneticiler, zarar açıkladıkları zaman şirket hisseleri hakkında yapılan değerlendirmelerin büyük ölçüde olumsuz olacağının farkında iseler açıklanan kârları yönlendirme eğiliminde olabilirler. Bu şekilde analizcilerin açıklanan kâr hakkındaki beklentilerini de yönetmiş olurlar (Skinner ve Sloan, 2002: 310).

Şirketlerin kâr yönetimine iten üç eşik vardır. Bunlardan birincisi kâr açıklama güdüsüdür. Kâr açıklama güdüsü pozitif ve negatif çıktı açıklamanın psikolojik etkisinden doğmaktadır. İkinci ve üçüncü eşik ise şirket hakkında yapılan kıyaslamalardan kaynaklanmaktadır. Şirket yetkilileri raporlama yapan diğer firmalar ile kıyaslanacaklarını bilmektedir. Birinci kıyaslama şirketin diğer şirketler ile karşılaştırıldığında başarılı olup olmaması ile ilgilidir. Diğer kıyaslama ise şirketin cari döneminin önceki dönemleri ile

karşılaştırıldığında başarılı olup olmadığı ve beklenen kârı elde edip etmediği şeklinde yapılmaktadır (Deorge, Patel ve Zeckhauser, 1999: 3).

Kâr beklentilerine ilişkin tahminler, yatırımcıları firmaların gerçekte kâr elde ettiklerini açıklamaları kadar etkilememektedir. Yani firmaların kâr elde ettiklerini açıklaması yatırımcılar üzerinde daha fazla etkiye sahip olmaktadır. Bu etki nedeniyle müdürler kâr yönetimi yapma eğiliminde olmaktadır (Beyer, 2009: 1715).

Yazında, şirket yöneticilerini kâr yönetimi uygulamaya iten sebepler için iki teori öne sürülmüştür. Bunlardan bir tanesi işlem maliyetleri diğeri ise beklenti teorisidir. İşlem maliyetleri teorisi iki önerme üzerine kurulmuştur. Kâr hakkındaki bilgiler firma ve hissedarları arasındaki işlem süreçlerini etkilemektedir. İşlem süreçleri nedeniyle düşük kâr elde etmektense yüksek kâr elde etmek firmalar için daha makul bir yöntemdir. Depolama, geri alma ve işleme maliyetleri en azından bazı hissedarlar için oldukça yüksektir. Kârlardaki değişimleri kendi sezgi düzeyinde sınırlayan bazı hissedarlar, firma ile olan işlem süreçlerini belirlemektedir (Burgstahler ve Dichev, 1997: 122).

Beklenti teorisinde ise karar vericiler, zenginliğin kesin bir seviyesinden ziyade kayıp ve kazançları kaynak olarak aldıkları bir nokta belirler ve bu noktaya göre gelir ve giderlerini değerlendirirler. Beklenti teorisi ayrıca kişilerin değer biçme fonksiyonlarının gelirlerde içbükey, giderler de ise dışbükey olduğunu varsaymaktadır. Diğer bir deyişle kişilerin değer fonksiyonu zenginlik noktası etrafında en dik seviyede bulunmaktadır (Burgstahler ve Dichev, 1997: 123).

1.2.2. Sözleşmelerin Neden Olduğu Etmenler

Sözleşmeler günümüz dünyasında ticari faaliyetlerin yürütülmesi için önemli bir araçtır. Birçok usul ve esas sözleşmeler ile belirlenmektedir. Şirketler hem kendi çalışanları ile hem de mal veya hizmet satın aldığı diğer taraflar ile pek çok konuda sözleşmeler imzalamaktadır. Bu sözleşmeler ile şirketi ilgilendiren çoğu alanda düzenlemeler getirilmektedir. Örneğin şirket kendi çalışanları ile yaptığı sözleşmeler ile çalışanların maaşları, performans ölçütleri ve çalışanların çalışmaları karşılığında ek ödeme alıp almayacakları yönündeki düzenlemeler getirebilmektedir.

Bir sözleşmede en az iki taraf bulunmaktadır. Sözleşmenin tarafları denildiğinde hem firmanın kendi içindeki tarafları (müdürler veya çalışanlar gibi) hem de firmanın

tedarikçileri, alıcıları ve satıcılarını da ifade eden dış taraflar kastedilmektedir. Sözleşme maliyetlerinin bulunması hem firmanın yapısı hem de muhasebe tercihlerinde hayati öneme sahiptir. Muhasebe tercihleri bir dereceye kadar sözleşmeye taraf olanların göreceli olarak sözleşme maliyetlerine dayanan refah düzeyini etkilemektedir. Eğer müdürler hangi muhasebe politikalarının astlarını güdüleyeceğini biliyorlarsa, o zaman sözleşmenin tarafları müdürlerden muhasebe çıktıları üzerindeki takdir yetkilerini kullanmalarını isteyebilir (Watts ve Zimmerman, 1990: 135).

Yöneticiler, firmanın imzaladığı bir sözleşme çeşidi olan kredi sözleşmeleri nedeniyle de kâr yönetimi uygulamalarına başvurulabilir. Kredi sözleşmeleri genellikle kısıtlayıcı sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler genellikle firma yönetiminin kâr dağıtımını yapmasını ve yeni hisse çıkarmasını engeller. Dolayısıyla bu sözleşmelerden kaynaklanan kısıtlamaları aşmanın bir yolu da şirketin uyguladığı muhasebe politikasını değiştirmektir. Şirket bu kısıtlayıcı kredi sözleşmelerini muhasebe politikalarında değişikliğe gitmek suretiyle aşmaya çalışır. Bu bağlamda firma varlık ve gelir artırıcı muhasebe süreçlerini uygulayarak bu kısıtlamaların üstesinden gelmeye gayret eder (Begley, 1990: 125-126). Borç sözleşmelerini ihlal etme eğiliminde olan firmalar, kâr yönetimi yapmaya daha yatkındır. Böylece mali sıkıntıdan ve kendilerine borç verenleri hayal kırıklığına uğratmaktan kurtulmuş olurlar. Müdürler de kendi tazminatlarını garanti altına almak ve şirket performansını güçlendirmek için kâr yönetimi yapmaya meyillidirler (Iatridis ve Kadorinis, 2009: 172).

Çeşitli ekonomik değiş tokuşlar iç kaynaklı kâr yönetimine neden olmaktadır. Özellikle şirket sahipleri, tazminat sözleşmeleri imzalayarak acente maliyetlerini azaltabilmektedir. Bu sözleşmeler hem tazminat riskini daha etkili bir şekilde bölüştürmekte hem de bazı kâr yönetimi uygulamalarını telafi etmektedir. Kâr yönetimi faaliyetleri, muhasebe standartları ile belirlenen ilkelerden sapma gösteren raporlamalara neden olmaktadır (Liang, 2004: 685).

Sözleşmeler ile yöneticilere geniş ikramiye paketleri sunuluyorsa yöneticiler, firmalarının açıklanan kârlarını çarpıtmaya çalışmaktadır. Tahakkukları kullanarak firmaların açıklanan kârlarında geçici artış ve azalış yapılması mümkündür. Bu da kâr yönetiminin bir çeşididir. Tahakkuklar kârın bir bileşeni olmakla birlikte mevcut nakit akışını yansıtmazlar (Bergstresser ve Philippon, 2006: 512). İkramiye aralığında olan

şirketin birim müdürleri, ikramiye aralığında olmayan müdürler ile kıyaslandığında gelir artırıcı ihtiyari tahakkukları kullanma eğilimindedirler. Bu nedenle müdürleri güdüleyen etkenler müdürlerin muhasebe seçimlerini de etkilerler. Bu açıdan bakıldığında firma içi sözleşmeler, dönemden döneme firmanın dışarıya açıkladığı mali raporların içeriğini etkilemektedir (Guidry, Leone ve Rock, 1999: 115).

1.2.3. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Neden Olduğu Etmenler

Bazı kesimlerin faaliyetleri devlet tarafından bizzat düzenlenmekte ve denetlenmektedir. Bu bağlamda o kesimin faaliyetleri devlet tarafından belli bir mevzuata bağlanarak bu iş kolunda faaliyet gösteren firmaların belli ölçekler dâhilinde hareket etmesi sağlanmaktadır. Bu nedenle devletin düzenlemesi ve denetimine tabi işkollarında faaliyet gösteren firmalar bu düzenlemelere uygun hareket etmek durumundadır. Aksi takdirde ciddi cezai müeyyideler ile karşılaşabilirler.

Hükümet düzenlemeleri nedeniyle belli bir maliyete katlanmak zorunda olan şirketler, açıklanan kârlarını yönetmekle kalmamakta aynı zamanda kendi yatırım ve üretim kararlarını da değiştirmektedirler. Yani firmalar daha yüksek getiri sağlamak için daha az riskli yatırımları tercih etmektedir. Çünkü hükümet düzenlemeleri nedeniyle firmanın maliyetlerinin artma riski bulunmaktadır (Watts ve Zimmerman, 1978: 131). Hükümet düzenlemeleri firmalara bir politik maliyet yüklemektedir. Politik düzenlemeler ile hükümet, değişik gruplar arasında refah aktarımı yapabilmektedir. Refahın bu şekilde yeniden dağıtılmasına karşı şirketler çok hassastır. Politik maliyetlerin büyüklüğü de firmanın büyüklüğü ile doğru orantılıdır. Seçmen grupları şirketlerin veya iş kolunun üzerinde baskı kurması için hükümeti teşvik ederler. Bu baskılardan kurtulmak için şirketler, sosyal sorumluluk projelerine destek olur, hükümet nezdinde lobi faaliyetleri yürütür ve kârlarını asgari seviyede tutmak için de muhasebe tercihlerini değiştirirler (Watts ve Zimmerman, 1978: 115).

Belli bir iş kolu için yapılan düzenlemelere uyulup uyulmadığı o iş kolunda faaliyet gösteren firmaların mali tablolarından anlaşılmaktadır. Örneğin bankacılık alanında yapılan düzenlemelere bankalar tarafından uyulup uyulmadığı, bankaların açıkladığı mali tablo verilerinden anlaşılabilmektedir. İşte bu nedenle müdürler mali tabloları açıklarken hükümet düzenlemelerine uyulmaması nedeniyle karşılaşılabilecek herhangi bir müeyyideden

kurutulabilmek için kâr yönetimine başvurabilmektedirler. Örneğin banka müdürleri, satışlardaki artışı ve azalışların zamanlamasını ayarlayabilmek için banka binalarının elden çıkarılması ya da borç verme işlemlerinin hızlandırılması veya geciktirilmesi yönünde takdir yetkilerini kullanabilir. Aynı zamanda tahakkuk etmiş bir borcu tahakkuk etmemiş borç olarak da düzenleyebilirler (Moyer, 1990: 125).

Tekelleşmeye karşı yapılan düzenlemeler sonucunda, işletmelerin herhangi bir işkolu alanında tek alıcı haline gelmesi ve bu nedenle de ciddi kârlar elde etmesi engellenmektedir. Muhasebe kârının yüksek olması, bir kısım firmaların tek alıcı olmaktan kaynaklanan ciddi bir güç elde ettiğinin göstergesidir. Bu nedenle elverişsiz düzenlemelerin ve bu düzenlemelere ilişkin maliyetlerin önüne geçmek için firmanın tek alıcı olmasından kaynaklı dalgalanmaları araştıran müdürler, şirketin olağanüstü düzeyde düşük olan kâr düzeylerini engellemek için muhasebe süreçlerini kullanırlar. Bu şekilde müdürler, müdahale ettikleri dönem ile önceki dönem kâr düzeyleri arasındaki sıra dışı farkları gidermeye çalışır (Cahan, 1992: 77).

Firmaların kâr yönetimine yapmaya iten sebeplerden bir tanesi de ülkelerin vergi düzenlemeleridir. Vergi düzenlemelerinin güçlü bir şekilde muhasebe uygulamalarını etkilediği ülkelerde firmalar kâr yönetimine başvurmadan sakınmamaktadırlar. Öyle ki vergi düzenlemeleri şirketlerin kâr yönetiminden elde ettikleri faydayı azaltmaktadır (Coppens ve Peek, 2005: 1). Bir ülkede vergi oranlarındaki değişim kâr yönetimi yapmak üzere vergi muhasebesinde de ciddi güdüleyici etmenlere nedene olmaktadır. Vergi kanunlarındaki değişim etrafında dönen kâr yönetimi uygulamalarının eşsizliği, muhasebedeki tahakkuklar kullanılarak verginin asgari düzeye indirilmesi ile ilgilidir. Tahakkuklardaki bu değişim ile şirket ekonomik fayda elde etmektedir. Bu şekilde bir ekonomik fayda elde edilebilmesi için vergi oranlarının düşük olduğu dönemde vergilendirebilir gelirin yüksek tespit edilmesi gerekmektedir (Sundvik, 2017: 155).

1.3. Kâr Yönetimini Sınırlayan Etmenler

Kâr yönetimi sınırsız uygulanabilen bir alan değildir. Bu alanı da sınırlayan bazı etmenler bulunmaktadır. Kâr yönetimini teşvik eden sebepler olduğu gibi bunun kullanılmasını sınırlayan etmenler de mevcuttur. Bu bölümde kâr yönetiminin neden sınırsız bir imkân gibi kullanılamayacağı ve bunu sınırlayan hususlar üzerinde durulacaktır.

1.3.1. Muhasebe İlkeleri ve Standartları

Muhasebe aslında bir bilgi aktarım sistemidir. Şirketlerin belli bir dönemde yaptığı faaliyetlerin dönem sonunda raporlanması ve bu bilgilerin herkes için aynı değerde olması için getirilmiş bir kayıt sistemidir. Bu bağlamda şirketlerin ekonomik faaliyetlerinin nasıl raporlanacağına bu sistem dâhilinde karar verilmektedir.

Muhasebenin zaman içinde yolculuğuna bakıldığında git gide gelişen bir sistem ile karşılaşılmaktadır. Ekonomik olaylar ve şirketlerin yaptığı faaliyetlerin sayısı ve çeşidi arttıkça muhasebe de kendini bu işlem ve faaliyetlere göre uyarlamaktadır. Bu nedenle hem genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri (GKGMİ) olsun hem de muhasebe standartları olsun şirketi belli konularda sınırlamaktadır. Muhasebe ilkelerinin ve standartlarının varlığı firmalar arasında da bir dil birliği sağlanmasına yol açmaktadır. Bu bakımdan şirket bilgilerine ihtiyaç duyan taraflar açısından da muhasebe ilke ve standartları ayı zamanda firmanın açıkladığı bilgilere güven duyulmasını da sağlamaktadır.

Yazında pek çok yazar sıkı muhasebe standartlarının muhasebe ile yapılan kâr yönetimini azalttığını ancak bunun yanı sıra gerçek kâr yönetimini de artırdığını savunmaktadır. Muhasebe standartlarının sıkı tutulduğu durumlarda kâr yönetiminin seviyesi değişmektedir. Muhasebe olarak hesaplanan kârın yönetiminin düşük olacağı bekleniyorsa, şirket değerindeki artış muhasebe kârının yönetimindeki artışla ilgilidir. Sıkı muhasebe standartları kesinlikle firma değerini düşürmektedir. Ancak toplam maliyetler düşebilir de artabilir de. Bu husus kâr kalitesindeki değişimlerin bir sonucu olan gerçek ve muhasebe kârındaki değişimlere bağlıdır (Ewert ve Wagenhofer, 2005: 1102).

Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları, mali raporların daha yüksek standartta olmasını ve bu raporların herkes tarafından kabul edilebilir olmasını sağlamak amacıyla çıkarılmaktadır. Eğer firmalar eş zamanlı olarak bu değişime ayak uydurursa, muhasebe kalitesi standartlardaki değişimler nedeniyle de artabilir. Bu standartların amacı, muhasebe tercihlerini azaltmak ve firmaların gerçek ekonomik durumunu ve performansının muhasebe işlemleri vasıtasıyla ölçmektir. Ayrıca standartlar, yönetimin muhasebe rakamlarını kullanarak fırsatçı açıklamalar nedeniyle kâr yönetimi yapmasını da sınırlamaktadır (Barth, Landsman ve Lang, 2008: 468).

Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (UFRS) gönüllü uyum, kâr yönetimi uygulamalarını azaltmakta, zararların zamanında tanımlanmasını artırmakta ve değerin doğru bir şekilde aktarılmasını da sağlamaktadır. UFRS'ye zorunlu uyum gösteren firmalarda ise muhasebe uygulamalarının kalitesinin artmasına yönelik gelişmeler gözlemlenmektedir. UFRS içine yerleştirilen esnek düzenlemeler kâr yöntemine pek hevesli olmayan firmaların kâr yönetimine başvurmalarını kısıtlayabilmektedir (Christensen vd., 2015: 33).

1.3.2. Tahakkuk Esasına Göre Raporlama Yapılması

Mali raporlamanın öncelikli ilgi alanı, kâr ve kârın bileşenleri tarafından ölçülen işletmenin performansı hakkında bilgi sağlamaktır. Tahakkuk esaslı muhasebe, işlemlerin varlıklar üzerindeki mali etkilerini kaydetmeye çalışır. İşlem sürecinde meydana çıkan bu etkiler, varlıklar üzerinde nakit akışı doğurur. Bu olaylar, işlemler ve koşullar belli bir süreçten ziyade o mal ile ilgili nakit akışlarının elde edildiğinde veya ödendiğinde meydana gelir. Tahakkuk esaslı muhasebe, tahakkuku, erteleme ve tahsis süreçlerini kullanır. Bu süreçler, gelir, harcama, zarar kavramları ile ilgilidir ve bir varlığın o süreçteki performansını yansıtır. Böylece, gelir, harcama, kazanç ve giderlerin tanımı ile varlık ve borçlardaki artış ve azalışlar bir varlığın tahakkuk esaslı muhasebede performansını ölçmede esastır. Tahakkuk esaslı muhasebe aynı zamanda maliyet ve borçlar ile tahsis ve yıpranma paylarının eşitlenmesini sürecini de kapsar (Dechow ve Skinner, 2000: 237).

Tahakkuk esaslı muhasebe sistemi kâr yönetiminde tarafsız bulunduğu için tercih edilir. Gelir tablosu ve bilanço tahakkuk esaslı muhasebe sistemine göre hazırlanmaktadır. Bu tablolarda yer alan rakamlar daha az değişkenlik ve daha yüksek bir istikrarlılığın göstergeleridir. Dolayısıyla sermaye piyasalarında tahakkuk esaslı sistemin çıktıları daha çok tercih sebebidir. Bu nedenle de firma yöneticileri tahakkuk esaslı muhasebe sistemini takip etmeyi seçerler (Goel, 2016: 59). Muhasebenin tahakkuk esaslı olması yöneticilerin istediği gibi hareket etmesinin önüne geçmektedir. Çünkü tahakkuk esasında işlem gerçekleştiği anda kayıtlara geçirilmektedir. Dolayısıyla daha sonra bu işlem ile ilgili farklı kayıtların oluşturulmasının önüne geçilmektedir.

1.3.3. Kurumsal Yönetimin Etkinliği ve Sahiplik Yapısı

Kurumsal yönetim, işletmeler için önemli kavramlardan bir tanesidir. Bir işletmenin yönetim ve denetim kurullarında bağımsız üyelerinin bulunması durumunda o işletmenin kurumsal yönetim ilkelerine daha uyumlu çalıştığı bilinmektedir. Bu bağlamda kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde faaliyette bulunan işletmelerde kâr yönetimi uygulamalarının daha az yapıldığı görülmektedir. Bu husus dikkate alındığında kurumsal yönetim ilkelerine uygun faaliyette bulunan işletmelerde kâr yönetimi uygulamalarının azaldığı ya da kısıtlandığı yönünde çalışmalar yapılmıştır (Ağca ve Önder, 2016: 24).

Kurumsal yönetim ilkelerinden biri de adil olma ilkesidir. Bu ilke kapsamında şirket yönetiminin şirket hissedarlarına adil davranma sorumluluğu bulunmaktadır. Bu ilke yöneticilerin kendi çıkarları doğrultusunda mali raporları yönlendirmelerini engellemektedir. Diğer bir ilke olan şeffaflık ilkesi gereğince şirketi idare edenler şirkete ilişkin mali raporları olduğu gibi açıklamak zorundadır. Bundan dolayıdır ki şirket yöneticileri sözleşme ilkelerine aykırı davranamazlar. Kurumsal yönetim ilkelerinden bir diğeri de hesap verilebilirlik ilkesidir. Bu ilke gereğince yöneticiler, yaptığı işlemler sonucunda meydana gelecek olumsuz durumlar karşısında sorumludurlar. Hesap verilebilirliğin doğal bir sonucu da sorumluluk ilkesidir. Bu bağlamda yöneticiler yaptıkları iş ve işlemlerin sonuçlarından sorumlu olacaklarından mali tablolar üzerinde kâr yönetimine gidilmesi engellenmektedir (Cengiz, Gör ve Terzi, 2016: 758).

Sahiplik yapısı ve müdürlerin ihtiyari tahakkukları kullanmaları ile ilgili pürüzsüz bir ilişki, kâr yönetimi uygulamalarına başvurulduğunda görülebilir. Muhasebe kârı bir firmanın mali başarısının ana göstergelerinden biridir. Kâr yönetimi ve mali kararlar arasındaki ilişki firmanın önünde olan büyüme fırsatları ile yakından ilintilidir (Kazemian ve Sanusi, 2015: 619).

Yönetim çıkarının olmadığı ve dağınık sahiplik yapısına sahip olan ve yönetim tarafından kontrol edilen firmalarda kâr yönetimi uygulamalarının görülmesi, sahibi tarafından kontrol edilen firmalara göre daha fazladır. Bu firmalarda yöneticiler yeteneksizliklerini gizlemek ve hissedarları memnun etmek isterler. Bu tür firmalarda yöneticiler geliri raporlama konusunda muhasebe tercihlerini değiştirme hakkına da sahiptir. Ayrıca yöneticiler, bu firmalarda sözleşmeye bağlı olarak çalıştığı için sözleşmeden

kaynaklı tazminatlarını da azami düzeye çıkarmak isterler (Dempsey, Hunt III ve Schroeder, 1993: 481).

1.3.4. İç Denetim ve Bağımsız Dış Denetimin Varlığı

Son yıllarda firmalar ve yatırımcılar küreselleşmenin getirdiği imkânlar dolayısıyla yeni fırsatlar keşfetmeye başlamışlardır. Uluslararası işbirliğinin ve ticaretin artması da bu gelişmeye çanak tutmuştur. Küreselleşmenin artması, firmalar üzerinde değişik etkilere neden olmuştur. Firmalar yeni meydan olumalar ve rekabet ortamı ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu ortam, şirket yöneticilerinin kendi firmalarının başarısını daha iyi göstermesine teşvik etmiş ve yöneticiler de değişik muhasebe hileleri kullanma yoluna gitmişlerdir. Çünkü esnek muhasebe standartları yöneticilere bu olanağı sağlamaktadır (Lopes, 2018: 179).

Mali bilginin güvenilir olması ve kesinliği denetim kalitesinin belirlenmesinde önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda kâr yönetiminin varlığı denetim kalitesinin önemini daha da artırmıştır. Dolayısıyla denetim kalitesinin belirlenmesinde pek çok ölçü aracı kullanılmıştır. Bunlar arasında denetim firmasının büyüklüğü, denetim ücreti ve denetim saatleri de sayılabilir. Bu ölçülere bakıldığında, kaliteli bir denetim bu dört etkene bağlı olmaktadır (Yaşar, 2013: 153).

Aslında bağımsız denetim, yönetimin bir işlevi olarak değerlendirilebilir. Bu denetimin ana amacı firmalar tarafından açıklanan muhasebe bilgisinin güvenilir olmasını sağlamaktır. Acente teorisi ve sinyal teorisi kapsamında değerlendirildiğinde bu aşamada dış denetim, muhasebe olarak hesaplanan kâr üzerinde olumlu bir etki yapmaktadır. Bu bağlamda dış denetimin kalitesi ne kadar iyi olursa, firmaların kâr yönetimi yapma ihtimalleri de o kadar azalmaktadır. Ayrıca şirketin uluslararası denetim firmaları tarafından denetlenmesi, denetim firmasının saygınlığının bulunması, denetim komitesinde muhasebe uzmanlarının olması ve denetlenen şirketin büyük olması da kâr yönetimi uygulamalarını azaltmaktadır (Affes ve Smii 2016: 7).

İç denetimin de dışarıya açıklanan mali tablolar üzerinde önemli bir etkisi olduğu yönünde pek çok kanıt bulunmaktadır. Dış denetim standartları aynı zamanda iç denetimin mali tabloların hazırlanma sürecindeki etkisine katkıda bulunmaktadır. Denetçi kalitesinin yüksek olması, sanki firma üzerinde üçüncü bir taraf var gibi yönetim üzerinde etki

yapmaktadır. Bu nedenle şirketin iç denetim kalitesini yükseltilmesi, şirket içinde güvenilir tespitler yapılmasına ve kâr yönetimin hafifletecek caydırıcı mekanizmaların etkinliğinin artırılmasına sebep olmaktadır (Prawitt, Smith ve Wood, 2009: 1256).

1.3.5. Kamunun Etkin Denetimi

80'ler ve 90'larda kamu kesiminde yapılan reformlar, idari hizmetlerden ziyade yönetim işlevi üzerine daha çok yoğunlaşmıştır. Bu değişiklikler muhasebenin gelenekçi rolünün değişmesine yol açmış, pek çok ülkede tahakkuk esaslı muhasebe sistemine uyumu getirmiştir. Tahakkuk esaslı muhasebenin bir sonucu olarak kâr yönetimi uygulamaları gündeme gelmeye başlamıştır. Böylece hissedarların korunması için kâr yönetiminin belli standartlara bağlanması ve bu konuyu düzenleyen kurumların oluşturulması gündeme gelmiştir (Hodges, Marti ve Pellicer, 2020: 3).

Kamu kurumları, belli şirketlerin açıklama yapmasına ilişkin düzenlemeler yapabilmektedir. Böyle bir durumda kamu kurumları şirketlerin bilgi açıklama politikalarına sınırlamalar getirebilmektedir. Bu şekilde açıklamalarına sınırlama getirilen şirketlerin kâr yönetimi davranışına başvurmaları da böylelikle düşürülebilmektedir. Bu husus göstermektedir ki etkili bir kamu denetiminin olduğu durumlarda, şirketlerin kâr yönetimi uygulamalarına başvurma olanakları azalmaktadır (Nnadi, Omoteso ve Yu, 2015: 248).

Firmaların açıkladığı mali raporlara yönelik kamu otoriteleri tarafından yapılan düzenlemeler, tahakkuk tabanlı kâr yönetimini kısıtlamakta ve bu yöntemin kullanılmaması yönünde etkili olmaktadır. Bu düzenlemeler aynı zamanda raporlama sürecinde yapılan ihlalleri tanımlamakta ve bu ihlallere başvurulmasına yönelik sınırlamalar da getirmektedir. Ancak ne etkin tanımlama ne de etkin sınırlama mekanizması tek başına yeterli değildir. Buna ilave olarak, raporlama sürecinde genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun hareket edilmesi tahakkuk esaslı kâr yönetiminin kısıtlanması açısından önemli etkiye sahiptir (Evans vd., 2015: 1970).

1.3.6. Kâr Yönetimi Yapılması durumunda Katlanılacak Maliyetler

Kâr yönetimi kısa vadede şirkete faydalı gibi görünse de kâr yönetimine başvurma aynı zamanda firmalar açısından bir maliyeti vardır. Şirket yöneticileri kâr yönetimi yaparak piyasadaki oyunculara aslında şirket faaliyetleri hakkında yanıltıcı bilgi vermektedir. Bu şekilde yanıltıcı bilgi verildiğinin ortaya çıkması durumunda şirket hem

kamu idaresinin cezai müeyyidelerine maruz kalabilmekte hem de piyasa oyuncularının şirkete olan güveni azaldığından şirketin piyasadan kaynak bulabilme imkânı da azalmaktadır. Bu husus bu kaynak maliyetlerine de etki etmekte ve şirketin olandan daha fazla maliyete katlanma riski ortaya çıkmaktadır.

Sermaye piyasaları, kâr yönetimi yaptığı ortaya çıkan firmalara ciddi maliyetler yüklemektedir. Kâr yönetimi yapan şirket hisseleri, bu hususun ortaya çıkmasından sonra % 9 oranında düşmektedir. Kâr yönetimi yapan firmalar ayrıca sermaye piyasalarında düşük faizli borç bulabilme imkânından da yoksun kalmaktadır. Bu yöneme başvurulması sonucunda, analizcilerin kâr dağıtım öngörülleri de arttırılmış olmaktadır. Mali piyasalardaki yatırımcılar da şirketin ekonomik başarısı yönündeki öngörüllerini de aşağıya doğru çekmektedirler. Böylece firmanın açıkladığı mali bilgilere olan güven de azalmaktadır (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1996: 3).

Firmaların yöneticileri de kâr yönetiminin neden olacağı riskleri almak istememektedir. Yöneticiler uygun bir tercih yapmak suretiyle firmanın ekonomik değerini ve belirledikleri hedeflere ulaşmayı arzu etmektedir. Aksi yönde bir hareket, hem öz kaynaklarda hem de borç piyasalarında firmayı zor duruma düşürebilmektedir. Bu nedenle yöneticiler kısa vadeli başarılarından ziyade firmanın uzun dönem başarılarına odaklanmakta ve bu nedenle de firmayı uzun dönemde sıkıntıya sokacak uygulamalardan kaçınmaktadırlar. Pazar koşullarının kâr kayıplarına verdiği ciddi tepkiler göz önüne alındığında, yöneticilerin bir denge politikası gütmesi gayet doğaldır. Şirketlerin mali yöneticileri firmaların uzun dönemdeki kâr hedeflerini tutturmayı piyasa koşulları altında daha makul karşılamaktadırlar (Graham, Harvey ve Rajgopal, 2005: 5).

1.3.7. Daha Önce Yapılan Kâr Yönetimi Uygulamaları

İşletmeler için iki önemli mali tablo vardır. Birisi bilanço, diğeri gelir tablosudur. Gelir tablosu bir işletmenin bir yıllık faaliyet sonucunu gösterirken, bilanço ise belli bir tarihteki fotoğrafını çekmektedir. Ancak bilanço özelliği itibariyle geçmişten gelen muhasebe tercihlerini de yansıtmaktadır. Yani bilanço bir işletmenin belli bir tarihteki fotoğrafını çekmekle birlikte bu fotoğraf geçmişten gelen birikimi de yansıtmaktadır. Bu nedenle geçmişte yapılan bir kâr yönetimi uygulamasının etkisi bilançoda devam etmektedir.

Bu özellikleri nedeniyle bilançoların kâr yönetimini uygulamalarını sınırlandırdığı düşünülmektedir.

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin uygulanması kârı ağırlıklı olarak iyi yönde etkilemektedir. Çünkü bilanço önceki dönemden gelen muhasebe tercihlerinin bir birikimidir. Net varlık düzeyi kısmen önceki dönem kâr yönetimi uygulamalarını yansıtır. Şirket müdürlerin iyimser olarak ağırlıklı kârı net varlıklar ile birlikte aşağıya çekmesi, bilanço üzerinde abartılı bir etki oluşturacaktır (Barton ve Simko, 2002: 1).

İhtiyati tahakkukların iptal süreci, net işletme sermayesi ve gelecekte yapılması planlanan kâr yönetimi uygulamaları ile bağlantılıdır. Dönem başında net işletme sermayesinin birikimli tutarı ve tahakkukların iptal edilme hızı, cari dönemde kâr yönetimi uygulamalarını bir dereceye kadar sınırlandırmaktadır. Birinci çeyrekteki net işletme sermayesi ile muhtemel kâr hedeflerinin tutturulması arasında negatif bir ilişki vardır. Bu ilişki mali tablolar üzerindeki düzenleme ve gözetim imkânları arttıkça da önemli ölçüde artmaktadır. Önceki dönem ihtiyari tahakkuk iptallerinin hemen ya da yavaş yavaş olması durumunda, birinci çeyrekteki ağırlıklı net işletme sermayesinin cari dönemdeki kâr yönetimi uygulamalarını kısıtlama konusunda daha büyük bir etkisi olduğu görülmektedir (Baber ve Ying Li, 2011: 1209).

Piyasa katılımcıları şirketlerin birinci çeyrekteki kâr açıklamalarını yorumlarken bilanço bilgilerine başvurumaktadırlar. Çünkü bilanço bilgilerini kullanışlı bulmaktadırlar. Bilançoda yer alan bilgiler, şirket yöneticilerinin neden öngörülen kârı tutturamadıkları hakkında yatırımcılara bilgi verir. Şirketin borç miktarı, yöneticilerin açıkladıkları kâr miktarlarını fırsatçı bir şekilde artırmalarına da sınırlama getirmektedir (Defond, 2002: 29).

1.3.8. Diğer Etmenler

Mali piyasaların dünya çapında gelişmesi, piyasalar arası etkileşimi de artırmıştır. Bu husus bir şirketin birden fazla borsada işlem görmesi olgusunu getirmiştir. İşte bir şirketin kendi ülkesi dışında başka bir ülkenin borsasında işlem görmesi olayına çapraz listelenme (cross-listing) denilmektedir. Bugün birçok şirket dünya çapında gelişmiş 40 civarında borsada çapraz listelenme durumundadır ve hem kendi yerel borsalarında hem de bu 40 civarındaki borsalarda işlem görmektedir (Peng ve Su, 2014: 42).

Çapraz listelenen firmaların tahakkuk ve kâr varlıklarının zaman serinin yönetimi ile hisse fiyatları ve muhasebe bilgisinin ilişkisi farklıdır. Çapraz listelenen firmalar kâr yönetimi uygulamasına başvurma açısından ve muhafazakâr muhasebe bilgisini sunma açısından daha az heveslidirler. Çapraz listelenen şirketler, kendileri ile ilgili kötü haberleri zamanında açıklarlar ve hisse fiyatlarının değişimine karşı daha duyarlıdırlar (Lang, Ready ve Yetman, 2003: 363).

Çapraz listelenen firmalar, genellikle gelişmiş ülke piyasalarında işlem görmektedir. ABD veya İngiltere gibi gelişmiş ülkelerin borsalarında işlem gören şirketler aynı zamanda bu ülkelerin katı kurallarına da tabi olmaktadır. Örneğin ABD’de borsaya kayıtlı şirketler SEC (Securities and Exchange Commission) tarafından belirlenen düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Bu kurallara tabi olan çapraz listelenen firmaların kendi ülkelerinde faaliyette bulunan firmalara göre daha az kâr yönetimi uygulamalarına başvurduğu görülmektedir. Yüksek yönetim standartlarına sahip olan ülkelere gelen firmaların da daha az kâr yönetimine başvurduğu belirlenmiştir. Bu nedenle hem ülke idaresi hem de çapraz listelenen firmalar için kâr yönetimini azaltan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır (Chavez, Silva ve Wiggins III, 2015: 6).

Ülkelerin sahip olduğu hukuk kuralları da firmaların kâr yönetimi davranışlarında önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin bir ülkedeki vergi sistemi o ülkedeki firmaların ne kadar kâr açıklayacaklarına etki etmektedir. Yüksek derecede vergi planlaması yapan firmalar, daha az derecede vergi planlaması yapan firmalar ile karşılaştırıldığında vergilendirilebilir gelirleri ile ilgili kâr yönetimi uygulayarak daha az bilgi paylaşmaktadırlar. Aynı şekilde yüksek seviyede kâr yönetimine başvuran firmalar da vergilendirilebilir gelirleri ile ilgili daha az paylaşımda bulunmaktadır. Bu nedenle yüksek vergi oranları olan ülkelere şirketler daha düşük vergi oranları olan ülkelere göre daha fazla kâr yönetimine başvurmaktadır (Chen, Dhaliwal ve Trombley, 2007: 22).

Analizciler, piyasalardaki önemli oyuncuların birisidir. Analizcilerin yaptığı yorumlar hem firmalar hem de piyasa oyuncuları için önemlidir. Bu bağlamda analizcilerin firmaların nakit akışları ile ilgili tahminleri firmaların faaliyetlerini de etkileyebilmektedir. Analizcilerin firmanın kârının azalacağına yönelik beklentileri firmanın çalışma kapasitesini de düşürmektedir. Firmalar, analizcilerin nakit akışlarına ilişkin beklentilerini kârlarını tutturamama pahasına dikkate almaktadırlar. Bu da firmaların kâr yönetimine başvurmalarını

kısıtlayan bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle nakit akışlarına ilişkin beklentiler firmaların tahakkuk hilesi yapması önünde caydırıcı bir etkidir (Collins ve McInnis, 2011:220). Tahakkuk tabanlı olarak hesaplanan gelirden meydana gelen azalma, analizciler tarafından yapılan nakit akışlarına ilişkin tahminlerin etkisini artırmaktadır. Bu nedenle firmanın nakit akışları hakkında bir tahmin bulunması ile tahakkuk tabanlı gelir arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Bu sebeple analizciler piyasada kâr yönetimini azaltan bir oyuncudur (Mohanram, 2014: 1168).

1.4. Kâr Yönetiminin Teknikleri

Kâr yönetimi, işlemlerin yerinin veya zamanın değiştirilmesi suretiyle şirketlerin kârının olduğundan farklı gösterilmesidir. Yazında bazı yazarlar kâr yönetimini muhasebe hilesi olarak da tanımlamaktadırlar. Şirketler kâr yönetimi yaparken bazı ekonomik kararlar almakta ve bu kararlar da şirketin varlıkları üzerinde etkiler oluşturmaktadır. Bu etkiler nedeniyle şirketin temel mali tablo kalemleri de kayıtlara olduğundan farklı olarak geçmektedir.

Yazında yapılan çalışmalar, firmalar tarafından çeşitli kâr yönetim tekniklerinin uygulandığını göstermektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde şirketlerin başvurduğu kâr yönetim tekniklerine ilişkin bilgi verilmektedir.

1.4.1. Tahakkuk Esaslı Kâr Yönetimi

Tahakkuk esaslı kâr yönetiminde şirketler kâr yönetimi uygulamalarını genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde yürütmektedir. Bu bağlamdaki muhasebe tercihleri, kârın açıklanması kapsamında yapılan tercihler ve gerçek ekonomik kararlar, şirketin yaptığı iktisadi faaliyetlerin nedeniyle elde ettiği kârın ölçümüne etki etmektedir. Bu şekilde yapılan kâr yönetimi uygulamaları, muhasebe hilelerinden ziyade muhasebenin genel kabul görmüş ilkeleri içindeki politika tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple hem muhasebe politikalarındaki değişiklikler hem de ekonomik faaliyetlerdeki tercihler kârın ölçülmesinde farklılıklar oluşturabilir (Walker, 2013: 446).

İşletmelerin bilanço kalemleri içinde yer alan bazı hesaplar zaten tahakkuk temelli çalışmaktadır. Yöneticiler bu nedenle, tahakkuk temelli kâr yönetimi uygulamalarında genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları çerçevesinde sağlanan esneklikleri kullanmaktadır. Muhasebe konusu işlemler hakkında yargıda bulunmak, tahmin yapmak ya

da seçim yapmak yoluyla yöneticiler inisiyatifler kullanarak kâr yönetimi uygulamalarına başvurabilmektedir. Bu uygulama dışında yöneticiler, hileli muhasebe politikaları uygulamak suretiyle de kâr yönetimi uygulamalarının önünü açabilmektedirler. Bu şekilde bir politika seçiminde aslında şirketlerin faaliyetleri değişmemekte sadece yöneticiler gelir ve gider kayıtları üzerinde oynama yaparak arzu ettikleri kâr tutarını yakalamaya çalışmaktadır.

Tahakkuklar, cari ve cari olmayan tahakkuklar olarak sınıflandırılabilir. Cari tahakkukların kâr yönetimi amacıyla yönetilmesi daha kolaydır. Örneğin yöneticiler sattıkları emtianın ödeme şartlarını kullanarak alacakların artırılmasını sağlayabilir ve bu şekilde alacaklara ilişkin karşılık tutarlarında da oynama yapabilirler. Diğer yöntem ise alınan emtia ile ilgili ödeme yapılmasına rağmen bu ödeme tutarının kayıtlara farklı aktarılmasıdır. Cari olmayan tahakkuklar da ise bazı ayarlamalar yapılmak suretiyle kâr üzerinde oynamalar yapılabilmektedir. Örneğin normal amortisman yerine hızlandırılmış amortisman uygulamasına geçilmesi, amortisman giderlerinin artmasıyla birlikte kârın azalmasına neden olmaktadır. Diğer bir yöntem ise varlık satışlarıdır. Satılan varlık gelir getireceğinden şirket kârının da artmasına neden olmaktadır. Tahakkuklarda ihtiyari tahakkuklar, kâr yönetimi uygulamalarında daha çok kullanım alanı bulmaktadır (Yurdakul, 2014: 102-103).

Tahakkukların kâr yönetimi uygulamalarında kullanılmasının bir diğer yöntemi ise tahakkuk iptalleridir. Bir muhasebe dönemindeki tahakkuk iptalleri aslında tahakkuk esaslı kâr yönetimi uygulamalarının gelecek dönemde devam etmesini sınırlamaktadır. Kâr yönetimi için kullanılan tahakkukların büyüklüğü ve hızlı tahakkuk iptalleri, tahakkuk esaslı kâr yönetimi uygulamasının aynı yöntemle sonraki dönemlerde uygulanmasını kısıtlamaktadır (El Diri, 2018: 13).

Muhtemel tahakkuk esasına dayanan kâr yönetim uygulamalarında aşağıdaki kalemler kullanılmaktadır;

- Amortisman usullerinin değiştirilmesi
- Amortisman tabi olma süresinin değiştirilmesi
- Amortisman tabi iktisadi kıymetin hurda değerinin değiştirilmesi
- Alacak ve borçlar için ayrılan karşılık gideri tutarların değiştirilmesi

- Garanti için ayrılan karşılıkların tanımlanması
- Ertelenmiş vergi varlıkları için gerekli olan değerleme oranına karar verilmesi
- Değer düşüklüğüne uğramış varlıkların zarar tahakkuklarının olup olmadığına ilişkin karar verilmesi
- Sözleşmelerin tamamlanma yüzdesine ilişkin tahminler
- Sözleşmeden doğan alacakların gerçekleşme durumlarına ilişkin tahminler
- Yatırım tutarlarının olduğundan düşük kaydedilmesi
- İmar tahakkuklarının miktarının tahmin edilmesi
- Envanter kayıplarının gerekliliğinin ve miktarının değerlendirilmesi
- Çevresel zorunluluklar ile ilgili tahakkukların tahmin edilmesi
- Emeklilik ile ilgili aktüeryal hesaplama yapılması ve bu hesaplamalardaki değişiklikler
- Ar-Ge faaliyetleri ile ilgili satın alma işlemleri ile ilgili fiyat tanımlamalarının yapılması
- Maddi olmayan varlıklar ile ilgili amortisman süreçlerinin tanımlanması veya değiştirilmesi
- Depolama, yazılım geliştirme ve doğrudan reklam giderleri gibi değişik maliyetler ile ilgili sınıflandırma yapılması
- Türev ürünler ile ilgili düzgün yatırım sınıflandırmalarının yapılması
- Yatırım izinlerinin yatırım yapılan şirket üzerinde önemli bir etkisinin olup olmadığının tanımlanması
- Bir yatırımın piyasa değerindeki azalmanın geçici olup olmadığına karar verilmesi

Bu kalemlerdeki tercihler ile şirketler tahakkuk esaslı kâr yönetimi uygulamalarında bulunabilmektedir (Comiskey ve Mulford, 2002: 65).

1.4.2. Gerçek Kâr Yönetimi

Gerçek kâr yönetimi, firmaların işletme faaliyetleri üzerinden yapılmakta ve işletme faaliyetlerinin amacından saptırılması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Firmalar normal işletme faaliyetleri ile öncelikli olarak belirledikleri kâr eşiklerini yakalamaya çalışmaktadır. Şirketler satışlardaki geçici artışlardan fiyat indirimleri yaparak, düşük maliyetler ile aşırı üretim yapılarak ve kâr paylarını artırmak için ihtiyari harcamaları gözle görülür biçimde

azaltarak gerçek anlamda kâr yönetimi faaliyetlerinde bulunabilmektedir (Roychowdhury, 2006: 336).

Gerçek kâr yönetimiyle şirketler hedefledikleri belli bir kârı elde etme amacındadırlar. Bu şekilde şirket yaptığı bir mali işlemin, yatırımın veya bünyesinde yaptığı herhangi bir faaliyetin yapısını veya zamanlamasını değiştirmektedir. Şirket bu işlemler ile elde etmeyi hedeflediği amaçlara ulaşmak istemektedir. Gerçek kâr yönetimi mali yıl içinde icra edilmektedir ve sonuçları da yılsonu itibarıyla ortaya çıkmaktadır. Şirket yöneticileri bu nedenle gerçek kâr yönetimini tercih etmektedir. Çünkü gerçek kâr yönetimi sonucunda istemedikleri bir durum olduğunda tahakkuk esaslı kâr yönetimi ile bu hususu telafi etmek imkânları vardır (Zang, 2012: 676).

Tahakkuk temelli kâr yönetiminin yanında gerçek kâr yönetimi faaliyetlerinde de bulunan şirketler, işlemlerden kaynaklanan nakit akışlarını, ihtiyari giderleri ve üretim maliyetleri ile ilgili kalemleri gerçek kâr yönetimi uygulamaları kullanımlarında bir araç olarak değerlendirmektedir (Cohen ve Zarowin, 2010: 18).

Şirket müdürlerinin hangi varlığının satılacağına ilişkin yetkileri bulunmaktadır. Bir varlık muhasebe anlamında elde etme maliyetiyle değerlendirilmektedir. Müdürler, varlıkların ne zaman satılacağına karar vermekle o varlıkla ilgili maliyet raporlamasını varlığın satış zamanına kaydırmaktadır. Dolayısıyla müdürler, varlıkların satış zamanını düşük maliyetli zamanlara denk getirmek suretiyle ve zamanlamayı da düşünerek kâr yönetimi faaliyetinde bulunabilmektedir (Bartov, 1993: 840).

Şirket yöneticilerinin tahakkuk esaslı kâr yönetiminden ziyade gerçek kâr yönetimi uygulamalarına başvurmalarının sebebi, kendi dönemlerindeki kârlar ile başka dönemlerde elde edilen kârların kıyaslanmasına sıcak bakmamalarıdır. Gerçek kâr yönetimi ile yöneticiler, tamir ve reklam masraflarını geciktirerek ve bazı projelerin ertelenmesini sağlayarak firmaların kârları ile oynama yapabilmektedir. Firmalar bu şekilde açıklanan kârları üzerinde de herhangi bir muhasebe hilesi yapmamış olmaktadır. Çünkü muhasebe hilelerinin tespit edilmesi yöneticilere ciddi bedel ödelebilmektedir (Graham, Harvey ve Rajgopal, 2005: 66).

Şirket müdürlerinin gerçek kâr yönetimini seçmelerinde pek çok neden bulunmaktadır. Bu nedenler; tahakkuk esaslı kâr yönetiminin genel kabul görmüş muhasebe

ilkeleri çerçevesinde yapıldığından bu çerçevenin dışına çıkılmasının ciddi cezai yaptırımlara neden olabilmesi, daha önceki yıllarda kâr yönetimi yapılması durumunda firmanın tahakkukları yönetecek esnekliğinin olmaması ve tahakkuk esaslı kâr yönetiminde yapılan bir işlemin denetçilerin dikkatini çekmesinin gerçek kâr yönetimi işlemlerine göre daha kolay olması şeklinde sayılabilir. Ayrıca firmanın gelecekteki performansı ve firma değeri ile gerçek kâr yönetimi arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Gunny, 2010: 856-857).

1.4.3. Kârın İstikrarlı Gösterilmesi

Kâr yönetimi tekniklerinden bir tanesi de (Earnings Smoothing) kârın istikrarlı gösterilmesidir. Bu yöntemle, yöneticiler kârda meydana gelen dalgalanmaların önüne geçmek istemektedir. Şirket yöneticileri firmanın sahip olduğu aşırı kârı, kârın istikrarlı gösterilmesiyle şirketin kötü günlerinde faydalanmak üzere gizlemektedirler. Bu usul yöneticilere tıpkı bir yırtıcı hayvan gibi davranma imkânı sunmaktadır (Coffee, 2004: 315).

Kârın istikrarlı gösterilmesi, periyodik olarak elde edilen muhasebe kârlarının istatistiki bir ayarlamasıdır. Bu ayarlama, uzun dönem kâr hedeflerinin ortalaması doğrultusunda o dönemdeki kârın zaman oynaklığının azaltılması suretiyle gerçekleştirilir. Genel giderlerin tahsisi de bu ayarlamaların bir tanesi olarak dikkat çekmektedir (Su, 2007: 136).

Kârın istikrarlı gösterilmesi, kârın hem tahmin edilebilirliğini hem de sürekliliğini mümkün kılmaktadır. Kârın istikrarlı gösterilmesi ile firma değeri arasında bir bağıntı vardır. Kârın istikrarlı gösterilmesi sonucunda açıklanan kâr ile birlikte firma değerinin arttığı görülmektedir (Subramanyam, 1996: 278).

Muhasebe hileleri, uzun dönemde kârın istikrarlı hale getirilmesinde müdürler için en tercih edilen usul olmaktadır. Çünkü istikrarlı bir kâr akışı, firmanın uzun dönemde hem istikrarlı hem de güçlü bir yapıya sahip olduğunun bir göstergesidir. İstikrarlı bir kâr akışına sahip olan firmanın risk düzeyinin daha düşük, yatırımcılar, kredi verenler ve işçiler ile olan ilişkilerinin ise daha iyi olduğu varsayılmaktadır. Mali tablolarındaki kâr tutarını istikrarlı hale getirmeye çalışan firmaların kârın istikrarlı gösterilmesi için birçok nedeni vardır. Riski yüksek iktisadi ortamlarda çalışan firmaların beklenen kâr seviyelerini elde etmesi ve istikrarlı bir kâr akışı sağlaması olasılığı düşüktür (Atik, 2009: 592). Kârın istikrarlı

gösterilmesi aynı zamanda firmanın değerine katkı sağlamakta, firma değerinin oynaklığını sadece firma için değil tüm sermaye piyasaları için azaltmaktadır (Ergin, 2011: 35).

Kârın istikrarlı gösterilmesi, muhasebe ölçümlerinin ve raporlama kurallarının özel bir şekilde tekrarlanan seçimlerinden oluşmaktadır. Bu kurallar gelir akışının açıklanmasına etki eden küçük değişikliklerden oluşmaktadır. Muhasebenin herhangi bir kayıt veya işlem kuralı, o aracın daha önce kârın istikrarlı gösterilmesinde hileli bir araç olarak kullanılmasından önceki belli bir varlığa aittir. Mevcut muhasebe tercihlerinin tümü göz önüne alındığında, bu tercihlerin bazıları potansiyel olarak kârın istikrarlı gösterilmesinde kullanılabilirken bazıları özel koşullar altında kullanılabilir ya da hiç kullanılamaz. Bir aracın kârın istikrarlı gösterilmesinde mükemmel bir araç olarak kabul edilmesi için;

- Bir kere kullanılması ve bir daha firmanın gelecekteki herhangi bir özel faaliyetlerinde kullanılmaması gerekir.
- Profesyonel bir kararın uygulanmasına bağlı olmalı ve genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri içinde sayılmalıdır.
- Gelirde yıldan yıla meydana gelen farklılıklar ile ilgili zorunlu değişikliklere rehberlik etmelidir.
- İkinci taraflar ile gerçek bir işlem yapılmasını gerektirmemelidir. Sadece muhasebe iç dengesindeki yeniden sınıflandırmayı içermelidir.
- Birbirini izleyen zaman aralıklarında bir kereliğine veya diğer uygulamalar ile bağlantılı olarak kullanılmalıdır (Copeland, 1968: 102).

Uygulama açısından bakıldığında kârın istikrarlı gösterilmesini en çok zorlayan nedenlerden birisi de gelir üzerinden alınan vergilerin varlığıdır. Vergi oranlarındaki değişiklikler, ilave vergiler veya verginin ortadan kaldırılması da bu duruma katkı sağlamaktadır. Kârın istikrarlı gösterilmesi, yönetici konumunda olanların işçiler ve yatırımcılar ile olan ilişkilerini de etkilemektedir. Şirket istikrarlı kâr yönetimi ile hem borç verenlere hem de kendi sahiplerine güven telkin etmektedir. Kârın istikrarlı gösterilmesi genel ekonomik görünüm için de önemlidir. Ekonomide beklentilerin yönetimi önemlidir. Bu nedenle imalatçıların kâr beklentileri, ekonomideki görünümü anlama açısından da önemli bir unsurdur (Hepworth, 1953: 33-34).

Kârı istikrarlı göstermeye çalışanlar, faaliyetlerden elde edilen kârı istikrarlı gösterme eğilimindedir. Bu nedenle olağandışı gelir ve kârlardan önceki gelir ile vergi sonrası net kazancı kârın istikrarlı gösterilmesinde bir veri olarak almazlar. Kârın istikrarlı gösterilmesine ilişkin yönteme daha az kârlı şirketler daha fazla başvurmaktadır. Sanayinin riskli alanlarında faaliyet gösteren şirketler, kârın istikrarlı gösterilmesine daha yatkındırlar ve istikrarlı kâr gösterimi için ellerinde daha fazla fırsat vardır. Kârın istikrarlı gösterilmesinde şirketlerin büyüklükleri önemli olduğu gibi faaliyette bulundukları ülkelerde önemlidir. Bu yöntemin şirketler tarafından aşırı kullanılması, kârın yanlış ve yetersiz açıklanmasına neden olabilir (Ashari vd., 1994: 300).

Kârın istikrarlı gösterilmesinde kullanılan yöntemler, gerçek ve suni olarak ikiye ayrılabilir. Gerçek yöntemde yönetim, riskli araçlar ile türev araçları takas ederek kârı istikrarlı göstermeye çalışabilir. Bu şekilde nakit akışlarında meydana gelebilecek oynaklıklar azaltılmış olur. Suni istikrar yöntemlerinde ise olağandışı tahakkuklara başvurulur. Kâr değişkenlikleri azaltılarak hissedarlara yapılan kâr payı ödemelerindeki belirsizlik azaltılır ve gelecekte elde edilebilecek kârların öngörülebilirliği artırılır. Bununla birlikte özel bir hissedar gurubu için sürekli olarak kârın istikrarlı gösterilmesi için hileli yollara başvurulması diğer hissedarların da şirkete olan güvenini azaltabilir (Chong, 2006: 41-42)

Her iki yöntem de yönetim tarafından icra edilir ve aslında yönetimin bir seçimi olarak ortaya çıkar. Gerçek yöntemde şirket idaresi iktisadi olayları kontrol altına almaya yönelik yaklaşım tarzını benimser. Örneğin bir firma sermaye tutarı ile ilgili bir tahmin yapabilir. Bu tahminini de beklediği gelir serilerinin kovaryansına dayandırır. Bundan dolayıdır ki firma bu tahmini doğrulamak için gelecekteki gelirini etkileyecek ekonomik olayları kontrol etmek ister. Suni istikrar yönteminde maliyet veya gelirlerin bir dönemden diğerine yerleri değiştirilir. Örneğin firma emeklilik maliyetlerinin aktüeryal tahminlerini değiştirerek açıklaması gereken kârını artırabilir veya azaltabilir (Eckel, 1981: 29).

Kârın istikrarlı gösterildiği durumlarda, açıklanan kâr, iktisadi kârdan bazen düşük bazen yüksek olabilmektedir. Kârın yüksek gösterilmek istenmesi anlaşılabilir bir durum olmakla birlikte yöneticilerin kârı düşük göstermesine ilişkin davranışlarını anlamak zordur. Kârın yüksek açıklanması şirket için piyasa tepkisine neden olur. Bu nedenle ileriki dönemlerde bu etkiden yararlanmak isteyen yöneticiler, kârı yüksek açıklamanın marjinal

etkisinden faydalanmak üzere cari dönemdeki kârlarını gelecek dönemde açıklamak için gizlerler (Goel ve Thakor, 2003: 152).

Şirket yöneticilerinin karın istikrarlı gösterilmesine iten diğer bir sebep ise sermaye borçlanmasıyla ilgili maliyetlerdir. İstikrarlı kâr gösterimi sermayenin borçlanma maliyetinin önemli bir belirleyicisidir. Yüksek seviyelerde kârın istikrarlı gösterilmesi bir o kadar düşük sermayenin borçlanma maliyetini getirmektedir. İstikrarlı kâr gösterimi geçmiş ve gelecekteki kâr tutarlarına ilişkin bilgi kalitesini artırmaktadır. İstikrarlı kâr gösterimi, tahrif edici bir araçtan ziyade bir bilgi öngörme mekanizması sunmaktadır. Sermaye piyasalarından borçlanan firmalar istikrarlı kâr gösterimine özel piyasalardan borçlanan firmalara göre daha çok özen göstermektedirler (Li ve Riche, 2016: 187-188).

Kârın istikrarlı gösterilmesi faydalı, zararlı ve tarafsız olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Kârın istikrarlı gösterilmesi geleceğe kıymetli bilgi taşıdığı durumlarda faydalı olmaktadır. Bu durumda piyasa fiyatlarındaki çarpıklık da azalmaktadır (Ronen ve Yaari, 2008:320). Piyasadaki oyuncular firmanın açıkladığı raporların istikrarlı kâr gösterimini içerecek şekilde düzenlendiğini anladıkları zaman firmanın kârın istikrarlı gösterilmesinden elde edeceği bir şey kalmaz ve buna da tarafsız istikrarlı kâr gösterimi denir. Firmanın piyasadaki oyunculara yaptığı ödemeler istikrarlı kâr gösterimi yapıldığı veya yapılmadığı durumlarda aynı olunca kârın istikrarlı gösterilmesinin de bir anlamı olmamaktadır. Kârın istikrarlı gösterilmesinin zararlı olduğu durumlarda ise piyasa gerekli bilgiden yoksundur. Piyasadaki oyuncular herhangi bir sinyal alamazlar ve kârı istikrarlı gösterenler de zekice kârın düzleştirici serilerini taklit eder (Ronen ve Yaari, 2008: 323).

1.4.4. Kâr Kayması

Müdürlerin muhasebe tercihleri ve gelir tablosu kalemleri arasında sınıflandırma yetkisi vardır. Kâr kaymasının esası gelir tablosundaki en son kâr kaleminin büyüklüğünü etkilemeden gelir tablosunun kalemleri arasında değiştirme yapmaktır. Piyasa tek seferlik giderleri de göz ardı eden temel kâra odaklandığı için müdürler, temel kârı artırmak için kâr kayması işlemi yapabilirler ancak bu da net kârı kapsamaz. Kâr kayması için kullanılan araçların temel özelliği tek seferlik olmalarıdır. Bu nedenle yöneticiler firmanın gelecekteki faydaları için bu araçları yanlış sınıflandırırlar (Wu, 2016: 30).

Kâr kayması, (classification shifting veya income shifting) tahakkukların yönetiminden ve hileli işlem kullanımından pek çok yönden farklılık arz etmektedir. Öncelikle kâr kayması bir dereceye kadar genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri kapsamında elde edilen kârı etkilememektedir. Bu nedenle kâr kayması bazen anlamsız olabilmektedir. Gelir tablosunun bileşenleri belli ilkelere göre sınıflandırıldığından mali tablo kullanıcılarının gelir tablosunun bileşenlerini anlaması kolaylaşmaktadır. Bir araç satış çizgisine yaklaştıkça o aracın kalıcı olma özelliği de artmaktadır. Kâr kayması belgelendirilmek istenildiğinde temel giderler ile özel ürünler arasındaki gider tahsisine odaklanmak gerekmektedir (McVay, 2006: 502).

Firmalar kâr kaymasını işlemini küçük ve tekrarlamayan kalemler üzerinden yaparlar. Çünkü bu kalemler daha az görünürler ve özel olayların varlığına bağlı değildirler. Bu nedenle kâr kaydırması işlemi için daha fazla serbestlik tanırırlar. Kâr kayması, firma yöneticileri için ortak bir kâr yönetimi aracı olmasa da bazı büyük firmaların yöneticileri temel giderlerde küçük değişiklikler yaparak temel kârı şişirme eğiliminde olabilirler. Bu da yöneticilerin kâr öngörülerini tutturmalarında yardımcı bir etmendir (Athanasakou, Strong ve Walker, 2009: 4).

Beklenmeyen temel kâr ile durdurulan faaliyetler arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki firmalar tarafından durdurulan faaliyetler ile ilgili giderler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bu husus ise firmaların durdurulan faaliyetler aracılığı ile kâr kaydırması işlemini yaptıklarının bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Ayrıca firmalar durdurulan faaliyetlerin gelir azaltıcı özelliğini kâr kaydırması için kullanmakta ve analizcilerin öngörülerini de böylece karşılamış olmaktadır. Muhasebe ilkeleri durdurulan faaliyetler kullanılarak yapılan kâr kaydırması işleminin büyüklüğünü sınırlamaktadır (Barua, Lin ve Sbaraglia, 2010: 1507).

1.4.5. İleri Düzey Teknikler

Şirketler son dönemde kâr tutarlarını artırmak için değişik usuller kullanmaya başlamışlardır. Bunlardan biri de şirketlerin kendi hisselerini yeniden almasıdır. Şirketlerin bu yöntemi kullanmasının nedeni hisse başına kâr tutarını artırmaktır. Piyasada hisse başına kâr tutarları sulandırılmaya başladığı zaman hisse senetlerinin firmalar tarafından yeniden satın alma işlemleri artmaktadır. Diğer bir neden ise cari dönemde geçmişte hisse başına

düşen kârdan daha az bir kâr tutarı elde edilecek olmasıdır. Bu durumda da firmalar kendi hisselerini satın alarak bunun önüne geçmek istemektedirler (Hribar, Jenkins ve Johnson, 2006: 4).

Firmaların hisse başına düşen kâr tutarının sulandırılmasına karşı aldığı bir diğer önlem ise şartlı değiştirilebilir borçlanma araçları ihraç etmektir. Bu araçlar büyük oranda hisse başına düşen kâr miktarının sulandırılmasını azaltmaktadır. Eğer bu kâğıtları alanlar razı olursa bu kâğıtları ihraç edenler, bu kâğıtların erkenden değiştirilmemesi için şartlar koyabilirler. Bu şekilde ihraççılar daha az riskle karşılaşmış olurlar çünkü borçlular, bu araçları satmakla zaten belli bir süre sonra bu araçların bedelini ödemeleri gerektiğini bilmektedirler (O'brien, 2005: 247).

Kâr yönetiminde kullanılan bir diğer teknik ise (special purpose vehicles) özel amaçlı araçlardır. Bunların kullanımı bazı şirketlerin skandallarında gündeme gelmiştir. Ancak bunların ne kadar yaygınlıkta kullanıldığı veya bunların kullanımındaki teşvik edici etkenler henüz tam olarak bilinmemektedir. Özel amaçlı varlıkların kullanım alanlarının çok olmasına rağmen bu varlıkların mali tablolar üzerindeki etkileri daha çok ilgi çekmektedir. Özel amaçlı varlıklar bir kefilin desteği ile sadece şirketin borçlarını gizlemekle kalmaz aynı zamanda o şirketin kâr yönetimi yapmasına da katkıda bulunur (Feng, Gramlich ve Gupta, 2009: 1834).

Şirketlerin kâr yönetimi yapmak için kullandıkları bir diğer yöntem ise kendi şirketleri tarafından desteklenen vakıflara yardımda bulunmaktır. Bu şekilde vakıflar kamu yararına olan işleri desteklerler. Bu hayırseverlik ile ilgili harcamalar, müdürlerin mali tablolar üzerindeki etkileri ile ekonomik etkilerini ayrıştırmasını sağlar. Bu şekilde vakıflar müdürlere, raporlanan kâra etki edebilecek tedbirleri uygulama imkânı verir. Bu sayede hem şirket hayırseverlik faaliyetinde bulunur hem de bu faaliyetler şirketin mali tablolarını ciddi şekilde etkilemez (Petrovits, 2006: 336).

1.4.6. Muhafazakâr Muhasebe Uygulamaları

Muhafazakâr muhasebeyi bir atasözü gibi tanımlamak gerekirse kârı beklememek ama giderlerin tümünü beklemek olarak ifade edilebilir. Kârı beklemek demek yasal olarak talep edilebilir ve doğrulanabilir seviyeye gelene kadar beklemek demektir. Muhafazakâr muhasebede kâr tanımlanmadan önce kâr ile ilgili tüm nakit akışlarının elde edilmesi

gerekmez ancak doğrulanabilir yani talep edilebilir olması gerekir. Muhafazakâr muhasebe gelirler ve giderler için asimetrik doğrulama gereklilikleri içermektedir. Gelirler ve giderler için belirlenen doğrulama derecelerindeki farklılık ne kadar fazla olursa muhafazakârlık da o kadar fazla olmaktadır (Watts, 2003a: 208).

Literatüre bakıldığında muhafazakârlık derecesini belirlemek üzere, net aktif ölçüleri, kâr ve tahakkuk ölçüleri ve kâr ve stok iadelerinin birbiriyle olan ilişkilerine yönelik ölçülerin kullanıldığı görülmektedir. Bu ölçülerin dayanağı, muhafazakâr muhasebedeki asimetrik bilgi paylaşımıdır. Burada net varlıklar, kazanç ve tahakkuklardaki değişikliklerin raporlanıp raporlanmaması önemli rol oynamaktadır (Watts, 2003b: 2).

Adalet sisteminin iyi işlediği ülkelerde şirketler, haklarındaki kötü haberleri adalet sisteminin kötü olduğu ülkelerde faaliyette bulunan şirketlere göre mali tablolarında daha hızlı raporlamaktadır. Sermaye piyasası kanunundan kaynaklanan kamuoyu baskısının güçlü olduğu ülkelerde zayıf olan ülkelere kıyasla kârlar ile ilgili olumlu haberlerin yayılma hızı yavaşlamaktadır. Ülkelerdeki kurumsal yapılar muhasebe muhafazakârlığı uygulamalarının çoğu ile ilgili güdüleyici etmenlerin kaynağını teşkil etmektedir. Ayrıca ülkelerdeki yasal düzenlemeler de şirket yöneticilerinin, hissedarların ve diğer paydaşların hareket tarzını etkilemektedir (Bushman ve Piotroski, 2006: 140).

Bu tanımlamalardan anlaşıldığına göre şirket faaliyetleri ile ilgili bilgilerin kesinleşme durumu önem arz etmektedir. Muhafazakârlık aslında bu haberlerin tam kesinleşme durumu ortaya çıkmadan mali tablolara aktarılmasının uygun olmayacağı yönündedir. Bir bakıma haberlerin durumları ile muhafazakârlık anlayışı arasında da bir bağlantı söz konusudur.

Muhafazakâr muhasebenin mali tablolarda belirsizlik oluşturan kalemlerin raporlanması konusunda belli başlı ilkeleri vardır. Bu ilkelere göre belirsiz olan gelirler mali tablolarda olduğundan daha az gösterilirken belirsiz olan gider ve maliyetler ise olduğundan daha fazla gösterilmektedir. Gider ve maliyetlerin fazla gösterilmesinde karşılık kalemleri kullanılmaktadır. Burada karşılık kalemleri gider ve maliyetlerin fazla gösterilmesi için olduğundan fazla ayrılmaktadır. Gelir ve kazançlarda ise tutarı belli olmayan kalemler mali tablolara alınmayarak gelir ve kâr kalemlerinin tablolarda daha az gösterilmesi sağlanmaktadır. Kalemlerin olduğundan az veya çok raporlanması politikası nedeniyle mali

tabloların belli kalemlerinde birikmeler meydana gelmektedir. Bu birikmeler de ekonomik durumunun kötü olduğu dönemlerde kullanılır. Bu şekilde uygulanan politikalar nedeniyle mali tabloların gerçeği yansıtması ilkesinde sapmalar olmaktadır (Yurdakul, 2014: 108).

1.5. Tahakkuk Esaslı Kâr Yönetimi Modelleri

Muhasebe, yapısı gereği tahakkuk esasına dayanmaktadır. Yani işlem gerçekleştiği anda muhasebenin ilgi alanına girmektedir. Örneğin bir satış işlemi gerçekleştiği zaman bu kayıtlara alınır. Bu satışla ilgili nakit akışının ya da ilgili mal ve hizmetin fiilen karşı tarafın uhdesine geçmesi gerekmez. Bu nedenle işletmelerin mali tablolarına aktardığı tutarlar tahakkuk esasına göre yapılan kayıtların sonuçlarını yansıtmaktadır.

Muhasebenin tahakkuk esaslı bu yapısı, yöneticilerin kamuya açıklanan kâr tutarları üzerinde oynama yapmasına imkân vermektedir. Çünkü yöneticiler kâr açıklaması yaparken hem bir olayın kâr tanımına girip girmediğine hem de seçtikleri muhasebe politikası nedeniyle o olayın kâr kabul edilip edilmeyeceği yönünde görüş bildirmektedirler. Bu nedenle literatürdeki pek çok çalışma ihtiyari tahakkukları kullanarak kâr yönetimi hakkında öngörude bulunmaya çalışmıştır (Dechow, Ge ve Schrand, 2010: 391).

Kâr yönetimi hakkında literatürde yapılan çalışmalarda tahakkuklar, ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak iki alt dala ayrılmışlardır. Kâr yönetimi konusunda ilk başlarda yapılan çalışmalar tüm tahakkukları veya tahakkuklardaki değişimleri ihtiyari tahakkuk olarak değerlendirmiştir. Ancak gerçek koşullarda ihtiyari olmayan tahakkuklar durağan bir seyir izlemezler ve firmanın özel etkenlerine bağlıdırlar. Tahakkuk bazı modellerin birinin diğerine olan üstünlüğü aslında örnek olayda ortaya çıkmaktadır. Mevcut tüm tahakkuk temelli modellerin yanlış belirleme sorunu yaşadığı görülmektedir. Bu sebeple araştırmacılar kâr yönetiminin şüpheli taraflarını belirlemeye yönelik yeni modeller bulmak için çalışmaktadır (Lee ve Vetter, 2015: 69).

Literatürde son zamanlarda yapılan çalışmalar bankaların kayıp kredi karşılığı gibi özel tahakkuk kalemlerinin kâr yönetimi uygulamalarında kullanıldığına dair keskin kanıtlar sunmaktadır. Bankalar bu özel tahakkuk kalemlerini kâr yönetimi uygulamalarında ve kendileri için gerekli olan düzenlemeleri karşılamak amacıyla kullanmaktadır. Literatürde yapılan diğer çalışmalar ise şirketlerin ertelenmiş vergi değerlemeleri için kâr yönetimine başvurdukları yönünde daha az kanıt saptamışlardır. Yatırımcılar olağandışı tahakkuklar

sebebiyle elde ettikleri kazançları sağlayan hisse senetlerini yatırım portföyünden çıkarmakta normal tahakkuklar nedeniyle kazanç elde ettikleri hisse senetlerini ise artırmaktadırlar (Healy ve Wahlen, 1999: 367).

Kâr yönetimini ölçmek için tahakkuk tabanlı birçok model geliştirilmiştir. Bu modelleri karşılaştırmaya yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Yazında yapılan bazı çalışmalarda Jones modelinin diğer modellere göre kâr yönetimini tanımlamada daha iyi bir yöntem sunduğu görülmektedir. Ancak geliştirilmiş Jones modeli için aynı şeyi söylemek mümkün görünmemektedir. Geliştirilmiş Jones modeli daha az kullanışlılığa sahiptir. Ama yine de kâr yönetimini tanımlamada hâlâ yeni ve kullanışlı bir model geliştirme süreci devam etmektedir (Chen, 2010: 61).

1.5.1. DeAngelo Modeli

DeAngelo (1986) modelini geliştirirken 1973-1982 yılları arasında ABD New York borsasında işlem gören ve tüm hisseleri kamuya açık hissedarlardan alınıp yönetime geçen şirketleri incelemiştir. Yöneticiler şirket hisse senetlerini alırken piyasa fiyatının üzerinde bir fiyat öderler. Çünkü bağımsız değerlendirme uzmanları şirket hakkındaki makul değerlendirme yaparken sadece piyasa fiyatlarına bakmazlar. Diğer bir sebep ise yöneticilerin şirketi alırken katlandığı maliyetin şirketin dışardaki hissedarları ve yöneticiler arasında paylaşılmasıdır. Elde edilen verilere göre yöneticiler şirket hisselerini ele geçirmeden önce sistematik bir şekilde bu şirketlerin açıklanan kârını değerlendirirken muhasebe tahakkuklarını kullanmadığını göstermektedir. Ayrıca çalışmada veri seti alınan şirketlerin geçmiş hakkında da bilgi verilmektedir.

DeAngelo (1986) modelini sağlamasını yaparken ilgili şirketlerin yöneticilerinin şirketleri satın almadan önce sistematik olarak düşük kâr beyan edip etmediklerini araştırmıştır. DeAngelo (1986) modelini kurgularken toplam tahakkukları, ihtiyari tahakkuklar (DA) ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak (NA) olarak sınıflandırmıştır.

$$AC_1 = DA_1 + NA_1 \quad (1.1)$$

Ancak birinci denklemde bulunan (NA) değişkeni pek çok şirket için hem büyük hem de negatif değerler alabilmektedir. Bu değişkenin sıfır olması (AC) değişkeni ile ifade edilen toplam tahakkukların da negatif değer aldığı anlamına gelmektedir. Bu da yöneticilerin kasten kâr tutarlarını olduğundan düşük gösterdiği gibi bir mana ifade

etmektedir. Ancak şunu söylemek mümkündür, toplam tahakkuklar negatif ihtiyari olmayan tahakkuk bileşenleri içerebilir. Toplam tahakkukların neden negatif bir değer alabileceğine yönelik iki husus bulunabilir. Birincisi, toplam tahakkukların ekseri bileşeninin amortisman gideri olmasıdır. İkincisi ise, Healy (1983) tarafından yapılan bir araştırmadır. Bu araştırmada, 250 firmanın 1973-1980 dönemleri incelenmiştir. Bu araştırmasında Healy (1983), araştırma yapılan dönemde kârın olduğundan düşük gösterilmesine yönelik güdülerin olmadığı bir durumda bile toplam tahakkuk değerlerini negatif olduğunu saptamıştır.

Bu iki husus sebebiyle DeAngelo modelini oluştururken cari yıl ve bir önceki yılın toplam tahakkuklarını birlikte değerlendirmiştir. Bu şekilde oluşturulan modelin ikinci denklemi aşağıdaki gibidir.

$$(AC_1-AC_0)=(DA_1-DA_0)+(NA_1-NA_0) \quad (1.2)$$

Bu denkleme göre ihtiyari olmayan tahakkuklardaki bir değişim (NA_1-NA_0) yaklaşık olarak sıfır olmaktadır. Bu da ciddi oranda toplam tahakkuklarda (AC_1-AC_0) ve ihtiyari tahakkuklarda (DA_1-DA_0) düşüş yaşanmasına sebep olmaktadır. DeAngelo (1986) modelindeki toplam tahakkukları, işletmenin net kârından işletme faaliyetleri nedeniyle elde edilen nakit akışlarını çıkararak hesaplamıştır. DeAngelo (1986) tarafından kullanılan nakit akışları ise faaliyetlerden kaynaklanan çalışma sermayesinin, işletme hesaplarının tümünde meydana gelen değişikliklere uyarlanması sonucu elde edilmektedir.

DeAngelo (1986), modelinde ele aldığı toplam tahakkukları aynı zamanda net kârdan nakit akışlarının indirilmesi suretiyle de hesaplamaktadır. Bu şekilde ele alındığında yukarıdaki formülde yer alan toplam tahakkuklara ilişkin formül aşağıdaki şekilde de yazılabilmektedir.

$$(AC_1-AC_0)=(NI_1-NI_0)-(CF_1-CF_0) \quad (1.3)$$

DeAngelo (1986) toplam tahakkukları bu şekilde hesaplarken, Healy (1983), faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarını net kâr ile uyumlaştırmıştır. Net kâr tutarı tespit edilirken de amortisman giderleri, stoklardaki, alacak ve borç hesaplarındaki, ertelenmiş vergi varlığındaki ve ödenecek gelir vergisindeki değişimleri dikkate alınmıştır.

1.5.2. Dechow ve Dichew (Nakit Akışları) Modeli

Dechow ve Dichew (2002) yaptıkları çalışmada kâr kaleminin nakit akışlarına göre daha iyi bir başarı ölçütü olduğunu tespit etmişlerdir. Bu husus tahakkuk sürecinin doğasındaki değiş tokuştan kaynaklanmaktadır. Ayrıca kâr yönetimine ilişkin niyetin olmadığı durumda bile tahakkuklardaki kalite, firma ve sanayinin özellikleri ile doğrudan ilgilidir. Nakit akışları modelinde Dechow ve Dichew (2002) çalışma sermayesiyle ilgili tahakkukların hem kökenini hem de iptallerini incelemişlerdir.

Bu modelde Dechow ve Dichew (2002), firmanın ekonomik anlamda başarılı olabileceğini ancak bu başarıdan kaynaklanan nakit akışlarının zamanlamasında sıkıntı olması durumunda ise firmanın zor duruma düşebileceğini vurgulamışlardır. Bu nedenle tahakkuklar ile nakit akışları arasındaki bu zamanlama sorununu uyumlaştırmak gerekmektedir. Model bu uyumlaştırma çabalarının bir sonucu olarak çalışma sermayesi ile ilgili tahakkukların ve faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarının esnekliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tahakkuk tahminlerindeki hataları ölçmek için firmanın çalışma sermayesindeki gerilemenin bakiyesi kullanılmaktadır. Bu bakiyeler, nakit akışlarının gerçekleşip gerçekleşmediği ile ilgili değildir, sadece tahmin etme hataları ve onların iptalleri ile ilgilidir. Bu bakiyelerin standart sapması, tahakkukların ve kârın kalitesini ölçmektedir. Standart sapmanın yüksek olması kalitenin düşük olması anlamına gelmektedir.

Model iki saç ayağı üzerine oturmaktadır. Birincisi firmanın özellikleri ve tahakkuk kalitesi arasındaki ilişkinin ölçülmesidir. Tahakkukların kalitesi, mutlak tahakkuk büyüklüğü, faaliyet döngüsünün uzunluğu, kayıp oranı, satışların standart sapması, nakit akışları, tahakkuklar ve kârlar ile negatif yönlü ilişki içindeyken firma büyüklüğü ile pozitif yönlü bir ilişki içindedir. İkincisi ise tahakkukların kalitesi ile kârın sürekliliği arasındaki ilişkinin ölçülmesidir. Tahakkuk kalitesi düşük olan şirketlerde nakit akışları ile ilgili olmayan tahakkuklar daha fazladır ve kârlarındaki süreklilik ise daha azdır. Kârın sürekliliği ve tahakkukların kalitesi arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

Model işletme sermayesi tahakkukları üzerine odaklanmaktadır. Çünkü işletme sermayesi ile ilgili nakit akışları bir yıl içerisinde gerçekleşmektedir. Model denklem olarak aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

$$\Delta WC_t = b_0 + b_1 * CFO_{t-1} + b_2 * CFO_t + b_3 * CFO_{t+1} + \varepsilon_t \quad (1.4)$$

Modelde ΔWC_t değişkeni çalışma sermayesinde meydana gelen değişmeyi, CFO değişkenleri ise faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarını ifade etmektedir. Denkleme göre çalışma sermayesindeki değişim tahakkukları ifade etmektedir. ϵ_t değişkeni ise tahakkuklar ile alakalı olmayan nakit akışlarını ifade etmektedir. Denklem aslında geçmişte, bugünde ve gelecekte meydana gelen ve cari tahakkuklarla ilişkili olan nakit akışlarını kullanmaktadır.

1.5.3. Dechow, Kothari ve Watts Modeli

Dechow, Kothari ve Watts (1998) geliştirdikleri modelde, bugünkü nakit akışlarını muhasebe süreçleri tarafından tahmin edilen gelecekteki nakit akışlarını kârın bir bileşeni olarak almışlardır. Bu modelde kâr ve nakit akışlarından yola çıkılarak gelecekte meydana gelebilecek nakit akışları, nakit akışlarının zaman serisi özelliği, tahakkuklar ve kârlar tahmin edilmeye çalışılmaktadır.

Tahakkuklar, aslında yıllık kâr tutarının ve gelecekteki nakit akışlarının zaman serisi özelliklerini etkilemektedir. Bu etkileyiş de çalışma sermayesi ile ilgili tahakkukları daha görülebilir hale getirmektedir. Modelin denklem olarak ifadesi aşağıdaki gibidir.

$$A_t = a_0 + a_1 CF_t + \epsilon_t \quad (1.5)$$

Modelde A_t değişkeni tahakkukları ifade etmektedir. Modele göre tahakkuklar nakit akışlarına bağlı bir değişken olarak ifade edilmektedir. Modeldeki nakit akışları da satış sözleşmelerinden kaynaklanmaktadır. Satış sözleşmeleri de aynı zamanda nakit akışlarının miktarını ve zamanlamasını belirlemektedir.

1.5.4. Düzeltilmiş Jones Modeli

Jones (1991) tarafından geliştirilen modelde ihtiyari olmayan tahakkukların sabit olduğu varsayılmaktadır. Bu model, firmanın ekonomik koşullarındaki değişimin ihtiyari olmayan tahakkuklar üzerindeki etkisini kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Jones (1991) modelinde gelirlerin ihtiyari olmayan tahakkuk gibi ifade edilmesi, üstü kapılı bir varsayım olarak kabul edilmektedir. İhtiyari olarak değerlendirilen gelirler tarafından kârın yönetilmesi söz konusu ise o zaman Jones (1991) modeli ihtiyari tahakkuklar tarafından yönetilen kârı gözden kaçırmaktadır. Jones (1991) modeli gelirler ile birlikte tüm tahakkukları dikeyleştirmekte ve tahakkukların ihtiyari olan kısmını modelden soyutlamaktadır. Bu husus da kâr yönetimi ile ilgili yapılan tahminleri sıfıra doğru çekmektedir.

Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) tarafından geliştirilen düzeltilmiş Jones modelinde ise Jones (1991) modelinde gelirlerin üzerinde ihtiyari olması durumunda ortaya çıkan hatanın ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Düzeltilmiş modelde ihtiyari olmayan tahakkuklar vaka esnasında tahmin edilmektedir.

$$NDA_t = a_1(1/A_{t-1}) + a_2(\Delta REV_t - \Delta REC_t) + a_3(PPE_t) + \epsilon_t \quad (1.6)$$

Modelde;

NDA : t yılındaki ihtiyari olmayan tahakkukları,

A : t-1 yılındaki toplam varlıkları,

ΔREV : gelirdeki değişimi,

ΔREC : net alacaklardaki değişimi,

PPE : maddi duran varlıkları ifade etmektedir.

Düzeltilmiş Jones modelinde vaka anında gelirlerdeki değişimler ile alacaklardaki değişimler uyumlaştırılmaktadır. Düzeltilmiş Jones modelinde vaka anında kredili satışlardaki tüm değişimler kâr yönetiminden kaynaklanmaktadır. Bunun sebebi, yönetimin kredili satışlar üzerinde nakit satışlara kıyasla kâr yönetimi uygulaması yapmasının daha kolay olduğudur.

Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) tarafından yapılan çalışmada veri analizi yapıldığında en düşük standart sapmalara Jones (1991) ve düzeltilmiş Jones modellerinin sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Standart sapmanın diğer modellere göre düşük olması aslında ihtiyari tahakkukların modellenmesinde Jones modellerinin daha etkin olduğunu göstermektedir.

Görünüşte düzeltilmiş Jones modeli tutarsız gibi görünmektedir. Çünkü normal tahakkukların modellenmesi iki aşamada ve farklı bir şekilde uygulanmaktadır. Modelde nakit satışların kullanılması hem gelir kalemlerinde hem de toplam tahakkuk kalemlerinde alacaklılar hesabının olması nedeniyle eş zamanlılık sorunundan kaçınılmasına sebep olmaktadır. Kredili satışların yönetilmesi, vaka döneminde normal tahakkukların tahmin edilmesini etkilemektedir. Nakit akışlarının denklemin her iki tarafına da eklenmesi eş zamanlılık sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır (Ronen ve Yaari, 2008: 434).

Borsa İstanbul'da işlem gören şirketler üzerinde farklı dönemlerde ve farklı koşullar altında kâr yönetimi yapıp yapmadıkları konusundaki yapılan çalışmada Jones (1991) ve

düzeltilmiş Jones modeli diğer modellerle birlikte karşılaştırılmış ve düzeltilmiş Jones modelinin daha güçlü bulgular verdiği tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmada cari varlıklar, reel varlıklar, toplam varlıklar, kısa ve uzun dönemli borçlar ile pazarlama ve genel yönetim giderleri arasında kâr yönetimi açısından ilgi bulunabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Aren, 2006: 44).

Yöneticilerin ekonomik beklentileri ihtiyari tahakkukların büyüklüğünü ve yönünü etkilemektedir. Yöneticilerin kâr yönetimi dürtüleri ile ihtiyari tahakkuk iptallerini göz önüne alan modeller, ihtiyari tahakkukları tanımlama konusunda daha yüksek bir başarıya sahip olmaktadır. Kâr yönetimini tespit eden modeller arasında Jones (1991) ve düzeltilmiş Jones modellerinin makul anlamda ihtiyari tahakkukları tanımlama konusunda daha iyi bir model sunduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda pazar temelli yapılan bir çalışmada da Jones (1991) ve düzeltilmiş Jones modellerinin ihtiyari tahakkukları daha iyi tespit ettiği bulgusuna ulaşılmıştır (Guay, Kothari ve Watts, 1996: 104).

1.5.5. Healy Modeli

ABD’de pek çok şirket, yöneticilerini ödüllendirmek için muhasebe kârına göre primler vermektedir. Bu nedenle Healy (1985) yaptığı çalışmada, bu planların yöneticilerin tahakkuk ve muhasebe süreçlerine müdahale edip etmediklerini ve bu primlerin yöneticilerin raporladıkları kârı etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Healy (1985) çalışması öncesinde bu konuda yapılan çalışmaların bazı eksiklikleri bulunmaktadır. Bunlardan biri bu çalışmaların kâr tanımında bu planların etkilerini göz ardı etmesidir. Diğer bir husus ise bu çalışmalarda bu planların sanki kârı artırıcı yönde yöneticilerin karar vereceğini varsaymasıdır.

Healy (1985) yaptığı çalışmasında, prim sözleşmelerinin önceki çalışmaların aksine yöneticilerin kâr yönetimi dürtüsünde daha etkili olduğunu varsaymıştır. Healy (1985) tahakkukları, açıklanan kâr ile faaliyetlerden elde edilen nakit akışları arasındaki fark olarak tanımlamıştır. Healy (1985) çalışmasında hem prim planlarının yöneticilerin tahakkuklara yönelik dürtülerini etkileyip etkilemediğini hem de farklı prim planları olan şirketlerde farklı tahakkukların olup olmadığını araştırmıştır. Yöneticilerin muhasebe süreçlerinde değişikliğe gitme yönündeki kararları, prim planları ile doğrudan ilgili değildir. Ancak, muhasebe

süreçlerinde meydana getirilen değişiklikler prim planlarına uyumlaştırmak ve onları yenilemek için yapılmaktadır.

Healy (1985) yaptığı çalışmada 94 şirkete ait verileri kullanmıştır. Bu çalışmada, hem tahakkuklar ile ilgili hem de muhasebe süreçlerindeki değişimlerle ilgili sınamaları gerçekleştirmiştir. Healy (1985) tarafından geliştirilen modelde de toplam tahakkuklar hem ihtiyari hem de ihtiyari olmayan tahakkukları kapsamaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklardan oluşan toplam tahakkuklar açıklanan kâr ile nakit akışları arasındaki farkı ifade etmektedir. Tahakkuklar, açıklanan kârın zamanlamasını değiştirmekte ve böylece müdürlere dönemler arasında kâr aktarımı yapma imkânı vermektedir. Healy (1985) modeli aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

$$ACC_t = DEP_t - XI_t * D_1 + \Delta AR_t + \Delta INV_t - \Delta AP_t - (\Delta TP_t + DEF_t) * D_2 \quad (1.7)$$

Modelde;

DEP_t : t yılındaki amortisman tutarını,

XI_t : t yılındaki olağandışı gelirler veya giderleri,

ΔAR_t : önceki ve cari yılda ticari alacaklarda meydana gelen değişimi,

ΔINV_t : stoklarda meydana gelen değişimi,

ΔAP_t : ticari borçlarda meydana gelen değişimi,

ΔTP_t : gelir vergisinden kaynaklı borçlardaki değişimi,

DEF_t : ertenmiş vergi varlığı ve ertelenmiş vergi borcunu ifade etmektedir.

Ödüllendirme planlarına bağlı kâr tutarları olağandışı gelir veya giderden sonra tanımlanıyorsa D_1 bir, önce tanımlanıyorsa sıfır değerini alır. Ödüllendirme planlarına bağlı kâr tutarları gelir vergisinden sonra tanımlanıyorsa D_2 bir, önce tanımlanıyorsa sıfır değerini alır.

Ödüllendirme planları şirket yöneticilerinin muhasebe ve tahakkuk süreçlerini seçmelerinde etkili olabilmektedir. Yöneticiler bu şekilde kendilerine verilecek prim tutarlarını azami kılma gayretine girmektedir. Bu nedenle müdürlerin prim sözleşmelerine göre gelir açıklama dürtüleri ile tahakkuklar arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Müdürlerin yaptıkları sözleşmeler şirketin elde edeceği kâra bağlı ise müdürler gelir azaltıcı tahakkukları tercih etmektedir. Aksi durumda ise müdürlerin tercihi geliri artırıcı tahakkuklardan yana olmaktadır.

Ödüllendirme planlarının yenilenmesinin veya uyumlaştırılmasının yapıldığı yılları takip eden yıllarda müdürlerin gönüllü olarak muhasebe süreçlerinde değişiklik yaptığı da görülmektedir. Ancak yöneticiler, yukarı veya aşağıya doğru kâr elde etmelerine göre ödüllendirme planlarının yapıldığı durumlarda kârı azaltıcı muhasebe süreçlerini uygulamamaktadırlar.

1.5.6. İşletme Modeli

Ye (2007) tarafından geliştirilen modelde kâr yönetimin ölçüm araçları olarak, başlangıç seviyesindeki olağandışı işletme sermayesi, işletme sermayesi yoğunluğu ve firmanın uzun dönem varlıklarının faydalı ömrü üzerinde durulmaktadır. Bu değişkenler aynı iş kolu içerisindeki firmalarda farklı olabileceği gibi bir firmada dönemden döneme de farklılık gösterebilmektedir. Bu değişkenlerin tahakkuklar üzerindeki etkisi anlaşıldığı zaman şirket içindeki olağan olmayan faaliyetleri tanımlayan tahmin edilen ve edilemeyen tahakkukların belirlenmesi daha kolay olmaktadır.

Farklı işletmeler, farklı işletme sermayesi yoğunluğuna sahiptir. Bu yoğunluk işletmenin kendi doğasından kaynaklanabileceği gibi işletmenin izlediği politikalara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Satışlardan ve işletme varlıklarından kaynaklanan ve nakit olmayan işletme sermayesi yoğunluğu da modelde bir değişken olarak ele alınmaktadır. Gelirdeki değişimin tahakkuklar üzerindeki etkisi sadece gelir miktarındaki değişime değil aynı zamanda firmanın sahip olduğu işletme sermayesi yoğunluğuna da bağlıdır.

Modelde kullanılan diğer bir değişken ise cari olmayan tahakkuklardır. Bir firmanın amortisman gideri sadece sahip olduğu varlıklara değil aynı zamanda o varlıkların ortalama amortisman oranına da bağlıdır. Bu nedenle amortisman oranları firmadan firmaya farklılık göstermektedir.

Ye (2007) tarafından geliştirilen model aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

$$TA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1/A_{i,t-1} + \beta_2\Delta REV_{i,t} + \beta_3PPE_{i,t} + \beta_4ROA_{i,t-1} + \beta_5NCWC_{i,t-1} + \beta_6\overline{NCWC}_i + \beta_7NCWC_{i,t-1}*\Delta REV_{i,t} + \beta_8dep_{i,t-1} + \beta_9dep_{i,t-1}*PPE_{i,t} \quad (1.8)$$

Modelde;

TA : toplam tahakkukları,
 ΔREV : gelirden meydana gelen değişimi,

PPE	: maddi duran varlıkları,
ROA	: varlıkların getirisini,
NCWC	: nakit olmayan işletme sermayesini,
dep	: amortisman oranını ifade etmektedir.

Ye (2007) tarafından geliştirilen model, diğer modellere göre tahakkuklarda meydana gelen hareketlenmeyi daha iyi yakalayabilmektedir. Modeldeki tahmin edilemeyen tahakkuklar değişkeni, değişik durumlardaki kâr yönetiminin uygulamalarını tespit etmede daha güçlü bir ölçü aracıdır. Model, tahmin edilemeyen tahakkukların geçici olduğunu ve gelecekte elde edilecek kâr ile de negatif bir bağıntıya sahip olduğunu ileri sürmektedir.

1.5.7. Jones Modeli

Jones (1991) yaptığı çalışmada, ABD’de ithalat yardımı alan şirketlerin Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Ticaret Komisyonu (ITC) tarafından yapılan soruşturmalar sürecinde kârlarını azaltarak kâr yönetimi yapıp yapmadıklarını araştırmıştır. İthalat yardımlarına ilişkin düzenlemelerde şeffaf muhasebe kayıtları, müdürlerin kâr yönetimine ilişkin dürtülerini artırmaktadır. Bunun sebebi müdürlerin daha çok ithalat yardımı almak istemesi veya alacakları yardım miktarını artırmak istemleridir. Aslında ithalat yardımları toplumun bir kesiminden diğer kesimine bir kaynak aktarımı olarak görülebilir.

Jones (1991) modelinde tek bir tahakkukun ihtiyari kısmından ziyade toplam tahakkukların ihtiyari kısmının kâr yönetimine ilişkin daha iyi bir ölçü vereceği öngörülmektedir. Jones’un (1991) yaptığı çalışmada toplam tahakkukların ihtiyari kısmının alınmasının sebebi ITC’nin düzenlemelerinde vergi öncesi kâr kısmını dikkate almasıdır. Bu husus yöneticilerin açıklanan kâr miktarını düşürmek için pek çok tahakkuk kaleminden faydalanması için bir teşvik oluşturmaktadır. Jones (1991) çalışmasında, ithalat yardımlarına ilişkin soruşturma sürecinde tahmin edilen ihtiyari tahakkukların gelirleri azaltıcı yönünde etkisi olup olmadığını kesit analizi yaparak tespit etmeye çalışmıştır.

Jones (1991) modelinde cari ve önceki seneki tahakkuklar arasındaki fark, ihtiyari tahakkuklarda meydana gelen değişim nedeniyle olmaktadır. Çünkü ihtiyari olmayan tahakkukların dönemden döneme sabit olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle Jones (1991), firmanın iktisadi koşullarında meydana gelen değişmeyi ifade etmek için aşağıdaki toplam tahakkuk modelini geliştirmiştir.

$$TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i(1/A_{it-1}) + \beta_{1i}(\Delta REV_{it}/A_{it-1}) + \beta_{2i}(PPE_{it}/A_{it-1}) + \varepsilon_{it} \quad (1.9)$$

Modelde;

TA : toplam tahakkukları,

A : toplam varlıkları,

ΔREV : gelirlerde meydana gele değişimi,

PPE : maddi duran varlıkları,

ε : hata terimini ifade etmektedir.

Modele bakıldığında toplam tahakkukları bağımlı değişken, toplam varlıkları, gelirdeki değişimi ve maddi duran varlıkları ise bağımsız değişken olarak almıştır. Bu nedenle toplam tahakkukların belirleyici unsurları olarak toplam varlıklar, gelirdeki değişim ve maddi duran varlıklar ele alınmıştır. Toplam tahakkuklar işletme sermayesinde meydana gelen değişimleri de kapsamaktadır. Bu modelde ihtiyari olmayan tahakkuklar ile açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkinin sabit olduğu varsayılmış ve bu bağlamda da bir tahmin hatası modeli oluşturulmuştur.

$$U_{ip} = TA_{ip}/A_{ip-1} - [\alpha_i(1/A_{ip-1}) + b_{1i}(\Delta REV_{ip}/A_{ip-1}) + b_{2i}(PPE_{ip}/A_{ip-1})] \quad (1.10)$$

Modeldeki p terimi tahmin sürecini ifade etmektedir. Tahmin hatası (U_{ip}), ihtiyari tahakkukların tahmin sürecindeki seviyesini göstermektedir. Modelde uzun zaman serilerine ilişkin değişkenlerin kullanılması, modelin etkinliğini artırmaktadır. Kâr yönetimine ilişkin hipotezlerin sınanması, cari ve bir önceki yıllardaki ihtiyari tahakkukların tahminine dayanmaktadır.

Modelde, müdürlerin ithalat destekleri nedeniyle kârı azaltıcı dürtülerinin kârı artırıcı diğer koşullara göre daha baskın olduğu ileri sürülmektedir. Borç sözleşmeleri ve müdürlere verilen primler müdürlerin kârı artırıcı kâr yönetimi yapması konusundaki diğer güdüleyiciler olarak ele alınabilir. Ancak model şunu da kabul etmektedir ki aynı iş kolu içerisindeki firmaların aynı seviyede dürtü ile hareket etmeleri mümkün değildir. Her firmanın kendine göre kâr yönetimi yapma konusundaki dürtüsü farklıdır.

Elde edilen veriler dâhilinde yapılan analizler neticesinde, müdürlerin ithalat yardımlarına ilişkin soruşturma sürecinde gelir azaltıcı tahakkukları kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. İhtiyari tahakkuklar, soruşturma sürecinde beklenenden daha fazla gelir azaltıcı işlemler için kullanılmıştır. Jones (1991) tarafından geliştirilen modelde önceki modellerde

de kullanılan toplam tahakkukların ihtiyari olan kısmını ölçmeye yönelik teşebbüsler bulunmaktadır. Zaman serileri modelinde toplam ihtiyari olmayan tahakkukları geliştirmek için kullanılmıştır. Aynı zamanda kesit analizi de kâr yönetimi uygulamalarında kullanılan ihtiyari tahakkukları ölçmede bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Jones (1991) modeli, firmanın ekonomik koşullarındaki değişimin ihtiyari olmayan tahakkuklar üzerindeki etkisini kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Jones (1991) modeli, toplam tahakkuklardaki dört bir değişimi açıklamada başarılıdır. Jones (1991) modelinde zımnen gelirlerin ihtiyari olmayan tahakkuk olduğu varsayılmaktadır. Bu sebeple kârın ihtiyari gelirlerle yönetilmesi durumunda, o zaman Jones (1991) modeli kârın ihtiyari olmayan tahakkuklar ile yönetilen kısmını göz artı etmektedir. Örneğin gelirin gelir olarak kabul edildiği ancak o gelirle alakalı tahsilatın gerçekleşmediği veya gerçekleşmesinin şüpheli olduğu durumlarda bu işlemin kâr getirici olarak kabul edilmesi, kârın yüksek görünmesine sebep olacaktır (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995: 199).

1.5.8. Ronen ve Sadan Modeli¹

Ronen ve Sadan (1981) geliştirdikleri modelde olağan gelirin düzeltirme sürecini araştırmışlardır. Araştırmaya konu olan firmalar dalgalanmalara karşı kârlarını düzeltirme eğilimine girmişlerdir. Firmaların kâr düzeltirmelerinde kullandıkları üç farklı yöntem bulunmaktadır. Hakiki düzeltirmede firmalar, yatırım veya üretim faaliyetleri yoluyla nakit akışlarını etkilemektedirler. Zamanlar arası düzeltirme faaliyetinde firmalar, toplam tahakkukları birkaç muhasebe dönemi arasında tahsis ederek düzeltirme faaliyetinde bulunmaktadırlar. Sınıflandırma düzeltirmesinde ise firmalar, işleme konu eşyayı veya aracı olağan veya olağandışı olarak sınıflandırarak kâr düzeltirmesi faaliyetinde bulunmaktadırlar.

Ronen ve Sadan (1981) başta uzun dönemli kârı tespit etmeye çalışmışlardır. Başlangıçta firmaların açıkladığı kâr kavramı doğru kârı ifade etmektedir. Ancak zamanla firmalar gelir tablosu kalemleri arasında oynamalar yaparak kâr düzeltirmesi faaliyetinde bulunabilmektedirler.

¹ Bu bölüm El Diri (2018) ile Ronen ve Yaari (2008) eserlerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Ronen ve Sadan (1981), firmaların kâr yönetimi davranışlarını ölçebilmek için olağandışı satışları, giderleri ve gelirleri geliştirdikleri modele dâhil etmişlerdir. Bu bağlamda geliştirilen model aşağıdaki gibidir.

$$L_t = a_{0L} + a_{1L}t + u_t \quad (1.11)$$

$$OP_t = a_{0P} + a_{1P}t + a_{2P}u_t + s_t \quad (1.12)$$

$$X_{2t} = f_0 + f_{1t} + f_{2t}u_t + q_t \quad (1.13)$$

Modelde;

- L : satış rakamlarını,
- OP : faaliyet gelirlerini,
- X₂ : olağandışı giderleri,
- u : olağandışı satışları,
- s : olağandışı gelirleri,
- q : sıra dışı giderleri ifade etmektedir.

Modele dâhil edilen değişkenlerin tümü gelir tablosu kalemleridir ve firmaların gelir tablolarından alınmıştır. Olağandışı satışların modele dâhil edilmesiyle model, firmaların sıra dışı başarılarını kavramayı hedeflemiştir. Ancak model işletme sermayesi ile onun bağımlı değişkenleri arasındaki ilişkiyi göz ardı etmektedir.

Modeldeki (s) değişkeni, firmaların kâr düzleştirme niyetini ortaya koymaktadır. (s) değişkeninin pozitif değer alması firmanın gelirlerini aşağıya doğru düzleştirdiğini, negatif değerler alması ise bunun tam tersini ifade etmektedir. Model, şirketin performansı ile tahakkuklar arasındaki ilişkiyi açıklaması bakımından önemlidir.

1.5.9. Sanayi Modeli

Sanayi modeli Dechow ve Sloan (1991) tarafından geliştirilmiştir. Modele göre aynı sanayi içinde faaliyet gösteren firmalar aynı ihtiyari davranışları sergilemektedir. Buna göre, aynı işkolu içinde bulunan firmaların kâr yönetimine yönelik davranışları da benzer olmaktadır. Bunun sonucu olarak da ihtiyari olmayan tahakkukların da aynı firmalar için benzer olduğu kabul edilmiştir. Bu varsayımlardan hareketle aşağıdaki model geliştirilmiştir.

$$NDA_t = \beta_1 + \beta_2 \text{median}(TA_t) \quad (1.14)$$

Modelde,

NDA : ihtiyari olmayan tahakkukları

TA : toplam tahakkukları ifade etmektedir.

Modele bakıldığında ihtiyari olmayan tahakkukların toplam tahakkukların ortalama değeri olarak ifade edilmek istenildiği görülmektedir. Modelin kullandığı değişkenler açısından bakıldığında, kâr yönetimi aynı işkolunda faaliyet gösteren firmaların tahakkukları ile diğer firmanın tahakkukları arasındaki fark olarak değerlendirilecektir.

Dechow ve Sloan (1991) geliştirdikleri modelde, ihtiyari olmayan tahakkukların belirleyicilerinin aynı sanayi kolunda faaliyette bulunan firmalar için ortak olduğunu kabul etmektedir. Aynı zamanda model, ihtiyari olmayan tahakkukların zaman süreci boyunca sabit olduğunu kabul etmektedir. Her modelde olduğu gibi bu modelde de ölçüm hataları mevcuttur. Ancak bu modelde ölçüm hatalarının olmaması için iki iddia kabul edilmektedir. Aynı sanayi içinde faaliyette bulunan firmalar, ihtiyari olmayan tahakkuklardaki değişikliği ortadan kaldırır. Aynı işkolunda faaliyette bulunan firmalar arasındaki ilişki ihtiyari tahakkuklarda meydana gelen değişimi de ortadan kaldırır (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995:200).

1.6. Gerçek Kâr Yönetimi Modelleri

Firmalar tahakkukları kullanarak kâr yönetimi yapabilecekleri gibi gerçek faaliyetleri kullanarak da aşağıya ya da yukarıya doğru kâr yönetimi uygulaması yapabilmektedir. Firmalar, araştırma geliştirme giderlerinde ve satış gelirlerinde kesintiye giderek veya kendi gelirleri ile alakalı zaman uyumlaştırması yaparak kâr yönetimi uygulamalarında bulunabilmektedirler. Bu şekilde şirketler yaptıkları işlemlerin yapısıyla oynamaktadırlar.

Müdürler de yaptıkları normal şirket faaliyetlerinden sapma yaparak gerçek kâr yönetimi faaliyetinde bulunmaktadırlar. Bu şekilde hareket etmelerindeki amaç ise şirket hissedarlarının hedeflere ulaşıldığına inandırılmasıdır. Gerçek kâr yönetimi uygulamalarına bakıldığında şirketler, işletme faaliyetleri ile yatırım faaliyetleri ve finansmana ilişkin kararları ile bu süreci yönetmektedirler (Ali ve Kamardin, 2018: 444).

1.6.1. Gunny Modeli

Kâr yönetimi usullerinin gerçek kâr yönetimi ve tahakkuka bağlı kâr yönetimi olarak iki sınıfa ayrıldığı daha önceki bölümlerde belirtilmiştir. Gerçek kâr yönetiminde kâr yönetimi, müdürlerin işlemin zamanlamasını ve yapısını değiştirmesiyle veya bunun yanında yatırım ve mali işlemlerde de kârın çıktısını etkileyecek kararlar almasıyla meydana gelmektedir. Gunny (2010) çalışmasında gerçek kâr yönetimi usullerinin şirketlerinin sonraki başarılarını ne dereceye kadar etkilediklerini araştırmıştır.

Gerçek kâr yönetiminde müdürler, satılan malların maliyetini düşürmek için aşırı üretim yaptırma yoluna gidebilirler bunun yanı sıra araştırma ve geliştirme giderlerini azaltırlar ki bu şekilde mevcut dönem kârını azaltmış olurlar. Gunny (2010) yaptığı çalışmasında özellikle gerçek kâr yönetimi uygulayan işletmelerin bu yöntemle gelecekteki işletme başarıları arasında bir bağ olup olmadığını araştırmıştır.

Gunny (2010) modelini geliştirirken gerçek kâr yönetiminde kullanılan değişkenleri ele almıştır. Bu değişkenleri, ihtiyari araştırma ve geliştirme giderlerinde azaltma, ihtiyari satış, genel ve idari giderlerde azaltma, sabit varlıkların satışına ilişkin zamanlama yapılması veya satılan malın maliyetini azaltmak için aşırı üretim yaptırması olarak sıralanabilir.

Modelde gerçek kâr yönetiminin değişkenlerini ölçmek için aşağıda gösterilen eşitlikler geliştirilmiştir.

$$RD_t/A_{t-1} = \alpha_0 + \alpha_1(1/A_{t-1}) + \beta_1 MV_t + \beta_2 Q_t + \beta_3 (INT_t/A_{t-1}) + \beta_4 (RD_{t-1}/A_{t-1}) + \varepsilon_t^{RD} \quad (1.15)$$

Eşitlikte;

RD : araştırma ve geliştirme giderlerini,

A : toplam varlıkları,

MV : piyasa değerinin doğal logaritmasını,

Q : Tobin'in modelindeki değişkeni,

INT : iç kaynakları ifade etmektedir.

Bu eşitlik araştırma ve geliştirme giderlerinin tespitine yönelik bir denklemdir. Eşitlikteki bağımsız değişkenler araştırma ve geliştirme harcamalarının kontrol edilmesine yönelik tasarlanmıştır. MV değişkenine bakıldığında öz kaynakların piyasa değerinin logaritması olarak dikkate alınmaktadır ve firmanın büyüklüğünü belirlemek için

kullanılmaktadır. Tobin'nin Q'su yeni veya ilave bir yatırım yapmanın marjinal maliyetini değerlendirmek üzere modele dâhil edilmektedir. INT değişkeni ise yatırıma ayrılan ve azaltılmış kaynakları ifade etmektedir.

Gunny (2010) modelinde gerçek kâr yönetimi yönteminin bir değişkeni olarak kabul edilen genel yönetim ve satış giderlerine ilişkin belirlenen eşitlik ise aşağıdaki gibidir.

$$SGA_t/A_{t-1} = \alpha_0 + \alpha_1(1/A_{t-1}) + \beta_1 MV_t + \beta_2 Q_t + \beta_3 (INT_t/A_{t-1}) + \beta_4 (\Delta S_t/A_{t-1}) * DD + \varepsilon_t^{SGA} \quad (1.16)$$

Eşitlikte;

SGA : satış ve genel yönetim giderlerini,

A : toplam varlıkları,

MV : piyasa değerinin doğal logaritmasını,

Q : Tobin'nin Q'sunu,

INT : iç kaynakları,

S : toplam satışları,

DD : gösterge değişkenini, (cari dönemde bir önceki döneme göre satışlarda düşüş varsa değişken 1, aksi durumda 0 olur) ifade etmektedir.

Satışlardaki artış ile birlikte maliyetin büyüklüğü de artıyorsa maliyetler yapışkandır. Bu yapışkanlık satış ve maliyetlerdeki düşüş aynı olsa bile satışlardaki düşüşten daha büyüktür. Eşitlikte satışlardaki değişimin gösterge değişkeni önceki dönem ile cari dönem arasında satış gelirlerinde düşme olduğu durumlarda bire eşit kabul edilmiştir.

Varlıkların satışlarından elde edilen gelir seviyesini göstermek için ise aşağıdaki eşitlik geliştirilmiştir.

$$GainA_t/A_{t-1} = \alpha_0 + \alpha_1(1/A_{t-1}) + \beta_1 MV_t + \beta_2 Q_t + \beta_3 (INT_t/A_{t-1}) + \beta_4 (ASales_t/A_{t-1}) + \beta_5 (ISales_t/A_{t-1}) + \varepsilon_t^{Asset} \quad (1.17)$$

Eşitlikte;

GainA : varlık satışlarından elde edilen gelirleri,

A : toplam varlıkları,

MV : piyasa değerinin doğal logaritmasını,

Q : Tobin'in Q'su

INT : iç kaynakları,

ASales : uzun ömürlü varlık satışlarını,

ISales : uzun ömürlü yatırım satışlarını ifade etmektedir.

Eşitlikte varlık ve yatırım malları satışından elde edilen gelirler arasında monoton bir ilişki vardır. Varlık satışlarından elde edilen gelir negatif ise uzun ömürlü varlık satışlarından ve yatırımların satışından elde edilen gelir de negatif olmaktadır. Dolayısıyla aralarında pozitif bir katsayı ilişkisi vardır. Eşitlikteki bakiye katsayısının yüksek olması, varlık satışlarında hile yapıldığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Üretim maliyetinin hesaplanmasına ilişkin değişken ise aşağıdaki gibidir.

$$\text{PROD}_t/A_{t-1} = \alpha_0 + \alpha_1(1/A_{t-1}) + \beta_1MV_t + \beta_2Q_t + \beta_3(S_t/A_{t-1}) + \beta_4(\Delta S_t/A_{t-1}) + \beta_5(\Delta S_{t-1}/A_{t-1}) + \epsilon_t^{\text{Production}} \quad (1.18)$$

Eşitlikte;

PROD : satılan malın maliyeti artı stoklardaki değişimi,

A : toplam varlıkları,

MV : piyasa değerinin doğal logaritmasını,

Q : Tobin'in Q'sunu,

S : satışları ifade etmektedir.

Bu eşitlik normal üretim seviyesini tahmin etmek için kullanılmaktadır. Üretim maliyetlerinin aşırı derecede artışı, olağanüstü indirimler yapılması suretiyle satışlarda hile yapılmasını veya aşırı üretim nedeniyle satılan malın maliyetinin düşük gösterilmesini göstermektedir. Bu nedenle eşitlikte olağanüstü üretim maliyetleri, satış hileleri veya satılan malın maliyetlerindeki saptırmayı tespit etme amacıyla kullanılmıştır.

Gunny (2010) modelinde, gerçek kâr yönetimin belirleyicileri olan bu dört değişkeni tespit etmeye yönelik denklemler geliştirmiştir. Gunny (2010), yaptığı çalışma sonucunda gerçek kâr yönetiminin firmaların gelecekteki başarılarını olumlu yönde etkilediğini, ayrıca bu firmaların aktif kârlılık oranının da daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Kârın istikrarlı olması aynı zamanda da kârın kalitesinin de bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Gerçek kâr yönetimi ile firmanın kâr elde etmesi kâr kalitesi açısından da önemlidir.

1.6.2. Roychowdhury Modeli

Roychowdhury (2006) geliştirdiği modelde, açıklanan giderlerin azaltılması için en önemli unsurun araştırma ve geliştirme giderlerinde azaltmaya gitmek olduğu belirtmiştir. Araştırma ve geliştirme giderlerinin azaltılması yanında müdürler başka faaliyetler de ekleyerek açıklanan kârın azaltılması ya da artırılması yönünde kararlar alabilmektedirler. Bu faaliyetlerden birisi de dönem sonuna doğru satışları artırmak ve aşırı üretim faaliyetlerini perdelemek için stoklarda artış yapmaktır. Ancak tüm bu işlemlere rağmen kâr yönetiminin gerçek faaliyetlerle yürütölmesi aşamasında araştırma ve geliştirme giderlerinin azaltılmasından başka ciddi bir uygulama örneği bulunmamaktadır.

Roychowdhury (2006) gerçek faaliyetler ile kâr yönetimi uygulamalarını tanımlamak için geliştirdiği modele faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarını, ihtiyari giderleri ve üretim maliyetlerini de dâhil etmiştir. Faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışları işletmenin nakit akış tablosunda yer alan tutardır. İhtiyari giderler ise reklam giderleri, araştırma geliştirme giderleri ve pazarlama satış ve genel yönetim giderlerinden oluşmaktadır. Bu şekilde kurgulanan model aşağıda yer almaktadır.

$$CFO_t/A_{t-1} = \alpha_0 + \alpha_1(1/A_{t-1}) + \beta_1(S_t/A_{t-1}) + \beta_2(\Delta S_t/A_{t-1}) + \epsilon_t \quad (1.19)$$

Denklemdede,

CFO : faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarını,

A : toplam varlıkları,

S : satış tutarlarını,

ΔS : satışlarda meydana gelen değişimi ifade etmektedir.

Her yıl için faaliyetlerden kaynaklanan olağandışı nakit akışları, fiili nakit akışlarından normal nakit akışlarının çıkartılması sonucu elde edilmektedir.

Roychowdhury (2006) tarafından geliştirilen modelde gerçek kâr yönetiminin ikinci bileşeni ise nakit akışlarını ve kârı artırmak için ihtiyari giderlerde yapılan azaltmadır. Yukarıda da belirtildiği gibi ihtiyari giderler reklam giderleri, araştırma ve geliştirme giderleri, satış giderleri, genel giderler ve idari giderlerden oluşmaktadır. Bu şekilde oluşturulan ikinci denklem ise aşağıdaki gibidir.

$$DISEXP_t/A_{t-1} = \alpha_0 + \alpha_1(1/A_{t-1}) + \beta(S_{t-1}/A_{t-1}) + \epsilon_t \quad (1.20)$$

Denklemdaki DISEXP değişkeni, dönemdeki ihtiyari giderleri ifade etmektedir. Bu denkleme bakıldığında ihtiyari giderler satışlara ve toplam varlıklara bağlı olarak değişmektedir. Bu denklemde ihtiyari giderler gecikmeli satışların bir fonksiyonu olarak değerlendirilmektedir.

Gerçek kâr yönetimi uygulamalarındaki üçüncü bileşen ise üretim stoklarındaki artış gibi işletme giderlerindeki artıştır. Üretim stoklarındaki artış satılan malların maliyetinin azaltılmasına bu da kârın artmasına sebep olmaktadır. Sabit giderler daha büyük bölümlere ayrılmakta ve böylece birim maliyet düşürülmektedir. Ancak üretim maliyeti göreceli olarak satışlara ve faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarına bakıldığında yüksek kalmaktadır.

Tüm bu savlara rağmen model bazı değişkenleri atlamaktadır. Bunun sonucu olarak da modelin bazı açmazları ortaya çıkmaktadır. Çok küçük örneklem gruplarında modelin çalışmasında sıkıntı doğmaktadır.

1.7. Kâr Yönetiminde Karma Modeller

Hem tahakkuk esaslı modellerin hem de gerçek kâr yönetimi modellerin kendine özgü bir yapıları bulunmaktadır. Tabi bu yapılardan kaynaklanan sorunlar oluşmaktadır. Bu sorunları gidermek ve yeni modeller oluşturmak amacıyla yazında yeni modeller geliştirilmiştir. Bu modellere de hem tahakkuk esaslı modellerin hem de gerçek kâr yönetimi modellerin değişkenlerini kullanmaları sebebiyle karma modeller diye isimlendirilmesi uygun olmaktadır.

1.7.1. Beneish Modeli

Tahakkuka dayalı modellerin tahakkuklardaki ihtiyari bileşenleri ayrıştırma kabiliyeti kâr yönetiminde ortak hipotezler geliştirmek için hayati öneme sahiptir. Beneish (1997) geliştirdiği modelde, kâr yönetimindeki güncel örnekleri de ele almıştır. Bu nedenle de aşırı mali başarı gösteren firmaların bu davranışlarını analiz etme imkânı doğmuş ve bu davranışların tahakkuk esaslı modellerle karşılaştırılması durumu da ortaya çıkmıştır. Beneish (1997) araştırmasını yaparken herhangi bir devlet kurumu tarafından düzenlemeye tabi tutulmayan ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini de uygulamayan firmaların örneklerini kullanmıştır. Modeldeki değişkenler, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre üretilen mali verileri çarpıtan ve muhasebe ilkelerine aykırı davranan şirketlerin verilerinden oluşmaktadır.

Modelin denklemi aşağıdaki gibidir.

$$M_i = \beta_i X_i + \epsilon_i \quad (1.21)$$

Denklemdaki M_i değişkeni kukla değişken olarak adlandırılmakta ve kâr yönetimi uygulayan şirketler için 1, uygulamayan şirketler için 0 değerini almaktadır. X_i , açıklayıcı değişkenlerin oluşturduğu matristir. Modelin ϵ_i değişkeni ise hata terimini ifade etmektedir.

Beneish (1997), yedi potansiyel değişkeni ele almıştır. Bunlar kâr yönetimini ve muhasebe ilkelerini ihlal etmeyi tetikleyen değişkenler olarak düşünülebilir.

- Sermaye Yapısı: Müdürler borç sözleşmelerini ihlal etmekten kaçınıyorsa ya da sermayeye daha az maliyetli bir ulaşım istiyorlarsa, müdürlerin muhasebe ilkelerini ihlal etme güdüsü artacaktır.
- Şirketin Önceki Dönem Piyasa Başarısı: Hisse senedi fiyatlarının düşmesiyle şirketin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini ihlal etme güdüsü artmaktadır.
- Sahiplik Yapısı: Yönetimin elinde olan hisse yüzdesi arttıkça genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini ihlal etme güdüsü artmaktadır.
- Zaman Ayarlaması: Devletin düzenleyici bir kuruluşu tarafından zorunlu tutulan programlara dâhil olan şirketler kamunun bir tercihi olarak zaman ayarlaması yapmaktadır.
- Satışlardaki Büyüme: Hisse senedi fiyatlarının büyüme seviyesindeki düşmeye bağlı olarak düştüğü durumlarda, şirket müdürlerinin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini ihlal etme güdüsü de artmaktadır.
- Önceden Alınmış Pozitif Tahakkuk Kararları: Müdürler daha önceden gelir artırıcı tahakkuk kararları almışsa, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini ihlal etme güdüsü artabilmektedir.
- Bağımsız Denetçiler: bağımsız denetçiler tarafından denetlenen firmaların (özellikle uluslararası bağımsız denetim firmaları tarafından) muhasebe hilelerine başvurma ihtimali azalmaktadır.

Bu değişkenler dikkate alınarak Beneish (1997) tarafından oluşturulan modelde ihtiyari tahakkukları oldukça fazla kullanan firmalar arasında fırsatçı raporlamaların daha çok olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü firmaların aşırı performans beyan etmesi, tahakkukların kullanılmasını azaltmaktadır.

Bu değişkenlerin kâr yönetimi uygulamaları ile doğrudan bir ilişkisi bulunmaktadır. Buna bağlı olarak yukarıda yer alan değişkenlerde meydana gelen ciddi kötüleşme emareleri ilgili şirketlerin kâr yönetimi uygulamasına başvurmasına neden olmaktadır.

Modelde kullanılan kontrol grubu, aşırı derecede pozitif ihtiyari tahakkuk kullanan firmalardan oluşmaktadır. Bu seçimle toplam tahakkukların ihtiyari ve ihtiyari olmayan bileşenlerinin ayrıştırılması hedeflenmiştir.

Beneish (1997) modelini oluşturmak için 1987-1992 yılları arasında 515 gözlem yapmıştır. Bu gözlemlerden elde ettiği verileri kullanarak modelini geliştirmiştir. Bu modelin kullanımındaki kolaylık herhangi bir şirketin iki yıllık mali verilerini karşılaştırmak suretiyle kâr yönetimi yapıp yapmadığını tespit edebilmesinden kaynaklanmaktadır. Model kâr yönetimi yapıp yapılmadığını tespit edebilmesine karşın kâr yönetiminin büyüklüğü yönünde bir sonuca ulaşamamaktadır. Buna karşın modelin bazı eksikleri de bulunmaktadır. Bu bağlamda model, kâr yönetimini yapan şirketlerden sadece finansal raporlama standartlarını ihlal eden ve kârı artırıcı kâr yönetimine başvuran şirketlerin kâr yönetimi uygulamalarını yakalayabilmektedir.

1.7.2. Spathis Modeli

İşletme kendi ile ilgili bilgileri dışarıya mali tablolar aracılığı ile aktarmaktadır. İşletme hakkında bilgi sahibi olmak isteyen üçüncü taraflar bu mali tabloları kullanarak işletmeleri tanıma fırsatını bulmaktadır. Ancak işletmeler bu mali tablo kalemleri ile oynayabilmektedir. Böyle olunca mali tablolar tahrif edilmektedir. İşletmeler bu tahrifatı abartılı varlık, satış veya kâr rakamları göstererek ya da maliyetlerde veya giderlerde azaltma yaparak yapabilirler. Böyle bir durum olması durumunda artık bu tabloların gerçeği yansıttığından bahsedilemez. Bu şekilde tablolarda hile yapılmış olmaktadır.

Spathis (2002) geliştirdiği modelde Atina Borsasında işlem gören 76 imalat işletmesinin verilerini kullanmıştır. Model aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

$$E(y)=\exp(b_0+b_1x_1+b_2x_2+\dots+b_kx_k) / [1+\exp(b_0+b_1x_1+b_2x_2+\dots+b_kx_k)] \quad (1.22)$$

Mali tablolarında hile olan şirketler için y bağımlı değişkeni 1, aksi durumda 0, olarak kabul edilir. b_0 kesişme terimini, b katsayıları bağımsız değişken katsayılarını, x katsayıları ise bağımsız değişkenleri ifade etmektedir. Modelin ikinci bir denklemi, mali

tablolarda meydana gelen hileleri tespit etmek için oluşturulmuştur. Bu denklem ise aşağıdaki gibidir.

$$FFS = b_0 + b_1(DEBT/EQ) + b_2(SAL/TA) + b_3(NP/SAL) + b_4(REC/SAL) + b_5(NP/TA) + b_6(WC/TA) + b_7(GP/TA) + b_8(INV/SAL) + b_9(TD/TA) + \varepsilon \quad (1.23)$$

FFS mali tablolardaki hileyi temsil etmektedir ve örneklem grubu için 1, diğerleri için 0, değerini almaktadır. Denklemdaki değişkenler,

DEBT/EQ	: borcun öz kaynaklara oranını,
SAL/TA	: satışların toplam varlıklara oranını,
NP/SAL	: net kârın satışlara oranını,
REC/SAL	: alacakların satışlara oranını,
NP/TA	: net kârın toplam varlıklara oranını,
WC/TA	: çalışma sermayesinin toplam varlıklara oranını,
GP/TA	: brüt kârın toplam varlıklara oranını,
INV/SAL	: stokların satışlara oranını,
TD/TA	: toplam borçların toplam varlıklara oranını ifade etmektedir.

Spathis (2002) geliştirdiği bu denkleme Alman Z skorunu da ilave ederek ikinci bir denklem daha geliştirmiştir. Bu skor mali şirketin içinde bulunduğu mali sıkıntı ile mali tablolarda yapılan hileler arasındaki ilişkiyi tespit etmek üzere kullanılmaktadır. Spathis (2002), bu değişkenleri kullanarak gerçeğe aykırı mali tablo açıklayanları saptamayı amaçlamıştır.

1.7.3. Zang Modeli

Zang (2012) modelinde firmaların kâr yönetimi stratejileri arasında nasıl değiş tokuş yaptığına yönelik araştırmalar yapmıştır. Modelinde kullandığı verileri, 1987-2008 yıllarını kapsayan ve geniş bir örneklem grubundan oluşan veri tabanından almıştır. Zang (2012) hem gerçek kâr yönetim usulünün hem de tahakkuk tabanlı kâr yönetimi usulünün firmalara olan maliyetini dikkate alarak bu yöntemler arasındaki seçimin nasıl yapıldığına dair kanıtlar sunmaya çalışmıştır.

Zang (2012), şirketlerin istedikleri kâr hedeflerine ulaşmak için hem gerçek faaliyet hilelerine hem de tahakkuk tabanlı kâr yönetimi usullerini kullandıklarını tahmin etmektedir. Buna bağlı olarak Zang (2012), gerçek faaliyet hileleri ve tahakkuk tabanlı kâr yönetim

arasındaki zamanlama ve maliyet farklılıklarını ve bunların müdürlerin karar alma sürecindeki etkilerini araştırmıştır.

Zang (2012) modelinde müdürlerin gerçek kâr yönetimi ve tahakkuk tabanlı kâr yönetimi arasındaki değiş tokuş kararlarını araştırmak için aşağıdaki eşitlikleri kullanmıştır.

$$RM_t = \beta_0 + \sum_k \beta_{1,k} \text{Cost of } RM_{k,t} + \sum_l \beta_{2,l} \text{Cost of } AM_{l,t} + \sum_m \beta_{3,m} \text{Control}_{m,t} + u_t \quad (1.24)$$

$$AM_t = \gamma_0 + \sum_k \gamma_{1,k} \text{Cost of } AM_{k,t} + \sum_l \gamma_{2,l} \text{Cost of } RM_{l,t} + \gamma_3 \text{Unexpected } RM_t + \sum_m \gamma_{4,m} \text{Control}_{m,t} + v_t \quad (1.25)$$

Bu iki denklemde ifade edilen değişkenlerden,

RM_t	: gerçek kâr yönetimini,
Cost of RM	: gerçek kâr yönetimini kullandıkları zaman firmaların karşılaşıacağı maliyeti,
AM_t	: tahakkuk tabanlı kâr yönetimini,
Cos of AM	: firmaların tahakkuk tabanlı kâr yönetimi usulünü seçtiklerinde karşılaşıacakları maliyeti,
$\text{Control}_{m,t}$	: firmaların önceden belirlenmiş karakteristik özelliklerini,
Unexpected RM_t	: denklem ikinin hata terimini ifade etmektedir.

Zang (2012) yaptığı bu çalışmada müdürlerin kâr yönetimi usullerini seçmesinde o kâr yönetimi usulünü kullandıkları zaman karşılaşıacakları zamanlama ve maliyetleri dikkate aldığını tespit etmiştir. Bu nedenle müdürlerin ilgili kâr yönetimi modelini seçmesi, o yöntemin göreceli maliyetlerine bağlıdır. Muhasebe incelemelerinin yoğun olduğu ve önceki dönemlerdeki tahakkuk tabanlı kâr yönetimi uygulamalarından dolayı bu yöntemi uygulama esnekliğinin azaldığı durumlarda müdürler, gerçek kâr yönetimi usullerini tercih etmektedirler. Ayrıca şirketler, faaliyette bulundukları sanayi kolundaki rekabet koşulları nedeniyle gerçek kâr yönetimi usulünün oldukça maliyetli olduğu, mali durumlarının sağlıklı olduğu, kurumsal yatırımcılar tarafından sürekli izlendiği ve daha yüksek vergi harcamalarına maruz kaldıkları dönemlerde tahakkuk tabanlı kâr yönetimi usulünü daha çok kullanmaktadır.

Bu iki kâr yönetimi usulü arasında doğrudan bir ikame ilişkisi bulunmaktadır. Müdürler mali yılın sonunda gerçek kâr yönetimi usulünün uygulama çıktılarına dayanarak tahakkuk hesapları üzerinde ince ayar yapmaktadırlar.

1.8. Bankaları Kâr Yönetiminde Bulunmaya İten Sebepler

Kârın istikrarlı gösterilmesi kâr yönetimi için kullanılan yöntemlerden biridir. Asıl olarak ekonomik kâr ile muhasebe kârı arasında bir dengelenme olarak düşünülebilir. Ekonomik kârın yüksek olduğu dönemlerde bu kârı törpülemek, düşük olduğu dönemlerde de yüksek göstermek suretiyle ilgili firma, kârı istikrarlı göstermeye çalışmaktadır. Önceki bölümlerde bahsedilen ve firmaları kâr yönetimi yapmaya iten sebeplerin genel olarak bankacılık iş kolu içinde geçerli olduğu söylenebilir. Ancak bankacılık kesimi kendine has özellikleri olan bir kesim olarak dikkate alındığında bu kesim için özel güdüleyici etmenlerin var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kârın istikrarlı gösterilmesindeki amaçlardan bir tanesi de şirketin hissedarlarını dışarıdaki spekülâtlörlere karşı korumaktır. Spekülâtlörlere, içerden bilgi almaya çalışarak şirket hisseleri üzerinde oynama yaparak kazanç elde etmek istemektedirler. İstikrarlı bir kâr hem bu haksız kazancın önüne geçecek hem de hisedarları fiyat oynamalarından koruyacaktır. Ayrıca kurumsal ortakları olan firmaların daha az kâr yönetimi davranışı gösterdiği görülmektedir. Çünkü kurumsal ortakların likiditeye karşı motivasyonları daha düşüktür (Goel ve Thakor, 2003: 178-179).

Kendilerine yatırım yapanların kendileri hakkındaki risk algılarının düşük olmasını istemeleri bankaları kâr yönetimine iten bir diğer neden olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bankalar, kamu tarafından oluşturulan düzenleyici ve denetleyici kurumların da kendileri üzerindeki baskılarını hafifletmesini, bunlara ilave olarak da kendi yöneticilerine düzenli bir prim ödemesi yapmak isterler. Bunlar gibi bankaların kendi hissedarlarına kâr payı ödemeleri yapması da önemlidir. Yukarıda sayılan nedenler niçin bankaların kâr yönetimi yaptıklarının da bir cevabıdır aslında. Tüm bu hususlara bakıldığında bankaların kendi iş kollarında güçlü bir oyuncu olmayı hedefledikleri görülmektedir (Bhat, 1996: 505).

Bankalar ekonominin önemli oyuncularından biri olduğundan yatırımcıların ve yorumcuların gözü bankaların üzerindedir. Bu nedenle bankalar istikrarlı bir gelişme göstermek isterler. Bu nedenle bankaların açıkladıkları net kâr bankanın kendi mali gücü ile ekonominin genel durumu hakkında yatırımcılara ve de iktisadi yorumculara öngörude bulunma imkânı vermektedir. Bu sebepler nedeniyle banka yöneticileri kendi kârlarını istikrarlı gösterme eğilimindedir. Bu şekilde hem kârlardaki oynaklığı azaltma hem de

hükümetin yaptığı düzenlemelere uyma gerekliliğini yerine getirmiş olmaktadırlar (Dumontier, Shabou ve Taktak, 2010: 140).

Bankalar esas gelirlerini faizden elde etmekle birlikte faiz dışında da gelir kalemleri bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlileri komisyon gelirleri ve ücretlerdir. Komisyon ve ücretler bankaların faiz dışı gelirlerinin bir bileşenidir. Bankalar faiz dışı elde ettiği bu gelirleri de kâr yönetim uygulamalarında kullanmaktadır. Bu bağlamda açıklanan kâr ile faiz dışı gelirler arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu şekilde bankalar kârlarının çok az ya da çok fazla oluşmasını önlemek amacıyla bu gelirlerini kârın istikrarlı gösterilmesi için kullanmaktadırlar. Çünkü komisyon gelirleri ana gelir unsuru olmasa da bankaların gelirleri içinde önemli bir işleve sahiptir (Ozili, 2017: 419). Bankaların tabi olduğu muhasebe kuralları ve dış denetim faaliyetleri onların tahakkukları kullanarak kâr yönetimi yapma imkânlarını sınırlamaktadır. Bu nedenle müdürler faiz dışı gelirleri kâr yönetimi uygulamalarında kullanmayı istemektedirler. Ayrıca bu şekilde kâr yönetimi faaliyetlerinde bulunmak diğer faaliyetlere göre bankalar için daha ucuza mal olmaktadır (Ozili, 2017: 421).

Bankaların prim vermedeki planları da yöneticileri kâr yönetimine iten sebepler arasında sayılmaktadır. Diğer bir husus da bankaların beklenenden daha farklı kâr açıklaması durumudur. Bu durum banka hakkındaki öngörülerini değiştireceğinden yöneticiler kârı istikrarlı tutma eğilimindedir. Ayrıca yöneticilerin zorunlu olmayan muhasebe tercihlerine başvurması da kâr yönetimi yapmasını tetikleyen bir diğer unsurdur. Çünkü bu değişiklikler gizli değil görünür değişikliklerdir ve müdürleri zan altında da bırakmazlar (Moses, 1987: 374).

1.9. Kâr Yönetiminde Bankaların Kullandığı Yöntemler

Diğer iş kollarında olduğu gibi bankacılık kesiminde de çeşitli yöntemler kullanarak kâr yönetimi faaliyetinde bulunmaktadır. Bu yöntemler kârı artırıcı, azaltıcı veya istikrarlı gösterme biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Kâr yönetimi uygulamalarında başat rol oynayan yöneticiler, kâr yönetimi usullerini seçmede de önemli bir görev üstlenmektedir. Bu yöntemler muhasebe içinde tahakkuklar yoluyla olabildiği gibi gerçek yöntemler kullanarak da olabilmektedir.

Yazında yapılan çalışmalar Healy (1985) ve De Angelo (1986) ile başlamıştır. Araştırmacılar yaptıkları bu çalışmalarda muhasebe içindeki tahakkuklar alanına yoğunlaşmış ve toplam tahakkuklar ile ihtiyari tahakkukları, toplam tahakkuklar içinde ayırtırmaya çalışmışlardır. Jones (1991) yaptığı çalışmasında da toplam tahakkuklar üzerinde durmuş ve kâr yönetiminin ölçü aracı olarak ihtiyari tahakkukları kullanmıştır. Bu araştırmanın devamında yapılan diğer bir çalışma da Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, bu çalışmada da ihtiyari tahakkuklar üzerinde durmuş ve açıklanan gelir içindeki ihtiyari tahakkuk ile ilgili bileşenleri tespit etmeye çalışmıştır. Bu çalışmaların yanında, Dechow ve Dichev (2002), Beneish (1999) ve buna benzer birçok çalışma ihtiyari tahakkuklar üzerine yoğunlaşmış ve kâr yönetimini tespit etme yönünden ihtiyari tahakkuklar üzerinden gitmişlerdir. Ancak literatürde yapılan birçok çalışma neticesinde düzeltilmiş Jones modelinin (1991) kâr yönetimini açıklama konusunda en iyi sonucu verdiği tespit edilmiştir (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995: 223).

Kâr yönetimini ölçmek için yazında yapılan pek çok araştırmanın zayıf tarafı, ölçümlerde yanlış yapma ihtimalinin olmasıdır. Ayrıca yapılan çalışmalarda ihtiyari tahakkukların toplam tahakkuklar içinde yalıtılması sorunu da üstesinden gelinmesi gereken başka bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yazında, kâr yönetimini özelleştirilmiş tahakkuklar ile ölçmeye yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu nedenle bir dönem yapılan kâr yönetimi uygulamalarının sonraki dönemlerde iptal edilip edilmediği üzerinde yoğunlaşmak kâr yönetimi uygulamalarının tespit edilmesinde daha sağlıklı bilgi verebilecektir. Burada da çalışılan husus aslında kâr yönetiminde özelleştirilmiş tahakkukların önemliliğidir (Dechow vd., 2012: 276). Bu bağlamda iş kolu temelli yapılan çalışmalarda o iş koluna ait özel değişkenler kullanılmıştır. İş kolu temelli yapılan değerlendirmelerin bir nedeni de her iş kolunda kâr yönetimi uygulamalarında kullanılacak değişkenlerin farklı olabilmesi ihtimalidir. Bu durumda bir iş kolunda kâr yönetimi için bir değişken seti kullanılırken başka bir iş kolunda ise farklı bir değişken seti kullanılabilmektedir. Dolayısıyla bu değişken setlerinin kullanılmasını tetikleyen etkenler de iş kolu itibarıyla farklılık gösterebilmektedir. Bu kabulün bir sonucu olarak da kâr yönetimi uygulamasına karar veren yöneticilerin diğer iş kollarında yapılan uygulamalardan da etkilenebileceğini kabul etmek gerekir (Beaver ve Engel, 1996: 178).

Kâr yönetimi uygulamalarını belirlemede önceki dönem araştırmacılar tarafından kullanılan toplam tahakkuk modellerinin yazına ciddi katkılar sağladığı kabul edilmekle birlikte, bu modellerin değişik sınırlamalarının da olduğunu kabul etmek gerekir. Bu nedenle kâr yönetimini ölçmede özel tahakkuk modelleri banka, emlak ve sigortacılık kesimlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu modellerdeki ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkukların ayrıştırılmasında da modelin kullanıldığı iş kollarının özellikleri dikkate alınarak bir belirleme yapılmaktadır (McNichols, 2000: 314).

Toplam tahakkuk modelleri gibi özel tahakkuk modellerinin de artı ve eksileri bulunmaktadır. Araştırmacılar özel tahakkuk modellerinin bileşenlerine ilişkin sezgileri daha kuvvetlidir. Özel tahakkuklar sadece ilgili sanayi kolunda uygulandığı için bu tahakkuklar ile yapılan kâr yönetimi uygulamalarının tespit edilmesi daha kolaydır. Özel tahakkuklar ihtiyari davranışı açıkça yansıttığından bu hususun tespit edilememesi durumunda kâr yönetimi yapılıp yapılmadığını belirlemek zordur. Özel tahakkuklar için geliştirilen modeller değişken olarak daha çok kurumsal bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Özel tahakkuk modellerin uygulanmasıyla elde edilen sonuçları genellemek zordur (McNichols, 2000: 333).

Özel tahakkukları kullanan yazındaki bazı yazarlar borçların karşılık ve indirim tutarları üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun nedeni muhasebe kurallarının ilgili hesapta bulunan ve ihtiyari olmayan bileşeni göstermede çok işe yaramasıdır. Bu bağlamda kâr yönetimini tespit etmek için kullanılan özel tahakkuk bileşeni makul oranda kendisinin içerisinde olduğu hesabı yansıtmalıdır. Örneğin şüpheli alacaklarda yapılan bir indirim ihtiyari tahakkukları tespit etmede iyi bir örnektir. Diğer bir husus ise seçilen bileşenin yeteri derecede önemde olması ve ihtiyarilik vasfını da doğru olarak karşılamaıdır. Seçilen bileşenin yöneticilerin ihtiyarında olması gerekliliği ise son özellik olarak değerlendirilebilir. Bu şekilde belirlenen ölçüt, hem kolay ölçülebilir hem de anlaşılabilir olmaktadır (Schipper, 1989: 100).

Bankacılık kesiminde kâr yönetimi üzerine yapılan çalışmalar genel olarak kredi değer düşüklüğü karşılığı diğer bir adı ile kayıp kredi karşılığı (loan loss provisions-LLP) üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bankacılık kesimindeki kâr yönetimi uygulamaları bu değişken üzerinden tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu tespit yapılırken tek aşamalı denklemler kullanıldığı gibi çok aşamalı denklemler de kullanılmaktadır. Tek aşamalı denklemlerde bağımsız değişken ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişki doğrudan tespit edilmeye

çalışıldığından, bağımlı değişkenle ilişkisi tespit edilmeye çalışılan çok sayıda bağımsız değişkenler de denklemlere dâhil edilmektedir. Bu denklemlerde tahakkukların ihtiyari olmayan kısmı bağımlı değişken olarak dikkate alınırken, ihtiyari olarak düşünülen pek çok değişken de denkleme bağımsız değişken olarak dâhil edilmektedir. Yazında; Ahmed, Takeda ve Thomas (1999), Alali ve Jaggi (2011), Fonseca ve Gonzales (2008), Hasan ve Wall (2004), Lobo ve Yang (2001), Ma (1998) ile Shrieves ve Dahl (2003) yaptıkları çalışmalarda tek aşamalı denklemlerden oluşan modelleri tercih etmişlerdir.

Tek aşamalı modellerin yanı sıra yazında iki aşamalı modellerde kâr yönetimi uygulamalarını tespit etmek için kullanılmıştır. İlk aşamada kayıp krediler için ayrılan karşılıklar ödenmemiş borçların, donuk varlıkların ve indirim tabi tutulan net kredilerin doğrusal bir fonksiyonu olarak kabul edilir. Bu değişkenler, ihtiyaç akçelerinin ihtiyari olmayan kısmının belirleyicileri olarak değerlendirilmektedir. İlk denklemin hata terimi ise ikinci denklemde kullanılan karşılıkların ihtiyari olan kısmına denk gelmektedir. İlk adımda karşılıkların hem ihtiyari hem de ihtiyari olmayan kısmı modellenir. İkinci aşamada kayıp kredi karşısından ziyade özel karşılıklar modellenir (Beaver ve Engel, 1996: 179-180). İki aşamalı modellerin bir özelliği de ihtiyari olmayan tahakkukların doğrudan tahmin edilmemesidir. İhtiyari olmayan tahakkuklar yerine bu modellemelerde ilk önce toplam tahakkuklar tahmin edilir. Bu modelin artık terimi ise ihtiyari olmayan tahakkukları oluşturmaktadır. Bu modellerde böyle bir yöntem izlenmesindeki gaye ihtiyari olmayan tahakkukların ilk etapta belirlenemeyeceği kabulüdür. Bu nedenle modele dâhil edilecek değişkenlerin modellemenin ilk aşamasında doğru seçilmesi de ayrıca önemlidir. Bu şekilde oluşturulan birinci denklemin hata terimi daha öncede belirtildiği gibi kurulan ikinci denklemin bağımlı değişkeni olmaktadır (Acar, 2016: 49-50).

Literatüre bakıldığında, bankacılık kesiminde kâr yönetimi uygulamaları için yapılan çalışmaların bir kısmı gelir tablosunda yer alan kalemleri temel alarak yapılmakta diğer bir kısmı ise bilanço kalemlerini temel alarak yapılmaktadır. Gelir tablosu yaklaşımını benimseyen yazarlar kayıp kredi karşılıkları (LLP) kalemi ile çalışmaktadır. Bu şekilde yapılan çalışmalar kayıp kredi karşılıklarının kâr kalemini nasıl etkilediği üzerinde durmaktadır. Gelir tablosunun bir değişkeni olan kayıp kredi karşılıkları değişkeni yanında bir bilanço kalemi olan özel karşılıkların (LLA) kullanıldığı çalışmalar da literatürde yerini

bulmaktadır. Bu çalışmalarda da özel karşılıkların kâr üzerindeki etkisini araştırılmaya çalışılmaktadır.

Bankacılıkta kâr yönetimi uygulamaları tespit edilirken özel karşılıklar (LLA) değişkeninin kullanılmasının bir nedeni, genel olarak dünyanın her yerinde bu karşılıkların hemen hemen aynı usullerle tespit ediliyor olmasıdır. Dünya genelinde uygulanan genel kabul gösmüş muhasebe ilkeleri sayesinde değişik ülkelerdeki bankaların kullandıkları özel karşılık (LLA) tutarları arasında karşılaştırma yapmak mümkün hale gelmiştir. Basel kıstasları da bu hususta ikinci bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Durum bu olmakla birlikte standartların yorumlanmasında yaşanan farklılıklar banka yöneticilerine bu konuda esneklik sağlamaktadır (Hasan ve Wall, 2004: 133).

Borçlar, bankaların bilançolarının temel varlık kalemini oluşturmaktadır. Bilançoda yer alan özel karşılıklar (LLA) değişkeni bu nedenle bankalar için oldukça önemlidir. Neredeyse banka bilançolarındaki toplam varlıkların %60'ının borçlardan oluşması nedeniyle borçların değerlemesinin doğru şekilde yapılması önemlidir. Bu açıklamalar ışığında değerlendirildiğinde bankacılık kesiminde bilançonun önemli bir yer edindiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu husus araştırmacıların neden özel karşılıklar değişkenini (LLA) kâr yönetimi uygulamalarını tespit etmek niçin kullandıklarının da bir açıklaması niteliğindedir (Barth, Beaver ve Landsman, 1996: 514).

Bankalar da diğer şirketler gibi yatırımcıların ilgi odağındadır ve kaynak çekme eğilimindedir. Aynen diğer şirketler gibi mal ve sermaye için rekabetçi bir piyasanın içinde faaliyette bulunmaktadır. Bu yüzden bankalar için önemli bilgi kaynaklarından bir tanesi de bilançodur. Borçlar ise banka sermaye yapısının yaklaşık % 90'ına yakın bir kısmını oluşturur (Bushman, 2014: 385). Bankalar her muhasebe dönemi sonunda, mevcut borçlar içindeki kredi zararlarını makul bir şekilde tespit etmeye çalışır. Krediler için yapılan dengeleme işlemleri bankanın özel karşılıklarını artırır. Özel karşılıklar bankanın bilançosunda ödenmemiş kredilerin değerinde bir indirim olarak görülmektedir (Hasan ve Wall, 2004: 132). Bilançonun bankacılık kesimindeki bu önemli yeri onun kalemlerinin de kâr yönetimi uygulamalarının tespitinde kullanılmasına yol açmıştır.

Vadesi gelmiş geçmiş krediler, yeniden yapılandırılmış krediler, tahakkuk etmeyen krediler ve kayıp kredi karşılıklarının hepsi kriz döneminde artış göstermektedir. Aslında bu

husus bankaların kamu nezdindeki algılarını korumak için yöneticilerin kendi yönetim gücünü mali raporlamalar üzerinde kullandıklarını da göstermektedir. Yöneticilerin davranışlarını anlamak mali raporları yorumlamak, firma ve yöneticilerin başarısını değerlendirmek için hayati öneme sahiptir. Yöneticilerin bu davranış tarzlarını anlamak aynı zamanda yeni standartlar geliştirmek ve iyi uygulama davranışlarını ortaya koyma açısından da önemlidir. Temel borç kategorilerine dayanan kayıp kredi karşılıkları mali kriz dönemlerinde artmakta, beklenmeyen kayıp kredi karşılıkları ise mali kriz dönemlerinde aşağıya doğru gelmektedir. Bu karşılıklar üzerinde yöneticiler kendi ihtiyari davranışlarını ortaya koymaktadır (Hansen, 2015: 51).

Kayıp kredi karşılıklarının ihtiyari ve ihtiyari olmayan iki bileşeni bulunmaktadır. İhtiyari bileşen toplam tahakkuklardan tahmin edilen ihtiyari olmayan bileşenin çıkarılması suretiyle bulunmaktadır. Bu bileşen aynı zamanda farklı güdülere dayanan indirim hesabında yapılan ilave düzeltmeleri de yansıtmaktadır (Beaver ve Engel, 1996: 178). Literatürde yapılan çalışmaların bulguları üzerinde ihtilaflı yorumlar yapılmaktadır. Bu şekilde ihtilaflı yorumlar yapılmasının nedeni ihtiyari davranışları şekillendiren toplam tahakkuk modellerinin literatürde aşırı kullanımından kaynaklanmaktadır. Toplam tahakkuk modellerinin bu kadar yoğun olarak kullanılmasına rağmen gelecekteki çalışmalarda bu modellerden ayrı yaklaşımlar geliştirileceği öngörülmektedir (McNicols, 2000: 314).

Dechow vd. (2012) gibi literatürde kâr yönetimine farklı bakış açıları geliştiren yazarlar da bulunmaktadır. Bu yazarlar, kâr yönetimini tanımlamaya yeni bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Geliştirdikleri bu yeni yöntemle ilgili modellerin ölçüm gücünü değerlendirmekte aynı zamanda da modellerde yapılan özelleştirme çabaları ile tahakkuk bazlı kâr yönetimi uygulamalarının kendine has karaktersitik özelliklerinden faydalanmayı ummaktadırlar. Buna göre, bir dönem kâr yönetimi yapıldığında takip eden dönemlerde bu uygulama iptal edilmektedir. Bu uygulama, kâr yönetimini tespit etmeye yönelik geliştirilen testlerin gücünü ve özelliğini daha sağlam hale getirmektedir. Dechow ve diğerleri (2012), bu şekilde yaptıkları modellerinin kâr yönetimini tespit etme gücünün % 40 oranında arttığını iddia etmektedirler (Dechow vd., 2012: 276).

Dechow vd.'nin (2012), kâr yönetimi yapılan dönemi izleyen dönemlerde tahakkuk iptalleri yapılarak kâr yönetimi uygulamalarının tekrar tersine çevrildiğine ilişkin çalışmalar yapmışlardır. Dechow ve diğerlerinin literatürde yaptığı bu çalışmalar tahakkuk iptallerinin

etkisi olarak adlandırılmaktadır. Bu yazarların bakış açısına göre, kâr yönetimi tahakkuklarda meydana gelen bir sapma olarak değerlendirilebilir. Bu sapmanın da ila nihaye devam edemeyeceği göz önüne alındığında, bu sapmanın bir düzeltmeye tabi tutulması gayet normal bir işlem gibi görülmektedir. Bu düzeltme işlemi sayesinde Dechow vd.'nin (2012) geliştirdikleri modelin daha sağlam bir alt yapıya sahip olduğu dile getirilebilir.

Literatürde kâr yönetiminde tahakkuk iptalleri ile ilgili çok fazla çalışma yapılmadığı için bu konu güncelliğini korumaktadır. Baber ve Li (2011) yaptıkları çalışmada, bir önceki dönemde meydana gelen tahakkuk iptallerinin gelecekteki kâr yönetimi yeteneğini nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Bankaların kâr yönetimi için birikimli ihtiyari tahakkukları daimi olarak kullanması, kâr yönetiminde kullanılan ihtiyari tahakkukların iptal edilme hızını artırmaktadır. Yine bu yazarlar yaptıkları çalışmada net işletme varlıkları ile gelecekteki kâr beklentilerini karşılama yeteneği arasında negatif bir ilişki tespit etmişlerdir.

Tahakkuk iptalleri konusundaki diğer bir çalışma ise Moehrle (2002) tarafından yapılmıştır. Moehrle (2002) yaptığı çalışmada yöneticilerin yeniden yapılandırma ücretlerini iptal etme konusunda daha istekli olduklarını tespit etmiştir. Yani yöneticiler, önceki dönemden gelen net gelir düştüğü durumlarda tahakkuk iptallerine başvurma konusunda daha isteklidir. Baber ve Li (2011) yaptıkları çalışmada ise çeyrek dönemlerde elde ettikleri verileri kullanmışlar ve bu verilerden elde ettikleri sonuçlara göre, tahakkuk iptallerinin bir kâr yönetimi usulü olarak kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Allen, Larson ve Sloan (2013) yaptıkları çalışmada tahakkuk iptallerinin kâr ve hisse getirileri üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmacılar tahakkukları ikiye ayırmışlardır. Birincisi gelecekteki faydaları doğru bir şekilde tahmin edilebilen tahakkuklar, ikincisi ise tahakkuklar ile ilgili yapılan tahmin hatalarıdır. Araştırmacılar birinci gruptaki tahakkuklara iyi tahakkuklar diğer gruptaki tahakkuklara ise hatalı tahmin edilen tahakkuklar ismini vermişlerdir. Tahakkukları bu şekilde gruplandırarak yaptıkları çalışmada Allen, Larson ve Sloan (2013), iptallerin tahakkukların yaygın bir özelliği olduğunu tespit etmişlerdir. Bu yazarlar yaptıkları diğer gruplandırmada ise tahakkukları kalıcı sürece ilişkin olanlar ve iptal sürecine ilişkin olanlar şeklinde ayırmışlardır. Kalıcı süreci ilgilendiren tahakkukların firmanın büyümesiyle, iptal sürecine ilişkin olan tahakkukların ise

işletme sermayesinde meydana gelen geçici dalgalanmalar ile ilgili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Tahakkukların kesinlik derecesi nakit akışlarından daha düşüktür. Çünkü tahakkuklar yönetimin tahminlerine dayanmaktadır. Ayrıca tahakkuklar gelecekteki iktisadi olay ve koşullar için de varsayımlar ileri sürmektedir. Tahakkukların iki bölümden oluştuğunu ileri sürenler, birinci bölümde tahakkukların meydana geldiğini, ikinci bölümde ise iptal edildiğini belirtmişlerdir. Tahakkukların oluşma süreci yatırımcıların kararlarında belirsizlik meydana getirmektedir. Çünkü bu tahakkukların ne kadar nakit akışı sağlayacağı belirsizdir. Ancak tahakkuk iptalleri ile bu belirsizlik ortadan kaldırılmaktadır. Çünkü tahakkuklar iptal edildiğinde ya nakit akışına dönüşürler ya da kayıtlardan silinirler (Fedyk, Singer ve Sougiannis, 2019: 2-3).

1.10. Bankacılıkta Bir Kâr Yönetimi Uygulaması Olarak Karşılıklar

Bankacılık kesiminde kâr yönetiminin bir aracı olarak kullanılan karşılıklar, gelir tablosu hesabı olan kayıp kredi karşılıkları (LLP) ve bilanço hesabı olan özel karşılıklar (LLA) olarak ele alınabilir.

Kayıp kredi karşılıkları ile ilgili muhasebe uygulamaları 1998 yılının sonbaharında haber bültenlerine düşmüştür. Amerikan Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC), Sun Trust Bankası'nın kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile ilgili muhasebe hilesi yaptığını açıklamıştır. Banka hakkında yapılan bir soruşturma sırasında banka yetkilileri de bu tür bir uygulama yaptıklarını kabul etmiştir. Analizciler bankaların bu şekilde bir muhasebe uygulaması yapmasını bazı nedenlere bağlamaktadırlar. Birincisi, gelecekte meydana gelecek kayıplar için bugünden tedbir alma niyeti, ikincisi ise kârın iyi ve kötü olduğu dönemler arasında ayarlama yapma güdüsüdür (Wall ve Koch, 2000: 1-2). Bankaların bu ayarlama niyeti aslında ekonominin de bir gereği gibi algılanmaktadır. Bankaların ekonominin iyi olduğu dönemlerde kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kullanarak kâr yönetimi uygulaması yapması ekonomideki ısınmayı da azaltmaktadır. Bu dönemlerde ayrılan yüksek kayıp kredi karşılık (LLP) tutarları hem ekonomiye verilen kredi miktarını azaltmakta hem de bankaların aşırı kâr göstermesini engelleyerek bankaların kâr tutarları arasında bir durağanlık sağlamaktadır.

Sun Trust bu şekilde üç yıllık bir dönemde toplamda kayıp kredi karşılıklarında (LLP) 100 milyon Dolarlık bir gizleme yapmıştır. Banka aynı dönemde 1,77 milyar Dolar

olan kârını 1,71 milyar Dolar olarak raporlamıştır. Bu şekilde Banka hile yapmaktan ziyade aslında bu uygulamayı muhafazakâr kredi politikasının ve genişleyen piyasaların bir gereği gibi ve aynı zamanda da bankacılık piyasasında saygın bir yer edinmek niyetiyle icra etmiştir (Brooks,1998).

Son mali kriz sırasında ABD bankalarının varlıklarının defter değeri ve piyasa değeri arasında ciddi farklar oluşmuştur. 2008 yılının sonuna kadar ABD bankalarının % 60'ının varlıklarının piyasa ve defter değeri arasındaki oranı birin altına düşmüştür. 2001 yılında bu oran sadece %8 idi. Bu süreçte tutsat kredisine bağlı varlıkların değeri çarpıcı şekilde düşmüştür. Bu husus, bankaların hesaplarında yer alan ve gayrimenkule bağlı varlıklarının değerlerinin hisse senedi piyasası değerlerine göre abartılı şekilde belirlendiğini göstermektedir. Süreç içerisinde yapılan bu uygulamalar, bankalar tarafından kullanılan ihtiyari muhasebenin sistemli bir şekilde icra edilmesi olarak değerlendirilmektedir (Huizinga ve Laeven:2012: 614-615).

Bankacılık kesimini düzenleyen kurumlar, bankaların kayıp kredilerle ilgili muhasebe sistemlerini de düzenlemektedir. Bankaların kayıp kredileri beklenenin üzerinde gerçekleşirse, banka beklenmeyen kredi zararlarını da telafi edebilir. Bu nedenle ilgili banka herhangi bir kurtarma programına da ihtiyaç duymaz. Kayıp kredilerle ilgili zararlar beklenenden az ise bu durum da bankanın öz sermayesinin azalmasına neden olacaktır. Bankanın öz sermayesinde böyle bir azalma meydana getiren kayıp kredi karşılıklarındaki (LLP) bu açık, bankanın sermaye oranının böyle bir zararı telafi edeyeceği seviyenin üstüne çıkması anlamına gelmektedir. Bankacılık piyasasını düzenleyen kurumlar ekonomik koşulların kötüleşmesi durumunda bankalara destek olması amacıyla daha yüksek düzeyde kayıp kredi karşılığı (LLP) ayrılmasını isterler. Amerikan Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) ise kurumların açıkladıkları kâr üzerinde kâr yönetimi yapma imkânlarını azaltmak için kayıp kredi karşılıklarının (LLP) azaltılmasını tavsiye etmektedir.

İktisatçıların bakış açısına göre bankaların kayıp kredi karşılığı ayırmasının sebebi, borç alanların, borç sözleşmesine dayalı borçlarını ödemediği durumlarda gelecekte beklenen zararları tahmin etme niyetidir. İktisatçıların görüşü bu olmakla birlikte Mali Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) ise ilgili şirketin net kârı ile ilgilenmektedir. Bu nedenle Kurul, işlemin gerçekleştiği dönemde meydana gelen zararların gelecekte meydana gelecek hadiselerin beklenen etkisini dışlaması ile ilgilenmektedir. Kayıp kredilerin

muhasebeleştirilimesi ile ilgili üçüncü görüş ise hem Kurul'un hem iktisatçıların görüşünden farklıdır. Bu görüş kayıp kredi karşılıklarını bir tür sermaye tipi olarak görmektedir. Buna göre kayıp kredi karşılıkları iyi dönemde oluşturulur ki kötü dönemde zararları telafi edebilsin.

İktisatçıların ortaya attığı görüşte, kayıp kredi karşılıkları ikincil piyasada satılan kredilerin fiyatlaması ile ilgilidir. Kurul ise firmaların net kârları ile ilgilendiğinden net kârlar üzerinde herhangi bir hile yapılmasının önüne geçmek istemektedir. Kayıp kredi karşılıklarını bir çeşit sermaye gibi gören görüşte ise ihtiyatlılığın bir gereği olarak ayrılan bu karşılıklar, banka başarısızlıklarının ve iflaslarının önüne geçebilecek bir araç olarak değerlendirilmektedir (Wall ve Koch, 2000: 1-2).

Basel II kriterlerinde bankalar ile ilgili genel kabul görmüş kurallar benimsenmiştir. Buna göre, bankaların asgari sermaye yeterliliğinin tanımlanmasında üç yaklaşım benimsenmektedir. Bunlar, bankanın kendi içindeki riske ilişkin yaklaşım, standart yaklaşım ve ileri derece ölçüm yaklaşımıdır. Bankaların kendi içindeki risk değerlendirmesine ilişkin yaklaşımda bankalar, borç verdiği kişiler için risk değerlendirmesini kendileri yapmak durumundadır. Bu yaklaşımda bankaların ayırdıkları kayıp kredi karşılıklarının (LLP) bekledikleri kayıplarının tamamını kapsamaması gerekmektedir. Standart yaklaşımda ise bankalar, dış değerlendirme şirketleri tarafından değerlendirilen risk değerlemesi tanımı yapmalı ve riskli varlıklarının %1,25 oranında karşılık ayırmalıdır. Son yaklaşıma göre ise bankalar kendi risk değerlendirmelerini sistemli bir şekilde kendileri yapmalıdır (Ozili ve Quta, 2017:146).

Bhat (1996) yaptığı çalışmasında, bankaların kâr yönetimi uygulamalarında kayıp kredi karşılıklarını (LLP) yoğun şekilde kullandığını belirtmiştir. Aslına bakıldığında kayıp kredi karşılıkları (LLP) bankalar için nakit olmayan bir gider hesabıdır. Bu kalem gerçekte bir nakit çıkışı olmadan bankaların gelecekte bekledikleri zararları karşılaması için oluşturdukları ve gelir tablosunda yer verdikleri tahakkuk temelli bir hesaptır. Borçlardaki azalmalar bu hesabın borçlandırılmasıyla sonuçlanır. Bankalara kayıp kredileri tanımlamak için bir esneklik tanındığından ve bu hesap herhangi bir nakit çıkışı gerektirmediğinden bankaların kâr yönetimi uygulamasında kullanması için mükemmel bir araçtır. Kârların normal kâr seviyesinin altına düştüğü dönemlerde, bankalar kayıp kredi karşılıklarını (LLP) olduğundan küçük göstermek suretiyle kârlarını artırabilirler. Kârların olduğundan daha

fazla olduğu durumlarda ise bunun tersi işlem gerçekleştirirler. Kayıp kredi karşılıklarının (LLP) etkilediği diğer bir husus ise sermayeye yapılacak ilavelerdir. Kayıp kredi karşılıklarının (LLP) olduğundan dűřűk gűsterilmesi, kâr tutarını artıracadığından şirket űzkaynakları dışında sermaye yapılacak ilaveleri de azaltmaktadır (Rivard, Bland ve Morris, 2003:289).

Bankaların kâr yűnetimi yapmak için kullandıđı ikinci karřılık kalemi ise űzel karřılıklardır (LLA). Genel kabul gűrműş muhasebe ilkelerine gűre kayıt tutan bankaların űzel karřılıkların (LLA) muhasebesi için izleyeceđi birkaç adım bulunmaktadır. Banka her muhasebe dűneminin sonunda kredilerin zarara uđrayan kısmı ile ilgili belirlemeler yapmaktadır. Bundan sonra banka, beklenen űzel karřılık tutarları ile gerçekleřen tutarlar arasındaki fark kadar ilgili hesabı borlandırır. Bu denkleřtirme sonucunda bankanın űzel karřılıklar (LLA) hesabı tutarı artmıř olur. Sonuç olarak űzel karřılıklar (LLA) bankanın bilançosunda bankanın verdiđi kredilerde bir indirim olarak yer alır. Sűre ilerledikçe banka tahsil edemediđi kredilerin bu kısımlarını ilgili karřılık hesabından dűřecektir. Kiřisel kredilerin űdenmediđi durumlarda bu kredilerin űdenmeyen kısmı ise űzel karřılıklar (LLA) hesabında bir azalmaya neden olacaktır. Bazı durumlarda bankalar daha űnce karřılık ayrılmıř borçların bir kısmını veya tamamını kurtarabilmektedirler. Kurtarılan bu kısmın hesap denkliđini sađlamak için ise űzel karřılıklar (LLA) hesabında artıř yapılmaktadır (Hasan ve Wall, 2004: 132).

Karřılıklar ile ilgili olarak űlkemizde de geçmiřten gűnűműze dođru gelen sűrete pek çok dűzenlemeler yapılmıřtır. Kapsamlı en son dűzenleme 2006 yılında yapılmıř ve halen de geçerliliđini korumaktadır. 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de Bankalarca Kredilerin ve Diđer Alacaklarının Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılabak Karřılıklara İliřkin Usul ve Esaslar Hakkında Yűnetmelik yayımlanmıřtır. Gűnűműze kadar geçerli olan dűzenlemelerde bu Yűnetmelikte belirlenmiřtir. Yapılan bu dűzenleme ile uluslararası toplumda yapılan dűzenlemelere uyum sađlanmıřtır.

Yayımlanan bu Yűnetmelikte karşılık kavramı da açıklanmıştır. Buna gűre karşılık; kredi ve diğer alacaklardan doğmuş ya da doğması beklenen ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararların karşılanması amacıyla mali tablolarda hesaben ayrılarak gider yazılan tutarlardır. Bu karşılık tanımına bakıldığında, sadece kredilerden kaynaklı alacaklar denilmemiş kredi ve diğer alacaklar denilmiştir. Bu dűzenlemeden, Yűnetmelik kapsamına

dâhil olan kurumların kredi dışındaki alacakları için de karşılık ayırabileceği sonucu çıkmaktadır. Karşılıklarda bulunan ikinci husus ise miktarlarının belli olmamasıdır. Bu durumda bankalar, hem kendi belirledikleri ve hem de mevzuatta belirlenen diğer ölçütler doğrultusunda karşılık ayırabilme imkânına sahiptir.

Yönetmelikte yer alan diğer bir düzenleme ise bankaların kredi ve diğer alacaklarının sınıflandırmaya tabi tutulmuş olmasıdır. Sınıflandırma tabi tutulan bu alacaklar beş gruba ayrılmıştır. Bu gruplar; standart nitelikteki krediler ve diğer alacaklar, yakın izlemedeki krediler ve diğer alacaklar, tahsil imkânı sınırlı krediler ve diğer alacaklar, tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar ile zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar olarak sayılmaktadır. Yönetmelikte bu alacakların her biri için ölçüler belirlenmiştir. Bankalar belirlenen bu ölçüler çerçevesinde kredi ve diğer alacaklarını sınıflandırmak durumundadır. Yönetmelikte yapılan düzenlemelere göre bankalar, kredi ve diğer alacaklarından üçüncü, dördüncü ve beşinci gruba dâhil olanlara karşılık ayırma imkânına sahiptir. Yönetmelikte yer alan düzenlemeye göre bankalar, üçüncü gruba dâhil kredi ve diğer alacaklar için % 20, dördüncü gruba dâhil kredi ve diğer alacaklar için % 50 ve beşinci gruba dâhil kredi ve diğer alacaklar için ise % 100 oranında karşılık ayırabileceklerdir. İlgili Yönetmelikte yer alan diğer bir düzenleme ile banka yöneticilerine, karşılık ayrılan bu kredilerle ilgili risk değerlendirmesi yapma ve bu değerlendirmelere göre kredileri ve diğer alacakları sınıflandırma imkânı tanınmıştır.

Bu yetkilendirme çerçevesinde banka yöneticileri kredi ve diğer alacakların hangi grupta sınıflandırılacağına karar verebilecek, ayrıca yapılan bu sınıflandırmalar arasında kredi ve diğer alacakları kaydırabilecektir. Banka yöneticilerine bu şekilde yetki verilmesi doğal olarak kredi ve diğer alacaklar için ayrılan karşılık tutarlarını belirleme imkânı da tanımaktadır. Tabi olarak bu yetki sınırsız kullanılabilen bir yetki değildir. Yönetmelikte belirlenen ölçütler çerçevesinde kullanılması gerekmektedir. Ancak şu da göz ardı edilmemelidir ki, verilen bu yetkinin yöneticileri kâr yönetimi uygulamalarına itmesi de kaçınılmaz gibi görünmektedir.

Bankaların özel karşılıkların yanında genel karşılık da ayırabileceği hususu Yönetmelikte yer alan düzenlemelerden bir diğeridir. Yapılan bu düzenlemeye göre bankalar, standart nitelikteki ve yakın izlemedeki kredilerin toplamının % 1'i ve teminat

mektupları, aval ve kefaletler ile diğer gayri nakdi kredilerin toplamının % 0,02'si kadar genel karşılık ayırabilirler.

1.11. Bankalardaki Kâr Yönetimine İlişkin Literatürde Yapılan Çalışmalar

Yazına bakıldığında kâr yönetimi uygulamaları için pek çok yöntemin kullanıldığı görülebilmektedir. Bu yöntemlerden bir tanesi de kârın istikrarlı gösterilmesidir. Bu yöntem, sanayinin değişik iş kollarında faaliyet gösteren firmalar tarafından da kullanılmaktadır.

Bankacılık dışı kesimleri kâr yönetimi uygulamaya iten sebeplerin genel olarak bankacılık kesimi için de geçerli olduğu söylenebilir. Bankacılığın önemli bir kesim olduğu ve pek çok ülkede de düzenleyici ve denetleyici kurumlar tarafından düzenlendiği göz önüne alındığında, banka mali tablolarının dalgalanmalardan uzak daha istikrarlı görünmesi hem devletin hem de müşterilerinin nezdinde bankanın itibarının artmasına neden olacaktır. Bununla birlikte pek çok banka hisselerinin borsalarda işlem görmesinden dolayı bankaların istikrarlı bir kâr yapısına sahip olması hem temettü dağıtımındaki süreklilik hem de bankaların güçlü bir mali yapıya sahip olması banka hisselerine yatırım yapan yatırımcıların da ilgisini çekmektedir.

Yukarıda bahsi geçen sebepler bankaları kendi kârlarını istikrarlı göstermeye itmektedir. Bu nedenle bankalar, kâr beklentilerinin yüksek olduğu dönemlerde kendi kârlarını aşağıya çekerek ya da kâr beklentilerinin düşük olduğu durumlarda kendi kârlarını artırarak kârlarını istikrarlı göstermeye çalışmaktadırlar. Bunun dışında istikrarlı kâr yapısına sahip olmanın sermaye maliyetinin azaltılması, hisse fiyatlarının artarak bankanın değerinin artması veya hem bağımsız denetçilerin hem de kamu adına denetim yapanların banka üzerinde yaptığı denetim baskısının azaltılması gibi nedenleri de bulunmaktadır.

Yazında kâr yönetimi araştırmaları için genelde üç farklı araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Bunlardan bazılarında toplam tahakkuklar, bazılarında özel tahakkuklar kullanılırken bazılarında ise yönetim sonrası kâr dağıtımına odaklanılmaktadır. Yazında yapılan çalışmaların çoğu toplam tahakkukların aşırı kullanımı üzerine yoğunlaşmıştır. Toplam tahakkuklar ile ilgili modeller yazına önemli katkılar yapmasına rağmen bu yaklaşıma ilave olarak yazında daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir (McNichols, 2000: 314).

Mali kesim bankacılık ve sigortacılık işkollarını kapsadığından, mali kesim ile ilgili yapılan kâr yönetimi çalışmalarının da bankacılık ve sigortacılık iş kolunda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu nedenle bu tez çalışmasında da bankacılık kesimine ilişkin analiz çalışmalarına yer verilecektir.

Yazına bakıldığında kârı etkileyen iki kalem üzerinde çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Kârı etkileyen bu kalemlerden bir tanesi, kayıp kredi karşılıkları (LLP) diğeri ise menkul kıymetleştirme üzerinden elde edilen kâr tutarlarıdır. Aslında kayıp kredi karşılıkları (LLP), bankalar için hem önemli hem de görece daha büyük bir tahakkuk kalemini oluşturmaktadır. Bankanın kâr tutarı ile birlikte düzenleyici sermaye açısından bu kalem dikkate alınmalıdır (Ahmed, Tekada ve Thomas, 1999:2).

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) kâr kalemini etkilediği gibi yöneticilerin tercihleri de kayıp kredi karşılıklarının (LLP) tutarını etkilemektedir. Sermaye piyasalarının verdiği tepkiler de kayıp kredi karşılıklarının (LLP) tutarını etkileyen diğer bir unsur olarak dikkate alınabilir. Kayıp kredi karşılık (LLP) tutarları hakkındaki bilgiler şirketin hisse senedi fiyatlarını da etkilemektedir. Yani piyasalar kayıp krediler ile ilgili tahakkuk tutarlarındaki tahmin edilemeyen artışlara olumlu cevap vermektedir (Beaver ve Engel, 1996:178).

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) bankanın gelirlerinin bir parçası olarak da kabul edilebilir. Dolayısıyla bankanın gelirlerinde yaşanan oynaklıklar nedeniyle banka yöneticileri kayıp kredi karşılıklarını (LLP) bir araç olarak kullanabilirler. Yapılan çalışmalarda kayıp kredi karşılıklarının (LLP) bankanın borç portföyü ile pozitif bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Değişik sektörler ile karşılaştırıldığında bankacılık en az riskli faaliyetlerin olduğu sektör olarak dikkate alınabilir (Greenawalt ve Sinkey, 1988:301).

Bankacılık kesiminin kendine has özellikleri nenediyle kayıt sistemleri de kendilerine özgüdür ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden bazı konularda muaf tutulabilmektedir. Bu nedenle kamu yetkilileri, bankacılık kesiminin borç ve varlık hesaplarının işleyişini düzenlemelere tabi tutmuşlardır. Bankacılıktaki kayıt sisteminde özellikle kayıp kredilerle ilgili ayrılan karşılıklar, büyük ölçüde yöneticilerin ihtiyarına bırakılmıştır. Bu husus, banka yöneticilerine kendi bankalarına ait kârları belirlemede esneklik tanımıştır (Ma, 1988:490).

Yazında yapılan çalışmalara bakıldığında kayıp kredi karşılıklarının (LLP) bankacılık kesimi için önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bankacılık kesimi üzerinde kâr yönetimi üzerinde yapılan çalışmalar kayıp kredi karşılıkları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Yazında, halka arz edilen bankalar ile halka arz edilmeyen bankaları karşılaştıran çalışmalar da bulunmaktadır. Halka arz edilen bankalar kâr beyanı sırasında kârdaki azalışları daha düşük gösterirken, kârda meydana gelen artışları ise beklenenden daha fazla açıklamaktadır. Halka arz edilmeyen bankalar ise kârda meydana gelen azalışları beklenenden daha fazla gösterme eğilimindedir. Dolayısıyla halka açılan bankalar kârda meydana gelen değişimlerle ilgili takdirlerini kayıp kredi karşılıklarından (LLP) yana kullanmaktadır. Halka açık bankalara göre halka açık olmayan bankalar kâr yönetimi ile ilgili takdirlerini daha az tutarda kayıp kredi karşılıkları (LLP) ayırmak şeklinde kullanmaktadırlar. Halka açık bankaların hissedarları kâr dalgalanmalarına karşı daha duyarlıdır (Beatty, Ke ve Petroni, 2002: 568).

Bankalar ellerinde tuttıkları tahvillerle ilgili vergi oranlarındaki değişimlerden de etkilenir ve kendi durumlarını vergi oranlarındaki değişimlere uyumlaştırmaya çalışırlar. Bu da doğal olarak kâr yönetimi yapmalarını gündeme getirir. Bu nedenle bankaların vergi karşısındaki durumlarının değişmesi bilançolarının da değişen duruma uyumlaştırılmasını gerektirmektedir. Düşük sermayeye sahip bankalar, kaydi gelirlerini artırmak ve sermaye yapılarını güçlendirmek için mevcut vergileri gönüllü olarak ödeme eğilimindedir (Scholes, Wilson ve Wolfson, 1990: 626).

Yatırımcılar, kâr yönetimi uygulamalarına ilişkin farkındalıklarını artıkları için bu uygulamaların hisse fiyatları üzerindeki etkisini içselleştirmeye başlamışlardır. Yatırımcılar, bankaların yukarı yönlü kâr yönetimine başvurduklarını farkedelerse hisse fiyatlarını aşağı doğru çekmektedir. Ayrıca yatırımcılar, açıklanan kârın ihtiyari tahakkukları içeren kısma bakarak da kendi durumlarını değerlendirmekte ve gerektiğinde şirket hisselerine yaptıkları yatırım miktarlarını azaltmaktadır. Dolayısıyla hisse senedi yatırımcıları kâr yönetimi uygulamaları hakkında akılcı yorumlar yapmakta ve konumlarını da buna göre ayarlamaktadır (Dechow, Ge ve Schrand, 2010: 391).

Muhasebe usulleri ile önceden elde edilen varlıkları yeniden sınıflandırmak genelde varlıkların defter değerini etkiler. Amortisman maliyeti ilgili varlığın gerçeğe uygun

değerini aştığı zaman bankalar bu varlıkları satışa uygun varlıklar olarak yeniden sınıflandırabilir. Yapılan bu sınıflandırma ile varlığın defter değeri artırılmış olur. Bankalar eşdeğer varlıklar olarak da önceden elde ettiği varlıkları yeniden sınıflandırabilir. Ancak bu sınıflandırmalar yapılırken genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin ihlal edilmemesi lazımdır. Bankalar bu şekilde de mali tablolarında açıkladıkları kâr kalemini değiştirme imkânına sahip olmaktadır (Huizinga ve Laeven, 2012: 618)

Değerleme işlemleri, mali tablodaki kâr kalemini etkilediği için gerçeğe uygun değer muhasebesi, değerlendirme işlemlerinde ön plana çıkmaktadır. Ancak, gerçeğe uygun değer muhasebesi şirketlerin yöneticilerine ciddi oranda esneklik tanıdığı için eleştirilmektedir. Gerçek uygun değer muhasebesini savunanlar, gerçeğe uygun değer muhasebesinin varlıkların değerinde meydana gelen oynaklıkları yansıttığını ve mali raporlamayı kolaylaştırdığını iddia etmektedir. Bu muhasebe sistemine karşı olanlar ise bu şekilde ölçülen değerlerin yatırımcılar tarafından doğrunabilirliğinin zor olduğunu, yönetimin hata payını yükselttiğini ve yöneticilerin hile yapmasını özendirdiğini iddia etmektedirler (Song, Thomas ve Yi, 2010: 1376).

Yazında yapılan çalışmalarda, araştırmacıların kâr yönetimi ile ilgili değişik alanlara yöneldiği görülmektedir. Bu nedenle kârı etkilen pek çok mali tablo kalemi, araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Bu husus bize göstermektedir ki araştırmacılar kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile birlikte kâr kalemini etkilen diğer kalemler hakkında da çalışmalar yapmakta ve bu çalışmalar da yazında yerini almaktadır.

Bankacılık kesimi kâr yönetimi uygulamalarına diğer kesimlere nazaran daha meyillidir. Yöneticilerin kayıp krediler için ayıracakları karşılıklarda ihtiyar sahibi olması, kârın istikrarlı hale getirilmesinde bankacılık kesimini daha önemli hale getirmektedir. Bu nedenle bankacılık alanında kayıp kredi karşılıklarının (LLP) irdelenmesi önemlidir. Çünkü kayıp kredi karşılıklarının (LLP) tutarı, önceki dönemlerde beyan edilen kârın hem miktarını hem de zamanlamasını etkilemektedir. Yönetimin kayıp krediler için bu dönemde ayırdıkları karşılıklar, gelecek dönemlerde ayıracakları karşılıklar için de bir öncü niteliğindedir. Ayrıca kayıp kredi karşılıkları (LLP) borç kalitesinin kaba bir ölçümü gibi de değerlendirilebilir. Kayıp kredi karşılıklarının (LLP) diğer bir özelliği ise bankanın öz sermayesinin bir parçası olarak görülebilmesidir (Greenawalt ve Sinkey, 1988: 304).

Mali toblolarda gösterilen kâr kalemi ile kayıp kredi karşılıkları arasındaki ilişki irdelendiğinde ikisi arasında aynı yönlü bir hareketin olduğu görülmektedir. Şöyleki kârı istikrarlı göstermeye çalışanlar kârın yüksek olduğu zamanlarda yüksek kayıp kredi karşılığı (LLP) ayırmakta, düşük olduğu dönemlerde ise düşük kayıp kredi karşılığı (LLP) ayırmak suretiyle kârın belli bir seviyenin altına düşmesine ya da üstüne çıkmasına müsaade etmemektedir. Bu şekilde durağan bir kâr rakamı elde edilmiş olmaktadır.

Bankaların kâr yönetimi için kullandıkları diğer bir araç ise büyük temizlik muhasebesi yöntemleridir. Özellikle mali krizlerin olduğu dönemlerde bu yöntemin kullanımı daha bariz görülmektedir. Diğer bankalara göre yönetiminde aksaklık olan ve kötü yönetilen bankalar krediler ile ilgili kayıplarını raporlama konusunda daha fazla inisiyatif almakta bu da bankalar için gerçeğe uygun değer ölçümünün önemini artırmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde mali varlıkların gerçeğe uygun değerlerini ölçmek büyük sorun olabilmektedir. Sorunlu bir alanın olması ve bu alanda inisiyatif kullanma imkânı, bankaları da doğal olarak kâr yönetimi uygulamalarına itmektedir (Fiechter ve Meyer, 2010: 15).

Hisse getirileri veya hisse kayıpları bankaların kâr yönetiminde kullandığı diğer bir araçtır. Hisse senedi getirilerinin üzerinde hile yapma olasılığı daha yüksektir. Banka yöneticileri hisse getirilerini olduğundan yüksek ya da hisse kayıplarını olduğundan az göstermek suretiyle kârda meydana gelenden daha az veya fazla değişim varmış gibi gösterebilirler. Bu bağlamda gerçekleşmiş ve gerçekleşmemiş hisse getirileri veya kayıpları, dönem başındaki varlıkların bir yüzdesi olarak dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla hisse getirilerindeki ve kayıplarındaki olağanüstü değişimler öncesinde kârda meydana gelen değişimler normal değişim olarak kabul edilmekte ve bu şekilde de kâr yönetimi yapıldığı kabul edilmektedir (Beatty, Ke ve Petroni, 2002: 553-554).

Beatty, Ke ve Petroni (2002) yaptıkları çalışmada ABD’de faaliyette bulunan kamu ve özel bankaların kâr yönetim davranışlarını incelemişlerdir. Değişkenler olarak da hem kayıp kredi karşılıkları (LLP) hem de menkul kıymetlerden elde edilen getirileri ele almışlardır. Elde edilen bulgular, bu değişkenlerin banka yöneticileri tarafından kârın istikrarlı gösterilmesi için kullanıldığını ve kârın düşük olduğu durumlarda kayıp kredi karşılıkları (LLP) ve menkul kıymet zararlarının yüksek gösterildiği varsayımını desteklemektedir. Yapılan çalışmalar, ABD’de kamu bankalarının özel bankalara göre daha az kâr yönetim faaliyetinde bulunduklarını tespit etmiştir. Ancak yapılan çalışmada, özel

bankaların kâr yönetimi uygulaması sırasında menkul kıymet getirileri ve kayıplarını nasıl değerledikleri hakkında bir kanıt bulunamamıştır.

ABD’de faaliyette bulunan bankalar üzerinde yapılan diğer bir çalışmada birçok ABD bankasında banka varlıklarının pazar değerinin defter değerlerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, ABD bankalarının aktiflerinde bulunan varlıkların değerinin şişirildiğini teyit etmektedir. Dolayısıyla piyasa, bankaların gayrimenkul varlıklarının cari değerini defter değerine göre daha az bir tutarda belirlemiştir. Varlıkların değerlerinin defterde ve piyasada farklı olması nedeniyle oluşan bu tutarsızlık, ABD bankalarının piyasanın o varlığın değeri konusundaki ilerde meydana gelecek beklentileri karşılamadığını göstermektedir. Bankaların elinde tuttuğu ve tutsata bağlı menkul kıymetlerin değeri, satışa hazır olarak beklettikleri menkul kıymetlerden daha düşük olarak değerlendirilmiştir. Defter değerindeki değişikliklerin piyasa beklentilerini yansıtmaması sadece mali raporlamanın katı kuralları ile açıklanamaz. Bu husus, bankaların kısmen de olsa varlıklarının defter değerini korumak maksadıyla muhasebe kurallarında inisiyatif aldığının da bir göstergesidir (Huizinga ve Laeven, 2012: 632).

Deorge, Patel ve Zeckhauser (1999) yaptıkları çalışmada kâr yönetimi uygulamaları kapsamında üç eşik belirlemişlerdir. Bunlar, artı bir kâr beyan etme gayreti, geçmiş dönem başarısını devam ettirme isteği ve piyasada tahmin yapan analizcilerin beklentilerini karşılama hissi. Bu kapsamda yapılan kâr yönetimi uygulamalarında şirketlerin bu dönemde yaptığı kâr yönetimi faaliyetleri gelecek dönemdeki kârlarını etkilemektedir.

Fiechter ve Meyer (2010) çalışmalarında kâr yönetimi için de kullanılan büyük temizlik muhasebesine değinmişlerdir. Büyük temizlik muhasebesinde gerçeğe uygun değer tespitinde özellikle seviye 3 (mevcut bir piyasası olmayan mali araçlar) varlıkları için ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu varlıkların değer tespitinin banka yöneticilerinin inisiyatifine bırakılması, banka yöneticileri için kâr yönetimi yapma faaliyeti açısından önemli bir avantajdır. Fiechter ve Meyer (2010), bankaların bu avantajdan yararlandığını ve kriz dönemlerinde bu inisiyatiflerini kâr yönetimi yapma şeklinde kullandıklarını tespit etmiştir. Seviye 3 konumunda bulunan mali varlıkların değerlemesinde bankalara inisiyatif tanınması, kriz dönemlerinde aslında gerçeğe uygun değer tespitinin oldukça karmaşık olmasından kaynaklanmaktadır.

Avrupada 71 banka üzerinde yapılan bir araştırmada, mali varlıkların UMS 39'a göre sınıflandırılmasında ve geçmişte yapılan kâr yönetimi faaliyetleri arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bankaların 2008 yılındaki kötü performansını örtbas etmek için yeniden sınıflandırma işlemi gerçekleştirdikleri ve kullandıkları ölçüler ile yaptıkları sınıflandırma arasında müspet bir ilişkinin varlığı ortaya konmuştur. Mali varlıkların kârı artırmak amacıyla sınıflandırıldıklarına yönelik kanıtlar bulunmasına rağmen bu sınıflandırmanın sermaye yönetimi ile ilişkisi bulunamamıştır. Bankalar mali varlıkları sınıflandırma işlemlerini standartların el verdiği ölçüde kendi lehlerine kullanmışlardır. Bu da bankaların fırsatçı davranış sergilediğini, bu nedenle de yapılacak standart düzenlemelerine dikkat edilmesi gerektiğini göstermektedir. Çünkü bu düzenlemeler kârın kalitesi ile zıt yönlü olabilmektedir (Quagli ve Ricciardi, 2010: 18-19).

Bu çalışmalar dışında literatürde yapılan diğer bazı çalışmalarda da bankaların gerçeğe uygun değer muhasebesini kendi kâr yönetimi uygulamaları kapsamında kullandıkları, özellikle de piyasası olmayan mali varlık ve borçların değerlendirme işlemlerinde banka yöneticilerinin gerçeğe uygun değeri kullanarak kâr yönetimi faaliyetinde bulundukları tespiti yapılmıştır. Uluslararası Muhasebe Standartlarında da buna imkân verecek düzenlemelerin yapılması, banka yöneticilerinin bu imkânı kullanmasını da teşvik etmiştir. Ancak bu düzenlemelerin amacı aslında mali raporların kullanıcılarına karar verme süreçlerinde bir yaklaşım kazandırmaktır. Bu standartların öngördüğü şekilde yapılan değerlemelerin ise ilgili firmanın mali durumunu yansıtmayacağı açıktır (Hsu ve Lin, 2016; Pompili ve Tutino, 2018; Hunton, Mazza ve McEwen, 2011).

Menkul kıymetleştirme karmaşık birçok tarafı ilgilendiren ve kendi bünyesinde değerlendirme ve risk unsuru barındıran bir işlemdir. Ancak menkul kıymetleştirme uzun dönemde ihraç edene nakit girişi sağlamakta ve ihraç edenin alacaklarının elde edilme riskini de ortadan kaldırmaktadır. Menkul kıymetleştirme ile ihraç edenin karşı karşıya kaldığı riskler pek çok yatırımcıya dağıtılmaktadır. Buna rağmen mali krizler sırasında menkul kıymetleştirme işleminin de beklenmeyen maliyetleri olabilmektedir. Alacaklar, özel amaçlı varlık şeklinde satıldığı için ahlaki sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Çünkü firma alçağı tahsil edememe maliyetlerine artık katlanmak zorunda değildir (Dechow, Myers ve Shakespeare, 2010: 2).

Bankacılık alanında yapılan bu değerlendirmelerden de görüleceği üzere k r yönetiminin bankacılık alanında kullanılması yazında ilgi çeken bir konu olarak güncelliğini korumaktadır. Bu bağlamda hem kayıp kredi karşılıkları (LLP) hem de özel karşılıklar (LLA) alanında araştırmalar devam etmektedir. Bu araçlara menkul kıymetleştirme alanında yapılan çalışmalar da ilave edilebilir. Bu kalemlerin ihtiyari bileşenlerinin tespiti banka yöneticilerin ihtiyarına bırakıldığından k r yönetimi uygulamalarında oldukça ilgi görmektedir.

Yazında bankalarda kârın istikarlı gösterilmesiyle ilgili yapılan ilk çalışmanın Scheiner (1981) tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir (Greenawalt ve Sinkey, 1988:316). Scheiner (1981)  alışmasında 107 büyük bankanın verilerini kullanarak bu bankaların 1969-1976 dönemlerini incelemiştir. Ancak Scheiner (1981)  alışmasında, bu bankalardan sadece 23 tanesinde k r yönetimi davranışının yapıldığına dair verilere rastlamıştır. Sonuç olarak da bankaların kayıp kredi karşılıklarını kârın istikarlı göstermede bir araç olarak kullanmadığını ifade etmiştir. Bu sonuca ulaşmasının termelde iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi kayıp kredi karşılıklarını tanımlarken banka yöneticilerinin değerlendirmelerini kullanmış olmasıdır. İkincisi ise onun bir model geliştirme gayretinde olmaması ve bankaların borç portföylerinin başarısını ve kalitesini araştırmamış olmasıdır (Greenawalt ve Sinkey, 1988: 305).

Bu konuda yazında yapılan ikinci çalışmanın ise Ma (1988) tarafından yapıldığını söylemek mümkündür. Buna  alışmada Ma (1988), ABD'deki ticari bankaları incelemiş ve bankaların kayıp kredi karşılıklarını ve bunlarla ilgili zararları k r istikarlı göstermek için kullandıklarına dair kanıtlar bulmuştur. Aslına bakılırsa kayıp kredi karşılıkları bankaların borç portföylerinin kalitesi göstermek için yeterli bir gösterge değildir. Banka yöneticileri k r yönetimi davranışlarını kurgularken kârın yüksek olduğu dönemde yüksek karşılıklar ayırmış, kârın düşük olduğu dönemde ise düşük karşılıklar ayırmıştır. Bu sebeple kârda meydana gelen aşırı dalgalanmaları azaltmaya çalışmışlardır (Ma, 1988: 495).

Aynı dönemde çalışmalarını yapan Greenawalt ve Sinkey (1988), kayıp kredi karşılıkları olgusunu araştırırken bu karşılıkların k r yönetiminde kullanılması durumunda, bu karşılıklar ile alakalı    varsayım üzerinde durmuşlardır. Bunlardan birincisi kayıp kredi karşılıklarının bir gelir değişkeni olmasıdır. İkincisi ise bankanın borç portföyünü etkileme imkânına sahip olan dış değişkenlerin bir temsilcisi olarak algılanmasıdır.     nc  olarak da

kayıp kredi karşılıklarını etkileme ihtimali olan kontrol değişkenleridir. Bu esnek modelde gelir değişkeninden maksat, kayıp kredi karşılıkları ve vergi öncesi işletme faaliyetlerinden elde edilen kârdır. Gelir değişkeninin kayıp kredi karşılıkları ile pozitif yönlü bir ilişki içinde olması beklenir. Esnek modelin dış değişkenleri ise ekonomi ile alakalıdır ve özellikle de bankacılık kesiminde temerrüde düşmüş kredilerin bir ölçütü olarak algılanmaktadır. Bu değişkenin kayıp kredi karşılıkları ile negatif ilişki içinde olması beklenir. Esnek modelin kontrol değişkenleri ise kredi zararlarıdır. Kredi zararları kısmen bankanın maruz kaldığı kredi riskini yansıtmaktadır. Kredi riskini etkileyen iki işlevin olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi yukarıda değinilen dış etmenler ikinci ise yönetimin ihtiyarında olan etkenlerdir. Dış etkiler, banka yöneticilerinin güvenli ve katı tedbirler alması ile hafifletilebilir. Bankanın borç portföyünün kalitesi etkileyen ikinci etken ise banka yöneticilerinin tercihleridir. Bu tercihler değişken olabilmektedir (Greenawalt ve Sinkey, 1988: 306-307).

Scholes, Wilson ve Wolfson, (1990) bankaların kâr yönetimine başvurup vurmadığına ilişkin yaptıkları çalışmada bankaların vergi karşısındaki durumlarına bakarak bu yönetime başvurdıklarına yönelik bulgular elde etmişlerdir. Bu bağlamda bankalar, kendi bilançolarını kendileriyle ilgili vergilendirme rejimindeki değişimlere uygun şekilde düzenlemektedirler. Yani bankalar, kendilerinin ödeyeceği ya da ödemek zorunda kalacakları vergi tutarını belirlerken vergi oranları arttığında kârlarını azaltma, azaldığında ise kârlarını artırma seçeceğini eğiliminde olmaktadır.

Moyer (1990) de geliştirdiği modele kayıp kredi karşılıklarını dâhil etmiş ve kayıp kredi karşılıklarının bankaların kâr yönetimine başvurmada kullandığı bir araç olduğu yönünde tespitte bulunmuştur. Kayıp kredi karşılıklarının bir göstergesi olarak işletme başarısızlık göstergesini kullanmıştır. Bu göstergeyi de Dun ve Bradstreet raporlarına dayandırarak oluşturmuştur. Collins, Shackelford ve Wahlen (1995) benzer bir çalışma yapmışlar ve kârı artıran yedi unsuru incelemişlerdir. Bu unsurlar arasında kayıp kredi karşılıkları da yer almaktadır. Collins, Shackelford ve Wahlen (1995) de kayıp kredi karşılıkları ile kâr arasında bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ve bu ilişkinin diğer unsurlara göre daha güçlü olduğu sonucuna varmışlardır.

Bhat (1996) yılında yaptığı çalışmada 148 bankanın verilerini incelemiştir. Bu 148 bankanın 11 yıllık verilerini kullanan Bhat (1996), bankaların kâr yönetimi uygulamalarında

kayıp kredi karşılıklarını kullandıklarını tespit etmiştir. Bankalar, bu yönetime kötü mali koşullarda ve borçlarının küçük ve risk seviyesinin yüksek olduğu durumlarda başvurmakta ve kâr yönetimi uygulamalarını artırmaktadır. Beaver ve Engel (1996) yaptıkları çalışmada ise kayıp kredi karşılıklarını bankacılık kesiminin temel tahakkuk bileşeni olarak almışlar ve bu bileşeni ihtiyari ve ihtiyari olmayan olarak ikiye ayırmışlar ve de sermaye piyasasının bu bileşenlere olan tepkisini ölçmeye çalışmışlardır. Bu çalışmanın sonunda ise sermaye piyasalarının her bir bileşeni ayrı fiyatlandırmaya tabi tuttuğu sonucuna ulaşmışlardır.

Lobo ve Yang (2001) yaptıkları çalışmada sadece kârın istikrarlı gösterilmesi olgusuna değil aynı zamanda da sinyal verme hipotezi olgusunu da araştırmışlardır. Bu bağlamda kayıp kredi karşılıklarının hem kâr yönetimi uygulamalarında kullanılmasının yanı sıra sermaye yönetimi ve sinyal verme hipotezini de destekler şekilde kullanıldığına yönelik kanıtlar da bulmuşlardır. Cavallo ve Majnoni (2001), 804 tanesi G10 ülkelerinde faaliyet gösteren, diğerleri ise bu ülkeler dışındaki ülkelerde faaliyet gösteren 1.176 büyük banka üzerinde çalışma yapmıştır. Çalışmalarında bu bankaların 1989-1999 yılları arasındaki verilerini kullanmışlardır. G10 ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların kayıp kredi karşılıkları ile karşılık öncesi kârlar arasında güçlü pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Üçüncü kişilerin banka gelirleri üzerindeki yorumları bankanın karşılık seviyesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Rivard, Bland ve Morris (2003) yaptıkları çalışmada büyük bankaları ellerinde bulunduran şirketlerin 1992 yılında imzalanan Basel anlaşmasından sonra kâr yönetimi faaliyetlerinde bulunup bulunmadıklarını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda bu şirketlerin de kayıp kredi karşılıklarını kârın istikrarlı gösterilmesinde bir araç olarak kullandıkları tespitini yapmışlardır. Ayrıca anlaşma sonrasındaki dönemde bankaların kâr yönetim tekniklerini kullanmayı hızlandırdıklarına dair bulgular da elde etmişlerdir.

Kanagaretnam, Lobo ve Mathieu (2003) yaptıkları çalışmada banka müdürlerinin kârı istikrarlı göstermek için kayıp kredi karşılıklarını kullanıp kullanmadıklarını incelemişlerdir. Onların hipotezine göre banka müdürleri kârı istikrarlı gösterme faaliyetini kendi iş kaygıları nedeniyle yapmaktadırlar. Yöneticilerin iş kaygılarının yanı sıra ilave güdüler de kâr yönetimi faaliyetlerinde bulunmalarına sebep olmaktadır. Bunlar arasında dış kaynak bulma kaygısı ve kâr yönetiminde kullanılacak başkaca yöntemler ve sermaye ile ilgili yetkili kurumlarca yapılan düzenlemeler de bulunmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına

göre de yöneticiler iş kaygısı nedeniyle kâr yönetimi yapmaktadırlar ve kayıp kredi karşılıklarını da kâr yönetiminin bir aracı olarak kullanmışlardır. Yöneticilerin kâr yönetimine başvurmasının bir diğer nedeni de bankaların borçlanma maliyetlerini azaltma isteğidir. Bu da bankanın istikrarlı bir kâr seviyesi yakalamasına bağlıdır. Aksi takdirde bankanın risk primi artacak ve borçlanma maliyeti de yükselmiş olacaktır.

Hasan ve Wall (2004), Kanada, ABD ve Japonya’da faaliyette bulunan bankalar üzerine yaptıkları çalışmada kayıp kredi karşılıkları yerine özel karşılıklar (LLA) kalemini kullanmıştır. Çalışmalarında ABD, Kanada ve Japon bankalarının kâr yönetimi uygulamalarını karşılaştırmışlardır. Bu çalışmada banka müdürlerinin ihtiyarında olan muhasebe tercihlerinin bankanın net gelirini ve öz kaynaklarını etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Çalışmalarında özel karşılıklar, ihtiyari ve ihtiyari olmayan bileşenlere ayrılarak incelenmiştir. Hasan ve Wall (2004) çalışmalarında BankScope veritabanındaki 1993-2000 yılları arasına ait verileri kullanmışlardır. Bu çalışmanın sonucu, banka müdürlerinin açıkladıkları kârları için kâr yönetimi uygulamasına başvurduklarını ortaya çıkarmıştır. Ancak ABD bankalarının Kanada ve Japonya bankalarına göre daha az kâr yönetimi uygulamasına başvurduğu da gözlemlenmiştir. Bu bağlamda ülkelerin muhasebe politikalarındaki değişiklikler, kendi mevzuatlarında banka yöneticilerine özel karşılıkları belirlemek için verdikleri ihtiyari seçme hakkı ve ülkelerin ekonomik koşullarının farklı olması bu farklılığı ortaya çıkarmış olabilir.

Yazında farklı bir bankacılık türü olan yatırım bankacılığını kâr yönetimi uygulamaları açısından değerlendiren çalışmalar da yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi de Blasco ve Pelegrin (2006) tarafından yapılan çalışmadır. Blasco ve Pelegrin (2006) çalışmasında, İspanya’da faaliyet gösteren yatırım bankalarının kâr yönetimi davranışında bulnup bulunmadıklarını incelemiştir. Bu incelemenin maksadı bu bankaların sadece kâr amacı gütmemeleridir. Bu bankaların asıl amacı kâr elde etmek olmadığından banka yöneticilerinin hisse sahiplerinin beklentilerini karşılama gibi bir güdüsü yoktur. Ancak bu bankalar da diğer ticari bankalar gibi kendi ülkelerindeki düzenlemelere uyma, büyüme hedefleri ve fırsatlardan yararlanma gibi saiklerle kâr yönetimi uygulamasına başvurabilirler. Yapılan çalışma da bunu kanıtlamış ve İspanya’da faaliyet gösteren yatırım bankaların büyüme oranlarını yakalama saikiyle kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kullanarak kâr yönetimine başvurduklarını göstermiştir.

Yazında yapılan çalışmalar genelde ABD bankaları üzerine yapılmış olsa da ABD dışındaki ülkelerde de kâr yönetimine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan biri de Anandarajan, Hasan ve McCarthy (2007) tarafından yapılan çalışmadır. Yazarlar yaptıkları bu çalışmada, Avustralya’da faaliyet gösteren bankaların kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kâr yönetimi uygulamalarında kullanıp kullanmadığını araştırmışlardır. Kâr yönetimi bir bakıma bankaların kârının dalgalanmasını engellediği için hem hisse fiyatlarındaki dalgalanmayı önlemekte hem de bankalara olan risk algısını azaltmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda araştırmacılar Avustralya’da faaliyet gösteren bankaların kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kâr yönetiminde kullandıklarını saptamışlardır. Ancak kâr yönetimi davranışlarında Basel anlaşmasının uygulanmasından sonra herhangi bir azalma gözlemlenmemişlerdir. Çalışmanın diğer bir sonucu da hisseleri borsada işlem gören bankalarda kâr yönetimi davranışının borsada işlem görmeyen bankalara göre daha fazla görülmesidir.

ABD dışındaki bankalar üzerinde yapılan bir diğer çalışma ise Ghosh (2007) tarafından Hindistan bankaları üzerine yapılan çalışmadır. Ghosh (2007) yaptığı çalışmada Hindistan’da faaliyette bulunan bankaların kâr yönetimi uygulamalarında kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kullanıp kullanmadıklarını araştırmıştır. Hindistan bankalarının çalışma için seçilmesinin nedenlerinden bir de tanesi Hindistan’ın gelişmekte olan ülkeler arasında önemli bir yere sahip olması ve bankacılık kesiminin tarihi bir öneminin olmasıdır. Hindistan’da faaliyette bulunan bankalar arasında devletin sahip olduğu bankalar, özel kesimin sahip olduğu bankalar ve yabancı bankalar olmak üzere değişik sahiplik yapısı olan bankalar bulunmaktadır. Böylece gözlemlenen veri seti daha çeşitli olabilmektedir. Ghosh (2007) yaptığı çalışma sonucunda Hindistan’da faaliyette bulunan bankaların kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kullanarak kârı istikrarlı gösterme eğiliminde olduklarını saptanmıştır.

Fonseca ve Gonzalez (2007) çalışmalarında, bankacılıkta kârı istikrarlı göstermek için kullanılan kayıp kredi karşılıklarının (LLP) mali yapı, yatırımcının korunması ve bankacılık alanında yapılan düzenlemeler gibi çeşitli değişkenlere bağlı olduğunu ve ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiğini vurgulamışlardır. Çalışmalarında, 1995-2002 yıllarını kapsayan ve 40 ülkede faaliyet gösteren bankaların verilerini kullanmışlardır. Çalışmalarının sonucunda kârın istikrarlı gösterilmesi ve kayıp kredi karşılıkları arasında ülkeden ülkeye değişen bir ilişki olduğunu ve bu ilişkinin gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin olduğunu tespit etmişlerdir.

Kwak, Lee ve Mande (2009) çalışmalarında 1991-1999 yıllarını kapsayan veri seti ile Japon bankaları üzerine bir gözlem yapmışlardır. Bu çalışmalarında araştırmacılar bankanın sahiplik yapısının kayıp kredi karşılıkları (LLP) kullanılarak kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadıklarını etkileyip etkilemediğine yönelik tespitler yapmaya çalışmışlardır. Bankanın sahiplik yapısı ile kârın istikrarlı gösterilmesi arasında pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Ancak sahibi yabancılar olan ve Japonya’da faaliyet gösteren bankaların sahiplik yapısı ile kârı istikrarlı gösterme eğilimleri hakkında bir ilişki tespit edememişlerdir. Sahipleri yerli olan Japon bankalarında ekonominin durgunluk ve normal gelişme süreçlerinde farklı kâr yönetimi eğilimleri olduğu tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç ise bankaların kurumsal sahiplik düzeyi arttıkça kârı istikrarlı gösterme seviyesinin de arttığıdır.

Leventis, Dimitropoulos ve Anandarajan (2011) yaptıkları çalışmada ise Avrupa Birliği ülkelerinde faaliyette bulunan ticari bankaların kâr yönetimi davranışlarını incelemişlerdir. Avrupa Birliğinde faaliyette bulunan bankaların Uluslararası Muhasebe Standartlarına (IFRS) uyma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu zorunluluk da bankaların mali işlemlerinin daha şeffaf olmasını sağlamaktadır. Çalışmadaki amaç IFRS kapsamında mali tablolarını düzenleyen bankaların kayıp kredi karşılıkları (LLP) kullanarak kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadıklarını tespit etmektir. Avrupa Birliğinde faaliyet gösteren bankaların IFRS kurallarına tabi olduğu ve olmadığı dönemler çalışmaya dâhil edilmiştir. Bulgular bankaların kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kullanarak kâr yönetimi faaliyetinde bulunduklarını ancak IFRS’nin uygulanmasının bu faaliyeti önemli ölçüde azalttığını göstermiştir.

Bushman ve Williams (2012) yaptıkları çalışmada ise kayıp kredi karşılıklarının (LLP) artan kullanımının sonuçlarını tespit etmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda kayıp kredi karşılıklarının (LLP) muhasebe bilgi sistemindeki ve bankaların risk almasındaki rolünü araştırmışlardır. Banka yöneticilerinin kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile ilgili tercihleri muhasebe açısından önemli bir karardır. Çünkü bu tercihler kârın hem oynaklığını hem de döngüsünü etkilemektedir. Busman ve William (2012) yaptıkları çalışmada iki aşamalı denklemi içeren bir model geliştirmişlerdir ve birinci denklemde kayıp kredi karşılıklarını (LLP) etkileyen bileşenleri kullanmışlardır. İkinci denklemde ise kayıp kredi karşılıkları (LLP), bankanın verdiği borçların görünür değeri ile banka varlıklarının piyasa değerinin bir

bileşeni olarak denkleme dâhil edilmiştir. Bu şekilde geliştirilen iki aşamalı modelleme sistemin sonucunda araştırmacılar bankaların kayıp kredi karşılıklarını kullanarak kârı istikrarlı göstermeye çalıştıklarını tespit etmişlerdir.

ABD bankaları üzerine yazında yapılan bir diğer çalışma da El Sood (2012) tarafından yapılmıştır. El Sood (2012) çalışmasında, ABD faaliyet gösteren bankaların hem ekonominin yükseldiği hem krize girdiği dönemlerde kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadığını araştırmıştır. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında bankaların düzenleyici kurumlar tarafından belirlenen hedefleri olduğu durumlarda kayıp kredi karşılıkları nedeniyle kârın istikrarlı gösterme eğiliminde olduğu saptanmıştır. Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç ise bankaların ekonomilerin durgunluğa girdiği dönemde kâr yönetimi yapma hususunda çekingen, ekonomik büyümenin olduğu dönemlerde ise atılgan davranmasıdır. Bankaların kendi sermaye hedefleri, düzenleyici kurumların yaptığı düzenlemeler ile karşılaştırıldığında bankaların kâr yönetimi eğilimlerini artırmaktadır.

İslami kurallar icra eden bankalar üzerinde de kâr yönetimine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan bir tanesi de Hamdi ve Zarai (2013) tarafından yapılan çalışmadır. Hamdi ve Zarai (2013) çalışmalarında 2000-2009 yıllarını kapsayan ve 81 bankadan oluşan bir veri seti kullanmışlardır. Kâr yönetimi genel olarak yöneticilerin ahlaki zaaflarından kaynaklanan bir durum olarak da değerlendirildiğinden İslami kuralların bu faaliyeti engelleyip engellemediğini araştırmışlardır. İslami ahlak kurallarının banka yöneticileri için bir bağlayıcılık oluşturup oluşturmadığı yönündeki çalışmalarında Hamdi ve Zarai (2013), İslami ahlak kurallarının fırsatçı kâr yönetimi uygulamaları için bir gözetleyici rol üstlendiğini tespit etmişlerdir. Bu tür bankalarda çalışan yöneticiler, fırsatçı kâr yönetiminden ziyade kendi bankalarının kârlarını artırmak için kâr yönetimini kullanmaktadırlar.

Olson ve Zoubi (2014), Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde faaliyet gösteren bankaların kârı istikrarlı göstermek için hangi yöntemleri kullandığına yönelik bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada, hem özel karşılıklar (LLA) hem de kayıp kredi karşılıklarının (LLP) belirleyicilerini araştırmışlardır. Çalışma, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde faaliyette bulunan bankaların kâr yönetiminde hem özel karşılıklar (LLA) hem de kayıp kredi karşılıkları (LLP) kalemini kullandıklarını göstermiştir. Çünkü bu kalemler, mali tablolarındaki tutarları ve açıklanan gelirdeki etkileri sebebiyle bu bankalar için önemli

araçlardır. Bu bankaların yüksek tutarda özel karşılık (LLA) ayırması gelecekte yüksek kâr beyan edeceklerinin bir işaretidir. Aynı husus kayıp kredi karşılıkları (LLP) için söylemek mümkün değildir. Yüksek tutarda kayıp kredi karşılığı (LLP) tutarı olması gelecekteki kârının düşük olacağına işaret etmektedir.

Olszak vd., (2017) Avrupa Birliğine üye 27 ülkede faaliyet gösteren bankalar üzerinde yaptıkları çalışmada, kayıp kredi karşılıklarının (LLP) iş döngüsünü nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Ve bu döngünün bankadan bankaya ve ülkeden ülkeye değişiklik arz ettiğini saptamışlardır. Ayrıca bu döngüselliğin büyük ve ticari bankalarda daha fazla olduğu tespitini yapmışlardır. Çalışmadan elde edilen diğer bir bulgu ise halka açık bankalarda bu döngünün daha fazla olmasıdır. Çünkü banka yöneticileri hissedarların baskısından kurtulmak için daha çok risk alma eğilimindedir. Çalışmada kârın istikrarlı gösterilmesi ve kayıp kredi karşılıklarının (LLP) döngüselliği de incelenmiş ve kârın istikrarlı gösterilmesi uygulamalarının kayıp kredi karşılıklarının (LLP) döngüselliğini azalttığını tespit etmişlerdir.

Alhadab ve Al Own (2019) tarafından yine Avrupa Birliği'nde faaliyet gösteren bankalar üzerine bir araştırma yapılmıştır. Araştırmacılar, 2009-2011 yılları arasında 39 bankadan elde ettikleri verileri kullanmışlardır. Yazarlar yaptıkları çalışmada hisse değerinin artırılması güdüsü ile kâr yönetimi arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmada yazarlar, müdürlerin kendi prim alacaklarını artırmak için kayıp kredi karşılıklarının (LLP) ihtiyari olan kısmında bir oynama yapıp yapmadıklarına yönelik bulgular elde etmeyi beklemektedirler. Çalışmadan elde edilen bulgular, hisse değerini artırma güdüsüyle kâr yönetimi arasında güçlü bir ilişki olduğu yönündedir. Ve kâr yönetimi de kayıp kredi karşılıklarında (LLP) oynama yapılarak uygulanmıştır. Dolayısıyla müdürler bankanın kârını yüksek göstermek için kayıp kredi karşılıkları (LLP) tutarlarını azaltmışlardır.

Yazına bakıldığında kâr yönetimi ile ilgili diğer bir çalışma alanı ise Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ile Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarıdır. Yazında bu iki kurallar bütününe tabi olan bankaların kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadıklarına yönelik çalışmalar da mevcuttur. IFRS'nin amacı aslında herkesin anlayacağı tek bir muhasebe dili oluşturmaktır. Bu bağlamda bu standartları uygulayan bankaların kâr kalitelerinin artacağı ve dolayısıyla da IFRS'in banka yöneticilerinin kârı

olduğundan farklı gösterme yönündeki davranışlarını engelleyeceği beklenmektedir. Bu standartlara uyulması aynı zamanda hissedarlar ve yatırımcıların tekdüze bilgi elde edebilmesine de imkân sağlamaktadır. IFRS yapısı gereği kuralcı değil tanımlayıcı bir kurallar bütünüdür. Yani olayı tanımlar ve bu olaya ilişkin değişik usullerde raporlama yapılmasına izin verir. Bu özelliğinden dolayı da eleştiri konusu yapılmaktadır. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ise doğası gereği daha kuralcıdır. Ve yayınladıkları ülkelerde genel olarak üzerinden vergi alınan kârı hesaplamayı amaç edinmiştir. Bu sebeptendir ki ülkelerin kendi oluşturdukları muhasebe standartlarının IFRS'ye göre daha katı uygulamalara sahip olması beklenmektedir.

Tendeloo ve Vanstraelen (2005), Almanya özelinde yaptıkları çalışmada IFRS'e uygun raporlama yapılmasının kâr kalitesinde bir artış yapıp yapmadığını araştırmışlardır. Aslında yazarların cevabını aradıkları soru banka yöneticilerin kâr yönetimine ilişkin güdülerinin IFRS gibi düzenlemelerle bastırılıp bastırılamayacağıdır. Çalışmanın veri seti mali kurumlar dışında Almanya'da faaliyet gösteren 636 şirketten oluşmakta ve 1999-2001 yıllarını kapsamaktadır. Çalışmanın bulguları IFRS uyumlu şirketlerin kârı yönetme konusunda daha istekli olduğunu ortaya koymuştur. Ancak dört büyük denetim firması tarafından denetlenen şirketlerde bu artış yaşanmamıştır. Konuya gizli yedekler açısından yaklaşıldığında IFRS uyumlu raporlama yapan şirketler ile alman Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine göre raporlama yapan şirketler arasında bir farklılık da tespit edilememiştir.

IFRS ve kâr yönetimi ilişkisi inceleyen bir çalışma da Callao ve Jarne (2010) tarafından yapılmıştır. Callao ve Jarne (2010) çalışmalarında Avrupa Birliği üyesi 11 ülkede faaliyet gösteren 1.408 tane şirketin 2003-2006 yıllarına ait verilerini kullanmışlardır. Çalışmalarında yazarlar bu şirketlerin IFRS'e geçtikten önceki ve sonraki dönemlerde ihtiyari tahakkuk uygulamalarında farklılık olup olmadığını test etmişlerdir. Bu çalışma yapılırken ülkelerin genel durumu, firma büyüklükleri ve ilgili ülkede kullanılan muhasebe standartları da göz önüne alınmıştır. Çalışma, IFRS uygulamalarından sonra şirketlerin ihtiyari tahakkukları ciddi oranda artırdığını göstermiştir. Bu bulgular, IFRS uygulamalarının şirketlerdeki ihtiyari tahakkuklar ile fırsatçı davranışları artırdığını göstermiştir.

Zeghal, Chtourou ve Sellami (2011) ise yaptıkları çalışmada IFRS'e zorla uyumun kâr yönetimi uygulamaları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma borsaya kayıtlı 851 tane çeşitli işkollarında faaliyet gösteren Fransız firmaları üzerinde yapılmıştır. Yazarlar, kendine özgü düzenlemeleri ve kuralları olması nedeniyle mali kurumları gözlem dışı bırakmışlardır. Çalışmanın bulguları, zorla IFRS'e uyumlu hale getirilen firmalarda ihtiyari tahakkukların düzeyinin azaldığını göstermiştir. Özellikle kurumsal yönetim ilkelerinin uygulandığı ve yabancı mali piyasalara bağımlı olan şirketlerde kâr yönetimi uygulamalarının önemli ölçüde azaldığı tespit edilmiştir.

Rudra ve Bhattacharjee (2012) Hindistan üzerinde yaptıkları çalışmada da IFRS'e uyumlu raporlama yapan şirketlerin kâr yönetimi davranışlarını incelemiştir. Çalışmalarında yazarlar hem kârın kalitesini hem de raporlama kalitesini araştırma alanlarına dâhil etmişlerdir. Rudra ve Battarcharjee (2012) de yaptıkları çalışmada bankacılık kesimini hariç tutmuşlardır. Çalışmanın veri seti 67 şirketin verilerinden oluşmakta ve 2010 yılını kapsamaktadır. Yerel muhasebe düzenlemelerine göre IFRS'in daha kaliteli kurallar bütünü olduğu düşünüldüğünde IFRS uyumlu raporlama yapan firmaların daha az kâr yönetimi faaliyeti icra etmesi beklenmektedir. Ancak Hindistan özelinde yapılan bu çalışmada araştırmacılar ülke içi geçerli olan muhasebe standartlarının da IFRS gibi şirketlerin kâr yönetimi olgusunu azalttığını tespit etmişlerdir.

IFRS uyumunun bankacılıkta kâr yönetimini etkileyip etkilemediğine yönelik yapılan diğer bir çalışma ise Abbas (2018) tarafından yapılmıştır. Çalışma Endonezya bankacılık kesimini kapsamaktadır. Abbas (2018) çalışmasında, tahakkuk modelinin kullanmış ve Endonezya bankacılık kesiminin IFRS'ye uyumunun öncesinde ve sonrasında nasıl bir kâr yönetimi davranışı sergilediğini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada kâr yönetiminde kullanılan hem kâr artırıcı hem de kâr azaltıcı usuller irdelenmiştir. Ayrıca bu uygulamaların firma değeri üzerindeki etkisi de araştırmanın kapsadığı diğer bir alandır. Araştırmaya Endonezya Borsasında işlem gören 23 bankanın 2007-2014 tarihleri arasındaki verileri dâhil edilmiştir. Çalışmada bankaların kâr yönetimi davranışlarında IFRS öncesi ve sonrasında ciddi bir fark tespit edilememiştir. Finansal standartlar değişse bile kâr yönetimi davranışın güdüsü değişmemektedir. Ayrıca kâr yönetiminin firmanın değeri üzerinde olumlu etkileri olduğu da saptanmıştır. Bu açıdan bakıldığında müdürler tarafından hem kârı

artırıcı hem de azaltıcı kâr yönetimi usullerinin benimsenmesi firma değerinde olumlu etki elde etmek içindir.

Amidu ve Issahaku (2019) yaptıkları çalışmada IFRS'e uyumun Afrika bankalarındaki kâr yönetimi uygulamalarına etkilerini incelemişlerdir. Çalışma, Afrika kıtasında 23 ülkede faaliyet gösteren 329 bankanın 2002-2009 yıllarına ait verileri üzerinde yapılmıştır. Ayrıca IFRS yanında kürselleşmenin de kâr yönetimi uygulamaları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmayı ilginç kılan husus ise Afrika bankalarının dünyanın diğer bölgelerinde faaliyet gösteren bankalara göre kredi genişlemesi ve sermaye derinliğinin yetersiz olmasıdır. Bu nedenle çalışma aynı zamanda zorunlu ve gönüllü IFRS uyum sürecinin de kâr yönetimine etkisini araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre Afrika bankaları IFRS uyum sürecinden sonra mali kârlarında hileye başvurma seviyesini azaltmışlardır. Sonucun bu şekilde ortaya çıkmasının nedeni IFRS düzenlemelerinin özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıkları (LLP) konusunda kısıtlayıcı hükümler içermesidir.

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile ilgili yapılan çalışmalar yukarıda bahsedilen çalışmalarla sınırlı değildir. Hatta bazı durumlarda kayıp kredi karşılıklarının (LLP) kâr yönetimi uygulamalarında kullanılmadığına yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Dolayısıyla bazı banka yöneticileri kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kâr yönetimi uygulamalarının bir aracı olarak kullanmamaktadır.

Wetmore ve Brick (1994), ABD bankaları üzerinde yaptıkları çalışmada ABD'de faaliyet gösteren ilk 100 bankayı elinde bulunduran şirketlerin 1986-1990 yıllarını kapsayan verilerini incelemişlerdir. Yaptıkları bu çalışma ile araştırmacılar, kâr yönetimi ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) arasında bir ilişki tespit edememiştir. Bunun yanında başka değişkenlerin banka yöneticilerin kâr yönetimine ilişkin güdülerini tetiklediğine ilişkin bulgu elde etmişlerdir. Bu değişkenler arasında kredi riski ve borç yapısında bozulmalar sayılabilir.

Kayıp kredi karşılıkları ile ilgili farklı sonuçlara ulaşan diğer bir çalışma ise Kim ve Kross (1998) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar yaptıkları çalışmayı 193 banka sahibi şirket üzerinde yapmış ve çalışmalarında 1.544 adet gözleme yer vermişlerdir. Çalışmalarında Basel anlaşmasında sonra bankaların kayıp kredi karşılıklarında (LLP) bir

değişme yaşanıp yaşanmadığına ilişkin bulgular elde etmeyi amaçlamışlardır. Arştırmacılar elde ettikleri sonuçları değerlendirdiğinde banka yöneticilerinin Basel düzenlemeleri sonrasında kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile ilgili tavırlarını değiştirdiklerini tespit etmişlerdir. Sermaye yeterlik oranı düşük olan şirketlerin daha düşük kayıp kredi karşılıkları (LLP) ayırdıkları, ancak sermaye yeterlik oranı yüksek olan şirketlerin ise daha yüksek tutarda kayıp kredi karşılıkları (LLP) ayırdıklarına dair açık bir bulgu elde edememişlerdir.

Ahmed, Takeda ve Thomas (1999) yaptıkları çalışmada 113 bankanın 1986-1995 yılları arasındaki verilerini kullanmışlardır. Bu çalışmada, sermaye yeterlik düzenlemeleri sonrasında bankaların kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kullanma güdülerinde bir değişiklik olup olmadığına bakılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre kayıp kredi karşılıkları (LLP) kâr yönetimi davranışının önemli bir aracı olarak saptanamamıştır.

Bouvatier ve Lepetit (2008) yaptıkları çalışmada ise 186 Avrupa bankasının 1992-2004 yılları arasındaki verilerinden yararlanmışlardır. Yazarlar bu çalışmalarında karşılık ve sermaye yeterliliği ile ilgili kuralların kredi riskini bertaraf etme davranışı ile bağlantılı olup olmadığını araştırmışlardır. Bankalar için sermaye yeterliliklerine getirilen bazı düzenlemeler karşılık ayırma süreci için geçerli değildir. Bu da banka yöneticilerinin ihtiyari davranmasına yol açabilmektedir. Çünkü karşılık politikası banka kârını doğrudan etkileyebilmektedir. Çalışmaları, kayıp kredi karşılıklarının (LLP) ihtiyari olmayan kısmının bankanın kredi döngüsünü artırdığını ortaya çıkarmıştır. Aslında yazarların çalışmaları literatürdeki çalışmaların aksine kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile kâr arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Yani kâr arttığında ayrılan karşılık tutarları azalmakta, azaldığında ise artmaktadır.

Bhat, Lee ve Ryan (2020) yaptıkları çalışmada kredilerle ilgili zararları üç farklı tip altında incelemişlerdir. Bunlardan birincisi tahsili gecikmiş krediler, ikincisi kredilerle ilgili ayrılan karşılıklar ve tahsili imkânsız hale gelen ve hesaptan silinen net kredilerdir. Çalışmalarında, 1994-2010 yılları arasında halka açık bankaların verilerini kullanmışlardır. Yazarlar kayıp kredi karşılıklarını kredi türü bazında hesaplamaya çalışmışlardır. Krediler, tüketici, gayrimenkul, ticari ve diğer olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Bu kredilerin her biri için kâr yönetimi ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) arasındaki bağıntıyı hesaplamışlardır. Sadece tüketici kredilerinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiş diğer kredi türleri için bu bağıntı açıkça tespit edilememiştir. Ortaya çıkan sonuç literatür açısından ilginçtir. Yapılan

çalışmalarda genel olarak kayıp krediler ile kâr yönetimi arasında pozitif bir ilişki tespit edilirken bu çalışmada sadece tüketici kredileri için böyle bir sonuç tespit edilmesi dikkate değer bir bulgudur. Tüketici kredilerin toplam krediler içindeki payı çok düşük olarak dikkate alındığında banka yöneticilerinin kâr yönetimi yapma hususundaki güduları pek kuvvetli olmamaktadır.

Bu bölümde kâr yönetimi uygulamasında kayıp kredi karşılıkları (LLP) ve özel karşılıkların (LLA) kullanılma durumuna ilişkin literatürde yapılan çalışmalara yer vermeye çalışılmıştır. Ancak literatürde kâr yönetimiyle alakalı çalışmaları bu kadar ile sınırlamak mümkün değildir. Bu bağlamda kâr yönetimi ile ilgili yapılan ve literatürde önemli kabul edilen çalışmalar ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1.1. Kâr Yönetimiyle İlgili Yapılan Önemli Çalışmalar²

Çalışmanın Künyesi	Araştırma Konusu ve Bulgular
Healy (1985)	Healy (1985) bu çalışmasında kâr bazlı prim alan yöneticilerin kendi primlerini artırmak için kâr yönetimi seçeneğini kullanıp kullanmadıklarını araştırmıştır. Çalışmasında, yöneticilerin kâr raporlamasına bağlı olan sözleşmeler nedeniyle ve kendi prim tutarlarına uyum sağlaması açısından kâr yönetim davranışı sergilediğini tespit etmiştir.
Watts ve Zimmerman (1986)	Watts ve Zimmerman (1986), yaptıkları çalışmada kâra göre şekillenen prim sözleşmelerini incelemişlerdir. Çalışmalarının sonucunda acenta maliyetlerini azaltmak isteyen şirketler için muhasebenin önemli bir rol oynadığı tepitini yapmışlardır.
DeAngelo (1986)	DeAngelo (1986), çalışmasında hisseleri kamuya açık olan ve bu hisseleri satın özel mülkiyete geçmek isteyen ve Amerikan borsasında işlem gören şirketlerin müdürleri tarafından verilen muhasebe yöntemine ilişkin kararları incelemiştir. Çalışma sonucunda, geliştirilmiş tahakkuk yönteminin örneklem içinde yer alan şirket müdürlerinin yönetimin el değiştirmesinden önceki dönemleri kapsayan süreçte sistemli olarak kârı kavradıklarına ilişkin herhangi bir bulgu ortaya çıkarmadığını tespit etmiştir.
McNichols ve Wilson (1988)	McNichols ve Wilson (1988), yaptıkları araştırmada şüpheli alacakların

² Tablonun hazırlanmasında Callao, Jarne ve Wroblewski (2014) çalışmasından da faydalanılmıştır.

	ihiyari ve ihtiyari olmayan kısımlarını incelemişlerdir. Olağandışı giderler ile kâr arasında bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Kâra bağlı prim elde eden müdürlerin de şüpheli alacaklar ile ilgili karşılıklar nedeniyle kâr yönetimi yaptıklarını da ortaya çıkarmışlardır.
Schipper (1989)	Schipper (1989) çalışmasında, kâr yönetimi için genel bir tanım yapmayı önermiştir. Schipper, kâr yönetimini dışarıya açıklanan mali raporlama sürecine özel bir amaç elde etmek için kasıtlı bir müdahale olarak tanımlamaktadır. Çalışmasında şirketin müdürleri ve hissedarları arasındaki bilgi asimetrisine de değinmiştir.
Jones (1991)	Jones (1991) çalışmasında, ithalat yardımlarından faydalanan şirketlerin ABD Ticaret Komisyonunun ithalat destekleri ile ilgili soruşturma sürecinde kâr yönetimi yoluyla kârı azaltıp azaltmadıklarına yönelik bulgular elde etmeye uğraşmıştır. İlk defa kâr yönetimini tespit etmeye yönelik yeni bir yöntem kullanmıştır. Ayrıca çalışmasında tahakkukları ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar şeklinde ayırtmıştır.
Defond ve Jiambalvo (1994)	Defond ve Jiambalvo (1994) çalışmalarında, sözleşmelerini ihlal eden 94 firmayı incelemişlerdir. Çalışmanın bulgularına göre bu firmalar, ihlalin olduğu ve ihlalden önceki yıllarda yüksek seviyede olağandışı tahakkuk kullanmışlardır.
Dechow vd. (1995)	Dechow vd. (1995), kâr yönetimi tespit için alternatif model geliştirmeye çalışmışlardır. Jones (1991) tarafından geliştirilen modelde bazı düzenlemeler yapmışlardır. Onların çalışmaları, kâr yönetimi araştırmaları sırasında mali performansın kontrol edilmesinin önemli olduğunu altını çizmektedir.
Holthausen vd. (1995)	Holthausen vd. (1995) çalışmalarında, yöneticilerin kısa dönemli prim planlarına ilişkin verileri kullanarak kendi prim ödemelerinin bugünkü değerini en üst seviyeye çıkarmak için ne dereceye kadar kârı azamileştirmeye çalıştıklarını araştırmışlardır. Çalışmaları göstermiştir ki yöneticiler, primleri azami seviyeye ulaştığında kârın aşağıya doğru gitmesi yönünde kâr yönetimi yapmışlardır.
Key (1997)	Key (1997) çalışmasında, politik maliyetleri araştırmıştır. Kongre gözetimi sırasında kablolu televizyon sanayisi üzerinde gözlemler yapmıştır. Buna göre yapılan bazı düzenlemelerin gelirleri azaltıcı yönde firmaları kâr

	yönetimi uygulamalarına sevk ettiği tespitinde bulunmuştur.
Burgstahler ve Dichev (1997)	Araştırmacılar elde ettikleri bulgular ile firmaların açıkladıkları kâr üzerinde kârı artırıcı veya kârın azalışından sakınmak üzere oynamalar yaptığını ortaya koymuşlardır. Yaptıkları çalışmada Burgstahler ve Dichev (1997), kârda artış sağlamak için faaliyetlerden elde edilen nakit akışları ve işletme sermayesindeki değişimi ifade eden kârın iki bileşeninin kullanıldığına ilişkin kanıtlar elde etmişlerdir.
Teoh vd. (1998)	Teoh vd. (1998), yaptıkları çalışmada dönemsel hisse senedi ihraç edenlerin muhasebedeki ihtiyari tahakkukları değiştirerek açıklanan kârı artırabildiklerini tespit etmişlerdir. Bugünkü ihtiyari tahakkuklar ile gelecekteki getiriler arasında güçlü ve sürekli bir ilişki tespit etmişlerdir.
Healy ve Wahlen (1998)	Kâr yönetimi ile ilgili geniş ve kapsamlı bir tanımlama önermişlerdir. Kâr yönetiminin olup olmadığı ve neden olduğu konusuna yoğunlaşmışlardır. Ve sonuçta da kâr yönetiminin pek çok sebepten dolayı yapıldığı bulgusuna ulaşmışlardır. Kâr yönetimi, menkul kıymet borsalarındaki algıyı etkilemek, yöneticilerin daha fazla prim almasını sağlamak, borç sözleşmelerinden kaynaklanan oynaklıkları azaltmak ve düzenlemelerden kaynaklı müdahalelerden sakınmak için yapılmaktadır.
Kaszniak (1999)	Yapılan çalışmada şirketlerin kendi istekleri ile yaptığı açıklamalar ile muhasebe tercihleri üzerindeki yönetim tercihleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Özellikle yazar, yöneticilerin kâr tahminlerine ilişkin yanlışlarının doğurduğu maliyetlerin kâr yönetimi ile ilişkisini irdelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre kendi itibarının zedenlenmesini istemeyen ve yasal davaların sonuçlarından korkan yöneticiler, kâr yönetimi davranışını kendi tahmin hatalarını azaltmak için kullanmaktadırlar. Kâr tahminlerini yüksek yapan yöneticiler kârı yukarı doğru yuvarlamaktadır. Bu da göstermektedir ki menkul kıymetlerin kayıplarından kaynaklanan davalar ile muhasebenin esneklik miktarı da yönetici davranışlarını etkilemektedir.
McNichols (2000)	McNichols (2000), toplam tahakkuklar, özel tahakkuklar ve kârın dağıtılmasına da dayanan bir sistemle kâr yönetimine yeni bir bakış açısı geliştirmiştir. McNichols (2000) çalışmasının bulguları uzun dönem kâr artışlarını dikkate almayan toplam tahakkuk modellerinin yanlış sonuç vermesinin muhtemel olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla da kâr yönetimi davranışları hakkında yanlış çıkarımlar yapılması olasıdır.

Peasnell vd. (2000)	Peasnell vd. (2000), olağandışı tahakkukları tahmin etmek için kullanılan modellerin güçlü ve özellikli yönlerini çalışmışlardır. Yeni bir özelleştirme modeli de geliştirmişlerdir. Model, tesadüfen seçilmiş örneklem üzerinde iyi bir özelleştirme sağlamaktadır. Ve sonuç olarak da yazarlar, değişik koşullar altında değişik modellerin kullanılabileceğini öne sürmüşlerdir.
Klein (2002)	Klein (2002) çalışmasında denetim komitesi ve yönetim kurulu ile kâr yönetimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Denetim komitesinin ve yönetim kurullarının bağımsızlığı ile olağandışı tahakkuklar arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Denetim ve yönetim kurullarının bağımsızlığının azaltılması, olağandışı tahakkuklardaki artışı da beraberinde getirmektedir. Kurulların daha bağımsız bir CEO ile yapılandırılması şirketin muhasebe süreçlerinin izlenmesini daha etkili hale getirmektedir.
Xie vd. (2003)	Araştırmacılar, yönetim kurulunun, denetim kurulunun ve yürütme heyetinin kâr yönetimini engellemedeki rolünü incelemiştir. Mali işlerde tecrübe sahibi olan kişilerin kurullarda görevlendirilmesi ihtiyari tahakkukların daha az ölçüde kullanılmasını sonucunu doğurmaktadır. Kurulların ve denetim heyetinin görüşme sıklığı da daha düşük oranlarda ihtiyari tahakkuk kullanılmasının bir başka nedenidir.
Leuz vd. (2003)	31 ülkedeki kâr yönetimindeki sistem farklılıklarını incelemiştir. Kendi faydalarını koruma gayretinde olan şirket içi çalışanlar, üçüncü kişilere karşı şirketin başarısını gizlemek için kâr yönetimini kullanmaktadırlar. Şirket içi çalışanlar firmanın verimliliğini gizlediği için yatırımcıların korunurluluğu da kâr yönetimi yoluyla azaltılmaktadır. Bulgular şirket içi yönetim ile raporlanan kârın kalitesi arasında ciddi bir bağ olduğunu göstermektedir.
Larcker ve Richardson (2004)	Geniş bir örneklem içindeki firmaların tahakkuk ölçmedeki tercihleri ile denetçilere denetim hizmeti için ödenen ücretler ve denetim hizmeti ile alakalı olmayan ücretler arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Toplam ücretler içindeki denetim hizmetleri ile alakalı olmayan ücretlerin oranı ile tahakkukların salt değeri arasında pozitif bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Denetçilere ödenen ücretlerin seviyesi ile tahakkuklar arasında da negatif bir ilişki bulunmuştur.
Burgstahler vd. (2006)	Sermaye piyasasından gelen baskılar ve kurumsal yapıların şirketlerin iktisadi verimliliklerini düzenli bir şekilde yansıtan açıklanan kârı nasıl

	raporladığına ilişkin güdülerini araştırmışlardır. Şirketlerin muhasebe kalitesini bir boyutu olarak değerlendirilen kâr yönetiminin seviyesi üzerine yoğunlaşmışlardır. Avrupanın genelinde halka açıklık oranının artması ve hukuk düzeninin kalitesinin kâr yönetiminin seviyesi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın bulguları, özel şirketlerde kâr yönetiminin yaygın olduğunu ve hukuk düzeni zayıf olan ülkelerde de kâr yönetiminin daha çok kullanıldığını ortaya çıkarmıştır. Avrupa birliği'nde faaliyet gösteren özel ve halka açık şirketlerin muhasebe vergi kurallarındaki farklılıklara farklı tepkiler verdiği de araştırmanın diğer bulguları arasındadır.
Roychowdhury (2006)	Yıllık kayıpları açıklama esnasında yöneticilerin şirketin gerçek faaliyetlerinde hile yaptığı tespit edilmiştir. Özellikle geçici satışları artırmak için fiyat indirimleri yapılması, satılan malların maliyetini düşürmek için aşırı üretim yapılması ve kârı artırmak için ihtiyari giderleri azaltmak da yöneticilerin başvurduğu yöntemler arasındadır. Karmaşık yatırımcıların bulunduğu durumlarda bu faaliyetler daha az görülmektedir. Sanayi üyeliği, envanterin ve alacakların durumu ile sıfır kâra ulaşma güdüsü de bu faaliyetleri etkileyen diğer etmenler arasında sayılabilir.
Ye (2007)	Ye (2007), Jones ve düzeltilmiş Jones modeline uygun olarak tespit edilen beklenmeyen tahakkukları mali tablolardan elde edilen üç ölçüt ile tespit etmeye çalışmıştır. Bu ölçütler, işletme sermayesinin nakit olmayan olağandışı başlangıcı, işletme sermayesi yoğunluğu ve enflasyon oranlarının tarihi seyri. Ye (2007) tarafından geliştirilen tahakkuk modeli Jones modelinin avantajlarını taşımakla beraber bu modelin eksikliklerini de bertaraf etmiştir.
Jeanjean ve Stolowy (2008)	Çalışmalarında IFRS'ye zorunlu dâhil olmanın şirketlerin kâr kalitesine ve en önemlisi de kâr yönetimine etkilerini incelemişlerdir. Çalışmalarında, kâr yönetiminin yaygın olarak kullanılmasının IFRS standartlarını uyguladıktan sonra da azalmadığını hatta Fransa'da ise arttığını tespit etmişlerdir. Ortak kurallar bütününe geçilmesinin ortak bir işletme dili oluşturmadığı da çalışmalarından elde ettikleri diğer bir sonuçtur. Mali raporlamanın çerçevesi daha çok ülkelerin kendi kurumsal yapısı ve yönetim anlayışı ile belirlenmektedir.
Callao ve Jamne (2010)	IFRS'nin kâr yönetimi üzerindeki etkisine yoğunlaşmışlardır. Avrupa Birliği ülkelerinde IFRS uygulaması öncesinde ve sonrasında ihtiyari

	tahakkukların ne şekilde kullanıldığını araştırmışlardır. IFRS öncesinde ve sonrasında firma ve ülke özelliklerinin muhasebe tercihlerini de ne yönde etkilediği de bir başka araştırma konusu olmuştur araştırmacılar için. Çalışmanın bulguları, Avrupa’da IFRS sonrasında kâr yönetimi uygulamalarının daha yoğun olduğunu ve ihtiyari tahakkukların kullanımının IFRS sonrası dönemde arttığını göstermiştir. Kâr yönetimindeki çeşitlilikler uluslararası standartların kullanılması durumunda da devam etmektedir. Vele ki uluslararası standartlar ile yerel standartlar eşleşse bile.
Chen vd. (2010)	Çalışmalarında özel sermayeli şirketlerin kendi kârlarını olduğundan fazla gösterdiğini tespit etmişlerdir. Hisse ihracı öncesinde kâr yönetiminin etkilerinin tersine çevrilmesi, özel hisselerin uzun dönemli başarıların önemli bir belirleyicisidir. Hisse ihracı sonrasındaki aşırı şekilde kâr yönetimi kullanan firmaların stok ve işletme verimliliği, tutucu kâr yönetimi uygulaması yapan şirketler ile karşılaştırıldığında önemli ölçüde düşmüştür.
Yaşar (2013)	Çalışmada denetim kalitesinin kâr yönetimi üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Çalışmanın verileri, Borsa İstanbul’a kayıtlı imalat sektöründe faaliyet gösteren firmaların 2003-2007 yıllarına aittir. Çalışmada, denetim firmalarının büyüklüğünün kâr yönetimi uygulamalarını kısıtlanması açısından bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Yurdakul (2014)	Çalışma Borsa İstanbul’a kayıtlı finansal sektör dışındaki şirketleri kapsamaktadır. Çalışmada 1996-2002 yılları ile 2006-2012 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. 1996-2002 dönemi UMS/UFRS standartlarının uygulanmadığı, 2006-2012 dönemi ise uygulandığı dönemlerdir. Çalışma sonucunda UMS/UFRS’ye göre finansal tablolarını düzenleyen şirketlerin daha az kâr yönetimi faaliyetinde bulundukları tespit edilmiştir.
Cengiz (2016)	Çalışmada, Borsa İstanbul’da kurumsal yönetim endeksine kayıtlı 35 şirketin 2009-2014 verileri kullanılmıştır. Yapılan çalışmada kazanç yönetimi bağımlı değişken, kurumsal yönetim bağımsız değişken olarak seçilmiştir. Özkayak kârlılığı ve finansal kaldıraç oranı da kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Çalışma sonucunda kurumsal yönetim ilkelerine riayet eden şirketlerin etmeyenlere göre daha az kazanç

	yönetimine başvurduğu belirlenmiştir.
Nobakt (2018)	Çalışmada, İran'da halka açık 180 şirketin 2007-2017 yıllarına ait bağımsız denetimden geçmiş mali tablolarının verileri kullanılmıştır. Çalışmada kâr yönetimi ile firma değeri arasındaki ilişki 12 model ve panel veri analizi yöntemiyle test edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre kâr yönetimi ile firma değeri arasındaki ilişki değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Kâr yönetimi bir modele göre firma değerini pozitif yönlü etkilerken başak bir modelde ise negatif yönlü etkilemektedir.
Alpay (2021)	Çalışmada Borsa İstanbul sınai endeksine kayıtlı 144 firmanın 2017 ve 2018 verileri kullanılmıştır. Kazanç yönetimi tespitinde Beneish (1999) modeli kullanılmıştır. Çalışmada üçlü sorumluluk raporlaması ile kazanç yönetimi arasında çevresel boyut endeks puanı, sahiplik yoğunlaşması, kurumsal yönetim endeksinde olma/olmama durumu ve aktif kârlılık oranı arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.
Doğan (2022)	Çalışmada Borsa İstanbul'da işlem gören 10 ticari bankanın 2009-2019 yılları arasındaki verileri kullanılmıştır. Kâr yönetimi uygulaması kayıp kredi karşılıkları bağımlı değişkeni yoluyla test edilmiştir. Sorunlu krediler ve kredinin mevduatlara oranı bankalardaki kredi riskini kontrol etmek, vergi öncesi kâr, belirli bir dönemde bankaların kazançlarını ölçmek için toplam varlıklar ise banka büyüklüklerini ölçmek için modele dâhil edilmiştir. Açıklayıcı değişken olarak da sermaye yeterlik oranı, büyüme ve enflasyon oranı eklenmiştir. Çalışma sonucunda analiz edilen bankaların kâr yönetimi davranışı sergiledikleri tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Çalışmanın Türk bankacılık kesimi ile ilgili bu bölümünde; Türk bankacılık sektörünün tarihi gelişimi, bankacılık kesiminin mevcut yapısı ve Türk bankacılık mevzuatında kâr yönetimine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

2.1. Türk Bankacılığının Tarihi Gelişimi

Latince Banko teriminden türeyen banka kelimesi, masa, sıra, tezgâh anlamlarında kullanılmaktadır. Takas ekonomisi ile işleyen ilk çağ sitemlerinde bile bankaya benzeyen uygulamalarının olduğu bilinmektedir (Çivi, 1985: 19). Bu sebepten bankacılık tarihini milattan önce 3500 yıllarına kadar götürmek mümkündür. Bu tarihlerde hüküm süren Yunan, Sümer ve Babil medeniyetlerinde bankacılık benzeri yapılar gözlemlenmiştir. Para icat edilmesi, pek çok alanın gelişmesini sağladığı gibi bankacılık alanının da gelişmesine katkıda bulunmuştur. Buna ilave olarak ticaretin ve denizciliğin gelişme kaydetmesi bankacılık kesiminin de gelişmesini hızlandırmıştır. Ülkemizde de bankacılığın gelişmesini Tanzimat dönemine kadar götürmek mümkündür (Başar ve Coşkun, 2006: 19).

Türk bankacılık tarihine bakıldığında, hem Osmanlı döneminde hem de Türkiye Cumhuriyeti döneminde bankacılık kesiminin yapısı ve gelişiminin, ekonominin genel yapısından da ciddi ölçüde etkilendiği görülmektedir (Bakan, 2002: 31).

Türk bankacılık tarihi hakkında yapılan çalışmalarda Türk bankacılığının tarihi gelişim sürecinin altı evreye ayrıldığı görülmektedir. Bu evreleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- a- Osmanlı Dönemi (1847-1923)
- b- Milli Bankalar Dönemi (1923-1933)
- c- Kamu Bankaları Dönemi (1933-1945)
- d- Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)
- e- Planlı Dönem (1960-1980)
- f- Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-...)

1980 sonrası dönem serbestleşme ve dışa açılma dönemi olarak adlandırılrsa da (Akgüç, 1992:18), yakın zamanda yapılan çalışmalar bu dönemi 2001 yılına kadar

getirmekte ve 2001 yılından 2010 yılına kadar olan dönemi yeniden yapılanma dönemi olarak adlandırmaktadır (Coşkun vd., 2012: 23).

2.1.1. Osmanlı Dönemi (1847-1923)

Batıda sanayi devrimi ile birlikte ticaretin de gelişmesi sonucu bankacılık faaliyetlerinin de geliştiği gözlemlenmektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemini yaşaması, siyasi ve ekonomik anlamda çalkantılı bir dönemde olması nedeniyle Osmanlı Devleti'nde bankacılığın gelişmesi Osmanlı'nın son dönemlerine kadar gecikmiştir (Akgüç, 1992: 10).

Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde bankacılığın gelişmesi Osmanlı'nın son dönemlerine denk gelmektedir. 1800'lü yılların sonuna kadar Osmanlı'da ciddi bir bankacılık girişimi olduğu söylenemez. 1800'lü yılların sonundan itibaren bankacılık faaliyetlerine benzer faaliyetlerin başladığını söylemek mümkündür. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde devlet harcamalarının artması hazinenin kaynak ihtiyacının da artmasına neden olmuştur. Hazinenin bu kaynak ihtiyacını karşılamak için Kaime adı verilen kâğıt paralar basılmaya başlanmıştır. Ancak Osmanlı devlet hazinesinin sürekli açık vermesi, dış ticaret açıklarının da etkisiyle Kaime basımını artırmıştır. Bu da Kaimelerinin değerlerinin düşmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti bu değer düşüklüklerinin önüne geçmek maksadıyla 1845 yılında Galata Bankerleri ile anlaşma yapmak durumunda kalmıştır. Bu bankerler Kaimenin değerini yabancı paralar karşısında belli bir süre sabit tutmuşlardır. Bu süreç 1847 yılına kadar devam etmiştir. 1847 yılında bankerler devletten bu işlemleri yürütecek bir banka kurmalarını talep etmiş ve bu talep de olumlu karşılanınca 1847 yılında İstanbul Bankası, diğer adıyla Bank-ı Dersaadet kurulmuştur. Ancak bu bankanın ömrü fazla olmamış ve 1856 yılında kapanmak durumunda kalmıştır (Keskin vd., 2008: 1).

İstanbul Bankası'nın kapanmasından sonra 1856 yılında Osmanlı Bankası kurulmuştur. 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan süreçte Osmanlı Devleti'nin harcamaları gelirlerini aşmaya başlamıştır. Harcamaları karşılamak için yukarıda belirtildiği üzere ilk önce Kaime adı verilen kâğıt paralar basılmış, bu da yeterli olmayınca devlet İstanbul'da faaliyet gösteren sarraf ve bankerlerden borçlanma yoluna gitmiştir. Bu borçlara karşılık olarak da vergi gelirleri gösterilmiştir. Ayrıca Kırım savaşı sonrasında 1856 yılında imzalanan Paris Antlaşması ile birlikte Osmanlı'nın dış borç bulma kaynakları da artmıştır.

Bu olaylar dizisi Osmanlı Bankasının da kuruluş işlemlerini hızlandırmıştır. Osmanlı Bankası başlarda İngiliz sermayesi ile kurulmuş ve Osmanlı devleti ile yabancı yatırımcılar arasında bir köprü vazifesi oluşturmuştur. Bu da devlete daha kolay borç bulma imkânı kazandırmıştır. Osmanlı Bankası'na 1863 yılında Fransız sermayesi, 1875 yılında da Avusturya sermayesi ortak olmuştur (Keskin vd., 2008: 1). O dönemde Osmanlı Bankası ile birlikte faiz geliri elde etmek için pek çok banka kurulmuştur. Bu bankaların 13 tanesi Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerine devam etmiştir. Osmanlı Bankası Cumhuriyet döneminden önce kurulan en önemli banka olmasına rağmen Cumhuriyet döneminde 1924 ve 1925 yıllarında düzenlenen sözleşmeler ile bankanın bazı yetkileri elinden alınmıştır (Parasız, 1998: 109).

Osmanlı Bankası'nın hisse dağılımı ile ilgili tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2.1. Osmanlı Bankasının Kuruluş Hisselerinin Dağılımı

Hisse Senetlerinin Sahipliği	Hisse Senetlerinin Paylaşımı (Adet)	Ortaklık Payı (%)	Hisselerin Değeri (Fransız Frank'ı)
İngiliz Sermayesi	80.000	59,26	40.000.000
Fransız Sermayesi	50.000	37,04	25.000.000
Osmanlı Devleti	5.000	3,70	2.500.000

Kaynak: Özdemir, 2010: 36.

Tablodan da anlaşılacağı üzere bankanın ismi Osmanlı olmasına rağmen bankada Osmanlı sermayesi %3,70 olarak gerçekleşmiştir. Bu da bankanın yabancı egemenliğinde olduğunun bir göstergesidir.

Osmanlı Bankası'nın imtiyaz sözleşmesine bakıldığında normal banka dışında çeşitli görevler üstlendiği görülmektedir. Bu görevler bu bankayı herhangi bir ticari banka konumundan çıkarmaktadır. Bu görevlerden önemli olan birkaç tanesi şöyle sıralanabilir. Osmanlı Bankası bir devlet bankasıdır. Ancak idaresi ve denetimi yurtdışındaki komiteler aracılığı ile yapılmaktadır. Osmanlı Bankası kâğıt para basma ve hazineye ait gelirleri toplama imtiyazına da sahiptir (Bayraktar, 2002: 80).

Osmanlı bankasının işleyişi değerlendirdiğinde bugün ayrı faaliyet alanlarında ayrı bankaların yürüttüğü işlemleri bünyesinde topladığı görülmektedir. Banka, hem yatırım, hem ticaret hem de devlet bankası olma işlevini üstlenmiştir. Devlet bankası olma vasfıyla banka, devletin hem iç borçlanmasında hem de dış borçlanmasında önemli görevler icra

etmiştir. Devletin borç bulmasında önemli bir garantileyici olma vazifesini yerine getirmekle birlikte banka, o dönemde yatırım faaliyeti ile iştigal eden pek çok şirkete de ortak olmuştur. Ticaret bankası olması hasebiyle çiftçi ve tüccarlara da kredi sağlamıştır. Osmanlı Bankası, o dönemde devletin Avrupa ile mali ilişkilerinin sağlıklı bir zemine oturtulmasında önemli bir işlevi de yerine getirmiş ve Osmanlı mali piyasalarının Avrupa ile bütünleşmesini sağlamıştır (Apak ve Tay, 2012: 93).

Osmanlı Bankası dışında da Osmanlı Devletinde pek çok yabancı banka kurulmuştur. Bu bankalar ve bu bankalara ait şube sayılarını gösteren tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.2. Osmanlı Devletinde Kurulan Yabancı Bankalar ve Şubeleri

Banka Unvanı	Başlangıç Yılı	Şube Sayısı
Alman-Filistin Bankası	1897	11
CreditLyonnais	1875	5
İngiliz-Filistin Bankası	1903	8
Şark Bankası	1904	3
Atina Bankası	1904	20
Yunan Sanayi Bankası	1906	1
Deutsche Orient Bank	1906	7
WienerBankverein	1906	3
İtalyan Bankası	1907	1
SocietaCommercialeDiOriente	1907	1
Russian Bank ForForeignTrade	1908	2
Deutsche Bank	1909	2
Türkiye Milli Bankası	1909	1
Banko Di Roma	1907	5
Macar Bankası ve Ticaret Şirketi	1913	2

Kaynak: Ortabağ, 2018: 254.

Tablodan da görüleceği üzere Osmanlı Devleti'nde Osmanlı Bankası yanında birçok yabancı banka daha kurulmuştur. Bu bankaların genel amacı, döviz fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalardan yararlanmak ve aynı zamanda da Osmanlı hükümetine yüksek faizle borç vermek olarak açıklanabilir. Bu nedenlerden dolayı Osmanlı dönemi bankacılığı bir borçlanma dönemi bankacılığı olarak adlandırılabilir (Artun, 1983: 23).

Osmanlı Devleti'nde görülen bu yabancı banka egemenliği ile birlikte yerli ve milli imkânlar ile kurulan banka veya banka benzeri yapılar da bulunmaktadır. Bu yapılardan bir

tanesi de Memleket sandıklarıdır. Bu sandıklar 1863 yılında Mithat Paşa'nın öncülüğünde kurulmuştur. Bu sandıkların kuruluş amacı çiftçilerin ucuz ve kolay kredi olanaklarına ulaşmasını sağlamaktır (İloğlu, 1964: 92). Daha sonra bu sandıklarının işletilmesinde çeşitli zorluklar ve yolsuzluklar yaşanmaya başlanmıştır. Bu yolsuzluk ve sıkıntılar dolayısıyla Memleket sandıkları, Menafi sandıklarına dönüştürülmüştür. Bu sandıklarının gelirleri de daha kurumsal bir yapıya kavuşturulmuş ve çiftçilerden alınan aşar vergisinde belli bir oranda artış yapılarak oluşturulmuştur. Ancak bu önlemler de yeterli olmamış ve Menafi sandıklarının işleyişine yönelik şüpheler oluşmaya başlamıştır. Bu şüpheler neticesinde yeniden bir yapılanmaya gidilmiş ve çiftçinin krediye kolay erişimini sağlamak için ilk devlet bankası olması sıfatıyla Ziraat Bankası 1888 yılında kurulmuştur (Keskin vd., 2008: 2).

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyete gelene kadar yine birçok banka denemeleri olmuş, bunların bir kısmı başarılı olmuş bir kısmı ise başarılı olamamıştır. 1911-1923 tarihleri arasında 21 civarında milli banka kurulmuştur. Ancak bu bankaların bir kısmı piyasa şartlarında rekabet edememiştir. Yabancı bankaların Osmanlı Devleti'ndeki kredi pazarına hâkim olmaları bu bankaların bazılarına yaşama şansı vermemiştir. Bu dönemde kurulan bankalardan 18'i Cumhuriyet dönemine kendini aktarabilmiştir (Atlı ve Demir, 2015: 112).

2.1.2. Milli Bankalar Dönemi (1923-1933)

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ilk on yıl, eskinin enkazını temizleme ve yeni dönemin inşası olarak geçmiştir. Bu dönemde zirai ürünlerinin verimliliğinin artırılmasına, yeni demiryollarının inşasına önem verilmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinden gelen ekonomide yabancı egemenliğinin son verilmesine yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Bu bağlamda yabancı sermayeli şirketlerin elinde bulunan işletmeler devlet tarafından satın alınmış ve milli hale getirilmiştir. Bu nedenle iktisadi kalkınmanın önemli bir aracı olan kredi kuruluşlarının kurulması ve etkin bir yapıya kavuşturulması için de çalışmalar başlatılmıştır. Türk ekonomisi o tarihlerde büyük ölçüde tarıma dayalı bir yapı arz etmektedir. İhraç edilen birkaç tarım ürününü imal eden işletmeler dışında kalan genel tarım işletmeleri kendileri için ürün yetiştiren işletmeler konumundaydı. Bu işletmeler genel olarak kendi cep harçlıklarını çıkarmaya ve üretmediği ürünleri piyasadan satın alabilmek için kaynak sağlamaya çalışan ve bunun için de ürettiği bir kısım ürünleri piyasaya arz eden

köylü işletmelerinden oluşuyordu. Bu işletmelerde üretim teknolojisi geri ve sermaye ihtiyacı da asgari düzeydedir (Zarakolu, 1973: 26-28).

Geçmişten gelen bu durumu devam ettirmek istemeyen ve memleketteki ekonomik süreci planlamak isteyen Cumhuriyet yönetimi, 1923 yılının şubat ayında İzmir’de bir iktisat kongresi tertip etmiştir. Bu toplantıya çiftçi, işçi ve tüccar kesiminden temsilciler katılmıştır. Bu kongreye katılan temsilciler, iktisadi kalkınmanın gerçekleştirilmesi için millî bankacılık adımlarının atılmasının gerekli olduğu görüşüne varmışlardır. Bu bağlamda çeşitli girişimler de olmuştur. Bu girişimlerin bir sonucu olarak 1924 yılında devletin de ortağı olduğu Türkiye İş Bankası milli bir banka olarak kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk özel sermaye ile oluşturulan mali kuruluşu olarak İş Bankası, sınai ve ticari işlerle uğraşmak, gayrimenkul alım satımı yapmak ve bu alanlarda çalışan işletmelere kredi açma görevini üstlenmiştir (Şahin, 2013: 32-34).

İzmir İktisat Kongresine katılan sanayi kesimi temsilcileri de bir sanayi bankasının kurulmasını teklif etmişlerdir. Sanayi kesimi temsilcilerinin bu teklifi dönemin planlayıcıları tarafından kabul görmüş ve 1925 yılında Sanayi ve Maadin bankası kurulmuştur. Banka bir devlet ve kalkınma bankası olma hüviyetindedir. Bu bakımdan kurulan ilk kalkınma bankası olarak kabul edilebilir. Banka, özel kesim tarafından kurulacak sanayi ve maden işletmelerine kredi sağlamak, devlet elinde bulunan sanayi kuruluşlarını geçici olarak işleterek bunları tekrardan özel kesime devretmek gibi görevler ile teçhiz edilmiştir. Aynı zamanda bankanın özel kesim ile de ortaklık kurmasına imkân tanınmıştır. Banka, kamu kesiminden özel kesime kaynak aktarılması sürecinde de önemli görevler üstlenmiştir. Ancak bankanın sanayi ve madencilik kuruluşlarına önemli bir kaynak aktarımında bulunduğu söylenemez. Banka, kaynaklarının önemli bir kısmını kuruluş aşamasında devir aldığı işletmelere aktarmış bu nedenle de diğer sanayi ve madencilik işletmelerine yeterli kadar kaynak aktaramamıştır (Kepenek ve Yentürk, 2005: 44). Bankanın gerekli başarıyı gösterememesi üzerine 1932 yılında Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası kurulmuştur. Bu iki kuruluşun Sanayi ve Maadin Bankasının yerini alması amaçlanmıştır. Ancak bu iki kurum da beklenen başarıyı elde edememiştir. Tüm bu gelişmeler üzerine 1933 yılında Sümerbank kurulmuş ve bu kuruluşlar da Sümerbank bünyesine katılmıştır. Tüm bu çabalara rağmen Cumhuriyetin ilk yıllarında bankacılık kesiminde yabancı bankaların ağırlığı ortadan kaldırılamamıştır. 1928 yılına kadar milli banka sayısının 39’a ulaşmasına

rağmen bu bankaların çoğunluğu yerel düzeyde faaliyet göstermektedir. Aynı yıllarda Türkiye’de 13 adet yabancı sermayeli banka faaliyet göstermesine rağmen bu bankalar, toplam mevduatın %57’sini, kredi payının ise %47’sini ellerinde bulundurmaktaydılar (Şahin, 2013: 36).

Ziraat Bankasının sermayesi bu dönemde tedrici olarak artırılmıştır. 1924 yılında 30 milyon olan sermaye tutarı 1930 yılına gelindiğinde 100 milyon TL’ye ulaşmıştır. 1924 yılında çıkarılan bir kanun ile banka sermayesinin tamamı devlete ait olmasına rağmen özel şirket statüsü kazanmıştır. Banka çiftçileri desteklemek amacıyla kurulmasına rağmen bankanın bu dönemde verdiği kredileri ağırlıklı olarak ticari krediler oluşturmaktadır. Çiftçi kredilerindeki faiz oranının düşük, ticari kredilerdeki faiz oranının yüksek olması banka yönetiminin bu şekilde bir kredi politikası izlemesine sebep teşkil etmiştir. Bankanın kredi verdiği çiftçilerin büyük çoğunluğunu da haddizatında büyük toprak sahipleri oluşturmaktadır. Küçük toprak sahibi olan çiftçiler ise bankanın kredi imkânlarından yeteri kadar yararlanamamıştır (Tezel, 2015: 492).

Cumhuriyetin başında kurulan önemli bir banka da 1926 yılında kurulan Emlak ve Eytam Bankası’dır. Bu banka, binalar ve üzerine bina inşa edilebilecek arsaların değerlendirilmesi için kurulmuştur. Banka, o zamanki birçok vergi, resim ve harçtan da muaf tutulmuştur. Bankaların hisseleri A ve B olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. A tipi hisse senetleri devlete ait olan kısımdır. B kısım hisse senetleri ise dışardan sermaye sağlamak için tedavüle çıkarılacak hisse senetlerinden oluşmaktadır. Bu senetler dışında banka, Eytam Sandığından gelecek gelirlerden de istifade edebilecektir (Göçer, 2017: 111).

Cumhuriyet döneminin bankacılık alanındaki en önemli icraatı Merkez Bankası’nın kurulması olmuştur. Banka, 11 Haziran 1930 tarih ve 1715 sayılı kanun ile kurulmuştur. Bankanın çoğunluk hissesi devlete ait olmakla beraber, bankada özel kesimin hissesi de bulunmaktadır. Banka tüzel kişiliğe haiz bir anonim şirket olarak kurulmuş ve 1931 yılında faaliyetine başlamıştır. Bankanın temel amacı, ekonomik kalkınmaya yardım etmek olarak belirlenmiştir. Banka ilk kurulduğunda kâğıt para ihraç etme yetkisi 30 yıl ile sınırlandırılmıştı. Bankanın bu yetkisi aşama aşama artırılarak en son 1994 yılında süresiz hale getirilmiştir (Delice, 2015: 27).

2.1.3. Kamu Bankaları Dönemi (1933-1945)

1930 yıllara gelinmesine rağmen ülkede ciddi bir sanayileşme sağlanamamıştır. 1920 yıllardan başlayarak devam ettirilen özel kesimi teşvik edici sanayileşme politikaları ülkede sermayenin yetersiz olmasından dolayı istenilen sonucu vermemiştir. Türkiye hâlâ tarım ürünlerine dayalı bir üretim modeline sahiptir. Uygulanan sanayi politikalarının sonuç vermemesi dolayısıyla devletin sanayileşme sürecinde daha aktif bir rol üstlenmesi gerektiği yönündeki düşünceler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Tam bu sırada patlak veren dünya ekonomik krizi de devletin sürece etkin bir şekilde müdahale etmesi gerektiği yönündeki görüşleri destekler niteliktedir.

Bu sebeple iktisadi devletçilik anlayışı ortaya çıkmış ve devlet belli alanlarda sanayi tesisleri kurmaya başlamıştır. Bu sanayi tesisleri genel olarak ciddi sermaye yatırımı ve teknik bilgi gerektiren yatırımlardır. O zamanın koşullarında özel kesimin bu yatırımları yapacak sermaye yeterliliği bulunmamaktadır. İktisadi devletçilik anlayışı sanayinin bütün kollarını etkilediği gibi bankacılık kesimini de etkilemiştir (Keskin vd., 2008: 4).

Yerel bölgelerde çok sayıda küçük bankaların kurulmuş olması bu dönemdeki bankacılığın belirgin özellikleri arasında sayılabilir. Bu bankalar kuruldukları bölgelerde faaliyet gösteren tacirlerin bankacılık işlemlerini ve kredi ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Ne yazık ki bu bankaların büyük bir kısmı 1929 ekonomik bunalımı ve ulusal bankaların şubelerini artırmaları sonucunda faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır. Bu dönemdeki bankacılığın diğer bir özelliği ise büyük ve önemli devlet bankalarının kurulmasıdır. 1934 yılında yürürlüğe konulan birinci kalkınma planının verdiği destek ile birlikte devlet sermayeli bankalar veya devletin önemli ölçüde sermaye desteği sağladığı bankalar bu dönemde faaliyete başlamıştır (Parasız, 2009: 108).

1933 yılında Sümerbank ve İller Bankası'nın kurulmasıyla başlayan süreç, 1935 yılında Etibank ve 1937 yılında da Denizbank'ın kurulmasıyla devam etmiştir. Sümerbank'ın kurulmasında sınai kalkınmanın desteklenmesi düşüncesi yatmaktadır. İller Bankası ise belediyelerin altyapı projelerinde, su, elektrik ve havagazı işletmelerinin kurulmasında mali destek sağlamak ya da sermaye ve bilgi desteği vermek üzere kurulmuştur. Denizbank ise denizciliğin geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Aynı zamanda banka, liman işletmelerinin sevk ve idare edilmesine, Türk ve yabancı limanlar arasındaki

mal ve hizmet sevkياتının geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde de bulunmuştur. 1938 yılında faaliyete geçen Halk Bankası'nın amacı ise küçük esnafa kredi desteği sağlamaktır (Yetiz, 2016: 111).

2.1.4. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)

Bir önceki dönemle kıyasla bu dönemde sanayileşme stratejisi olarak iktisadi devletçilik anlayışı değil özel kesimin desteklenmesi ve bu yolla bir kalkınmanın sağlanmasına yönelik görüş ağırlık kazanmıştır. Özel kesimin desteklenmesi stratejisinde tarım kesiminde yaşanan sermaye birikimi de etkili olmuştur. Tarımda makineleşmenin yaygınlaşması ve iklimin de yardımıyla tarım ürünlerinden elde edilen hasat sermaye birikimini artırmıştır. Tarım kesiminin yanı sıra tüccar kesiminde de sermaye birikimi artmıştır. Her iki kesimdeki bu sermaye birikimi doğal olarak özel bankacılık kesiminin de önemli hâle gelmesine neden olmuştur (Keskin vd., 2008: 6).

Bu dönemde izlenmekte olan ekonomi politikalarında değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklik özel bankalara da yansımış, özel bankacılık da ekonomik koşullara bağlı olarak gelişmiştir (Asomedy, 1998: 31). Özel ve devlet bankacılığının gelişmesi, yerel düzeyde faaliyet gösteren bankaların kapanmasına ayrıca da yabancı bankaların eski kuvvetlerini yitirmesine neden olmuştur. Bu dönemde hem yatırımların hem de nüfusun hızlı bir artış seyrine girmesi ekonomik büyümenin de aynı şekilde yükselmesine neden olmuştur. Bu bağlamda ekonomiye mal ve hizmet üreten işletmeler de gelişme göstermiştir. Bu gelişme de piyasa koşullarında para ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bu talep bankacılık faaliyetlerinin kârlı olmasına yol açmıştır. Bundan dolayıdır ki bu dönemde ardı ardına özel bankalar kurulmaya başlanmıştır. Sınai Kalkınma Bankası (1950), Akbank (1948), Garanti Bankası (1946) ve Pamukbank (1955) bu dönemde kurulan bankalardır. Bu dönemde faiz oranlarını belirleme yetkisi hükümette bulunmaktadır. Döviz ile işlem yapma yetkisi de Merkez Bankasının tekelindeydi. Bu nedenle bu dönemde kurulan bankalar şube bankacılığına ve mevduat toplama işlemlerine yoğunlaşmışlardır. Bankaların şube bankacılığına yoğunlaşması ise yerel bankaların bu bankalar ile rekabet edememesine ve kapanmasına sebep olmuştur (Keskin vd., 2008: 6).

1950 yılında kurulan Sınai Kalkınma Bankası 1925'teki Türkiye Sınai ve Maadin Bankası'nı bir kenara bırakacak olursak Türkiye'nin ilk kalkınma bankası olma özelliğini

taşımaktadır. Türkiye Sınai ve Maadin Bankası'nın faaliyet ömrü uzun sürmemiştir. Sınai Kalkınma Bankası'nın kurulduğu dönem savaş sonrası döneme denk gelmektedir. Bu dönemde Türkiye ile savaş sonrası Avrupa ülkelerinin ilişkileri gelişmeye başlamıştır. Bankanın sermayesinin önemli bir bölümü özel bankalar tarafından sağlanmıştır. Bunun yanında devlet de çeşitli yollarla bankayı desteklemiştir. Sınai Kalkınma Bankası'nın faaliyet alanı imalat sanayisini geliştirmek üzere şekillenmiştir. İmalat sanayisine hem Türk lirası cinsinden hem de döviz cinsinden kredi sağlamıştır. Ayrıca kalkınma için önemli görülen kesimler de bankanın kredi imkânlarından faydalanmıştır (Akgüç, 1992: 48-49).

Bu dönemde bankacılık alanında yer alan önemli bir gelişme de 1958 yılında Türkiye Bankalar Birliği'nin (TBB) kurulmasıdır. Türkiye Bankalar Birliği, serbest piyasa koşulları içinde düzenlenen bankacılık ilke ve kuralları çerçevesinde bankaların faaliyette bulunmaları için çaba sarf etmek amacıyla faaliyet yürütmektedir. Bu bağlamda bankaların çıkarlarını savunmak, bankacılık sisteminin büyümesine katkıda bulunmak, bankaların rekabet gücüne katkı sağlamak gibi gayelere ulaşmak için bankalara destek vermektedir (Keskin vd., 2008: 7).

2.1.5. Planlı Dönem (1960-1980)

Bu dönemde bankacılık alanı önemli ölçüde devletin denetimi altındadır. Bankacılığın bu dönemdeki gelişimine kalkınma planındaki ilkeler yön vermiştir. İzlenen bu politikaların bir sonucu olarak ağırlıklı olarak bu dönemde kalkınma ve yatırım bankaları kurulmuş, bu da kalkınma ve yatırım bankalarının ön plana çıkmasını sağlamıştır (Çankaya ve Öz, 2001: 16). Bunun yanı sıra şube bankacılığı da gelişmeye devam etmiştir. Ancak devletin yaptığı düzenlemeler dolayısıyla yeni banka kurulmasına sınırlamalar getirilmiştir. Özel bankaların holding bankası haline gelme süreci de bu dönemde başlamıştır. Bankalara sınırlamalar getirilmesine rağmen yine de bu dönemde yeni bankalar kurulmuştur. Bu bankaların beşi kalkınma, ikisi ise ticaret bankası olma özelliğini taşımaktadır. Planlı dönemde kurulan bankaları, 1962'de TC Turizm Bankası, 1963'te Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964'te Devlet Yatırım Bankası ve Amerikan Türk Dış Ticaret Bankası, 1968'de Türkiye Maden Bankası, 1976'da Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, 1977'de Arap Türk Bankası olarak sıralayabiliriz (Başar ve Coşkun, 2006: 30).

Sınai Yatırım ve Kalkınma Bankası özel kesim tarafından kurulan bir bankadır ve altı tane özel ticaret bankası tarafından kurulmuştur. Bu banka, kalkınma planları ile özel kesim tarafından yapılması öngörülen yatırımların desteklenmesi amacıyla kurulmuştur. Banka hem özel kesim tasarruflarını kullanarak hem de dışardan bulunan kaynaklar ile kredi verme işlevini gerçekleştirmiştir. Türk bankacılığı, Arap Türk Bankası ve Amerikan Türk Dış Ticaret Bankası ile dışa açılma eğilimine girmiştir. Amerikan Türk Dış Ticaret Bankası'nın sermayesi Amerika ve İtalya tarafından sağlanmıştır. Bu bağlamda bu banka Cumhuriyet döneminde yabancı sermaye iştiraki ile kurulan ilk banka özelliğini taşımaktadır. Arap Türk Bankası ise Libya ve Kuveyt devletlerinin sermaye desteği ile kurulmuştur. Bu bankanın kurulmasındaki amaç Arap sermayesini Türkiye'ye çekmek, Avrupa'dan ülkeye para girişi sağlamaktır. Bu banka aynı zamanda uluslararası bankacılık faaliyeti ile de iştigal etmiştir (Özdemir, 2005: 877).

Ekonomik koşullar, Ticaret bankalarının şube bankacılığına yönelmelerinin bir diğer sebebidir. Ticaret bankalarının negatif faiz ile mevduat toplamaları ve kur ve ürün fiyatları ile ilgili risklerin olmayışı bu bankaları şube bankacılığına yönlendiren diğer etkenler arasında sayılabilir. Bu koşullar altında mevcut bankalara şube sayılarını artırmaları için teşvikler verilmiş, küçük bankalar ise birleşerek büyümeleri ve sabit maliyetlerini azaltmaları konusunda teşvik edilmiştir. Daha çok mevduat toplama saikiyle şube sayısını artıran bankalar teknolojik altyapılarını aynı hızla geliştirememişlerdir. Bu da bankaların sabit maliyetlerinin hızla artmasına neden olmuştur. Bu dönemde Türk bankacılık kesiminin sabit maliyetlerinin aktif toplamına oranı da OECD ülkelerinin üç katına çıkmıştır (Dinçer, 2006: 85).

Bu dönemde faaliyette bulunan bankaların genel özellikleri aşağıda belirtildiği gibidir.

- Bankacılık kesiminde devletin önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. Devlet hem Merkez Bankası hem de özel kamu bankaları aracılığı ile bankacılık kesimini denetim altında tutmaktadır.
- Bu dönemde bankacılık kesiminin önemli diğer bir özelliği ise oligopolcü bir yapıya sahip olmasıdır. Piyasada faaliyette bulunan birkaç büyük banka toplam aktiflerin yaklaşık %66'sına sahiptir. Bu bankalar, toplam mevduatın %73'ünü, toplam kredilerin ise %63,4'ünü tekeline bulundurmaktadırlar.

- Bu dönemde bankacılık faaliyetinde bulunulması mevzuat ile engellenmiştir. Bu da bankaların aşırı ve gereksiz şubeleşmesine neden olmuştur.
- Ekonomik gelişmelere bağlı olarak bu dönemde özellikle sanayi ve hizmet kesimlerinde ciddi bir holdingleşme süreci yaşanmıştır. Bu süreçten bankacılık kesimi de nasibini almış ve bankalar da holding bankası olma özelliği sergilemişlerdir (Şahin, 2013: 489-490).

Yukarıda da belirtildiği üzere bu dönemdeki bankaların önemli bir özelliği de şubeleşme konusunda oldukça hızlı davranışlarıdır. Bu bağlamda bu dönemdeki bankalar ve bunların şube sayıları ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.3. Planlı Dönemde Banka ve Şube Sayıları

Yıllar	Banka Sayısı			Şube Sayısı		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1960	46	5	51	-	-	-
1961	47	5	52	1655	61	1716
1962	46	5	51	1655	61	1716
1963	46	5	51	1763	64	1827
1964	43	5	48	1828	68	1896
1965	43	5	48	1900	68	1968
1966	42	5	47	1977	68	2045
1967	41	5	46	2142	68	2210
1968	42	5	47	2451	86	2537
1969	41	5	46	2830	102	2932
1970	41	5	46	3083	111	3194
1971	40	5	45	3298	113	3411

1972	39	5	44	3552	114	3666
1973	38	5	43	3893	114	4007
1974	38	5	43	3893	114	4007
1975	37	5	42	4473	114	4587
1976	38	5	43	4703	114	4817
1977	38	5	43	5109	109	5218
1978	39	4	43	5360	104	5464
1979	39	4	43	5644	104	5748
1980	39	4	43	5849	105	5954

Kaynak: Keskin vd., 2008: 183.

Bankalarda ve mali kesimde yapılan bu düzenlemelerin de yardımıyla planlı dönemde ciddi bir kalkınma hızına ulaşılmıştır. Ancak bu kalkınma hızı aynı zamanda enflasyona da neden olmuştur. Enflasyon ile birlikte sanayi de iç tüketime yönelik üretim yapmış ihracat pazarlarına fazla açılmamıştır. Bu durum, ülkeye döviz girişini azaltmış ve ülkede döviz darboğazının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkede döviz kıtlığı yaşanması ithalatı da etkilemiş ve bu da ekonomide bir kısır döngü meydana getirmiştir (Özdemir, 2005: 878).

2.1.6. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2001)

Bu döneme kadar bankacılık kesimi devlet denetimi altında kalmıştır. Ancak 1980'den sonra ülkede uygulanan iktisadi politikalardan bankacılık kesimi de payını almış ve bu kesimde de serbestleşme sürecine girilmiştir. Bankacılıkta yaşanan bu serbestleşme, aynı zamanda bankacılık araçlarının da gelişmesini sağlamıştır (Bakdur, 2003: 12).

Bu dönemde bankacılık alanında yapılan ilk yenilik 1 Temmuz 1980 yılında kredi ve mevduat faiz oranlarının serbest bırakılması ve bankalara mevduat sertifikası çıkarma yetkisi verilmesidir. Bu yetki bankacılık piyasasında Temmuz Bankacılığı olarak adlandırılmıştır. Sermaye piyasası Kanunu 1981 yılında çıkarılmış ardından 1982 yılında da Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) faaliyetine başlamıştır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)

da 1985 yılında kurulmuş ancak 1986 yılında faaliyete geçebilmiştir. İMKB ile birlikte bankalar arası para piyasası da faaliyete geçmiştir (Özdemir, 2005: 878). 1986 yılında faaliyete geçen para piyasası ile bankalar arasında fon aktarımı kolaylaşmıştır. Para arz eden ve para talep eden bankalar bir piyasa altında toplanarak kaynakların etkin kullanılması sağlanmıştır. Bu piyasa ile Merkez Bankası'nın piyasaya ek para sağlama gereksinimi de ortadan kalkmış olmaktadır. Bu piyasa ile elinde nakit fazlası bulunan banka, elindeki nakit paraları değerlendirme ve bu işleminden de kazanç elde etme imkânı edinmiştir (Parasız, 2011: 26).

Bu dönemde bankacılık alanında yaşanan kanuni gelişmelerden bir tanesi de 1985 yılında Bankacılık Kanunun yürürlüğe girmesidir. Bankacılık Kanunu 02.05.1985 tarih ve 18742 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile banka hesaplarının, kâr ve zarar cetvellerinin ve bilançolarının yeknesak bir şekilde tutulması konusunda emredici bir hüküm getirilmiştir. Ayrıca bu Kanun ile tek düzen hesap planının bankacılık kesimi için uygulanması zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca Bankacılık Kanunu ile banka bilançoları dış denetime tabi tutulmuş, mevduat sigorta fonu uygulamaya konmuş ve donuk krediler için karşılık ayrılmasına ilişkin standartlar daha makul hâle getirilmiştir

Bu dönemde yaşanan mali serbestleşme süreci, mali kesimin diğer araçlarında da kendini hissettirmiştir. Buna paralel olarak faiz oranlarının da serbestleşme süreci başlamış ve faiz oranlarının reel olarak pozitif düzeye gelmesinin önü açılmıştır. Bu serbestleşme sonucunda sektöre yeni banka girişleri olmuş, döviz kullanımının serbest hale gelmesi ile birlikte Türk bankacılık kesiminin uluslararası piyasalar ile olan ilişkileri de giderek artmaya başlamıştır (Çolak, 2002: 166).

Bankacılık alanında yapılan düzenlemeler ve serbestleşme politikaları nedeniyle sektöre yeni banka girişleri olmuş ve sektörde faaliyette bulunan banka sayısı da artmıştır. Bank of Credit and Commerce (1980), Bank of Mellat (1981), Türk Bankası Ltd. (1981), Habib Bank (1982), The First National Bank of Boston (1984), Manufacturers Hanover Trust Company (1984), Suudi American Bank (1984), Bank of Bahrain and Kuwait BSC (1985), Standart Chartered Bank (1985), Kıbrıs Kredi Bankası Ltd. (1988) ve Societe General S.A. (1989) bankalarının da bu dönemde Türkiye'de faaliyette bulunmasına izin verilmiştir (Ertuğrul ve Zaim, 1996: 27).

Tüm bu düzenlemeler bankacılık kesimine olumlu olarak yansımış ve 1980 yılı ve devam eden süreçte hem banka hem de şube sayılarında artışlar meydana gelmiştir. Ancak dönem içerisinde faiz ve enflasyon oranlarındaki artışlar bankaların kaynak maliyetlerini artırmış, bu da bankaların şube ve personeldeki artış hızlarını yavaşlatmıştır. 1989-1994 yılları arasında ise bankaların hem şube hem de personel sayılarında mutlak bir azalma gözlenmiştir. Bu süreç 1995 yılından sonra tersine dönmeye başlamış ve bu yıldan itibaren hem banka hem de şube sayısında tekrar artışlar görülmeye başlanmıştır. Dönem içerisinde genel olarak banka sayısı artmış ise de kamu bankalarının sayısında bir azalma özel bankaların sayısında ise bir artış meydana gelmiştir (Coşkun vd., 2012: 16). Banka ve şube sayılarındaki değişimler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2.4. 1981-2000 Yılları Arası Banka ve Şube Sayıları

Yıllar	Banka Sayısı			Şube Sayısı		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1980	39	4	43	5849	105	5954
1981	39	6	45	6121	123	6244
1982	39	9	48	6226	127	6353
1983	35	10	45	6168	113	6281
1984	34	13	47	6085	117	6202
1985	35	15	50	6148	120	6268
1986	38	17	55	6231	117	6348
1987	39	17	56	6313	104	6417
1988	41	19	60	6422	106	6528
1989	41	21	62	6487	106	6593
1990	43	23	66	6447	113	6560
1991	44	21	65	6339	108	6447

1992	49	20	69	6097	109	6206
1993	50	20	70	6133	108	6241
1994	47	20	67	5999	105	6104
1995	50	18	68	6136	104	6240
1996	51	18	69	6338	104	6442
1997	54	18	72	6703	116	6819
1998	57	18	75	7255	115	7370
1999	62	19	81	7570	121	7691
2000	61	18	79	7720	117	7837

Kaynak: Keskin vd., 2008: 183.

Tablodan da görüleceği üzere dönem içinde banka sayılarında genel olarak bir artış görülmektedir. Zaman zaman bir önceki yıla göre banka sayıları azalsa bile genel süreç dönem içinde banka sayılarının artışı yönündedir. Bu bağlamda dönem başı ile dönem sonu banka sayıları karşılaştırıldığında bu dönemde banka sayılarında % 84 bir artışın olduğu görülmektedir. Benzer bir artış şube sayılarında da görülmektedir. Bazı yıllarda bir önceki yıla göre şube sayıları azalsa bile genel görünüm, şube sayılarının da banka sayıları gibi artışı yönündedir. Bu dönemde bankaların şube sayıları % 32 oranında artış göstermiştir.

Genel durum bu şekilde olmakla birlikte Türk bankacılık kesimi bu dönemde ekonomideki gelişmelere bağlı olarak inişli çıkışlı süreçler yaşamıştır. Yaşanan serbestleşmeyle birlikte kamu da artan kaynak ihtiyacını bankalar üzerinden borçlanarak karşılamaya başlamıştır. Kamunun da bir oyuncu olarak piyasaya girmesiyle birlikte bankalardaki kaynağın önemli bir kısmı kamu tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Serbest faiz politikası sebebiyle kamunun borç ve faiz yükü de bu süreçte hızla yükselmiştir. Hem sistemdeki aksaklıklar hem de kamunun kaynak talebiyle birlikte ortaya çıkan dengesizlikler 2000 yılında Türkiye’de ciddi bir ekonomik krizin yaşanmasına neden olmuştur. Bu krizden bankacılık kesimi de payını almış ve önemli ölçüde tahribata uğramıştır.

Haziran 1999 yılında çıkarılan 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Türkiye’de bankacılık kesiminin faaliyetlerini hem düzenleyecek hem de denetleyecek bir kamu otoritesi oluşturulmuş ve 2000 yılının Ağustos ayında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu faaliyete geçmiştir. 4389 sayılı Kanun ile birlikte BDDK’nın yanı sıra Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu da faaliyete geçmiştir (Keskin vd., 2008: 19).

2.1.7. Yeniden Yapılanma Dönemi (2001-2007)

1999 yılında IMF ile yapılan destekleme (standby) anlaşmaları sonucunda genel ekonomik durum iyi giderken 2000 yılının ikinci yarısından itibaren bu görüntü bozulmaya başlamıştır. Anlaşmada öngörülen düzenlemelerin gecikmesi, enflasyondan beklenen düşüş sürecinin başlatılamaması bununla birlikte kamu mal ve hizmetlerine yapılan zamların da etkisiyle 2000 yılının kasım ayında bankacılık kesimi ciddi bir sarsıntı yaşamıştır. Bu sarsıntı dolayısıyla piyasada faaliyet gösteren bazı bankalar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilmiştir. Özel kesim tarafından kurulan ve işletilen Demirbank, Etibank ve Bank Kapital ile Kıbrıs Kredi Bankası ve Park Yatırım Bankalarının yönetimi TMSF’ye devredilmiştir. Bu devirler dolayısıyla TMSF bünyesindeki banka sayısı 11’e ulaşmıştır. 2000 yılından gelen bu olumsuz koşullar ve mevcut kriz ortamından çıkılamaması 2001 Şubat krizine sebep olmuştur. Şubat krizi sadece mali kesimi değil üretim kesimini de etkilemiştir. Bu krizle birlikte faiz oranları ve döviz kurları olağandışı artmış ve bu sürecin sonunda 8 banka daha TMSF’ye devredilmiştir. Bu devirlerin yanı sıra bazı bankalar da birleştirilmiştir. Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank Kapital ve Ulusal Bank, Sümerbank bünyesinde; İnterbank ve Esbank ise Etibank bünyesinde birleştirilmiştir (Yetiz, 2016: 113).

Bankacılık kesiminin bu krizlerden etkilenmesindeki başlıca nedenler;

- Öz kaynak yetersizliği,
- Küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı,
- Kamu bankalarının sistem içindeki payının yüksekliği,
- Vade uyumsuzluğu ve kontrol edilemeyen açık pozisyonlar gibi piyasa risklerine aşırı duyarlılık,
- İç denetim, risk yönetimi ve kurumsal yönetimin yetersiz olması,
- Aktif yapısının zayıf olması,

gibi sıralanabilir (Güçlü, 2020: 3).

Tüm bu gelişmeler neticesinde bankacılık kesiminde ciddi daralmalar meydana gelmiştir. 2000 yılında 79 olan yerli ve yabancı banka sayısı 2003 yılında 50'ye düşmüştür. Bankaların çalıştırdıkları personel sayısı da kriz dolayısıyla düşmüştür. 2000 yılında 170.401 olan personel sayısı 2003 yılında 123.249'a kadar düşmüştür (Keskin vd., 2008: 183).

Krizlerin bu yıkıcı etkilerinden kurtulmak için Türkiye, Dünya Bankası ve IMF ile işbirliğine gitmiş ve güçlü ekonomiye geçiş programı hazırlanmıştır. Bu programının temel amaçlarından bir tanesi de mali kesiminin dayanaklılığını artırmaktır. Reel kesim ile mali kesim arasında sağlıklı bir ilişki kurulması bu bağlamda da mali kesimin yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir. Bu temel ilkelerin yanı sıra bu programın hedefleri arasında kamunun mali yapısının sağlam temeller üzerine oturtulması da vardır. Dalgalı kur sisteminin benimsenmesi ve bu şekilde enflasyon ile ciddi şekilde mücadele edilmesi de bu planın ekonomik tedbirleri arasında yer almaktadır (Karluk, 2014: 561).

Krizin akabinde çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Türk Bankacılık sistemine yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), hem idari hem de mali olarak bağımsız bir yapıya kavuşturulmuş ve bankacılık sektörü üzerindeki gözetim ve denetim işlevi geliştirilmiştir. Daha önce farklı kurumlar bünyesinde bulunan pek çok iş ve işlem BDDK bünyesinde toplanmıştır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu da ayrı bir tüzel kişilik olarak kurulmuştur. Bu düzenlemeler sonucunda BDDK da bankacılık sektörüne yönelik düzenleme ve denetleme faaliyetlerinde farklı anlayışlar geliştirmiştir. Bu şekilde mali bünyesi zayıf olan bankaların sistem için tehlike arz etmesinin önüne geçilmiştir. Hem idari olarak yeni kurumların oluşturulması hem de mevzuatta yapılan değişiklikler ile birlikte Türk bankacılık sektörü sağlam bir yapıya kavuşturulmuş ve bankaların sistem içinde daha sağlıklı çalışmasına imkân tanımıştır (Sümer, 2016: 491).

2.1.8. Küresel Finansal Kriz ve Sonrası Dönem (2007-...)

Küresel çapta 2000 yılı ile 2007 yılları arasında bir likitide bolluğu yaşanmıştır. Likitenin bu kadar bol olması risk iştahının da artmasına neden olmuştur. Hem risk iştahının artması hem de risk fiyatlamalarında meydana gelen gevşeme eğilimi krizi tetikleyen önemli etmenler olarak sayılabilir. Gelişmiş ülkeler özelinde gayrimenkul kredilerindeki genişleme

ve bu kredilerin verilmesindeki gevşeklik, ayrıca kaldıraçlı işlemlerde kaldıraç aralığının yükseltilmesi bankacılık kesmini de sıkıntıya sokmuştur. Risk iştahı nedeniyle menkul kıymetleştirme oranlarındaki artış ve bu artışın getirdiği risklerin fiyatlamasında yapılan hatalar bankaların sermaye kaybını tetikleyen bir sürece girmesine neden olmuştur (Keskin vd., 2019: 50).

Kriz, konut kredilerinde yaşanan sıkıntı nedeniyle ABD’de başlamış, buradan da Avrupaya ve diğer gelişmekte olan ülkelere yayılmıştır. ABD’de başlayan kriz, ABD’nin en büyük yatırım bankalarından Lehman Brothers’ın iflası ile sonuçlanmış, diğer bir yatırım bankası olan Merrill Lynch düşük bir bedelle Bank of America’ya satılmıştır. Sadece bankaları değil sigorta şirketleri de krizin etkisinde kalmış ve ABD sigorta piyasasının önemli oyuncularından olan AIG operasyonlarına devam etmek için ABD Merkez Bankası FED’den kayda değer miktarda kredi kullanmıştır (Alantar, 2008: 1).

Finansal sektöre başlayan kriz reel ekonomiyi de etkilemiştir. ABD ve Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerin yanında gelişmekte olan ülkelere de büyümede yavaşlamalar, gerilemeler ve işsizlik oranında artışlar yaşanmıştır. Ekonomideki bu kötü gidişat emtia fiyatlarını da etkilemiş ve petrol fiyatları aşağı yönlü hareket etmiştir. 2014 yılına kadar devam eden bu süreçte dünya merkez bankaları ekonomik canlılığı teşvik etmek amacıyla faiz oranlarında indirimle gitmişler, hatta bazı bankalar faiz oranlarını sıfıra kadar çekmişlerdir. Merkez bankaları faiz indirimlerinin yanısıra piyasaya likidite verilmesi, mevduat tutarlarına sağlanan garantilerin artırılması ve tahvil alımı gibi çeşitli politika araçları da kullanmışlardır (Keskin vd., 2019: 50-51).

Küresel alanda yaşanan bu kriz, Türk ekonomisini de etkilemiştir. 2007 yılında % 4,7 olan GSYH büyüme hızı devam den yılda %1,2’ye düşmüştür. Dünyadaki bu kriz Türkiye’nin ihracatını da etkilemiş ihracatın düşmesini müteakip işsizlik oranları artmış büyüme de azalmıştır. İşsizlik oranlarının artması ücretleri de olumsuz etkilemiş ve ücretler düşüş eğilimine girmiştir. Kriz ortamı tüketim talebini azaltmış tasarruf eğilimini de artırmıştır. Bu da genel ekonomik talepte bir daralma oluşmasına neden olmuştur (Öztürk ve Gövdere, 2010: 386-387). 2010 yılına kadar düşme eğilimine giren GSYH büyüme oranı 2010 yılında % 10,3 olarak en üst seviyesine yükselmiş, devam eden yıllarda tekrar düşüşe geçmiştir (Acar, 2013: 18).

Genel ekonomik durumdaki bu kötüleşme bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Bankacılık sektörünün çeşitli bilanço kalemlerindeki değişime ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır. Bu kalemlerdeki değişime bakıldığında da ekonomik görünüme benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.5. 2007-2020 Dönemi Bankacılık Sektör Göstergeleri (Milyon TL)

Dönem	Krediler	Takipteki Alacaklar	Toplam Varlıklar	Karşılıklar	Net Kâr/Zarar	Öz Kaynaklar
2007	285.616	10.345	581.606	11.482	14.859	75.850
2008	367.445	14.053	732.536	13.235	13.421	86.424
2009	392.621	21.853	834.014	16.718	20.182	110.887
2010	525.851	19.993	1.006.667	17.398	22.116	134.542
2011	682.893	18.973	1.217.695	19.999	19.844	144.646
2012	794.756	23.408	1.370.690	29.189	23.523	181.940
2013	1.047.410	29.622	1.732.401	30.819	24.664	193.724
2014	1.240.708	36.426	1.994.329	38.259	24.610	232.007
2015	1.484.960	47.541	2.357.432	42.110	26.052	262.259
2016	1.734.342	58.163	2.731.037	47.129	37.530	300.285
2017	2.098.246	63.990	3.257.842	58.835	48.648	358.676
2018	2.394.425	96.656	3.867.426	37.328	54.123	422.027
2019	2.655.946	150.763	4.490.818	42.871	49.043	492.175
2020	3.576.375	152.560	6.106.442	63.452	58.503	599.590

Kaynak: BDDK, 2022.

Krizin daha görünür hale geldiği 2007 ve 2008 yıllarındaki kredi tutarlarına bakıldığında 2008 yılında 2007 yılına göre kredi tutarının yaklaşık %28 arttığı

görülmektedir. Buna karşılık bankaların kârları 2008 yılında bir önceki yıla göre düşüş göstermiştir. Bu dönemde takipteki alacaklarda da yaklaşık % 35 gibi ciddi bir artış gerçekleşmiştir. Ancak ayrılan karşılıklara bakıldığında aynı artışın karşılık kaleminde olduğunu söylemek mümkün değildir. 2008 yılında bir önceki yıla göre karşılık kalemindeki artış % 15 civarında kalmıştır.

2009 verilerine bakıldığında kredi tutarlarında yaklaşık % 7 gibi bir artış söz konusu iken takipteki alacaklar tutarında yaklaşık %55 oranında bir artış görülmüştür. Bu oran ciddi bir orandır ve krizin 2009 yılında etkilerinin hâlen görüldüğünü göstermektedir. Ancak bu dönemde karşılıklardaki artış oranı %26 seviyesinde kalmıştır. Sektörün kârı ise beklenin tersine %50 gibi ciddi bir artış göstermiştir. 2009 yılında ekonomide yaşanan % 4,7 düzeyindeki bir daralmaya karşın bankacılık sektörünün kârlılık düzeyini koruduğu görülmektedir.

Ekonomideki toparlanma süreci 2009 yılının sonlarından itibaren başlamıştır. Bankacılıksektörünün verilerine bakıldığında bu düzelmenin etkileri görülmektedir. Ancak bu süreç 2018 yılına kadar gelmiş 2018 yılında gelişmiş ülke merkez bankalarının politika değişiklikleri sonucunda gelişmekte olan ülke piyasalarında dalgalanmalar meydana gelmiştir. ABD ile Türkiye ilişkilerindeki gerginlik ve emtia fiyatlarındaki hareketlenmeler yurtiçi piyasaları olumsuz etkilemiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak 2018 yılı sonundaki büyüme oranı % 3,5 olarak gerçekleşmiştir. Büyümeyi yurtiçi talep ve yatırım harcamlarındaki artış olumsuz etkilerken, kamu harcamalarındaki artış ile ihracattaki artış ise olumlu yönde etkilemiştir (Keskin vd., 2019: 91).

Ekonomideki bu dalgalanma sebebiyle Yeni Ekonomik Program yürürlüğe konmuş ve bazı temel hedefler belirlenmiştir. Bu programda sıkı maliye ve para politikalarının uygulanması sonucunda enflasyonun 2021 yılı sonu itibariyle % 6'ya düşürülmesi hedeflenmektedir. Yeni Ekonomik Programda bankacılık sektörüne ilkin hedefler de bulunmaktadır. Sermayesi devlete ait olan bankaların ekonomik büyümeye daha etkin katılımı sağlanacak ve Eximbank ve Kalkınma bankası aracılığıyla verilen kredilerin lanı genişletilecektir. Ayrıca emlak Katılım bankası aracılığıyla da konut piyasasının desteklenmesi hedeflenmiştir (YEP, 2019: 19-20).

Yapılan bu düzenlemeler sonucunda bankaların mali yapısı güçlü hale getirilmiş ve ekonominin lokomotif unsuru olarak tekrar görev icra etmeye başlamıştır. Dünya ile karşılaştırıldığında ise, Türk bankacılık sektörünün artık yadsınamayacak derecede iyi bir seviyeye ulaştığını söylemek mümkündür.

2.2. Türk Bankacılık Kesiminin Mevcut Yapısı

Türk bankacılık kesiminin mevcut yapısının sağlam olduğu söylenebilir. Türk bankacılık kesimine baktığımızda Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların sermaye yapılarının güçlü olduğu, bankacılık kesimini denetleyen ve düzenleyen kurumların da özerk olduğu görülmektedir. Bu yapı sayesinde Türk bankacılığı dünya ile rekabet eder konuma gelmiştir. Yani dünyada gerçek ve tüzel kişilere sunulan bankacılık hizmetlerinin Türk bankaları tarafından da sunulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Günümüzde Türk bankacılık kesimine genel bir bakış atmak amacıyla aşağıdaki tablo düzenlenmiştir. Bu tabloda banka grupları itibariyle Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar yer almaktadır.

Tablo 2.6. 2021 Yılı İtibariyle Türkiye’de Faaliyette Bulunan Bankalar

Mevduat Bankaları	Yatırım ve Kalkınma Bankaları	Katılım Bankaları
Adabank	Aktif Yatırım Bankası	Albaraka Türk
Birleşik Fon Bankası	Bank Pozitif	Kuveyttürk
Akbank	D Yatırım Bankası	Türkiye Emlak Katılım Bankası
Alternatif Bank	Diler Yatırım Bankası	Türkiye Finans
Anadolu Bank	Golden Global Yatırım Bankası	Vakıf Katılım
Arap Türk Bankası	GSD Yatırım Bankası	Ziraat Katılım
Bank of China	İhracat Kredi Bankası	
Bank Mellat	İller Bankası	
Burgan Bank	Kalkınma Bankası	
Citibank	Merrill Lynch (Bank of America)	

Denizbank	Nurolbank	
Deutsche Bank	Pasha Yatırım Bankası	
Fibabanka	Sınai Kalkınma Bankası	
Garanti Bankası	Standart Chartered	
Habib Bank	Takasbank	
Halk Bankası		
HSBC		
ICBCTurkey Bank		
ING Bank		
IntesaSanpaolo S.p.A.		
İş Bankası		
JP Morgan Chase Bank		
MUFG Bank Turkey A.Ş.		
Odeabank		
QNB Finansbank		
Robobank		
Societe Generale		
Şekerbank		
Turkishbank		
Turkland Bank		
Türk Ekonomi		

Bankası		
Türk Ticaret Bankası		
Vakıflar Bankası		
Yapı ve Kredi Bankası		
Ziraat Bankası		

Kaynak: TBB ve TKBB, 2022.

Tablodan da anlaşılacağı üzere 2021 yılı sonu itibariyle Türkiye’de 6 adet katılım bankası, 15 adet kalkınma ve yatırım bankası ve 35 adet mevduat bankası olmak üzere toplamda 56 adet banka faaliyette bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda ise sektörler itibariyle özet banka mali tablo kalemleri yer almaktadır.

Tablo 2.7. 2021 Yılı İtibariyle Sektör Bazında Özet Mali Tablo Kalemleri

Kalemler	Yatırım ve Kalkınma Bankaları (Milyon TL)	Katılım Bankaları (Milyon TL)	Mevduat Bankaları (Milyon TL)
Krediler	412.422	335.912	4.152.545
Takipteki Alacaklar	4.257	11.225	144.622
Beklenen Zarar Karşılıkları	5.533	18.194	234.396
Toplam Varlıklar	615.315	717.338	7.882.807
Öz Kaynaklar	64.075	36.310	613.560
Net Kâr/Zarar	9.866	5.468	77.608

Kaynak: BDDK, 2022.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere Türk Bankacılık kesiminin en önemli oyuncusu mevduat bankalarıdır. Türk Bankacılık kesiminin kredi kullandırma potansiyeline bakıldığında kullanılan kredilerin % 84,73 gibi bir oranı mevduat bankaları, % 8,42’si

kalkınma ve yatırım bankaları, % 6,85'i de katılım bankaları tarafından sağlanmaktadır. Bu oran takipteki alacaklar kalemine de yansımıştır. Takipteki alacaklar kaleminde birinci sırada yine mevduat bankaları bulunmaktadır. Takipteki alacakların % 90,33'ü mevduat bankalarının alacağından oluşmaktadır. Bu oranlara bakıldığında mevduat bankalarının verdikleri kredi oranlarından daha fazla takibe düşmüş alacakları olduğu görülmektedir. Tablonun diğer kalemlerindeki tutarlardan da anlaşılacağı üzere mevduat bankaları Türk bankacılık kesimindeki baskın rolünü devam ettirmektedirler. Ancak bu baskın durum özkaynak kârlılığında görülmemektedir. Mevduat bankalarının kâr/öz kaynaklar oranı % 12,65 iken yatırım ve kalkınma bankaları ile katılım bankalarında bu oran da % 15,40 ve % 15,06 ile mevduat bankalarının üzerindedir. Bu oranlar bize bankacılık kesiminin hemen hemen birbirine yakın verimlilik oranları ile çalıştığını göstermektedir.

Aşağıdaki tabloda ise Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların şube ve personel sayılarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2.8. 2021 Yılı İtibariyle Bankaların Personel ve Şube Sayıları

Kalemler	Yatırım ve Kalkınma Bankaları	Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları
Banka Sayısı	15	6	32
Yurtiçi Şube Sayısı	65	1.307	9.651
Yurtdışı Şube Sayısı	0	4	71
Yurtiçi Personel Sayısı	5.567	17.107	178.675
Yurtdışı Personel Sayısı	0	40	747

Kaynak: BDDK, 2022.

Tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de faaliyette bulunan toplam 53 adet banka bulunmaktadır. Bu bankaların 32 adedi mevduat, 15 adedi kalkınma ve yatırım ve 6 adedi ise katılım bankaları olarak sınıflandırılmaktadır. Banka yurtiçi şube sayılarının % 87,55’ine mevduat bankaları, % 11,86’sına katılım bankaları ve % 0,59’una ise kalkınma ve yatırım bankaları sahiptir. Mevduat bankaları ortalama 18, kalkınma ve yatırım bankaları ortalama 85 ve katılım bankaları ise ortalama 13 kişi şube başına personel istihdam etmektedir. Bu rakamlar bize istihdama ortalama olarak en büyük katkıyı kalkınma ve yatırım bankalarının

verdiğini göstermektedir. Yukarıdaki tablodan çıkarılan sonuçlara bakıldığında, kalkınma ve yatırım bankalarının personel giderlerinin diğer bankalara göre oldukça fazla olduğu çıkarımı yapılabilir.

Aşağıdaki tabloda ise Türk bankacılık sisteminin Türk ekonomisi içindeki payına dair veriler yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2021 yılında Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hâsılası (GSYH) 7.209.040.000.000 TL olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2022). Bankacılık bilanço kalemlerinin bu hâsılaya oranlanmasıyla elde edilen veriler ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2.9. 2021 Yılı İtibariyle Bankacılık Kesiminin Ekonomideki Yeri

Kalemler	Yatırım ve Kalkınma Bankaları	Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları
Aktifler (Milyon)	615.315	717.338	7.885.807
Aktifler/GSYH (%)	8,53	9,95	109,39
Mevduat (Milyon)	0	556.418	4.746.930
Mevduat/GSYH (%)	0,00	7,72	65,85
Krediler (Milyon)	412.422	335.912	4.152.545
Krediler/GSYH (%)	5,72	4,66	57,60

Kaynak: BDDK, 2022.

Yukarıdaki tabloya baktığımızda mevduat bankalarının toplam aktiflerin/GSYH oranı % 109,39'dur. Bu çok ciddi bir orandır. Bu rakamlar bize Türk bankacılık kesiminde mevduat bankalarının ağırlıklı bir rolü olduğunu göstermektedir. Yatırım ve kalkınma bankalarının GSYH içindeki payı % 8,53 olurken katılım bankalarının ise % 9,95 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca bankacılık kesimi aktiflerinin toplam tutarı içinde mevduat bankalarının açık ara önde olduğu görülmektedir. Mevduat toplama hususunda da mevduat bankalarının katılım bankalarına oranla ciddi bir üstünlüğü olduğu görülmektedir. Toplam mevduatların % 89,51'ini mevduat bankaları toplamaktadır. Geri kalan kısım ise katılım bankaları tarafından toplanmıştır. Kredi tutarlarına bakıldığında da durum değişmemektedir. Mevduat bankalarının kredi piyasası içindeki etkinliği de önemlidir. Kredilerin GSYH

içindeki payına baktığımızda mevduat bankaları tarafından verilen kredilerin %57,60 gibi bir oranla açık ara önde olduğu görülmektedir. Bunu %5,72 ile yatırım ve kalkınma bankaları ve % 4,66 ile katılım bankaları izlemektedir.

Tüm bu verilere bakıldığında bankacılık kesiminin ekonominin önemli bir oyuncusu olduğu görülmektedir. Bu nedenle bankacılık kesiminde ekonomiyi etkileyecek bir işlemin ekonominin genelinde daha büyük etkilere neden olması muhtemeldir.

2.3. Türk Bankacılık Mevzuatında Kâr Yönetimine İlişkin Yapılan Düzenlemeler

Bu bölümde geçmişten günümüze kadar kâr yönetimi uygulamalarının bir göstergesi olarak kabul edilen bilanço kalemleri üzerinde Türk mevzuatındaki düzenlemeler ele alınacaktır. Bu kalemler hakkındaki düzenlemeler dünyanın her ülkesinde olduğu gibi değişim ve gelişim göstermektedir.

2.3.1. 2006 Yılına Kadar Yapılan Düzenlemeler

Bu çalışmada kullanılan modelin önemli bir değişkeni karşılıklardır. Karşılıklar genel karşılıklar ve özel karşılıklar olarak ikiye ayrılabilir. Yaygın muhasebe uygulamalarına göre göre genel karşılıklar, beklenen öngörülerini ifade eder ve gelecekte meydana gelebilecek kesin olmayan olaylara göre değerlendirilir. Bu tanımlamanın aksine özel karşılıklar ise gerçekleşmiş olaylar ile ilişkilendirilirler ve belgeye dayalı olarak ayrılan karşılıklardır. Özel karşılıklar gerçekleşmiş bir olaya ve belgeye dayandığından katı kurallarla sınırlandırılmazlar. Genel karşılıklar ise beklentilere dayanmaktadır. Bu nedenle çeşitli yollarla banka yöneticileri tarafından değiştirilmeye müsaittirler (Cavallo ve Majnoni, 2001: 6).

Ülkemizde karşılıklar ile ilgili ilk düzenleme 11.12.1985 tarih ve 18955 sayılı Remi Gazete’de yayımlanan 85/10128 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıdır. Bu Karar, 3182 sayılı Bankalar Kanununun 32. maddesine istinaden çıkarılmıştır. Bu Kararda bankaların kredileri üç ana başlık atında incelenmiştir. Buna göre bankaların kredileri, genel krediler, tarımsal krediler ve teminatlı krediler olarak sınıflandırılmış ve hepsine ilişkin ayrı ayrı karşılık oranları belirlenmiştir. Bu Karara göre genel krediler için ayrılan karşılık oranları diğer krediler için ayrılan karşılık oranlarından daha fazladır. En az karşılık oranı ayrılan kredi ise teminatlı kredilerdir. Ayrılan karşılıkların borçlunun temerrüt tarihinden itibaren ayrılması

ve bankaların üçer aylık dönemler itibariyle yayınlayacakları mali tablolarında bu karşılıkların gösterilmesi düzenlenmiştir. Bu Karara göre ayrılan karşılık oranları %25'ten başlayıp dönemler itibariyle %100'e kadar çıkmaktadır. Bu Kararın 4. maddesinde, ayrılan karşılıkların bankalar tarafından gider yazılacağı teminatlı olmayan kredilerin de Kurumlar Vergisi matrahından indirilebileceği hüküm altına alınmıştır.

Bankaların ayırabileceği karşılıklara ilişkin bir sonraki düzenleme ise 23.05.1988 tarih ve 19820 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 88/12937 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıdır. Bu Kararda krediler takip durumuna göre sınıflandırılmıştır. Buna göre karşılık ayrılabilir krediler, özel takibe alınan krediler, idari takibe alınan krediler ve kanuni takibe alınan krediler olarak sınıflandırılmış ve karşılık ayırma oranları da buna göre tespit edilmiştir. Bu kararda ayrıca aktiften silinen krediler kavramı da getirilmiştir. Buna göre, kanuni takibe alınan kredilerin % 100 karşılık ayrıldığı tarihten sonra tahsil edilemeyeceği anlaşılırsa aktiften silinebileceği hükmü getirilmiştir.

11.01.1998 tarih ve 23227 sayılı Resmi Gazete'de 97/10497 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmıştır. Bu karar ile bankaların kredi karşılığında aldıkları teminatlar üç gruba ayrılmıştır. Bankalar, nakdi krediler ile birinci gruba giren teminatlı krediler için genel kredi karşılığı ayırabilecektir. Diğer gruplarda belirtilen teminatı olan krediler için de özel karşılık ayırabilecektir. Ayrıca bu karar ile Vergi Usul Kanunu uyarınca değersiz hâle gelen alacaklar içinde %100 oranında karşılık ayrılabilmesi hükmüne bağlanmıştır.

14.08.1999 tarih ve 23786 sayılı Resmi Gazete'de 99/13202 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmıştır. Bu karar ile 97/10497 sayılı kararda bazı değişikliklere gidilmiştir. Buna göre birinci grup teminatlara firmaların kamu kurumları nezdinde doğmuş istihkak alacakları da dâhil edilmiştir. İkinci grupta sayılan teminatlara ise ticari işletme rehini, ihracat vesaiki, taşıt rehni ve gemi ipoteği bentleri eklenmiştir.

21.12.1999 tarih ve 23913 sayılı Resmi Gazete'de 99/13761 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmıştır. Bu karar ile bankaların kredileri ve alacakları beş gruba ayrılmıştır. Bu gruplar;

- Standart nitelikteki krediler ve diğer alacaklar (birinci grup)
- Yakın izlemedeki krediler ve diğer alacaklar (ikinci grup)
- Tahsil imkânı sınırlı krediler ve diğer alacaklar (üçüncü grup)

- Tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar (dördüncü grup)
- Zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar (beşinci grup)

olarak belirlenmiştir. Bankalar standart nitelikteki kredi ve diğer alacaklar için belli bir oranda genel karşılık ayırmak zorundadır. Üç, dört ve beşinci gruba dâhil olan krediler ve diğer alacaklar için de bankalar, alacakların dâhil oldukları gruplara göre değişen oranlarda özel karşılık ayırma imkânına sahiptirler. Yine Vergi Usul Kanuna göre değersiz hâle gelen alacakları için de bankaların karşılık ayırma hakları mevcuttur.

29.05.2001 tarih 24416 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4672 sayılı kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanununda bazı değişiklikler yapılmıştır. 4672 sayılı kanunun 6. maddesi ile 4389 sayılı Bankalar Kanununun 11. maddesinde yapılan değişiklik ile özel karşılıkların tamamının ayrıldıkları yılda Kurumlar Vergisi kapsamında gider yazılabileceği hükmü getirilmiştir. Bu hüküm sadece özel karşılıklar için getirilmiş olup genel karşılıkları kapsamamaktadır.

30.06.2001 tarih ve 24448 sayılı Resmi Gazete’de “Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usullerin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte de diğer yönetmeliklerde olduğu gibi bankaların kredilerin durumuna göre sınıflamalar yapması imkânı tanınmıştır. Ancak bu yönetmelikte donuk alacaklar kavramı getirilmiş ve tanımlanmıştır. Donuk alacaklar için ise faiz ve reeskont hesabı yapılamayacağı hükmü getirilmiştir.

Bu yönetmelikten sonra 31.12.2002 tarih ve 24980 sayılı Resmi Gazete’de ve 06.01.2005 tarih ve 25692 sayılı Resmi Gazete’lerde yayımlanan yönetmelikler bulunmaktadır. Ancak bu yönetmeliklerde esasa müessir değişiklikler yapılmamıştır.

2.3.2. 2006 Yılı ve Sonrasında Yapılan Düzenlemeler

Karşılıklar ile ilgili en son yapılan düzenleme, 22.06.2016 tarih ve 29750 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında yönetmelik ile yapılmıştır. Bu Yönetmelik ile 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin

Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yönetmelikte daha sonraları değişiklikler olmakla birlikte esas itibarıyla bugüne kadar geçerliliğini korumuştur.

Bu yönetmelikte karşılık kavramı; kredi zararlarının karşılanması amacıyla finansal tablolarda hesaben ayrılarak gider yazılan tutarları ifade etmektedir. Bu tanıma bakıldığında karşılık kavramının bankanın esas faaliyet konusu ile ilgili olan alacakları için kullanılabileceği görülmektedir. Ayrıca burada belirtilen diğer bir husus ise miktar bakımından bir belirsizliğin olduğudur. Karşılık ayrılırken bu karşılığın ne kadarının zarara dönüşeceği kestirilememektedir.

Yönetmelikte karşılıklar, genel ve özel karşılık olarak ayrıma tabi tutulmuştur. Genel karşılık, on iki aylık beklenen kayıp kredi karşılığı tutarları ve borçlunun kredi riskinde önemli derecede artış nedeniyle ayrılan ömür boyu beklenen kayıp kredi karşılığı tutarları olarak ifade edilmektedir. Özel karşılık ise borçlunun temerrüdü dolayısıyla ayrılan ömür boyu beklenen kayıp kredi karşılığı tutarları olarak ifade edilmiştir.

Yönetmelikle ayrıca TFRS 9 standardını uygulamayan bankaların ayıracağı genel karşılıklar hakkında da düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda bu bankalar; standart nitelikteki nakdi krediler toplamının en az binde on beşi (%1,5) oranında, yakın izlemedeki nakdi krediler toplamının yüzde üçü (%3) oranında olmak üzere gerçekleşmiş olmakla birlikte henüz kredi bazında tespit edilmemiş kredi zararlarını karşılayacak düzeyde genel karşılık ayırırlar. Bu oranlara ilave olarak bankalar ülke ve transfer riskini karşılayacak şekilde de genel karşılık ayırırlar.

TFRS 9 standardını uygulamayan bankalar ayrıca donuk kredilerden;

- Üçüncü grupta sınıflandırılanların en az yüzde yirmisi (%20),
- Dördüncü grupta sınıflandırılanların en az yüzde ellisi (%50),
- Beşinci grupta sınıflandırılanların yüzde yüzü (%100),

oranında olmak üzere gerçekleşen kredi zararlarını karşılayacak tutarda özel karşılık ayırır. Bu karşılık tutarı hesaplanırken ülke ve transfer riski de göz önünde tutulur.

Yönetmeliğin 5 inci maddesinin beşinci fıkrası uyarınca, bir kredi müşterisinin herhangi bir nakdi kredisinin donuk alacak haline dönüşmesi nedeniyle gayrinakdi kredisinin veya bu müşteriyle ilgili olarak “Türev Finansal Araçlardan Alacaklar” hesaplarında izlenen tutarların da donuk alacak kapsamına alınması durumunda, bunlar için

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik hükümlerine göre hesaplanan risk tutarı üzerinden özel karşılık ayrılır. Ancak, gayrinakdi kredinin veya türev finansal araçlardan alacakların nakde dönüştüğü andan itibaren, nakde dönüşen tutarın tamamı donuk alacak olarak dikkate alınır.

Yönetmelikte tanımlanan diğer bir kavram ise donuk alacaklardır. Buna göre donuk alacaklar;

- Bu yönetmeliğin üçüncü, dördüncü ve beşinci grupta sınıflandırılan (tahsil imkânı sınırlı krediler, tahsili şüpheli krediler ve zarar niteliğindeki krediler) veya
- 23.10.2015 tarihli 29511 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kredi Riskine Esas Tutarın İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar İle Hesaplamasına İlişkin Tebliğ uyarınca borçlusunun temerrüt ettiği kabul edilen veya
- TFRS 9’a göre borçlunun temerrüdü dolayısıyla ömür boyu beklenen kayıp kredi karşılığı uygulamasına tabi olan

krediler donuk alacak olarak kabul edilir.

Finansal garantiler, alacaklının tazmin talebi riskinin ortaya çıkması veya finansal garantiye esas teşkil eden borçlunun alacaklıya olan yükümlülüğünün Yönetmeliğin 5 inci maddesinin birinci fıkrasındaki koşulları taşıması durumunda nominal tutarları üzerinden donuk alacak olarak sınıflandırılır.

Borçlu cari hesap şeklinde kullandırılan ve herhangi bir vade kaydı bulunmayan nakdi krediler;

- Borçlu cari hesaba ilişkin dönem faizleri ile diğer alacakların vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden daha fazla sürede ödenmeyerek anaparaya ilave edilmesi veya
- Borcun, hesabın kesilmesini izleyen doksan günden fazla sürede ödenmemesi veya
- Kredi borçlusuna bir başka kredi açılarak tahsili gecikmiş olan anaparanın ve/veya faizlerin yeniden finanse edilmesi veya
- Hesap limitinin doksan günden daha fazla kesintisiz olarak aşılması

durumunda donuk alacak olarak kabul edilir.

Bankalar, azami üç aylık bilanço dönemleri itibarıyla olmak üzere veya bu süreye bağlı kalmaksızın makroekonomik şartlarda veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektörlerde veya bunlardan bağımsız olarak borçluya ilişkin koşullarda bankaya olan yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde risk doğuran herhangi bir gelişme ortaya çıktığında, kredi verilmesi aşamasında yaptıkları kredi ve risk analizinden bağımsız şekilde, kredileri Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde belirtilen hususlar bakımından inceleyerek kredilerinin yeniden sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağını değerlendirirler.

Bu değerlendirme sonucunda donuk alacakların canlı alacak olarak yeniden sınıflandırılması için;

- Kredinin donuk alacak grubunda sınıflandırılmasına neden olan gecikmiş ödemelerin tamamının teminatlara başvurulmaksızın tahsil edilmiş olması,
- Yeniden sınıflandırma tarihi itibarıyla ödemesi gecikmiş herhangi bir alacağın bulunmaması ve yukarıdaki bentte belirtilen ödemeler hariç olmak üzere, bu tarihten önceki son iki ödemenin vadesinde ve eksiksiz yapılmış olması,
- Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde belirtilen Birinci veya İkinci Grupta sınıflandırma koşullarının sağlanmış olması,

koşullarının tamamının gerçekleşmiş olması gerekir.

Türkiye Muhasebe Standartları uyarınca gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıklar, bu varlıkları ihraç edenlerin kredi değerliliklerinde ve risk özelliklerindeki değişime ve bunların kullandıkları kredilerin donuk alacak olarak sınıflandırılmasına bağlı olarak Yönetmeliğin 4 üncü maddesi uyarınca yeniden değerlendirilerek ilgili donuk alacak grubunda sınıflandırılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KÂR YÖNETİMİ UGULAMALARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde bankaların kâr yönetimi davranışlarını analiz edilmiştir. Bu kapsamda analize dâhil edilen bankalara ilişkin bilgilere yer verilmiş, analiz için geliştirilen hipotezler ve modeller, analizde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Ampirik modeli oluşturan değişkenlere ait veriler panel veri yöntemiyle analiz edilmiş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bankalar ekonominin önemli oyuncularını arasında yer almaktadır. Bankacılık kesiminin düzgün işlemesi ekonominin diğer kesimleri için de hayati önem taşımaktadır. Bankacılık kesimi hem tasarruf sahibi olan hane halkının hem de üretim yapan kişi ve kuruluşların ihtiyaç duyduğu bir yapıdır. Hane halkları tasarruflarını güvence altına almak isterken yatırımcılar ise yatırımlar için ucuz ve yeterli kaynak bulmak istemektedir. Ekonominin bu şekilde her kesimini ilgilendiren bu yapının iyi düzenlenmesi, şeffaf olması ve açıklanan verilerin doğru bilgileri yansıtması bu manada önem taşımaktadır. Bu nedenle bankaların mali verilerine ve bu verileri ihtiva eden mali tablolara yöneticilerin müdahale olmasının en aza indirilmesi de bankacılık kesime duyulan güvenin sarsılmaması için önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, ekonomide önemli bir işlevi olan bankaların kâr yönetiminde bulunup bulunmadıklarını ya da ne kadar bu yöntemi kullandıklarını tespit etmektir. Ayrıca çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalar ile bankacılık sektöründe faaliyet gösteren diğer bankalar (katılım ve yatırım bankaları) arasında kâr yönetimi uygulamaları açısından bir fark bulunup bulunmadığı da tespit edilmeye çalışılmıştır. Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında bankaların kâr yönetimini kayıp kredi karşılıkları (LLP) ve özel karşılıklar (LLA) aracılığıyla uyguladıkları görülmektedir. Bu kalemlerin seçilmesinin nedeni banka yöneticilerinin bu kalemlerin içeriğini belirleme konusunda elle tutulur bir inisiyatif sahibi olmalarıdır. Literatüre bakıldığında Hasan ve Wall (2004), Gray (2004) ve Jin, Kanagaretnam ve Lobo (2016) kâr yönetim uygulamalarını tespit etmede özel karşılıklar (LLA) kalemini, Bhat (1996), Beaty, Ke ve Petroni (2002), Anandarajan, Hasan ve

McCarthy (2007) ve Amidu ve Issahaku (2019) ise kâr yönetimi çalışmalarında kayıp kredi karşılıkları (LLP) kalemini kullanmışlardır. Bu sebeple hem kayıp kredi karşılıkları (LLP) hem de özel karşılıklar (LLA) kalemlerinin kullanılmasıyla kâr yönetimi uygulamalarının tespit edilmesinde literatürde yerini almıştır. Özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıkları (LLP) banka yöneticilerinin kendi inisiyatifine göre belirlediği bir kalem midir yoksa ekonominin diğer değişkenleri tarafından da etkilenebilmekte midir? Bu soruların yanıtlanması bankacılık kesiminde yapılan kâr yönetimi uygulamalarının tespiti ve bu uygulamaların ölçüsünün belirlenmesinde de önem arz etmektedir.

3.2. Araştırmada Kullanılan Örneklem ve Değişkenler

Araştırmada Türkiye’de faaliyette bulunan tüm bankaların 2005-2021 yılları arasındaki verileri kullanılmıştır. Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar, faaliyet alanları itibarıyla gruplandırıldığında mevduat bankaları, katılım bankaları ve yatırım ve kalkınma bankaları olarak ayrılabilir. Ancak bu çalışma kapsamında, mevduat bankaları bir grup yatırım ve katılım bankaları da diğer grup olarak ele alınmıştır. Yatırım ve kalkınma bankaları normal bankacılık faaliyetinde bulunmamasalar bile sonuçta ülkedeki bankaların tabi olduğu kurallara tabi olmakta ve aynı zamanda da banka kesiminin içinde değerlendirilmektedir. Aslına bakıldığında katılım bankaları da bilinen bankacılık kuralları dâhilinde faaliyette bulunmamaktadır. Kendilerine has kuralları ve bankacılık anlayışları vardır.

Türkiye’de faaliyet gösteren 41 banka bulunmaktadır. Analiz kapsamına 37 adet banka dâhil edilmiştir. Bunların 25 adedi mevduat bankasından, 12 adedi katılım ve yatırım bankalarından oluşmaktadır. Bank of America, Deutsche Bank, Pasha Yatırım Bankası ve Standart Chartered bankaları kurulan modellerde yer alan değişkenlere ait verilerinin olmaması sebebiyle analiz kapsamına dâhil edilmemiştir. Çalışmada kullanılan veriler 2005-2021 yıllarını kapsayan 17 yıllık verilerdir ve ilgili bankaların mali tablolarından elde edilmiştir. Analiz kapsamında değerlendirilen veriler, hem bankaların kendi internet sitelerinde yayımladıkları mali tablolardan hem de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Bankalar Birliği (TBB)’nin internet sitelerinden elde edilen verilerden elde edilmiştir. Ekonometrik modelde yer alan diğer kalemler ise, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ve Türkiye İstatistik Kurumunca (TÜİK) yayımlanan istatistiklerden elde edilmiştir.

Bankaların özel tahakkuklarını oluşturan kalemlerin kâr yönetimini ölçmede diğer yöntemlere göre daha avantajlı olması dolayısıyla bu çalışmada özel tahakkuk kalemlerini içeren veriler kullanılmıştır. Bankacılık kesimi için karşılık kalemlerinin (LLA-özel karşılıklar ve LLP- kayıp kredi karşılıkları) özel tahakkuk kalemlerinden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu araştırmada bankaların kâr yönetimi güdüsünü tespit etmede tahakkuk temelli iki model kullanılmıştır. Bu modeller, bağımlı ve bağımsız değişkenleri olan denklem sisteminden oluşmaktadır. Denklemlere bağımlı değişken olarak özel karşılıklar ve kayıp kredi karşılıkları dâhil edilmiştir. Bu bağımlı değişkenler ile denklemlerde yer alan diğer bileşenlerin birbirine olan etkileri araştırma kapsamında değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Bu modellerin kâr yönetimi davranışlarında kullanılmasının nedeni literatürde yapılan çalışmalarda da benzer modellerin kullanılmasıdır. Bu sebeptendir ki, bu çalışmada kâr yönetimi güdüsünün ölçülmesinde literatürde kullanılan denklem modellerinden faydalanılmıştır. Açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer husus ise bu denklemlerde yer alan değişkenlerin şirketlerin hangi mali tablolarından elde edildiğidir. Yazına bakıldığında gelir tablosu yaklaşımını benimseyen araştırmacılar; (Ahmed, Takeda ve Thomas (1999), Anandarajan, Hasan ve McCarthy (2007), Beatty, Ke ve Petroni (2002), Fonseca ve Gonzalez (2008) ve Kanagaretnam, Lobo ve Mathieu (2003)) olduğu gibi bilanço yaklaşımını benimseyen (Beaver ve Engel (1996), Gray (2006), Hansen (2015), Hasan ve Wall (2004) ve Ma (1988)) araştırmacılar da olmuştur.

Bu tez çalışmasında ise bilanço ve gelir tablosu yaklaşımı çerçevesinde hem bilanço kalemi olan özel karşılıklar (Loan Loss Allowance) hem de gelir tablosu kalemi olan kayıp kredi karşılıkları (Loan Loss Provisions) kullanılarak Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kâr yönetimi davranışı sergileyip sergilemedikleri ve hangi gruba dâhil bankaların daha fazla kâr yönetimi davranışı sergiledikleri sınanacaktır. Dolayısıyla bankaların hem bilanço hem de gelir tablosunda bulunan karşılık kalemleri kullanılarak kâr yönetimi uygulamasında bulunup bulunmadıkları değerlendirilecektir. Bu analizler yapılırken yukarıda da belirtildiği gibi tahakkuk temelli modeller kullanılacak ve panel veri analizi yönteminden yararlanılacaktır. Bu bağlamda oluşturulan modeller aşağıdaki gibidir.

$$LLA = \alpha_0 + \alpha_1 ALL_{t-1} + \alpha_2 LOANS + \alpha_3 NPL + \alpha_4 FC + \alpha_5 EBTP + \alpha_6 Inf + \alpha_7 GDP + \epsilon_t$$

(Model 1)

Burada;

LLA : Özel Karşılıkları (Loan loss Allowances)

ALL_{t-1} : Önceki Dönem Özel Karşılıkları

LOANS : Toplam Kredileri

NPL : Takipteki Kredileri (Non-Performing Loans)

FC : Donuk Alacakları (Frozen Credits)

EBTP : Vergi ve Karşılık Öncesi Kârı (Earnings Before Tax and Provision)

Inf : Enflasyonu (Yıllık TÜFE)

GDP : GSYH Büyüme Hızını

 ϵ_t : Modelin hata terimini ifade etmektedir.

$$LLP = \alpha_0 + \alpha_1 ALL_{t-1} + \alpha_2 LOANS + \alpha_3 NPL + \alpha_4 FC + \alpha_5 EBTP + \alpha_6 Inf + \alpha_7 GDP + \epsilon_t$$

(Model 2)

Burada;

LLP : Kayıp Kredi Karşılıkları (Loan Loss Provisions)

ALL_{t-1} : Önceki Dönem Özel Karşılıkları

LOANS : Toplam Kredileri

NPL : Takipteki Kredileri (Non-Performing Loans)

FC : Donuk Alacakları (Frozen Credits)

EBTP : Vergi ve Karşılık Öncesi Kârı (Earnings Before Tax and Provision)

Inf : Enflasyonu (Yıllık TÜFE)

GDP : GSYH Büyüme Hızını

 ϵ_t : Modelin hata terimini ifade etmektedir.

Bu iki model, kâr yönetiminin tespitinde kullanılan modellerden esinlenerek tarafımızca oluşturulmuştur. Değişkenler içindeki en önemli değişken takipteki krediler (NPL) kalemidir. Takipteki krediler, bankaların vadesi geçtiği halde ödenmemiş kredilerini ifade etmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere bankalar bu kredileri için takip işlemlerini başlatmışlar ancak, henüz bunlar için karşılık ayırmamışlardır. Yani bankalar bu kredilerin hâlâ tahsil edilebileceği düşüncesindedir. Ancak bu kredilerin tutarının artması bankalar için iyi bir gösterge değildir. Bu kalemde izlenen kredi tutarlarının artması, bankaların ilerde bu krediler için ayıracakları karşılık tutarlarını da artmasına sebep olabilecektir. Bu nedenle takipteki kredilerin (NPL) artması, özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıklarının (LLP) artması sonucunu doğurabilmesi nedeniyle bu iki bağımlı değişken ile takipteki krediler arasındaki ilişkinin pozitif olması beklenmektedir.

Toplam krediler (LOANS) kalemi, bankaların tüm kredi kalemlerini ifade etmektedir. Bankaların, takipteki kredileri ve karşılık ayrılacak kredileri de bu kalem altında yer aldığından söz konusu kalem, bankalar tarafından ayrılacak genel karşılıklar hakkında da bilgi içermektedir. Toplam kredilerin (LOANS) artması, bankanın krediler ile ilgili diğer kalemlerinin artmasına da neden olacaktır. Dolayısıyla bankaların ayırdığı özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıkları (LLP) gibi karşılık kalemleri de artmış olacaktır. Ancak, burada önemli olan bankanın verdiği kredilerin tahsil edilebilme gücüdür. Tahsil edilebilme gücü fazla olan kredilerin toplam krediler içindeki payının artması bankanın kredi karşılıklarında bir azalmaya da neden olabilmektedir.

Bu iki modele bakıldığında değişkenler arasında vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) ve önceki dönem karşılıklar (ALL_{t-1}) göze çarpmaktadır. Bu kalemler doğrudan doğruya bankanın ihtiyarında olan kalemlerdir. Diğer değişkenler ekonominin genel gidişi ile alakalıdır. Önceki dönemde ayrılan özel karşılık (ALL_{t-1}), bankanın bu dönemde sergileyeceği tavır açısından önemli bir kalemdir. Bankanın önceki dönemde çok karşılık ayırması durumunda bu dönemde daha az karşılık ayırması beklenir. Dolayısıyla bu dönemdeki kredi politikası, önceki dönem ayrılmış olan karşılık tutarından etkilenecektir.

Enflasyon ve GSYH büyüme hızı (GDP) gibi ekonomik göstergelerin modele eklenmesi bu değişkenlerin de bankaların kredi portföylerine etki edebilmesi ihtimalidir. Örneğin GSYH büyüdüğü zaman bu zenginliğin toplum kesimlerine yansıdığı düşünüldüğünde hanhalklarının kredi talep etme gücünün artması beklenir. Ancak bu ilişki

bankaların mevcut portföylerini nasıl değerlendirdiğine bağlıdır. Bu bağlamda özel karşılık (LLA) ile kayıp kredi karşılık (LLP) kalemleri artabileceği gibi azalabilir de. Ekonominin büyüme hızı düştüğünde ise hanehalklarının gelirlerinde bir daralma oluşması bakımından kredi geri ödemelerinin sıkıntıya gireceği öngörülebilir. Burada da bankaların kredi politikalarının önemi büyüktür. Kredi politikalarında bağlı olarak ekonomik daralma dönemlerinde karşılıkların da aynı oranda artması düşük bir ihtimal olarak görülebilir. Modele dâhil edilen enflasyon oranı, yıllık tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) göstergesidir. Enflasyon oranlarının kredi faiz oranları ile pozitif yönlü bir ilişkisi beklenmektedir. Enflasyon oranlarının artması, bankalar tarafından kullanılan kredi faiz oranlarını da artıracığından bankaların toplam kredi tutarlarında bir azalmaya neden olabilir. Bankaların kullandığı kredilerdeki bir azalma da buna bağlı olarak karşılık tutarlarında da bir azalmaya sebebiyet verebilecektir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların hem kâr yönetimi davranışında bulunup bulunmadıkları hem de faaliyet alanları itibariyle farklı kâr yönetimi davranışı sergileyip sergilemediklerini araştırılmaktadır. Bankacılık kesiminde kâr yönetimi davranışlarının tespitinde çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi özel karşılıklar (LLA) ya da kayıp kredi karşılıkları (LLP) kullanılmaktadır. Bu çalışmada her iki değişken de kullanılmıştır. Bu bağlamda kâr kalemi ile özel karşılıklar ve kayıp kredi karşılıkları arasındaki ilişki faaliyet alanları itibariyle bankalar için sınanmış olacaktır. Araştırmada her iki model için ayrı hipotezler kurulmuştur. Bankaların kâr yönetimi uygulamalarına başvurup vurmadığını denemek üzere model 1 için kurulan ilk hipotez, özel karşılıklar (LLA) ile kâr (EBTP) arasındaki bağıntıyı tespit etmeye yöneliktir. Buna göre geliştirilen hipotez aşağıdaki gibidir.

H_{1a}: Özel karşılıklar ile kâr arasındaki pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Çalışmada kullanılan model 1 için temel hipotez bu olmakla birlikte özel karşılıklar (LLA) ile model 1’deki diğer değişkenler arasında bir bağıntının bulunup bulunmadığının tespit edilmesi de gerekmektedir. Bu bağlamda kurulacak diğer hipotezler aşağıdaki gibidir. Bu hipotezler ise her bir faaliyet alanında işlem yapan bankalar için (mevduat bankaları ile diğer banka grubuna dâhil katılım ve yatırım bankaları) için ayrı ayrı sınanacaktır.

H_{1b} : Özel karşılıklar ile toplam krediler arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{1c} : Özel karşılıklar ile takipteki krediler arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{1d} : Cari dönemdeki özel karşılıklar ile önceki dönem özel karşılıkları arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{1e} : Özel karşılıklar ile enflasyon arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{1f} : Özel karşılıklar ile büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Model 2 için kurulan ilk hipotez ise, kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile kâr (EBTP) arasında kurulmuştur. Buna göre model 2 için geliştirilen ilk hipotez aşağıdaki gibidir.

H_{2a}: Kayıp kredi karşılıkları ile kâr arasındaki pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Çalışmada kullanılan model 2 için temel hipotez bu olmakla birlikte kayıp kredi karşılıkları ile (LLP) ile model 2'deki diğer değişkenler arasında bir bağıntının bulunup bulunmadığının tespit edilmesi de gerekmektedir. Bu bağlamda kurulacak diğer hipotezler aşağıdaki gibidir. Bu hipotezler ise her bir faaliyet alanında işlem yapan bankalar için (mevduat bankaları ile diğer banka grubuna dâhil katılım ve yatırım bankaları) için ayrı ayrı sınanacaktır.

H_{2b} : Kayıp kredi karşılıkları ile toplam krediler arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2c} : Kayıp kredi karşılıkları ile takipteki krediler arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2d} : Kayıp kredi karşılıkları ile önceki dönem özel karşılıkları arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2e} : Kayıp kredi karşılıkları ile enflasyon arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2f} : Kayıp kredi karşılıkları ile büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Bu hipotezlerin kurulmasının nedeni ise bankalarda kâr yönetimi uygulamalarının önemli bir aracı olan özel karşılıkları diğer değişkenlerin etkileyip etkilemediğini sınamaktır.

3.4. Kâr Yönetimini Tespit Etmede Bankacılıkta Kullanılan Modeller

Bankacılık alanında kâr yönetimine yönelik yapılan çalışmaların çoğu regresyon analizi ile yapılmıştır. Bu analiz yönteminin seçilmesinin nedeni diğer analiz yöntemlerine göre daha açıklanabilir sonuçlar vermesidir. Yapılan çalışmalarda esas analiz edilen konu, karşılıklar ile (özel karşılıklar (LLA) veya kayıp kredi karşılıkları (LLP)) ile kâr (EBTP) arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığıdır. Burada karşılıkları hangi değişkenin etkilediğini tespit etmek de önemlidir. Bu sebeple, karşılıkların bankanın kendi iç işleyişinden kaynaklanan değişkenlerden mi yoksa ekonominin temel değişkenlerinden mi etkilendiğini araştırmak da önemli bir husustur.

Tablode 3.1 ‘de ilgili literatürde kâr yönetimi uygulamalarının test edildiği çalışmalar yer almaktadır.

Tablo 3.1. Kâr Yönetimi Çalışmalarındaki Yöntemler ve Değişkenler

Çalışmanın Künyesi	Çalışmanın Veri Seti	Çalışmanın Değişkenleri	Çalışmanın Yöntemi	Bulgular
Ashari vd. (1994)	Singapur Menkul Kıymetler Borsasındaki 153 şirketin verileri	Bağımlı Değişken: Kâr yönetimi durumu, Bağımsız Değişkenler: Toplam varlıklar, vergi sonrası net gelirin toplam varlıklara oranı, işletme kaldırıcı	Lojistik Regresyon Modeli	Araştırmada şirketlerin kâr yönetiminde bulunduğu tespit edilmiştir. İşletme kârının net kâra göre kâr yönetimi uygulamalarında daha çok kullanıldığı saptanmıştır.
Beaver ve Engel (1996)	ABD’de faaliyette bulunan ve toplam banka varlıklarının % 90’ını elinde bulunduran	Bağımlı Değişken: Adi hisse senetlerinin piyasa değeri, Bağımsız Değişkenler: Adi hisse senetlerinin brüt defter değeri, özel karşılıklar, karşılık hesaplarının ihtiyari kısmı, geri ödenmeyen varlıklar	Aşamalı Regresyon Analizi	Yapılan çalışmada özel karşılıklar ihtiyari ve ihtiyari olmayan olmayan bileşenlere ayrılmış, sermaye

	bankaların verileri			piyasalarının ihtiyari olmayan bileşene karşı negatif, ihtiyari bileşene karşı pozitif bir algısının olduğu tespit edilmiştir.
Bhat (1996)	ABD’de faaliyet gösteren 148 bankanın verileri	Bağımlı Değişken: Kayıp kredi karşılıkların brüt borçlara oranı, Bağımsız Değişkenler: Defter değerinin varlıklara oranı, varlıkların logaritmik değeri, gayrimenkul kredilerin brüt kredilere oranı, mali kredilerin brüt kredilere oranı, tüketici kredilerinin brüt kredilere oranı, ticari kredilerin brüt kredilere oranı, karşılıkların brüt kredilere oranı, brüt kredilerin mevduata oranı, kredi öz kaynak oranı, vergi ve karşılık öncesi kârın varlıklara oranı,	Lojistik Regresyon Analizi	Bankaların kayıp kredi karşılıklarını kâr yönetimi için kullandığı tespit edilmiştir. Düşük büyüme oranı olan bankalar daha fazla kâr yönetimi davranışında bulunmaktadır.
Beatty, Ke ve Petroni (2002)	Kamu ve özel banka holding şirketlerin verileri	Bağımlı Değişken: Kayıp kredi karşılıkları, Bağımsız Değişkenler: Tahsili gecikmiş kredilerdeki değişim, kayıp kredi karşılıklarının toplam krediler içindeki oranı, gayrimenkullerden kaynaklanan borçların toplam krediler içindeki oranı, toplam krediler içindeki ticari kredilerin oranı, mevduat kuruluşlarına verilen kredilerin toplam krediler içindeki oranı, tarımsal üretime verilen kredilerin toplam krediler	Regresyon Analizi	Kamu bankaları özel bankalara göre kâr azalışlarını daha düşük beyan etmekte, kâr azalışlarını ortadan kaldırmak için daha fazla kayıp kredi karşılıklarını kullanmaktadır.

		içindeki oranı, kişilere verilen kredilerin toplam krediler içindeki oranı, yabancı hükümetlere verilen kredilerin toplam krediler içindeki oranı		
Hasan ve Wall (2004)	ABD, Kanada ve Japon bankalarının verileri	Bağımlı Değişken: Özel karşılıklar, Bağımsız Değişkenler: Takipteki kredilerin toplam varlıklara oranı, aktiften silinen kredilerin toplam varlıklara oranı, toplam kredilerin toplam varlıklara oranı, özkaynak aktif oranı, vergi ve karşılık öncesi kârın toplam varlıklara oranı	Regresyon Modeli	ABD, Kanada ve Japon bankalarının farklı kâr yönetimi davranışında bulundukları saptanmıştır.
Gray (2004)	ABD’de faaliyette bulunan banka holding şirketlerinin verileri	Bağımlı Değişken: Özel karşılıklar, Bağımsız Değişken: Kayıp kredi karşılıkları, zarar yazılmadan önce tahsil edilen krediler, aktiften silinen krediler	İki Aşamalı Regresyon Modeli	Büyük banka holding şirketleri daha küçük olanlara göre daha fazla kâr yönetimi davranışı sergilemektedir.
Anandarajan, Hasan ve McCarthy (2007)	Avustralya Bankalarından elde edilen veriler	Bağımlı Değişken: Kayıp kredi karşılıkları, Bağımsız Değişkenler: Kredi kayıplarının toplam varlıklara oranındaki değişim, GSYH büyümesindeki değişim, vergi ve karşılık öncesi kârın toplam varlıklara oranı,	Pearson Korelasyon Analizi	Avustralya’da borsaya kayıtlı bankalar, kâr yönetiminde kayıp kredi karşılıklarını kullanmada kayıtlı olmayanlara göre daha agresiftir. Ancak Basel antlaşmasının bu davranışı

				etkileyip etkilemediğine yönelik bir kanıt bulunamamıştır.
Bouvatier ve Lepetit (2008)	Avrupadaki 186 bankanın verileri	Bağımlı Değişken: Kayıp kredi karşılıkları, Bağımsız Değişkenler: Önceki yıl kayıp kredi karşılıkları, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, kredilerin toplam varlıklara oranı, borçların toplam sermayeye oranı, bir sonraki yıl vergi ve karşılık öncesi kârdaki değişiklik	Regresyon Analizi	Avrupa bankaları kayıp kredi karşılıklarının ihtiyari olmayan kısmını kredi döngüsünü büyütmek için kullanmaktadır. Sermaye açısından zayıf bankalarda bu kullanım daha fazladır.
Ossterbosch (2009)	10 AB ülkesinde faaliyet gösteren bankaların verileri	Bağımlı Değişken: Kayıp kredi karşılıkları, Bağımsız Değişkenler: Aktiften silinen krediler, önceki dönem özel karşılıklar, takipteki kredilerdeki değişim, vergi ve karşılık öncesi kâr	Pearson Korelasyon Analizi	IFRS uyum sürecinin bankaların kâr yönetimi davranışını azalttığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte borsaya kayıtlı firmaların kâr yönetimi güdüsü kayıtlı olmayanlara göre daha güçlüdür.
Karaibrahimoğlu (2010)	Borsa İstanbul'a kayıtlı mali sektör dışındaki 169 şirketin	Bağımlı Değişken: Toplam tahakkuklar, Bağımsız Değişkenler: Satışlardaki değişim, alacaklardaki değişim,	Larcker-Richardson Modeli	Dört büyük denetim firması ve sektör uzmanı denetçiler

	verileri	maddi duran varlıklar, faaliyetlerden elde edilen nakit akışları, defter değeri/piyasa değeri, toplam varlıklar		tarafından denetlenen firmalarda daha az kâr yönetimi davranışı tespit edilmiştir.
Ağca ve Önder (2016)	Borsa İstanbul'a kayıtlı mali sektör dışındaki şirketlerin verileri	Bağımlı Değişken: Toplam tahakkuklar, Bağımsız Değişkenler: Net kâr, faaliyetlerden elde edilen nakit akışları	Larcker-Richardson Modeli	İşletmelerde yönetim ve denetim kurullarının bağımsız olması firmaların kâr yönetimi davranışını azaltmaktadır.
Jin, Kanagaretnam ve Lobo (2016)	Şikago Federal Rezerv Sistemi'nin sorumluluk bölgesinde olan bankaların verileri	Bağımlı Değişken: Özel Karşılıklar, Bağımsız Değişkenler: Kredi indirimleri, takipteki krediler, ödenmeyen tutsat kredileri, ticari borçlar, toplam varlıkların doğal logaritması, toplam kredilerdeki büyüme, karşılıklar ve vergi öncesi kâr	Lojistik Regresyon Modeli	Bankaların özel karşılıkları kâr yönetimi için kullandığı fakat fırsatçı amaçlarla kullanmadığı tespit edilmiştir.
Amidu ve Issahaku (2019)	29 Afrika ülkesinde faaliyet gösteren bankaların verileri	Bağımlı Değişken: Kayıp kredi karşılıkları, Bağımsız Değişkenler: Özel karşılıklar, aktiften silinen net krediler, bankanın kredi büyümesi, toplam kredilerdeki değişim, bankanın kredi piyasasındaki payı, vergi ve karşılık öncesi kâr	Durbin-WHu-Hausman ki-kare Testi	Mali tabloların IFRS'ye uyumlu olması, kâr yönetimini ve kârın manipüle edilmesini azaltmaktadır.
Alpay (2021)	Borsa İstanbul sınai endeksine dâhil işletmelerin	Bağımlı Değişken: Kazanç yönetimi olasılığı, Bağımsız Değişkenler: Ekonomik boyut	Beneish Modeli	İşletmelerin çevre sorumlulukları kapsamında,

	verileri	endeks puanı, sosyal boyut endeks puanı, çevresel boyut endeks puanı, işletme büyüklüğü, işletmenin yaşı, net kâr/toplam varlıklar, toplam yükümlülükler/aktif toplamı, piyasa değeri/defter değeri, bağımsız üye sayısı/toplam yönetim kurulu üye sayısı		çevreye ilişkin açıklama seviyelerinin artırılması, kâr yönetimi uygulamalarını azaltmaktadır.
Doğan (2022)	Borsa İstanbul'da işlem gören 10 ticari bankanın verileri	Bağımlı Değişken: Kayıp kredi karşılıkları, Bağımsız Beğişkenler: Sorunlu krediler, krediler/mevduat, vergi öncesi kâr, toplam varlıklar, sermaye yeterlik oranı, büyüme oranı, enflasyon oranı	Panel Veri Analizi ve Nedensellik Testi	Hem dinamik hem de statik panel veri analizi sonucunda kayıp kredi karşılıkları ile kâr arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

3.5. Araştırmanın Veri Seti ve Yöntemi

3.5.1. Veri Seti

Çalışmada, bankaların 2005-2021 yıllarına ait mali tablolarından elde edilen yıllık veriler kullanılmıştır. Toplanan veriler katılım, yatırım ve mevduat bankaları olarak üç ayrı kategoride incelemeye tabi tutulmak istenmiştir. Ancak katılım bankalarının sayısının az olması nedeniyle çalışma mevduat bankaları ve diğer bankalar kategorilerine ayrılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen mevduat bankaları ve diğer bankalar Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Araştırmaya Dâhil Edilen Bankalar

Mevduat Bankaları		
Akbank	Garanti Bankası	Societe Generale
Alternatif Bank	Habib Bank	Şekerbank

Anadolu Bank	Halk Bankası	Turkish Bank
Arap Türk Bankası	HSBC	Turkland Bank
Bank Mellat	ICBC Turkey Bank	Türk Ekonomi Bankası
Burgan Bank	ING Bank	Vakıflar Bankası
Citi Bank	İş Bankası	Yapı ve Kredi Bankası
Denizbank	QNB Finansbank	Ziraat Bankası
Fiba Banka		
Diğer Bankalar		
Aktif Yatırım Bankası	GSD Yatırım Bankası	Kuveyt Türk
Albaraka Türk	İhracat Kredi Bankası	Nurolbank
Bank Pozitif	İstanbul Takas ve Saklama Bankası	Sınai Kalkınma Bankası
Diler Yatırım Bankası	Kalkınma Bankası	Türkiye Finans

Türkiye’de faaliyet gösteren bankalardan Bank of America, Deutsche Bank, Pasha Yatırım Bankası ve Standart Chartered bankaları kurulan modellerde yer alan değişkenlere ait verilerinin olmaması sebebiyle analiz kapsamına dâhil edilmemiştir.

Çalışmada yer alan değişkenler, bu değişkenlere ilişkin kısaltmalar ve araştırmada kullanılan regresyon modelleri ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.3. Değişkenlerin Sembol ve Tanımları İle Araştırmada Kullanılan Modeller

Bağımlı Değişkenler	
Sembol	Tanımı
Loan Loss Allowances (LLA)	Özel Karşılıklar
Loan Loss Provisions (LLP)	Kayıp Kredi Karşılıkları
Bağımsız Değişkenler	

Sembol	Tanımı
Non Performing Loans (NPL)	Takipteki Krediler
LOANS	Toplam Krediler
Frozen Credits (FC)	Donuk Alacaklar
Allowances for Loan Loss (ALL_{t-1})	Önceki Dönem Özel Karşılıklar
Earnings Before Tax and Provision (EBTP)	Vergi ve Karşılık Öncesi Kâr
Inflation (Inf-TÜFE)	Enflasyon-Tüketici Fiyatları Endeksi
Gross Domestic Product (GDP)	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla Büyüme Hızı
Araştırmanın Modelleri	
Model 1	$LLA = \alpha_0 + \alpha_1 ALL_{t-1} + \alpha_2 LOANS + \alpha_3 NPL + \alpha_4 FC + \alpha_5 EBTP + \alpha_6 Inf + \alpha_7 GDP + \epsilon_t$
Model 2	$LLP = \alpha_0 + \alpha_1 ALL_{t-1} + \alpha_2 LOANS + \alpha_3 NPL + \alpha_4 FC + \alpha_5 EBTP + \alpha_6 Inf + \alpha_7 GDP + \epsilon_t$

3.5.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada pazel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. Ancak panel veri anlatılmadan önce zaman serisi analizleri hakkında bilgi vermek önemli bir husustur.

Temel istatistiksel analizlerde dikkat, genellikle veri örneklerine odaklanır, $X_1, X_2, \dots, X_n$, burada X 'ler bağımsızdır ve aynı şekilde dağıtılmış rastgele değişkenlerdir. Tek değişkenli matematiksel istatistikte örneklerin bağımsız olmadığı ancak gerçekte korelasyonlu olduğu durum genel olarak kapsam dışı bırakılmaktadır. Bununla birlikte, veriler zaman içinde komşu noktalarda örneklendirildiğinde, bu tür gözlemlerin birbirleriyle ilişkilendirilmesi çok muhtemeldir. Bu tür zamana bağlı örnekleme uygulamaları çok yaygındır. Örnekler şunları içerebilir:

- Üç Ayda Bir Yayınlanan Milli Gelir Hesapları
- Aylık Parasal Büyüklükler
- Yıllık Dış Ticarete Dayalı Ödemeler Dengesi Kompozisyonları

- Aylık İstihdam Verileri
- Mevsime Dayalı Sıcaklık Verileri
- Haftalık Petrol Fiyatı Verileri

Bu veri setlerinin her birinde, gözlemlenen bir veri değeri, muhtemelen yakınındaki gözlemlerden bağımsız değildir. Burada, veriler zaman ile ilişkilendirilir ve bu nedenle bağımsızlığa dayalı tek değişkenli istatistiksel yöntemler kullanılarak uygun şekilde analiz edilemez. Bununla birlikte bu tür veriler, bu verilerin altında yatan mekanizmaları anlamaya, gelecekteki davranış tahminlerini üretmeye ve verilerden sonuç çıkarmaya ilgi duyan ekonomi, biyoloji, tıp, fizik ve mühendislik bilimleri gibi alanlarda bol miktarda bulunmaktadır (Woodward, Gray ve Elliott, 2017:148).

Zaman serisi verileri, bir değişken veya zaman içinde toplanan birkaç değişken üzerine yapılan gözlemlerden oluşur. Zaman, bir zaman serisi verilerinde önemli bir boyuttur. Makroekonomik verilerin çoğu zaman serileridir. Zaman serilerinin veri üretme süreci stokastiktir ve zaman serisi verilerinin gerçekleştirilmesi, bir ortak olasılık yoğunluk fonksiyonu ile karakterize edilir. Zaman serisi verileri stokastik olduğundan, bir araştırmacı ekonometrik modelde kullanmadan önce değişkenlerin stokastik davranışını incelemelidir. Zaman serisi verileri, kesit verilerinde olduğu gibi anket yoluyla toplanmamaktadır. Zaman serisi verilerinin çoğu tahminidir ve resmi istatistiklerde mevcuttur. Zaman serisi verileri tahmin edildiğinden, doğaları gereği stokastiktir. Zaman serisi verileri, makroekonometrik modelde eğilim ve tahmin analizinde faydalıdır. Finansta, bir finansal varlıktan ortalama getiri ile birlikte oynaklığın tahmin edilmesinde de kullanılır (Das, 2019:241).

Zaman serisi verilerinin temel bir özelliği, bunların yakın geçmişleriyle genellikle güçlü bir şekilde ilişkili olmalarıdır. Bu özellik, standart bir ekonometrik modelde zaman serisi verilerinin kullanılmasında kritik bir sorun yaratır. Standart ekonometrik yöntemler kullanılmadan önce zaman serisi verileri için ekonometrik modellerin belirlenmesinde daha fazla adım gereklidir.

Anlatıldığı üzere zaman serisi değişkenlerinde bir birime ilişkin zamanla değişen veriler yer almaktadır. Bu birimler bir ülke, bir kişi, bir menkul kıymet borsa hisse senedi verisi ya da bir bankaya ait veriler olabilir.

3.5.3. Kesit Veri Yöntemi

Panel veri analizi anlatılmadan önce değinilmesi gereken ikinci husus ise kesit verinin ne demek olduğudur.

Kesit veriler, örnek anket veya eksiksiz numaralandırma yöntemi ile toplanır. Belirli bir noktada hanehalkları, firmalar veya ülkeler gibi kesit birimleri üzerinden toplanan bilgiler, kesit verileri oluşturur. Çoğu durumda, bilgiler aynı zaman diliminde tam olarak toplanamaz. Veriler çok kısa bir süre içinde, normalde bir yıl içinde toplanabilir ve bu bir kesit veri seti olarak adlandırılır. Çok kısa sürede veri üretme süreci deterministiktir. Diğer bir deyişle, kısa bir süre boyunca bir değişkenin (örneğin gelirin) gözlemlenen değerini belirleyen faktörler, katılımcı tarafından iyi bilinmektedir. Bu nedenle, kesit veriler, doğası gereği stokastik değildir.

Kesit veriler, alan araştırması yoluyla bireysel bir araştırmacı tarafından veya farklı ülkelerdeki resmi kurumlar tarafından üretilir. Hanehalkı tüketici harcamaları anketi, istihdam ve işsizlik anketi en popüler olan kesit verilerdir. Kesit veriler, ekonomi ve diğer sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ekonomide, kesit verileri çoğunlukla çalışma ekonomisi, endüstriyel organizasyon, demografi, sağlık ekonomisi ve diğer uygulamalı mikroekonomide kullanılır.

Kesit verileri anket yoluyla temeldeki veri kümesinden rastgele örnekleme yoluyla da elde edilebilir. Rastgele örnekleme, kesit verilerinin analizini basitleştirir. Ancak, kimi zaman kesit verilerde örnekleme rastgele olmayabilir.

Kesit verilerde zaman serilerinde bahsedildiği üzere yalnızca bir birim üzerinden veri toplama işlemi gerçekleştirilirken, kesit verilerin en belirgin özellikleri belirli bir zaman noktasında örneğin 2020 yılının 3. çeyreğinde belirlenen ülkelere ilişkin milli gelir rakamları olabilir. Dikkat edileceği üzere kesit verilerde yalnızca bir zaman noktasında birden fazla birime ilişkin veriler yer almaktadır. Yine benzer şekilde 2020 yılının ilk haftasında Türkiye'deki bankacılık sisteminde yer alan bankaların verileri de yer alabilir. Burada önemli olan nokta birden fazla bankanın bir zaman noktasına ilişkin verisi incelenirken zamanla değişen etkilerin incelenmesinin mümkün olmamasıdır.

3.5.4. Panel Veri Analizi

Panel veri bir gözlem havuzunu oluşturmaktadır ki, bu havuz herhangi bir veri kümesinin zaman süresindeki değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle panel veri analizinde bir veri kümesinin yatay kesitler ile birlikte zaman serileri de analize dâhil edilmektedir.

Panel verilerin avantajları olduğu gibi kısıtları da bulunmaktadır. Panel verilerin avantajları aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Panel veri elde edilen veri kümelerinin ayrı türden olduğunu göz önünde bulundurmaktadır. Zaman serileri ve yatay kesit analizleri bu farklılığı tek başlarına göz önünde bulundurmazlar.
- Panel veri analizinde daha fazla bilgilendiricilik, çeşitlilik ve daha az eşdoğrusallık özellikleri bulunmaktadır. Bu husus da analize daha fazla serbestlik ve etkinlik katmaktadır.
- Panel veri ile çalışırken dinamik ayarlamalar yapmak daha kolaydır.
- Basit verilerin etkilerini ölçmede ve tanımlamada saf yatay kesit ve zaman serisi verilerine göre panel veri daha anlamlı sonuçlar verir.
- Panel veri modelleri, karmaşık davranış modellerini sınamada ve inşa etmede yatay kesit ve zaman serisi verilerine göre daha fazla çözümleme yapılmasına imkân sağlar.
- Kişiler, hanehalkları ve firmalar hakkındaki mini veriler, benzer sonuçlar veren makro seviyeli verilere göre panel veri analizinde yatay kesit ve zaman serisi analizine göre daha kesin sonuçlar verir.
- Makro seviyedeki panel veriler daha uzun zaman serilerine ve aksine standart dışı dağıtım sorununa sahiptir.

Panel verinin bu avantajları olduğu gibi dezavantajları da vardır. Bu dezavantajlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Panel verilerin toplanması ve modellenmesi zordur.
- Ölçüm hatalarında sapma olması ihtimali yüksektir.
- Verilerin seçilmesinde sıkıntılar oluşabilir.
- Zaman serisinin kısa olması da bazı sorunlara yol açabilir.

- Yatay kesitlerin müstakil verilerden oluşması yanıltıcı çıkarsamalara neden olabilir.

Panel veri, tek başına yatay kesit ve zaman serisi analizlerinin neden olduğu sorunların hepsine çözüm üretmez. Ancak kök analizlere bakıldığında zaman serisi analizlerine göre daha güçlü bir analiz ortaya koyar (Baltagi, 2005:4-8).

Panel verilerini dengeli panel ve dengesiz panel olarak ayırmak mümkündür. Dengeli panelde her bir yatay kesit birimi için aynı sayıda zaman serisi gözlemi bulunmaktadır. Dengesiz panel verisinde ise bazı yatay kesit bileşenleri diğerlerine göre farklı zamanlarda daha az gözleme dayanmaktadır. Ancak benzer teknikler her iki durum için de kullanılabilir (Brooks, 2019:628).

Başka bir veri çeşidi ise havuzlanmış yatay kesit ve zaman serisi verileridir. Bu veri çeşidinde veri kümesinin hem yatay kesit hem de zaman serisi boyutu vardır. Havuzlanmış veri kümesi basit genişletilmiş yatay kesit verisi gibi işlenir (Brooks, 2019:112). Panel veri kümesinin işlenmesinde genel olarak iki modelleme çeşidi kullanılmaktadır. Bunlardan bir tanesi sabit etkiler modeli diğeri tesadüfi etkiler modelidir. Sabit etkiler modelinde regresyon analizinde tüm eğilimlerin hem yatay kesitte hem de zaman sürecinde sabit olduğu öngörülse bile yatay kesit verileri arasında zaman sürecinde oluşmayan farklılıkları yakalamak kolaydır (Brooks, 2019:628).

Tesadüfi etkiler modeli, hata bileşenleri modeli diye de anılmaktadır. Tesadüfi etkiler modelinde her bir veri için farklı bir kesim noktası önerilmektedir. Bu kesim noktaları ise zaman sürecinde sabittir. Ayrıca bu modelde açıklayıcı ve açıklanan değişkenler arasındaki ilişki, ilişkinin hem yatay kesitte hem de geçici süre boyunca aynı olduğu varsayılır (Brooks, 2019:636).

3.5.5. Durağanlık Kavramı

Merkezi eğilim, dağılım, çarpıklık ve basıklık gibi verilerin özelliklerine örneklem istatistikleri denir. Ortalama ve varyans, en yaygın kullanılan örneklem istatistiklerinden ikisidir. Herhangi bir analizde veriler, daha büyük veri kümesinin bir örneğinden bilgi toplanarak elde edilir. Ortalama, varyans ve diğer özellikler daha sonra örnek verilere göre tahmin edilir. Dolayısıyla bunlara örneklem istatistikleri denir. İstatistiksel tahmin teorisindeki önemli bir varsayım, örneklem istatistiklerinin güvenilir olması için veri

kümesinin örneklemdaki bireyler üzerinde veya verilerin toplandığı süre boyunca herhangi bir temel veya sistematik kaymaya maruz kalmamasıdır. Bu varsayım, örneklem istatistiklerinin değişmemesini ve tahminlerinde kullanılan örneklemin dışındaki varlıklar için geçerli olmasını sağlar. Bu varsayım, zaman serileri analizi için de geçerlidir, böylece basitten tahmin edilen ortalama, varyans ve otokorelasyon, gelecekteki olaylar için makul bir tahmin olarak kullanılabilir. Zaman serisi analizinde, bu varsayım, serinin içyapılarının zamanla değişmemesini gerektiren durağanlık olarak bilinir. Bu nedenle durağanlık, ortalama, varyans ve otokorelasyonun gerçek gözlem zamanına göre değişmez olmasını gerektirir. Durağanlığı anlamamanın bir başka yolu da dizinin herhangi bir öngörülebilir ve tekrarlayan kalıp olmadan sabit bir ortalamaya ve sabit varyansa sahip olmasıdır. Sabit bir zaman serisinin popüler bir örneği, sıfır ortalamalı normal bir dağılımdan üretilen örneklerin bir koleksiyonu olan sıfır ortalamalı seridir. Sıfır ortalamalı seri, sıfır ortalama ve birim varyansın normal dağılımından örneklenen noktalardan normal dağılımdan sıralı olarak örneklenip bir zaman serisi olarak çizilmesine rağmen, bireysel gözlemler bağımsızdır ve aynı şekilde dağıtılmıştır. Sıfır ortalamalı seriler, eğilim, mevsimsellik ve otomatik korelasyon gibi zamanlı kalıplar göstermez. Bununla birlikte, gerçek hayattaki zaman serilerinin çoğu durağan değildir. Durağan olmama, çoğunlukla zamanın farklı noktalarında ortalama, varyans ve otokorelasyonu etkileyen eğilim ve mevsimselliğin varlığından kaynaklanmaktadır.

Ancak durağanlığı tanımlarken döngüsel dalgalanmaları dâhil etmemiş olmamız dikkat çekicidir. Bunun nedeni, döngüsel değişikliklerden kaynaklanan tepe ve çukurların sabit aralıklarla meydana gelmemesi ve bu nedenle yalnızca dışsal değişkenlerle açıklanabilmesidir. Genel olarak, uzun vadede öngörülebilir örüntüleri olmayan bir zaman serileri durağandır. Zaman serisi analizinde çok önemli bir adım, durağanlığı istatistiksel olarak doğrulamak ve özel matematiksel işlemler yoluyla durağan olmayan bir zaman serisini durağanlaştırmaktır. Bu amaçla, durağanlık tespiti için kullanılan yöntemlerden birisi Augmented Dickey-Fuller (ADF) testidir. Durağan olmayan zaman serilerini durağanlaştırmak için fark alma yöntemi de kullanılabilir. Farklılık, eğilim ve mevsimsel bileşenleri ortadan kaldırabilir (Pal ve Prakash, 2017:56-57).

3.5.6. Bir Zaman Serisi Değişkeninin Bütünleşme Derecesinin Belirlenmesi

Rastgele veya stokastik bir süreç, zaman içinde sıralanan rastgele değişkenlerin bir koleksiyonudur. Y'nin rastgele bir değişkeni göstermesine izin verirse ve sürekli ise onu $Y(t)$, ayrıksa Y_t olarak belirtiriz. Birincisinin bir örneği bir elektrokardiyogramdır. İkincisinin bir örneği de GDP, PDI, vb. ekonomik verilerin çoğu zaman içinde farklı noktalarda toplandığından burada hedeflenen amaç için $Y(t)$ yerine, Y_t gösterimini kullanılacaktır. Y'nin GSYİH'yi temsil etmesine izin verirse, verilerimiz için Y_1, Y_2, Y_3 , olur. . . , Y_{86}, Y_{87}, Y_N , burada 1. alt simge ilk gözlemi (yani, verinin ilk çeyreği için GSYİH) ve alt simge 88 son gözlemi (yani son yılın dördüncü çeyreği için GSYİH) gösterir. Bu Y'lerin her birinin rastgele bir değişken olduğu unutulmamalıdır. Zaman serisi analizcileri tarafından büyük ilgi ve kesinlik kazanan bir tür stokastik süreç, durağan stokastik süreçtir. Genel olarak, bir stokastik sürecin, ortalama ve varyansı zaman içinde sabitse ve iki zaman periyodu arasındaki kovaryansın değeri yalnızca iki zaman periyodu arasındaki mesafeye, aralığa veya gecikmeye bağlıysa ve ortalaması ile varyansı kovaryansın hesaplandığı gerçek zamana bağlı değilse stokastik bir sürecin durağan olduğu söylenir. Zaman serisi literatüründe böyle bir stokastik süreç, zayıf bir şekilde durağan veya kovaryans durağan veya ikinci dereceden durağan veya geniş anlamda stokastik süreç olarak bilinir. Zayıf durağanlığı açıklamak için, Y_t

$$\text{Ortalama} \quad : E(Y_t) = \mu \quad (3.1)$$

$$\text{Varyans} \quad : \text{var}(Y_t) = E(Y_t - \mu)^2 = \sigma^2 \quad (3.2)$$

$$\text{Kovaryans} \quad : \gamma_k = E[(Y_t - \mu)(Y_{t-k} - \mu)] \quad (3.3)$$

özelliklerle stokastik bir zaman serisi olsun. Burada γ_k , k gecikmesindeki kovaryans (veya otokovaryans), Y_t ve Y_{t+k} değerleri arasındaki, yani iki Y değeri k periyodu arasındaki kovaryanstır. Eğer $k = 0$ ise, γ_0 elde ederiz, bu da Y'nin varyansıdır. Y'nin kökenini Y_t 'den Y_{t+m} 'ye kaydıracağımızı varsayalım (GSYİH için birinci yılın ilk çeyreğinden bir sonraki yılın ilk çeyreğine). Şimdi, Y_t durağan olarsa, Y_{t+m} 'nin ortalaması, varyansı ve otomatik olarak değişkenleri Y_t ninkileriyle aynı olmalıdır. Kısacası, eğer bir zaman serisi durağansa, ortalaması, varyansı ve otokovaryansı (çeşitli gecikmelerde), onları hangi noktada ölçersek ölçelim aynı kalır; yani, zamanla değişmezler. Böyle bir zaman serisi, ortalamasına (ortalama geri dönüş olarak adlandırılır) dönme eğiliminde olacaktır ve bu ortalama

etrafındaki dalgalanmalar (varyansı ile ölçülür) geniş ölçüde sabit bir genişliğe sahip olacaktır. Bir zaman serisi, tanımlandığı anlamda durağan değilse, buna durağan olmayan zaman serisi denir (sadece zayıf durağanlık anlamında). Diğer bir deyişle, durağan olmayan bir zaman serisi, zamanla değişen bir ortalamaya veya zamanla değişen bir varyansa veya her ikisine sahip olacaktır.

Durağan zaman serilerinin neden bu kadar önemli olduğunun yanıtı ise; bir zaman serisi durağan değilse, onun davranışını sadece dikkate alınan zaman aralığı için incelenebilir. Bu nedenle, her bir zaman serisi verileri kümesi belirli bir bölüm için olacaktır. Sonuç olarak, onu diğer zaman dilimlerine genellemek mümkün değildir. Bu nedenle, tahmin amacıyla, bu tür (durağan olmayan) zaman serilerinin çok az pratik değeri olabilir. Bu nedenle serilerin durağan olup olmadıkları birim kök testleri ile sınanmalıdır (Gujarati, 2004: 797-798).

3.5.7. Yatay Kesitliliğin Belirlenmesi ve Birim Kök Testleri

Panel birim kök testinde iki nesil birim kök testi vardır. Birinci nesil birim kök testleri, enine kesit birimlerinin enine kesitsel olarak bağımsız olduğunu varsayar; oysa ikinci nesil panel birim kök testleri bu varsayımı esnetir ve kesitsel bağımlılığa izin verir. Bu bağlamda, panel veri çalışmalarında sıklıkla kullanılan birinci ve ikinci nesil panel birim kök testlerini özetlenmek istenirse, birinci nesil panel birim kök testleri arasında, Hadri (2000) dışındaki tüm testler, birim kökün sıfır hipotezini test etmektedir. Ayrıca, Levin ve Ark (2002), Breitung (2000) ve Hadri (2000) testleri, enine kesit birimleri arasında ortak bir birim kök sürecinin (örneğin, enine kesitler homojen) olduğunu varsayar, Im ve Ark (2003), Choi (2001) ve Maddala ve diğerleri (1999) testleri ise heterojen kesit oluşumuna dayanmaktadır. Son olarak, dengesiz paneller için Hadri (2000) testi dışında tüm birinci nesil testlerini kullanmak mümkündür.

İkinci nesil panel birim kök testleri, birinci nesil testlerdeki çapraz kesit bağımlılık eksikliğinin üstesinden gelmeyi amaçlamaktadır. Bununla ilgili olarak, Bai ve Ng (2005) ve Harris ve diğerleri (2005) dışındaki tüm testler, veride bir birim kökü olduğunu varsayar. İkinci nesil testler, heterojenlik varsayımına dayanmaktadır. Buna göre, seride ortak otoregresif (AR) yapı yoktur ve paneller heterojendir (Tuğcu, 2018:259).

Bu nedenle çalışmaya öncelikle değişkenlerin yatay kesitsel bağımsızlığı incelenerek devam edilecektir.

3.5.8. Yatay Kesitsel Bağımsızlık

Her panel veri çalışmasında çalışmanın doğası gereği ortaya çıkan ve parametre tahmini ve öngörüler üzerindeki potansiyel çıkarımlarla birlikte ortaya çıkan önemli sorun, tek tek birimlerin birbirine bağlı olma olasılığıdır. Bu "gruplar arası" bağımlılık kavramı sosyal bilimlerde 1930'lardan beri bilinmekte olan bir kavramdır. Hatta bu kavram panel veri ekonometrisinin ortaya çıkmasından çok önce de bilinmektedir. Spesifik olarak, Stephan (1934), sosyal verilerle uğraşırken, kişilerin, grupların ve özelliklerinin çok sosyal karakterleri nedeniyle birbiriyle ilişkili olduğunu ve bağımsız olmadığını bilindiğini ifade etmiştir.

Doğal olarak, kesitsel bağımlılığın nasıl karakterize edileceği konusu, yıllar boyunca araştırmacılar arasında büyük ilgi konusu olmuştur. Bu konuyu ele almak için ileri sürülen en eski yöntem mekânsal yaklaşımdır. Uzamsal modeller, öncelikli olarak zaman serilerinde zaman indeksi tarafından sağlananlara benzer bir yapıya sahip modellerin formüle edilmesine izin veren bir mesafe ölçüsü kavramı kullanılarak kesitsel veriler için geliştirilmiştir. Ekonomik mesafe kavramı nihayetinde, esas olarak bölgesel bilim ve kent ekonomisinden alınan belirli ekonomik uygulamalarda da mekânsal modellerin kullanımına izin verir. Son on yılda panel verilerinin artan kullanılabilirliği, hata kesitsel bağımlılığı karakterize etmede yeni olasılıklara yol açmıştır (Sarafidis ve Wansbeek, 2012:484). Bai ve NG (2002) geliştirdikleri analizde veri kümesindeki zaman boyutunun sonsuza gittiğini varsaymışlardır. Elde ettikleri modelin de birçok makroekonomik analizde kullanılan veri setleri için uygun olduğu sonucuna varmışlardır.

3.5.9. Paseran (2004) Yatay Kesit Bağımsızlık Testi

Genel olarak panel veri modellerindeki bozulmaların kesitler arası bağımsız olduğu varsayılır. Bu özellikle büyük kesit boyutuna (N) sahip paneller için geçerlidir. N'nin küçük olduğu (örneğin 10 veya daha az) ve panelin (T) zaman boyutunun yeterince büyük olduğu paneller durumunda, hataların çapraz korelasyonları görünürde ilişkisiz regresyon denklemi (SURE) kullanılarak modellenenebilir ve istatistiksel olarak test edilebilir. SURE çerçevesi ilk olarak Zellner (1962) tarafından geliştirilmiştir. $N, T \rightarrow \infty$ olarak sabitlendiğinden, log-

olabilirlik oranı testleri dâhil geleneksel zaman serisi teknikleri uygulanabilir. Bu şekilde bir testin basit bir örneği, Breusch ve Pagan'ın (1980) Lagrange çarpanı (LM) testidir. Bu test, artıkların karesel ikili korelasyonunun ortalamasına dayanır. Ancak, N'nin büyük olduğu durumlarda standart teknikler uygulanamayacaktır dolayısı ile diğer yaklaşımlar dikkate alınmalıdır.

Standart panel veri modelini ele aldığımızda

$$y_{it} = \alpha_i + \beta'x_{it} + u_{it} \quad i = 1, \dots, N \quad \text{ve} \quad t = 1, \dots, T \quad (3.4)$$

Burada x_{it} , regresörlerin bir $K \times 1$ boyutlu vektörüdür. β , tahmin edilecek parametrelerin bir $K \times 1$ boyutlu vektörüdür ve α_i , zamanla değişmeyen bireysel sabit parametrelerini temsil eder. Sıfır hipotezi altında, u_{it} 'in bağımsız olduğu ve zaman devirleri boyunca ve kesitsel birimler arasında aynı dağılımlı ve özdeş (i.i.d.) varsayılır. Alternatife göre, u_{it} enine kesitler arasında ilişkilendirilebilir, ancak hiçbir seride serisel korelasyon varsayımı kalmaz.

Böylece sıfır hipotezine

$$H_0: \rho_{ij} = \rho_{ji} = \text{cor}(u_{it}, u_{jt}) = 0 \quad \text{burada} \quad i \neq j \quad (3.5)$$

karşı olan alternatif hipotez

$$H_1: \rho_{ij} = \rho_{ji} \neq 0 \quad \text{yine burada} \quad i \neq j \quad (3.6)$$

şeklinde ifade edilir. ρ_{ij} , artıklarının çarpım-moment korelasyon katsayısıdır ve

$$\rho_{ij} = \rho_{ji} = \frac{\sum_{t=1}^T u_{it}u_{jt}}{(\sum_{t=1}^T u_{it}^2)^{\frac{1}{2}}(\sum_{t=1}^T u_{jt}^2)^{\frac{1}{2}}} \quad (3.7)$$

olası eşleştirme sayısının (u_{it}, u_{jt}) N ile arttığına dikkat edilmelidir.

Görünüşte ilgisiz regresyon tahmini (SURE) bağlamında, Breusch ve Pagan (1980) bir Lagrange Çarpanı (LM) istatistiği önermiştir. Bu sabit N için $T \rightarrow \infty$ olarak geçerlidir ve

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \quad (3.8)$$

burada $\hat{\rho}_{ij}$, kalıntıların ikili korelasyonunun örnek tahminidir.

$$\hat{\rho}_{ij} = \hat{\rho}_{ji} = \frac{\sum_{t=1}^T \hat{u}_{it} \hat{u}_{jt}}{(\sum_{t=1}^T \hat{u}_{it}^2)^{\frac{1}{2}} (\sum_{t=1}^T \hat{u}_{jt}^2)^{\frac{1}{2}}} \quad (3.9)$$

ve $\hat{u}_{it}$ önceki denklemdeki u_{it} 'in tahminidir. LM, ilginin sıfır hipotezi altında $N(N - 1) / 2$ serbestlik derecesiyle ki-kare olarak asimptotik olarak dağıtılır. Bununla birlikte, bu testin N'nin büyük ve T'nin sonlu olduğu durumlarda önemli boyut bozulmaları göstermesi muhtemeldir ve ampirik uygulamalarda yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle LM istatistiği, sonlu T ve yanlı N büyüdükçe de kötüye gidebilme olasılığına sahiptir.

Pesaran (2004) ise

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right) \quad (3.10)$$

alternatifini önermiştir ve yatay kesit bağımlılığının olmadığı boş hipotezi altında $CD \xrightarrow{d} N$ istatistiğinden farklı olarak, CD istatistiği, heterojen modeller, durağan olmayan modeller ve dinamik paneller dahil olmak üzere çok çeşitli panel veri modelleri altında sabit T ve N değerleri için tam olarak sıfır ortalamasına sahiptir. Dengesiz paneller söz konusu olduğunda, Pesaran (2004) denklemi bir önceki CD denkleminin biraz değiştirilmiş bir versiyonunu önermektedir. Pesaran (2004) tarafından önerilen yeni denklem ise aşağıdaki gibidir.

$$CD = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \sqrt{T_{ij}} \hat{\rho}_{ij} \right) \quad (3.11)$$

Burada $T_{ij} = \# (T_i \cap T_j)$ (yani arasındaki ortak zaman serisi gözlemlerinin sayısı birimler i ve j)

$$\hat{\rho}_{ij} = \hat{\rho}_{ji} = \frac{\sum_{t \in T_i \cap T_j} (\hat{u}_{it} - \bar{\hat{u}}_i)(\hat{u}_{jt} - \bar{\hat{u}}_j)}{\left[\sum_{t \in T_i \cap T_j} (\hat{u}_{it} - \bar{\hat{u}}_i)^2 \right]^{\frac{1}{2}} \left[\sum_{t \in T_i \cap T_j} (\hat{u}_{jt} - \bar{\hat{u}}_j)^2 \right]^{\frac{1}{2}}} \quad (3.12)$$

ve

$$\bar{\hat{u}}_i = \frac{\sum_{t \in T_i \cap T_j} \hat{u}_{it}}{\#(T_i \cap T_j)} \quad (3.13)$$

Değiştirilmiş istatistik, t'nin alt kümeleri için artıkların mutlaka sıfır anlamına gelmediği gerçeğini açıklar.

3.5.10. CIPS İkinci Nesil Birim Kök Testi

Son yıllarda panel verilerinde birim kökü test etme konusu çok tartışılan bir konu haline gelmiştir. Bu tür testlerin geliştirilmesiyle ilgili literatür, başlangıçta birimler arasında kesitsel bağımsızlık varsayımına dayanıyordu ve birinci nesil panel birim kök testleri üretilmekteydi. Bununla birlikte, birçok ampirik uygulamada bu varsayımın sapmasının muhtemel olması nedeniyle O' Connell (1998), birimler arasındaki olası bağımlılığı dikkate almamanın birinci nesil panel birim kök testlerinde ciddi yanlışlığa neden olabileceğini söylemiştir. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak araştırmacılar, ikinci nesil birim kök testleri adı verilen kesit bağımlılığı açısından değişken testler geliştirmekle ilgilenmişlerdir.

İkinci nesil birim kök testleri kesitler arasındaki bağımlılığı dikkate almaktadır. Bunlardan bir tanesi olan Pesaran (2006) tarafından önerilen test, çapraz korelasyon yapısı için tek bir ortak faktör spesifikasyonuna dayanan CIPS testidir. Simülasyon sonuçlarına göre, tek bir ortak faktör varsayımı ve artıkların bilinen otokorelasyon sırası nedeniyle CIPS testi çok iyi performans göstermektedir. Dinamik doğrusal heterojen panel veri modeli ele alındığında;

$$z_{it} = (1 - \phi_i)\mu_i + \phi_i z_{i,t-1} + u_{it} \quad (3.14)$$

burada u_{it} tek bir ortak faktör yapısına sahiptir.

$$u_{it} = \gamma_i f_t + e_{it} \quad (3.15)$$

burada $f_{it} (0, \sigma^2)$ gözlenmeyen ortak etkidir. $f_t \sim \text{i.i.d.} (0, \sigma^2)$ bireysel faktör yüklemesi ve istatistiksel olarak bağımsız ve özdeş $(0, \sigma^2)$ veya daha genel olarak durağan bir otoregresif süreç olan kendine özgü bileşendir.

$$\Delta z_{it} = \alpha_i + \beta_i z_{i,t-1} + e_{it} \quad (3.16)$$

Pesaran (2006), zit'in kesit ortalaması olan $\bar{z}_t = N^{-1} \sum_{i=1}^N z_{it}$ ile ortak faktörü ve gecikmeli değer (ler) $i \bar{z}_t - 1, \bar{z}_t - 2$ ile temsili önermektedir. Birim kökün sıfır noktası testi, şimdi kesitsel olarak artırılmış Dickey-Fuller (CADF) regresyonunda b_i 'nin OLS tahmininin oranına dayanmaktadır.

$$\Delta z_{it} = a_i + b_i z_{i,t-1} + c_i \bar{z}_{t-1} + d_i \Delta \bar{z}_t + e_{it} \quad (3.17)$$

Tüm panel veri setinde heterojen alternatif $H_1: \beta_i = 0, \dots, \beta_{N_0} < 0, N_0 \leq N$ 'ye karşı tüm i için boş $H_0: \beta_i = 0$ doğal bir testi, bireysel CADF istatistiklerinin ortalaması ile verilir:

$$CIPS(N, T) = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_i(N, T) \quad (3.18)$$

Bu testin dağılımı standart değildir, hatta asimptotiktir. Farklı N ve T bileşimleri için % 1, % 5 ve % 10 kritik değerler yazar tarafından tablo haline getirilir. Bireye özgü hata terimlerinin seri korelasyonu durumunda istatistik dağılımında herhangi bir değişiklik olmaksızın CADF regresyonu, test prosedürü uygun sayıda $\bar{z}_t$ ve Δz_{it} 'in gecikmeli değerleri eklenerek kolayca genişletilebilir (Cerasa, 2008:1-2).

Burada yapılan testlere ilişkin hipotezler,

H_0 : Serinin birim kökü vardır.

H_1 : Serinin birim kökü yoktur.

şeklinde kurulur. Değişkenler üzerinde eğer birim kök testi analizi gerçekleştirilemez ise değişkenlerin durağan olup olmadıkları tespit edilemez. Bu durumda durağan olmayan değişkenler ile yapılan analizlerde serilerin hem karakteristik köklerinin birden büyük olmaları hem de eğilim değişkenine sahip olmaları nedeniyle yapılan analizde gerçekleşen sonuçlar sahte regresyon sorununa yol açabilir. Bu nedenle tüm değişkenlere ilişkin birim kök testleri yapılmıştır.

3.5.11. Hausman Testi

Sabit etkiler modelinin geleneksel olarak birçok makro veri seti için tesadüfi etkiler modelinden daha uygun olduğu varsayılır. Bunun nedeni, makro panel için yatay kesite (örneğin, ülkeye) özgü özelliklerin diğer bağımsız değişkenlerle ilişkili olma olasılığının yüksek olmasıdır. Tipik bir makro panelin sınırlı sayıda kesit birimi içermesi ve birimlerin çoğunun popülasyondan seçilmesi de oldukça olasıdır. Bu nedenle, kesit birimlerinin verilen popülasyondan rastgele seçilmesi daha az olasıdır. Öte yandan mikro panelde, popülasyondaki çok sayıda birimden bir dizi kesit birimi seçilir ve bir panelde görünen kesit birimlerinin popülasyondan rastgele çekilme olasılığı vardır. Bu nedenle, basit bir pratik kural, sabit etkiler modelinin makro panel için daha olası olduğunu, ancak tesadüfi etkiler modelinin mikro panel için daha olası olduğunu belirtir. Sabit etkiler mi yoksa tesadüfi etkiler modelin mi bir panele en iyi şekilde uyduğuna karar vermek için hipotezin resmi testinin yapılması gerekir. Sabit ve tesadüfi etki modellerini karşılaştırmak için en popüler test Hausman spesifikasyon testidir. Bu testin boş hipotezi, bireysel etkilerin modeldeki herhangi bir bağımsız değişkenle ilişkisiz olmasıdır. Başka bir deyişle, Hausman (1978) testindeki boş hipotez tercih edilen modelin alternatif sabit etkilere karşı tesadüfi etkiler olduğudur. Boş hipotez reddedilirse, sabit etkiler modeli tutarlıdır ve GLS tutarsızdır (Greene, 2008:208).

Hipotezler;

$$H_0: E(u_{it}|X_{it}) = 0 \quad (\text{Tesadüfi etkiler modeli geçerlidir.})$$

$$H_1: (u_{it}|X_{it}) \neq 0 \quad (\text{Sabit etkiler modeli geçerlidir.})$$

şeklinde kurulur. Test istatistiği ise

$$m = q'(V(q))^{-1}q \quad (3.20)$$

formülü ile hesaplanır. M istatistiği, sıfır hipotezi altında χ^2 olarak dağılır ve serbestlik derecesi χ boyutuna karşılık gelir.

Test istatistiği, Hausman testinin tesadüfi etkiler tahmininin, sabit etkiler tahmininden önemsiz ölçüde farklı olup olmadığını gösterir. Boş hipotez reddedilirse, tek tek etkilerin modeldeki en az bir açıklayıcı değişken ile önemli ölçüde ilişkili olduğu

sonucuna varılır. Tesadüfî etkiler modeli en iyi uyan model değildir ve verimli bir tahmin aracı için sabit bir etki modeline gereksinim duyulur (Das, 2009:508).

3.5.12. Sabit Etkiler Modeli

Sabit etkiler modelinde, gözlemlenmeyen değişkenlerin gözlemlenen değişkenlerle herhangi bir ilişkiye sahip olmasına izin verilir. Sabit etkiler modelleri, zamanla değişmeyen etkilere sahip zamanla değişmeyen değişkenlerin etkilerini kontrol eder veya kısmen devre dışı bırakır.

Sabit etkiler, bir varlık (ülke, kişi, şirket vb.) içindeki tahmin edici ve sonuç değişkenleri arasındaki ilişkiyi araştırır. Her kuruluşun, öngörücü değişkenleri etkileyebilecek veya etkilemeyecek kendi bireysel özellikleri vardır (örneğin, bir erkek veya kadın olmak, belirli bir konuya yönelik görüşü etkileyebilir veya belirli bir ülkenin siyasi sistemi ticaret veya GSYİH veya işletme üzerinde bir miktar etkiye sahip olabilir. Bir şirketin uygulamaları hisse senedi fiyatını etkileyebilir). Sabit etkileri kullanırken, bireyin içindeki bir şeyin tahmin ediciyi veya sonuç değişkenlerini etkileyebileceğini veya saptırabileceği varsayılır ve bunun kontrol edilmesi gerekir. Bu, varlığın hata terimi ile tahmin değişkenleri arasındaki korelasyon varsayımının arkasındaki mantıktır. Sabit etkiler, zamanla değişmeyen bu özelliklerin etkisini tahmin değişkenlerinden çıkarır, böylece tahmin edicilerin net etkisi değerlendirilebilir. Sabit etkiler modelinin bir diğer önemli varsayımı, zamanla değişmeyen özelliklerin bireye özgü olduğu ve diğer bireysel özelliklerle ilişkilendirilmemesi gerektiğidir. Her varlık farklıdır, bu nedenle işletmenin hata terimi ve sabiti (bireysel özellikleri yakalayan) diğerleriyle ilişkilendirilmemelidir (Stock ve Watson, 2020:367-368).

Sabit etkiler modelinde μ_i 'nin tahmin edilecek sabit parametreler olduğu varsayılır ve geri kalan artıklar, v_{it} , stokastik bağımsız ve özdeş olarak dağılmış $IID(0, \sigma_v^2)$ kabul edilir. X_{it} 'nin tüm i ve t 'ler için v_{it} 'ten bağımsız olduğu varsayılır. Sabit etkiler modeli, örneğin IBM, GE, Westinghouse, vb. gibi belirli bir N firma kümesine odaklanıyorsak ve çıkarımımız bu firma gruplarının davranışlarıyla sınırlıysa uygun bir özelliktir. Alternatif olarak, N sayıda bir dizi OECD ülkesi veya N sayıda bir Amerika eyaleti olabilir. Bu durumda çıkarım, gözlemlenen belirli N firma, ülke veya eyalete bağlıdır (Baltagi, 2005:12). Bir sabit etkiler modeli matematiksel olarak

$$Y_i = \beta_{i0} + \beta_1 x_{i1} + \beta_2 x_{i2} + \dots + \beta_j x_{ij} + v_i \quad (3.21)$$

Burada;

β_{i0} her birim için bilinmeyen kesişim terimi (n birime özgü kesişim terimi),

Y_i birimden birime değişen bağımlı değişkenler,

x_{ij} j'inci bağımsız değişken,

β_j tahmin edilecek j-inci katsayı,

v_i hata terimini temsil etmektedir.

Modelin parametrelerini tahmin etmek için, B “arası” tahmin ediciyi kullanmak yaygın bir uygulamadır. Hem bağımlı değişkenin hem de bağımsız değişkenler matrisinin, zamana göre hesaplanan bireysel ortalamaların sapmasında ifade edildiği klasik doğrusal modeli zaman uygulanmalıdır. Tahminci B, tahmincinin içindeki adı alır, çünkü bu işlem aracılığıyla yapılan bireysel etkileri hesaba katar, ancak bunları her bir birey için zamansal değişimlerden (gruplardaki varyasyon) kaynaklanan bilgileri kullanarak modelden siler. Sabit terim, birimler için hesaplanan bağımlı değişkenin ortalaması ile “arası tahminci” tarafından ağırlıklandırılan tek tek bağımlı değişkenlerin ortalaması arasındaki farka eşittir. $i = 1, 2, \dots, N$ olan sabitler, birimler arasında değişen, ancak zamanla değişmeden kalan değişkenlerin etkisini yakalar. Arası tahmin edicinin yanı sıra, kukla değişkenler tahmincisi de (LSVD) kullanmak mümkündür; burada araştırmacı, her grup için ayrı bir kukla değişken eklemeyi eşdeğer olarak düşünebilir (Crisci, D’Ambra, ve Paletta, 2014: 233).

3.5.13. Tesadüfi Etkiler Modeli

Tesadüfi etkiler modelinin ardındaki mantık, sabit etkiler modelinden farklı olarak birimler arasındaki varyasyonun rastgele olduğu ve modele dâhil edilen tahmin edici veya bağımsız değişkenlerle ilişkisiz olduğuna dayanmaktadır. Sabit ve tesadüfi etkiler arasındaki önemli ayrım, gözlemlenmemiş bireysel etkinin modeldeki açıklayıcı değişkenlerle ilişkili unsurları kapsayıp kapsamadığı, bu etkilerin stokastik olup olmadığıdır (Greene, 2008:183). Tesadüfi etkilerin bir avantajı, zamanla değişmeyen değişkenleri (örneğin cinsiyet gibi) dâhil edilebilmesidir. Sabit etki modelinde, bu değişkenler kesişme tarafından etkisi azaltılır. Tesadüfi etkiler modeli matematiksel olarak

$$Y_i = \gamma_{i0} + \gamma_1 x_{1i} + \gamma_2 x_{i2} + \dots + \gamma_j x_{ij} + \gamma_k x_{ik} + \delta_i + v_i \quad (3.22)$$

şeklinde gösterilir. Burada δ_i birimsel etkiler vektörü olarak ifade edilir. Yukarıdaki denklem yeniden düzenlenerek yazılacak olursa;

$$Y_i = \gamma_{i0} + \gamma_1 x_{1i} + \gamma_2 x_{i2} + \dots + \gamma_j x_{ij} + \gamma_k x_{ik} + \phi_i \quad (3.23)$$

olarak ifade edilir. Burada ϕ_i tesadüfi etkiler modelinin hatası şeklinde isimlendirilebilir. Bu hatanın birimler arasında değişen (ancak zamanla sabit) bir bileşenden ve birimler arasında ve zamana göre stokastik olarak değişen başka bir bileşenden oluşmaktadır. Tesadüfi etkiler, birimin hata teriminin tahmin edicilerle ilişkilendirilmediğini varsayar. Tesadüfi etkiler modeli, modelde kullanılan örneklemin ötesinde çıkarımların genelleştirilmesine izin verir (Crisci, D'Ambra ve Paletta, 2014: 234).

3.5.14. Panel Veri Analizi Yönteminin Seçilmesi

Panel veri analiz yöntemlerine bakıldığında üç yaklaşımın olduğu görülmektedir. Bunlar, havuzlanmış regresyon, tesadüfi etkiler ve sabit etkiler modelidir. Havuzlanmış veri de bir panel veri olmakla beraber bütün gözlemlerin bir arada kullanıldığı ve panel yapısının dikkate alınmadığı bir modeldir. Dolayısıyla verilerin doğru analizinde belli sıkıntılar yaşanması ihtimali olduğundan pek kullanışlı bir modelleme yöntemi olarak görülmemektedir (Brooks, 2019:834).

Havuzlanmış regresyon modelinin dışlanması durumunda, tesadüfi etkiler modeli ve sabit etkiler modeli olmak üzere geriye iki yöntem kalmaktadır. Sabit etkiler modelinde elde bulunan verilerin belli bir kısmı için çözümleme yapılır. Bu modelin kullanılmasının nedeni verilerin yatay kesiti ile ilgili gözlemler yapılamamasıdır. Tesadüfi etkiler modelinde ise analiz edilecek veriler üzerinde koşulsuz çözümlemeler yapılır. Veride zaman bazında değerler elde edilmediğinde bu model tercih edilmektedir. İki model arasındaki temel fark ise kukla değişkenlere ilişkindir. Kukla değişkenler sabit terimin bir parçası olarak kabul edildiğinde sabit etki modeli kullanılır. Eğer kukla değişken bir hata terimi olarak kabul ediliyorsa tesadüfi etkiler modeli kullanılır (Uğurlu, 2015:4-5).

Sabit ve tesadüfi etkiler modelinin hangisinin kullanılması gerektiği konusunda karar verilirken Hausman testi yapılır. Bu testte sabit etkili tahmincisinin tutarlı ve tarafsız olduğu varsayımı üzerinden hareket edilir.

Bu testin sınaması yapılırken kullanılan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 : Tesadüfi etkiler mevcuttur. (Tesadüfi Etkiler Modeli)

H_1 : Tesadüfi etkiler mevcut değildir. (Sabit Etkiler Modeli)

Bu testte tesadüfi etkiler modeli ile sabit etkiler modelindeki parametre tahmincileri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bakılmaktadır (Ayaz, 2013:1). Kullanılan veriler tesadüfi etkiler modeline göre çözümlenmiş ve sonrasında ise Hausman sınaması yapılmıştır.

Veri analizi için panel veri ve regresyon analizinden faydalanılmıştır. Ampirik analiz çalışmaları için daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat, katılım ve yatırım bankalarının 2005-2021 arasındaki yıllık verileri kullanılmıştır.

3.6. Analiz ve Bulgular

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar mevduat bankaları ve diğer bankalar olmak üzere gruplandırılmış ve bu bankaların kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadıklarına yönelik kurulan hipotezler panel veri analizi kapsamında test edilmiştir. Analizler, R ve Stata 14 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Bu kapsamda, çalışmanın tanımlayıcı istatistikleri ve panel veri analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

3.6.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Analiz kapsamına dâhil edilen mevduat bankalarına ilişkin değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerine ilişkin veriler Tablo 3.3’te yer almaktadır.

Tablo 3.4. Mevduat Bankalarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Standart Sapma	Ortalama	Ortanca	Maksimum	Minimum
Özel Karşılıklar (LLA)	4.563.558,18	1.911.673,25	295.835,00	29.453.676,00	0,00
Kayıp Kredi Karşılıkları (LLP)	2.459.893,97	1.080.327,16	195.735,00	19.527.693,00	0,00
Toplam Krediler (LOANS)	101.644.049,61	52.353.380,32	11.044.083,00	778.403.889,00	0,00

Önceki Dönem Özel Karşılıklar (ALL _{t-1})	3.128.306,88	1.379.762,01	237.253,00	23.910.439,00	0,00
Vergi ve Karşılık Öncesi Kâr (EBTP)	7.088.907,38	4.092.528,28	1.007.065,00	55.087.899,00	-2.209,00
Donuk Alacaklar (FC)	4.669.723,05	2.447.305,09	508.552,00	33.783.842,00	0,00
Takipteki Krediler (NPL)	3.913.858,78	1.928.477,05	402.084,00	23.502.792,00	0,00
Enflasyon (Inf)	0,07	0,11	0,09	0,36	0,06
Büyüme (GDP)	0,04	0,05	0,06	0,11	-0,05

Mevduat bankaları açısından tabloya bakıldığında özel karşılıkların (LLA) ortalama değerinin vergi ve karşılık öncesi kârın (EBTP) ortalama değerinin % 46,71 olduğu görülmektedir. Buradan da anlaşıldığına göre bankalar kârlarının yaklaşık % 47’lik kısmını karşılık olarak ayırmaktadırlar. İkinci bağımlı değişken kayıp kredi karşılıkları (LLP) açısından bakıldığında, kayıp kredi karşılıklarının (LLP) ortalama değeri vergi ve karşılık öncesi kârın (EBTP) ortalama değerinin % 26,40 olduğu görülmektedir. Bu değerlere bakıldığında mevduat bankaları kayıp kredi karşılıklarının (LLP) yaklaşık iki katı özel karşılık (LLA) ayırmaktadırlar.

Bakılması gereken diğer bir kalem ise özel karşılıklar ve kayıp kredi karşılıkları ile toplam krediler arasındaki ilişkidir. Cari dönem özel karşılıkların (LLA) toplam kredilerin (LOANS) % 3,65’i olduğu, önceki dönem özel karşılıkların (ALL_{t-1}) ise toplam kredilerin (LOANS) % 2,64’ü olduğu görülmektedir. Bu oranlar göstermektedir ki özel karşılıklar ve önceki dönem özel karşılıklar toplam aktifler içinde ciddi bir oran tutmamaktadır. Kayıp kredi karşılıkları ise (LLP) toplam kredilerin (LOANS) %2,06’sına denk gelmektedir. Kayıp kredi karşılıkları da özel karşılıklar gibi ciddi bir yekûn oluşturmamaktadır.

Kredilerin kendi içindeki kalemlerine bakıldığında ise de benzer bir sonuç çıkmaktadır. Takipteki kredilerin (NPL), toplam krediler (LOANS) içindeki oranının % 3,69, donuk alacakların (FC) toplam kredilere (LOANS) oranının ise % 4,67 olduğu tespit

edilmiştir. Bu oranlar da yukarıda belirtildiği gibi bankaların kredilerinin tahsilinde ciddi bir sorunun yaşamadığını ifade etmektedir.

Diğer bankalar için yapılan tanımlayıcı istatistikler ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3.5. Diğer Bankalara İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Standart Sapma	Ortalama	Ortanca	Maksimum	Minimum
Özel Karşılıklar (LLA)	877.163,66	295.543,55	48.439,00	8.580.510,00	0,00
Kayıp Kredi Karşılıkları (LLP)	538.818,46	205.483,29	26.305,00	4.566.363,00	3,00
Toplam Krediler (LOANS)	31.850.120,19	13.870.945,14	2.984.837,00	288.125.056,00	0,00
Önceki Dönem Özel Karşılıklar (ALL_{t-1})	517.906,20	190.640,40	44.394,00	5.431.878,00	0,00
Vergi ve Karşılık Öncesi Kâr (EBTP)	1.329.321,98	729.108,85	253.856,00	11.300.470,00	2.836,00
Donuk Alacaklar (FC)	792.609,59	368.991,44	47.473,00	4.422.938,00	0,00
Takipteki Krediler (NPL)	589.746,64	293.150,60	68.465,00	3.075.409,00	0,00
Enflasyon (Inf)	0,07	0,11	0,09	0,36	0,06
Büyüme (GDP)	0,04	0,05	0,06	0,11	-0,05

Diğer bankalar açısından tabloya bakıldığında özel karşılıkların (LLA) ortalama değerinin vergi ve karşılık öncesi kârın (EBTP) ortalama değerinin % 40,54 olduğu görülmektedir. Buradan da anlaşıldığına göre bankalar kârlarının yaklaşık % 41’lik kısmını karşılık olarak ayırmaktadırlar. İkinci bağımlı değişken kayıp kredi karşılıkları (LLP) açısından bakıldığında, kayıp kredi karşılıklarının (LLP) ortalama değeri vergi ve karşılık öncesi kârın (EBTP) ortalama değerinin % 28,18 olduğu görülmektedir. Bu değerlere bakıldığında diğer bankalar, kayıp kredi karşılıklarının (LLP) yaklaşık bir buçuk katı özel karşılık (LLA) ayırmaktadırlar.

Bakılması gereken diğer bir kalem ise özel karşılıklar ve kayıp kredi karşılıkları ile toplam krediler arasındaki ilişkidir. Cari dönem özel karşılıkların (LLA) toplam kredilerin

(LOANS) % 2,13'ü olduğu, önceki dönem özel karşılıkların (ALL_{t-1}) ise toplam kredilerin (LOANS) % 1,37'si olduğu görülmektedir. Bu oranlar göstermektedir ki özel karşılıklar ve önceki dönem özel karşılıklar toplam aktifler içinde ciddi bir oran tutmamaktadır. Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ise toplam kredilerin (LOANS) %1,48'ine denk gelmektedir. Kayıp kredi karşılıkları da özel karşılıklar gibi ciddi bir yekûn oluşturmamaktadır.

Kredilerin kendi içindeki kalemlerine bakıldığında ise de benzer bir sonuç çıkmaktadır. Takipteki kredilerin (NPL), toplam krediler (LOANS) içindeki oranının % 2,12, donuk alacakların (FC) toplam kredilere (LOANS) oranının ise % 2,66 olduğu tespit edilmiştir. Bu oranlar da yukarıda belirtildiği gibi diğer bankaların kredilerinin tahsilinde ciddi bir sorun yaşamadığını ifade etmektedir.

3.6.2. Korelasyon Katsayıları

Korelasyon değişkenler arasındaki ilişki düzeyini belirtmektedir. Bu değişkenler iki adet olabileceği gibi ikiden fazla da olabilir. Değişkenler arasında ilişki bulunması durumunda, bu ilişkinin gücü ve ne yönde olduğu korelasyon katsayıları ile belirlenmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon katsayısı +1 ile -1 arasında değerler almaktadır. Yani bu katsayı -1'den küçük ve +1'den büyük değerler alamaz. Korelasyon katsayısının pozitif (+) olması durumunda değişkenlerin birbirini aynı yönde etkilediği, negatif (-) olması durumunda ise ters yönde etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Değişkenlerin birbirine bağlı olmaması durumunda yani artış ve azalışlarının birbirinden bağımsız olması durumlarında korelasyon katsayısı sıfır olur. Bu da değişkenlerin birbirleri arasında bir ilişki olmadığını, değerlerinin artması veya azalmasının birbirlerine bağlı olmadığını göstermektedir.

Bu bağlamda oluşturulan Spearman korelasyon matrisi mevduat bankaları için aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.6. Mevduat Bankaları İçin Spearman Korelasyon Matrisi

Değişkenler	LLA	LLP	LOANS	ALL_{t-1}	EBTP	FC	NPL	INF	GDP
LLA	1.0000	0.9619	0.9591	0.9870	0.9522	0.9534	0.9602	0.2425	-0.0210
LLP	0.9619	1.0000	0.9606	0.9459	0.9548	0.9645	0.9443	0.2127	-0.0773

LOANS	0.9591	0.9606	1.0000	0.9546	0.9790	0.9501	0.9379	0.2184	-0.0068
ALL_{t-1}	0.9870	0.9459	0.9546	1.0000	0.9493	0.9380	0.9497	0.2426	0.0166
EBTP	0.9522	0.9548	0.9790	0.9493	1.0000	0.9287	0.9225	0.1828	-0.0185
FC	0.9534	0.9645	0.9501	0.9380	0.9287	1.0000	0.9481	0.2094	-0.0910
NPL	0.9602	0.9443	0.9379	0.9497	0.9225	0.9481	1.0000	0.2039	-0.0369
INF	0.2475	0.2127	0.2184	0.2426	0.1828	0.2094	0.2039	1.0000	0.0310
GDP	-0.0210	-0.0773	-0.0068	0.0166	-0.0185	-0.0910	-0.0369	0.0310	1.0000

Tablodaki verilerden görüleceği üzere mevduat bankalarında, model 1'in bağımlı değişkeni olan özel karşılıklar (LLA) ile toplam krediler (LOANS), önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP), donuk alacaklar (FC), takipteki krediler (NPL) ve enflasyon (Inf) arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif, büyüme (GDP) arasında ise istatistiki olarak anlamlı ve negatif ilişki söz konusudur.

Mevduat bankalarında model 2'nin bağımlı değişkeni kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile toplam krediler (LOANS), önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP), donuk alacaklar (FC), takipteki krediler (NPL) ve enflasyon (Inf) arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif, büyüme (GDP) arasında ise istatistiki olarak anlamlı ve negatif ilişki söz konusudur.

Diğer bankalar için oluşturulan spearman korelasyon matrisi ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.7. Diğer Bankalar İçin Spearman Korelasyon Matrisi

Değişkenler	LLA	LLP	LOANS	ALL_{t-1}	EBTP	FC	NPL	INF	GDP
LLA	1.0000	0.8963	0.8549	0.9165	0.8731	0.8711	0.9437	0.2659	0.0175
LLP	0.8963	1.0000	0.9018	0.8380	0.9317	0.8838	0.8930	0.2901	-0.0399
LOANS	0.8549	0.9018	1.0000	0.8416	0.9666	0.8046	0.8648	0.2760	-0.0039
ALL_{t-1}	0.9165	0.8380	0.8416	1.0000	0.8490	0.8252	0.9229	0.2191	0.0293

EBTP	0.8731	0.9317	0.9666	0.8490	1.0000	0.8354	0.8700	0.3068	-0.0239
FC	0.8711	0.8838	0.8046	0.8252	0.8354	1.0000	0.9076	0.2654	-0.0398
NPL	0.9437	0.8930	0.8648	0.9229	0.8700	0.9076	1.0000	0.0569	0.0030
INF	0.2659	0.2901	0.2760	0.2191	0.3068	0.2654	0.0569	1.0000	0.0310
GDP	0.0175	-0.0399	-0.0039	0.0293	-0.0239	-0.0398	0.0030	0.0310	1.0000

Tablodaki verilerden görüleceği üzere diğer banka grubuna dâhil bankalarda, model 1'in bağımlı değişkeni olan özel karşılıklar (LLA) ile modele dâhil diğer bağımsız değişkenler arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişki söz konusudur.

Diğer banka grubuna dâhil banka gruplarında model 2'nin bağımlı değişkeni kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile toplam krediler (LOANS), önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP), donuk alacaklar (FC), takipteki krediler (NPL) ve enflasyon (Inf) arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif, büyüme (GDP) arasında ise istatistiki olarak anlamlı ve negatif ilişki söz konusudur.

3.6.3. Paseran (2004) Testi Sonuçları

Çalışmada öncelikle yatay kesitsel bağımlılığın araştırılması için Pesaran (2004) CD testi yapılmıştır. Burada hipotezler

H_0 : Yatay Kesitsel Bağlanım Yoktur.

H_1 : Yatay Kesitsel Bağlanım Vardır.

şeklinde kurulmaktadır. Paseran CD testi, veri seti için hangi birim kök testini yapılmasını gerektiğini belirtmektedir.

Yapılan Pesaran CD testi sonuçları mevduat bankaları ve diğer bankalar için aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3.8. Paseran CD Testi Sonuçları

Değişkenler	Mevduat Bankaları		Diğer Bankalar	
	Test İstatistiği	P Değeri	Test İstatistiği	P Değeri
Özel Karşılıklar (LLA)	51.6884	0.0000	31.3437	0.0000
Kayıp Kredi Karşılıkları (LLP)	46.5419	0.0000	31.1384	0.0000
Donuk Alacaklar (FC)	49.9474	0.0000	31.8038	0.0000
Toplam Krediler (LOANS)	54.0549	0.0000	33.3459	0.0000
Takipteki Krediler (NPL)	51.6656	0.0000	32.9939	0.0000
Önceki Dönem Özel Karşılıklar (ALL_{t-1})	51.0977	0.0000	30.2709	0.0000
Vergi ve Karşılık Öncesi Kâr (EBTP)	55.7545	0.0000	32.7006	0.0000
Büyüme (GDP)	67.0820	0.0000	36.9459	0.0000
Enflasyon (Inf)	67.0820	0.0000	36.9459	0.0000

Tabloda verilen test istatistiklerine göre yatay kesitsel bağlanımın olduğu tüm değişkenlere göre karar verilmiştir. Tabloda verilen test istatistiklerinin yanında bulunan P değerleri anlamlılık düzeyi olan %5'ten küçük oldukları tespit edilmiştir. Bu nedenle sıfır hipotezi reddedilir ve alternatif hipotez kabul edilir. Yani panelde yatay kesitsel bağlanım vardır. Bu nedenle de veri analizine ikinci nesil birim kök testi ile devam edilmesine karar verilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus enflasyon ve büyüme değişkenlerinin yalnızca zamanla değişen ama birimler arası değişmeyen bir değişken olduğudur. Bu nedenle, bu değişkenlere ilişkin test istatistikleri, hepsi için aynı elde edilmiştir. Eğer bankalar arasında değişken değerlerinin değiştiği gibi enflasyon ve büyüme değişkenleri de değişiklik gösterseydi o zaman test istatistikleri de farklı gerçekleşebilirdi. Bu durumda yukarıda alınan sonuçlara göre çalışmaya ikinci nesil birim kök testleri ile devam edilmesine karar verilmiştir.

3.6.4. CIPS Birim Kök Testi Sonuçları

Paseran (2004) testi sonuçlarına göre birim kök testlerinden ikinci nesil birim kök testleri yapılmıştır. Birim kök testlerinin sonuçları ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.9. Bankalar İçin CIPSTesti Sonuçları

Değişkenler	Mevduat Bankaları		Diğer Bankalar	
	Test İstatistiği	P Değeri	Test İstatistiği	P Değeri
Özel Karşılıklar (LLA)	-73.5039	0.0000	-21.5017	0.0000
Kayıp Kredi Karşılıkları (LLP)	-65.1453	0.0000	-42.9194	0.0000
Donuk Alacaklar (FC)	-90.3381	0.0000	-53.7163	0.0000
Toplam Krediler (LOANS)	-44.5333	0.0000	-34.0857	0.0000
Takipteki Krediler (NPL)	-82.2824	0.0000	-20.2639	0.0000
Önceki Dönem Özel Karşılıklar (ALL_{t-1})	-71.0301	0.0000	-19.5592	0.0000
Vergi ve Karşılık Öncesi Kâr (EBTP)	-60.6298	0.0000	-40.9842	0.0000

Tabloda yer alan sonuçlar incelendiğinde mevduat bankaları ve diğer bankalar için değişkenlerin %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu görülmektedir.

3.6.5. Hausman Testi Sonuçları

Bankalar için gerçekleştirilen Hausman Testi sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.10. Bankalar İçin Hausman Testi Sonuçları

Bankalar	Model	Test İstatistiği	Olasılık Derecesi	Kabul Edilen Yöntem
Mevduat Bankaları	Model 1	54.02	0.0000	Sabit Etkiler Modeli
	Model 2	5.63	0.8745	Tesadüfi Etkiler Modeli

Diğer Bankalar	Model 1	18.79	0.0003	Sabit Etkiler Modeli
	Model 2	36.16	0.0000	Sabit Etkiler Modeli

Hausman test istatistiği sonucunda elde edilen %10'un üstündeki bir olasılık (p) değeri tesadüfi etkiler modelinin sabit etkiler modeline göre tercih edilmesi gerektiğini göstermektedir. Buradan elde edilen sonuçlara göre mevduat bankaları için model 1 tahminlerinin sabit etkiler modeline (p değeri %10'un altında olduğu için), model 2 tahminlerinin ise tesadüfi etkiler modeline (p değeri %10'un üzerinde olduğu için) göre yapılması gerekmektedir. Bu durumda mevduat bankalarında model 1, sabit etkiler modelinin, model 2 için tesadüfi etkiler modelinin tahminlerinin geçerli olduğu kabul edilmiş ve veri seti için bu modellere uygun bulunan sonuçlar analiz edilmiştir.

Tablodan elde edilen sonuçlara göre, diğer bankalar için model 1 ve model 2 tahminlerinin sabit etkiler modeline (p değeri %10'un altında olduğu için) göre yapılması gerekmektedir. Bu durumda diğer bankalar için sabit etkiler modelinin tahminlerinin geçerli olduğu kabul edilmiş ve veri seti için bu modele uygun sonuçlar analiz edilmiştir.

3.6.6. Araştırma Modellerinin Tahmini ve Hipotezlerin Test Sonuçları

Mevduat bankalarının kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadığını tespit etmek için oluşturulan model 1'in sabit etkiler modeli çerçevesinde özel karşılıklar (LLA) bağımlı değişkeni ve bu değişkeni etkileyen bağımsız değişkenlere ilişkin olarak yapılan analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.11. Mevduat Bankaları İçin Sabit Etkiler Modeli Sonuçları (Model 1)

Değişkenler	Parametreler	Standart Hata	T-İstatistiği	P Değeri
Toplam Krediler (LOANS)	0.0001	0.0017	0.11	0.910
Önceki Dönem Özel Karşılıklar (ALL_{t-1})	0.8839	0.0445	19.85	0.000
Vergi ve Karşılık Öncesi Kâr (EBTP)	0.1663	0.0298	5.57	0.000
Donuk Alacaklar (FC)	-0.0993	0.0303	-3.27	0.001

Takipteki Krediler (NPL)	0.2995	0.0451	6.63	0.000
Enflasyon (Inf)	5789382	912446.3	6.34	0.000
Büyüme Hızı (GDP)	866724.7	1248660	0.69	0.488

Tablodan yer alan sonuçlara göre, özel karşılıklar (LLA) ile toplam krediler (LOANS) ve büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Özel karşılıklar (LLA) ile donuk alacaklar (FC) arasında negatif yönlü bir ilişki, önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP), takipteki krediler (NPL) ve enflasyon (Inf) arasında ise pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Özel karşılıklar (LLA) değişkeni ile pozitif yönlü ilişki içinde bulunan değişkenlerden bu değişken üzerinde en fazla etkisi bulunan değişkenin önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}) değişkeni olduğunun tespit edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında önceki dönem özel karşılıklar değişkeni ile cari dönem özel karşılıklar değişkeni arasında hem anlamlı hem de etkili pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tablodan da görüleceği üzere kâr kalemi (EBTP) ile özel karşılıklar (LLA) kalemi arasındaki istatistiki olarak anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Model 1 için yorumlanacak olan sonuç ise literatürde elde edilen bulgularla uyumlu olarak Türkiye’de faaliyette bulunan mevduat bankalarının özel karşılıklar kalemini (LLA) kâr yönetiminde kullandığıdır.

Model 1 için geliştirilen hipotezler çalışmanın 3.3. bölümünde yer almaktadır. Geliştirilen hipotezlerden özel karşılıklar (LLA) ile kâr (EBTP) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğuna yönelik H_{1a} varsayımının mevduat bankaları için doğrulandığı elde edilen bulgulardan anlaşılmıştır.

Özel karşılıklar (LLA) ve toplam krediler arasında (LOANS) pozitif yönlü bir ilişkinin varlığına dayanan H_{1b} hipotezinin mevduat bankaları için yorumlanamadığı, özel karşılıklar (LLA) ile toplam krediler (LOANS) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı çalışmanın bulgularından elde edilmiştir.

Takipteki krediler (NPL) kalemi ile özel karşılıklar (LLA) kalemi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğu varsayımına dayanan H_{1c} hipotezinin çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan doğrulandığı görülmektedir.

Cari dönem özel karşılıkları (LLA) ile önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}) arasında negatif yönlü bir ilişki olduğuna dayanan H_{1d} hipotezinin varsayımı elde edilen bulgulara göre kabul edilmemiştir.

Özel karşılıklar (LLA) ile enflasyon (Inf) arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu varsayımına dayanan H_{1e} hipotezi elde edilen bulgulara göre reddedilmiştir. Özel karşılıklar (LLA) ile büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilemediğinden, özel karşılıklar (LLA) ile büyüme hızı (GDP) arasında pozitif bir ilişki olduğu varsayımına dayanan H_{1f} hipotezinin kabul ya da reddine yönelik bir bulgu elde edilememiştir.

Mevduat bankalarının kâr yönetimi yapıp yapmadığını tespit etmek amacıyla oluşturulan model 1'e ilişkin elde edilen sonuçlardan H_{1b} ve H_{1f} hipotezleri için istatistiki olarak anlamlı bir bulgu elde edilemediği, H_{1e} ve H_{1d} hipotezlerinin mevduat bankaları için reddedildiği, H_{1a} ve H_{1c} hipotezlerinin ise kabul edildiği görülmektedir.

Mevduat bankalarının kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadığını tespit etmek için oluşturulan model 2'nin tesadüfî etkiler modeli çerçevesinde kayıp kredi karşılıkları (LLP) bağımlı değişkeni ve bu değişkeni etkileyen bağımsız değişkenlere ilişkin olarak yapılan analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.12. Mevduat Bankaları İçin Tesadüfî Etkiler Modeli Sonuçları (Model 2)

Değişkenler	Parametreler	Standart Hata	T-İstatistiği	P Değeri
Toplam Krediler (LOANS)	0.0016	0.0015	1.05	0.293
Önceki Dönem Özel Karşılıklar (ALL_{t-1})	0.0937	0.0372	2.51	0.012
Vergi ve Karşılık Öncesi Kâr (EBTP)	0.1842	0.0223	8.23	0.000
Donuk Alacaklar (FC)	0.1368	0.0272	5.03	0.000
Takipteki Krediler (NPL)	0.0007	0.0399	0.02	0.985

Enflasyon (Inf)	1011913	826637.8	1.22	0.221
Büyüme Hızı (GDP)	-485204.2	1180628	-0.41	0.681

Tablodan yer alan sonuçlara göre, kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile toplam krediler (LOANS), takipteki krediler (NPL), enflasyon (Inf) ve büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) ve donuk alacaklar (FC) arasında ise pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) değişkeni ile pozitif yönlü ilişki içinde bulunan değişkenlerden bu değişken üzerinde en fazla etkisi bulunan değişkenin vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) değişkeni olduğunun tespit edilmiştir. Bu tespit, vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) değişkeni ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) değişkeni arasında hem anlamlı hem de etkili pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Kâr kalemi (EBTP) ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) kalemi arasındaki istatistiki olarak anlamlı pozitif bir ilişkinin tespit edilmiş olması, model 2'nin bağımlı değişkeni olan kayıp kredi karşılıklarının (LLP) literatürde elde edilen bulgularla uyumlu olarak Türkiye'de faaliyette bulunan mevduat bankaları tarafından kâr yönetiminde kullanıldığı anlamına gelmektedir.

Model 2 için geliştirilen hipotezler çalışmanın 3.3. bölümünde yer almaktadır. Geliştirilen hipotezlerden kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile kâr (EBTP) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğuna yönelik H_{2a} varsayımının mevduat bankaları için doğrulandığı elde edilen bulgulardan anlaşılmıştır.

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile toplam krediler (LOANS) arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığına dayanan H_{2b} hipotezinin mevduat bankaları için yorumlanamadığı, kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile toplam krediler (LOANS) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı çalışmanın bulgularından elde edilmiştir.

Takipteki krediler (NPL) kalemi ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) kalemi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğu varsayımına dayanan H_{2c} hipotezinin mevduat bankaları için yorumlanamadığı, kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile takipteki krediler (NPL) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan görülmektedir.

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}) arasında negatif yönlü bir ilişki olduğuna dayanan H_{2d} hipotezinin varsayımı elde edilen bulgulara göre kabul edilmemiştir.

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile enflasyon (Inf) arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu varsayımına dayanan H_{2e} hipotezinin, kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile büyüme hızı (GDP) arasında pozitif bir ilişki olduğuna dayanan H_{2f} hipotezinin, bu iki değişken ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilemediğinden kabul ya da reddine yönelik bir bulgu elde edilememiştir.

Mevduat bankalarının kâr yönetimi yapıp yapmadığını tespit etmek amacıyla oluşturulan model 2'ye ilişkin elde edilen sonuçlardan H_{2b} , H_{2c} , H_{2e} ve H_{2f} hipotezleri için istatistiki olarak anlamlı bir bulgu elde edilemediği, H_{2d} hipotezinin reddedildiği, H_{2a} hipotezinin ise kabul edildiği görülmektedir.

Diğer bankaların kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadığını tespit etmek için oluşturulan model 1'in sabit etkiler modeli çerçevesinde Özel karşılıklar (LLA) bağımlı değişkeni ve bu değişkeni etkileyen bağımsız değişkenlere ilişkin olarak yapılan analiz aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.13. Diğer Bankalar İçin Sabit Etkiler Modeli Sonuçları (Model 1)

Değişkenler	Parametreler	Standart Hata	T-İstatistiği	P Değeri
Toplam Krediler (LOANS)	-0.0040	0.0007	-5.10	0.000
Önceki Dönem Özel Karşılıklar (ALL_{t-1})	0.9904	0.0797	12.41	0.000
Vergi ve Karşılık Öncesi Kâr (EBTP)	0.3473	0.0432	8.03	0.000
Donuk Alacaklar (FC)	-0.1435	0.0566	-2.54	0.012
Takipteki Krediler (NPL)	0.1532	0.0878	1.74	0.083
Enflasyon (Inf)	825032.8	295571.8	2.79	0.006
Büyüme Hızı (GDP)	241901.1	385761.1	0.63	0.531

Tablodan yer alan sonuçlara göre, özel karşılıklar (LLA) ile takipteki krediler (NPL) ve büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Özel karşılıklar (LLA) ile toplam krediler (LOANS) ve donuk alacaklar (FC) arasında negatif yönlü bir ilişki, önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) ve enflasyon (Inf) arasında ise pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Özel karşılıklar (LLA) değişkeni ile pozitif yönlü ilişki içinde bulunan değişkenlerden bu değişken üzerinde en fazla etkisi bulunan değişkenin önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}) değişkeni olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında önceki dönem özel karşılıklar değişkeni ile bu dönem özel karşılıklar değişkeni arasında hem anlamlı hem de etkili pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tablodan da görüleceği üzere kâr kalemi (EBTP) ile özel karşılıklar (LLA) kalemi arasındaki istatistiki olarak anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Model 1 için yorumlanacak olan sonuç ise literatürde elde edilen bulgularla uyumlu olarak Türkiye’de faaliyette bulunan diğer bankaların özel karşılıklar kalemini (LLA) kâr yönetiminde kullandığıdır.

Model 1 için geliştirilen hipotezler çalışmanın 3.3. bölümünde yer almaktadır. Geliştirilen hipotezlerden özel karşılıklar (LLA) ile kâr (EBTP) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğuna yönelik H_{1a} varsayımının diğer bankalar için doğrulandığı elde edilen bulgulardan anlaşılmıştır.

Özel karşılıklar (LLA) ve toplam krediler arasında (LOANS) pozitif yönlü bir ilişkinin varlığına dayanan H_{1b} hipotezinin diğer bankalar için reddedildiği, özel karşılıklar (LLA) ile toplam krediler (LOANS) arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu çalışmanın bulgularından elde edilmiştir.

Takipteki krediler (NPL) kalemi ile özel karşılıklar (LLA) kalemi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğu varsayımına dayanan H_{1c} hipotezi doğrulanamamış, özel karşılıklar (LLA) ile takipteki krediler (NPL) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki çalışmanın bulgularından elde edilememiştir.

Cari dönem özel karşılıklar (LLA) ile önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}) arasında negatif yönlü bir ilişki olduğuna dayanan H_{1d} hipotezinin varsayımı elde edilen bulgulara göre kabul edilmemiştir.

Özel karşılıklar (LLA) ile enflasyon (Inf) arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu varsayımına dayanan H_{1e} hipotezi elde edilen bulgulara göre reddedilmiştir. Özel karşılıklar (LLA) ile büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilemediğinden, özel karşılıklar (LLA) ile büyüme hızı (GDP) arasında pozitif bir ilişki olduğu varsayımına dayanan H_{1f} hipotezinin kabul ya da reddine yönelik bir bulgu elde edilememiştir.

Diğer bankaların kâr yönetimi yapıp yapmadığını tespit etmek amacıyla oluşturulan model 1'e ilişkin elde edilen sonuçlardan H_{1c} ve H_{1f} hipotezleri için istatistiki anlamda anlamlı bir bulgu elde edilemediği, H_{1b} , H_{1d} ve H_{1e} hipotezlerinin diğer bankalar için reddedildiği, H_{1a} hipotezinin ise kabul edildiği görülmektedir.

Diğer bankaların kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadığını tespit etmek için oluşturulan model 2'nin sabit etkiler modeli çerçevesinde kayıp kredi karşılıkları (LLP) bağımlı değişkeni ve bu değişkeni etkileyen bağımsız değişkenlere ilişkin olarak yapılan analiz aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.14. Diğer Bankalar İçin Sabit Etkiler Modeli Sonuçları (Model 2)

Değişkenler	Parametreler	Standart Hata	T-İstatistiği	P Değeri
Toplam Krediler (LOANS)	-0.0038	0.0003	-10.14	0.000
Önceki Dönem Özel Karşılıklar (ALL_{t-1})	0.0847	0.0382	2.22	0.028
Vergi ve Karşılık Öncesi Kâr (EBTP)	0.3885	0.0207	18.77	0.000
Donuk Alacaklar (FC)	0.1458	0.0271	5.38	0.000
Takipteki Krediler (NPL)	-0.0591	0.0420	-1.41	0.162
Enflasyon (Inf)	-112934	141537	-0.80	0.426
Büyüme Hızı (GDP)	-151645.8	184724.8	-0.82	0.413

Tablodan yer alan sonuçlara göre, kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile takipteki krediler (NPL), enflasyon (Inf) ve büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1})

1), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) ve donuk alacaklar (FC) arasında ise pozitif yönlü, toplam krediler (LOANS) arasında ise negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) değişkeni ile pozitif yönlü ilişki içinde bulunan değişkenlerden bu değişken üzerinde en fazla etkisi bulunan değişkenin vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) değişkeni olduğunun tespit edilmiştir. Bu tespit, vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) değişkeni ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) değişkeni arasında hem anlamlı hem de etkili pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Kâr kalemi (EBTP) ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) kalemi arasındaki istatistiki olarak anlamlı pozitif bir ilişkinin tespit edilmiş olması, model 2'nin bağımlı değişkeni olan kayıp kredi karşılıklarının (LLP) literatürde elde edilen bulgularla uyumlu olarak Türkiye'de faaliyette bulunan diğer bankalar tarafından kâr yönetiminde kullanıldığı anlamına gelmektedir.

Model 2 için geliştirilen hipotezler çalışmanın 3.3. bölümünde yer almaktadır. Geliştirilen hipotezlerden kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile kâr (EBTP) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğuna yönelik H_{2a} varsayımının diğer bankalar için doğrulandığı elde edilen bulgulardan anlaşılmıştır.

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile toplam krediler (LOANS) arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığına dayanan H_{2b} hipotezinin diğer bankalar için reddedildiği, bu iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu çalışmanın bulgularından elde edilmiştir.

Takipteki krediler (NPL) kalemi ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) kalemi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğu varsayımına dayanan H_{2c} hipotezinin diğer bankalar için youmlanamadığı, kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile takipteki krediler (NPL) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan görülmektedir.

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}) arasında negatif yönlü bir ilişki olduğuna dayanan H_{2d} hipotezinin varsayımı elde edilen bulgulara göre kabul edilmemiştir.

Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile enflasyon (Inf) arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu varsayımına dayanan H_{2e} hipotezinin, kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile büyüme hızı (GDP) arasında pozitif bir ilişki olduğuna dayanan H_{2f} hipotezinin, bu iki değişken ile kayıp

kredi karşılıkları (LLP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilemediğinden kabul ya da reddine yönelik bir bulgu elde edilememiştir.

Diğer bankaların kâr yönetimi yapıp yapmadığını tespit etmel amacıyla oluşturulan model 2'ye ilişkin elde edilen sonuçlardan H_{2c} , H_{2e} ve H_{2f} hipotezleri için istatistiki olarak anlamlı bir bulgu elde edilemediği, H_{2b} ve H_{2d} hipotezlerinin reddedildiği, H_{2a} hipotezinin ise kabul edildiği görülmektedir.

Türk bankacılık kesiminde faaliyette bulunan bankaların kâr yönetimi davranışında bulunup bulunmadıkları ve banka grupları arasında kâr yönetimi davranışlarında fark olup olmadığını tespit etmeye yönelik yapılan bu çalışmada, her iki banka grubunun kâr yönetimi davranışı sergilediği tespit edilmiştir. Model 1'in bağımlı değişkeni özel karşılıkların (LLA) mevduat bankalarında 0.1663, diğer bankalarda ise 0.3473 değerini, model 2'nin bağımlı değişkeni kayıp kredi karşılıklarının (LLP) ise mevduat bankalarında 0.1842, diğer bankalarda ise 0.3885 değerini aldığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre, diğer banka grubuna dâhil bankalar özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kâr yönetiminde mevduat bankalarına göre daha etkin kullanmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk bankacılık tarihi uzun soluklu bir sürece sahiptir. Osmanlı'nın son döneminden başlayarak Cumhuriyet dönemine aktarılmış oradan da günümüze kadar gelmiştir. Bu süreçte hem bankalar hem bankacılık sistemi pek çok sıkıntılar yaşamış ve bu sıkıntılara istinaden yeni yeni yöntemler geliştirilmiştir. Şu anki yapısına da en son 2001 krizi ve devamı süreçte kavuşmuştur.

Kâr yönetimi faaliyeti, ekonomideki diğer kesimlerde olduğu gibi bankacılık kesiminde de görülmektedir. Aslına bakıldığında kâr yönetiminde, kârın ne çok yüksek ne de çok düşük gösterme eğilimi vardır. Kâr belli sınırlar çerçevesinde istikrarlı gösterilmeye çalışılmaktadır. Çalışma boyunca kâr yönetiminde firmaların nasıl bir yöntem izlediği ve firmaları bu yöntemi kullanmaya iten sebepler vurgulanmıştır.

Ekonomik sistem içinde her sektörün kendine has özellikleri bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün de hem hanehalkları hem de ekonominin diğer birimleri ile olan ilişkileri, bu sektörü diğer kesimlerden ayrı bir yere oturtmaktadır. Bu bağlamda bankaların mali tabloları ayrı bir önem kazanmaktadır. Bu tabloların açık, şeffaf ve güvenilir olması ekonominin sağlıklı işlemesi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle bankaların kârlarını belirleme sürecinde muhasebe politikalarına ve muhasebe standartlarına uygun davranması da ayrıca önem taşımaktadır.

Bankalar ekonomide önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle kârlarını belirleme sürecinde muhasebe politikalarını esnetmeye yönelik davranışta bulunup bulunmadıkları da ayrıca önem arz etmektedir. Bankaların bu hayati işlevinden dolayı bu çalışmada bankaların kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadıklarına yönelik tespitler yapılmak istenmiştir. Diğer sektörlerde yer alan firmalar gibi bankalar da kârlarını belli bir seviyede tutmak arzusundadırlar ve benzer saiklerle kâr yönetimi davranışı sergileyebilmektedirler. Bu saiklerin başında bankanın güçlü olduğu izlenimini oluşturmak vardır. Bu şekilde banka hem müşterilerin hem de yatırımcıların gözünde iyi bir konuma gelmiş olacaktır. Bankaları bu tür davranışlara iten diğer etkenler arasında borçlanma maliyetlerini düşürmek, bankacılık otoriteleri tarafından getirilen zoerunluluklara uyum sağlamak veya yöneticilerinin prim beklentilerini karşılamak da sayılabilir.

Literatürde kâr yönetimi için üzerinde mutabakat sağlanmış bir tanımlama bulunmamaktadır. Kâr yönetimi genel olarak kârın aşırı dalgalanmasını önleme faaliyeti olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında kâr yönetimi, üçüncü kişilerin firmaya yönelik bakış açısının değiştirilmesi veya yanıtılması olarak değerlendirilebilir.

Bankalar kâr yönetimi faaliyetinde bulunurken genel olarak muhasebenin ihtiyari olan kısımlarından yararlanmaktadırlar. Bu ihtiyarilik bankalara muhasebe politikaları konusunda bir esneklik sağlamaktadır. Kârı belirlerken bankaların esnek olarak tespit edebileceği araçlar, özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıklarıdır (LLP). Bankalar bu kalemleri kullanarak kârın beklentileri aştığı durumlarda bu karşılıkları artırmak, beklentilerin altında kaldığı dönemde ise bu karşılıkları azaltmak suretiyle istikrarlı bir kâr yapısına sahip olduklarını göstermek istemektedirler. Bu açıdan bakıldığında, özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin oluşması beklenmektedir.

Türk bankacılık kesiminde faaliyette bulunan bankalar mevduat bankaları ve diğer bankalar olmak üzere gruplandırılmış ve her iki banka grubunda kâr yönetimi faaliyeti olup olmadığına veya hangi grupta daha fazla kâr yönetimi yapıldığına dair tespitler yapmak amaçlanmıştır. Bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran en önemli husus da burasıdır. Bu çalışmanın literatüre katkısı ve literatürü geliştirmesi de bu noktaya dayanmaktadır. Literatürde mevduat bankaları dışında yapılan kâr yönetimine yönelik çalışmalar katılım ve yatırım bankaları ele alınmış olmakla birlikte bu çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ayrıca Türkiye özelinde katılım ve yatırım bankalarının kâr yönetimi davranışlarını tespit etmeye yönelik bir çalışma yapılmamıştır.

Türk bankacılık kesiminde kâr yönetimi yapılıp yapılmadığını tespit etmeye yönelik yapılan bu çalışmada Türkiye’de faaliyette bulunan 37 bankanın 2005-2021 yılları arasındaki verilerinden yararlanılmıştır. Bu bankalardan 25 tanesi mevduat bankası, 12 tanesi ise yatırım ve katılım bankalarından oluşmaktadır. Bankaların kâr yönetimi yapılıp yapılmadığına ilişkin tespitler, tanımlayıcı istatistikler, korelasyon katsayıları ve panel veri analizi yöntemleriyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amaçlarına ulaşmak için oluşturulan regresyon modelleri 2005-2021 yıllarını kapsayan 17 yıllık dönemde Türkiye’de faaliyette bulunan 37 bankanın 629 gözleminden oluşan verilerine göre test edilmiştir. Korelasyon analizinde ise 2005-2021 yıllarını kapsayan dönemde örnekleme dâhil edilen bankaların

verilerine göre değişkenler arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Bankalara ait veriler bankaların bağımsız denetim raporlarından ve faaliyet raporlarından elde edilmiştir.

Çalışmada Türkiye’de faaliyette bulunan ve mevduat ve diğer bankalar olarak gruplandırılan bankaların kâr yönetimi faaliyetinde bulunup bulunmadıkları oluşturulan iki model ve panel veri analizi yöntemiyle test edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, bankaların kâr yönetimi yapıp yapmadıklarını tespit etmek üzere oluşturulan her iki modelin analiz sonuçları bankaların kâr yönetimi faaliyetinde bulunduklarını göstermiştir.

Bankaların kâr yönetimi yapıp yapmadığını tespit etmek amacıyla özel karşılıkların (LLA) bağımlı değişken olarak ele alındığı model 1’in Hausman testi sonuçları hem mevduat hem de diğer bankalar için sabit etkiler modeli tahminlerinin geçerli olduğunu göstermektedir. Model 1 sabit etkiler modeli tahminleri hem mevduat bankalarında hem de diğer bankalarda kâr (EBTP) ile özel karşılıklar (LLA) arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Ancak, kâr (EBTP) ile özel karşılıklar (LLA) arasındaki pozitif yönlü bu ilişkinin diğer bankalarda daha yüksek olduğu da yapılan test sonuçlarından elde edilmiştir.

Mevduat bankaları için elde edilen sonuçlardan model 1’in bağımlı değişkeni özel karşılıklar (LLA) ile toplam krediler (LOANS) ve büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Özel karşılıklar (LLA) ile donuk alacaklar (FC) arasında negatif yönlü bir ilişki, önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP), takipteki krediler (NPL) ve enflasyon (Inf) arasında ise pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Diğer bankalar için elde edilen sonuçlardan model 1’in bağımlı değişkeni özel karşılıklar (LLA) ile takipteki krediler (NPL) ve büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Özel karşılıklar (LLA) ile toplam krediler (LOANS) ve donuk alacaklar (FC) arasında negatif yönlü bir ilişki, önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) ve enflasyon (Inf) arasında ise pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Bankaların kâr yönetimi yapıp yapmadığını tespit etmek amacıyla kayıp kredi karşılıklarının (LLP) bağımlı değişken olarak ele alındığı model 2’nin Hausman testi sonuçları mevduat bankaları için tesadüfi etkiler modelinin diğer bankalar için ise sabit etkiler

modeli tahminlerinin geçerli olduğunu göstermektedir. Mevduat bankaları için model 2 tesadüfi etkiler modeli tahminleri kâr (EBTP) ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif, diğer bankalar için model 2 sabit etkiler modeli tahminleri ise kâr (EBTP) ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Ancak kâr ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) arasındaki pozitif yönlü bu ilişkinin diğer bankalarda daha yüksek olduğu da yapılan test sonuçlarından elde edilmiştir.

Mevduat bankaları için elde edilen sonuçlardan model 2'nin bağımlı değişkeni kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile toplam krediler (LOANS), takipteki krediler (NPL), enflasyon (Inf) ve büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) ve donuk alacaklar (FC) arasında ise pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Diğer bankalar için elde edilen sonuçlardan model 2'nin bağımlı değişkeni kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile takipteki krediler (NPL), enflasyon (Inf) ve büyüme hızı (GDP) arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile önceki dönem özel karşılıklar (ALL_{t-1}), vergi ve karşılık öncesi kâr (EBTP) ve donuk alacaklar (FC) arasında ise pozitif yönlü, toplam krediler (LOANS) arasında ise negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında, özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıkları (LLP) yoluyla bankaların kâr yönetiminde bulunduğu, bu değişkenlerin diğer bankalar grubuna dâhil bankalar tarafından ise daha yoğun kullanıldığı tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgular Bhat (1996), Beatty, Ke ve Petroni (2002), Anandarajan, Hasan ve McCarthy (2007), Bouvatier ve Lepetit (2008), Ossterbosch (2009), Amidu ve Issahaku (2019) ve kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kâr yönetiminin tespitinde dikkate alan Doğan (2022) tarafından elde edilen sonuçlar ile uyumludur. Elde edilen bulgular ayrıca, Hasan ve Wall (2004), Gray (2004) ve özel karşılıkları (LLA) kâr yönetiminin tespitinde dikkate alan Jin, Kanagaretnam ve Lobo (2016) tarafından elde edilen sonuçlar ile de uyumludur.

Elde edilen bulgular, kâr yönetimi ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) arasında bir ilişki tespit edemeyen Wetmore ve Brick (1994), sermaye yeterlik oranı düşük olan şirketlerin

daha düşük kayıp kredi karşılıkları (LLP) ayırdıkları, ancak sermaye yeterlik oranı yüksek olan şirketlerin ise daha yüksek tutarda kayıp kredi karşılıkları (LLP) ayırdıklarına dair açık bir bulgu elde edemeyen Kim ve Kross (1998), kayıp kredi karşılıklarını (LLP) kâr yönetimi davranışının önemli bir aracı olarak saptayamayan Ahmed, Takeda ve Thomas (1999) ile kayıp kredi karşılıkları (LLP) ile kâr arasında ters yönlü bir ilişki tespit eden Bouvatier ve Lepetit (2008) çalışmaları ile ise aynı sonuçları vermemiştir. Ayrıca Bhat, Lee ve Ryan (2020) yaptıkları çalışmada sadece tüketici kredilerine ilişkin kayıp kredi karşılıkları ile kâr arasında bir ilişki tespit etmişler, ticari krediler için bu tespiti yapamamışlardır.

Çalışmada elde edilen sonuçlara bakıldığında Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan hem mevduat bankalarının hem de diğer bankalar grubunu oluşturan yatırım ve katılım bankalarının özel karşılıklar (LLA) ve kayıp kredi karşılıkları (LLP) kalemlerini kullanarak kâr yönetimi faaliyetinde bulundukları görülmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi kâr yönetiminin aşırı derecede uygulanması mali tablo kullanıcılarına, yatırımcılara ve daha geniş bir ifadeyle ülke ekonomisine zarar vermektedir. Bu sebeple yetkili kuruluşların bu konu üzerinde değerlendirme yapması ve gerekli tedbirleri almasının uygun olacağı düşünülmektedir. Kâr yönetimi yapılarak mali tabloların yansıttığı bilgilerin saptırılması, hem yatırımcıların, hem hissedarların hem de para piyasası oyuncularının yanlış yönlendirilmesine sebep olmaktadır. Bu sorunun ortadan kaldırılması için gerekiyorsa mevzuatta düzenlemeler yapılması, muhasebe ve denetim standartlarının bu uygulamaları önleyecek şekilde düzenlenmesi, bağımsız denetimin ve kurumsal yönetimin etkinliğinin artırılması yönünde çalışmaların yapılması yerinde olacaktır. Firma dışında yapılacak bu düzenlemelerin yanında şirketlerde iç denetimin etkinliğinin artırılması ve yönetim kurullarındaki bağımsız üye sayısının artırılması gibi önlemler de alınabilir.

Çalışmada elde ilen sonuçlar değerlendirilirken çalışmanın kısıtları da göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmanın veri seti oluşturulurken mevduat bankaları ve diğer bankalar ayrımı yapılmış, yatırım ve katılım bankalarının verilerinin kısıtlı olması sebebiyle ayrı ayrı analiz edilmesi mümkün olmamıştır. Şunu da ilave etmek gerekirse mali kesim için yapılan kâr yönetimi çalışmalarında kurgulanan modellemeler konusunda bir fikir birliği mevcut değildir. Bu nedenle sonraki çalışmalarda modelleme konusuna öncelik verilerek, oluşturulan modele yeni değişkenler eklemek veya modelden bazı değişkenler çıkarmak suretiyle yeni modellerin oluşturulması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- ABBAS**, Ahmad (2018). “Earnings Management in Banking Industry and Its Impact on the Firm Value”, **Akrual: Jurnal Akuntansi**, 10 (1), 69-84.
- ACAR**, Fatih (2013). “Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001-2013)”, **ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi**, 1 (2), 15-32.
- ACAR**, Merve (2016). **Kar Yönetimi Uygulamalarında İhtiyari Tahakkuklar ve Tahakkuk İptallerinin Etkisi: Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- AFFES**, Habib ve Tarak Smii (2016). “The Impact of The Audit Quality on That of The Earnings Management: Case Study in Tunisia”, **Journal of Accounting & Marketing**, 5 (3), 1-8.
- AĞCA**, Ahmet ve Şerife Önder (2016). “İşletmelerde Kâr Yönetimi ve Kurumsal Yönetim Yapıları Arasındaki İlişki: BIST Üzerine Bir Uygulama”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, 47, 23-42.
- AHMED**, Anwer S., Carolyn Takeda ve Shawn Thomas (1999). “Bank Loan Loss Provisions: A Reexamination of Capital Management, Earnings Management and Signaling Effects”, **Journal of Accounting & Economics**, 28 (1), 1-25.
- AKGÜÇ**, Öztin (1992). **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, 3. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınları.
- ALALI**, Fatima ve Bikki Jaggi (2011). “Earnings Versus Capital Ratios Management: Role of Bank Types and SFAS 114”, **Review of Quantitive Finance and Accounting**, 36 (1), 105-136.
- ALANTAR**, Doğan (2008). **Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme**, https://www.finanskulup.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/SayY_81_Ekim_2008.pdf, (Erişim Tarihi: 06.05.2022).
- ALHADAB**, Mohammed ve Bassam Al Own (2019). “Earnings Management and Equity Incentives: Evidence from the European Banking Industry”, **International Journal of Accounting and Information Management**, 27 (2), 244-261.

ALİ, Belal ve Hasnah Kamardin (2018). “Real Earnings Management: A Reviews of Literature and Future Research”, **Asian Journal of Finance and Accounting**, 10 (1), 440-456.

ALLEN, Eric J., Chad R. Larson ve Richard G. Sloan (2013). “Accrual Reversals, Earnings and Stock Returns”, **Journal of Accounting & Economics**, 56 (1), 113-119.

ALPAY, Elif Ensari (2021). **Endeks Oluşturulması Vasıtasıyla İşletmelerin Üçlü Sorumluluk Açıklamaları ve Kazanç Yönetimi İlişkisi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

AMIDU, Mohammed ve Haruna Issahaku (2019). “Do Globalisation and Adoption of IFRS by Banks in Africa Lead to Less Earnings Management?”, **Journal of Financial Reporting and Accounting**, 17 (2), 222-248.

ANANDARAJAN, Asokan, Iftekhar Hasan ve Cornelia McCarthy (2007). “Use of Loan Loss Provisions for Capital, Earnings Management and Signalling by Australian Banks”, **Accounting and Finance**, 47 (3), 357-379.

APAK, Sudi ve Arzu TAY (2012). “Osmanlı Devletinin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası’nın Yeri ve Faaliyetleri”, **Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 3, 63-103.

AREN, Selim (2006). “Comparative Evaluation of Models Used in The Determination of Earning Manipulation”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, 31, 35-48.

ARTUN, Tuncay (1983). **İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık**, 2. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınları.

ASHARI, Nasuhiyah ve diğerleri (1994). “Factors Affecting Income Smoothing Among listed Companies in Singapore”, **Accounting and Business Research**, 24 (96), 291-301.

ASOMEDYA (1998). “Günümüzde Bankacılık Sektörünün Durumu”, Kasım Sayısı, 27-41.

ATHANASAKOU, Vasiliki E., Norman C. Strong ve Martin Walker (2009). “Earnings Management or Forecast Guidance to Meet Analyst Expectations”, **Accounting and Business Research**, 9 (1), 3-35.

ATİK, Asuman (2009). “Detecting Income Smoothing Behaviors of Turkish Listed Companies Through Emperical Tests Using Discretionary Accounting Changes”, **Critical Perspectives of Accounting**, 20 (5), 591-613.

ATLI, Yavuz ve Özcan Demir (2015). “Bankacılık Sektörü ve Elazığ’da Bankacılığın Gelişimi”, **Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi**, 1, 111-123.

AYAZ, Hüseyin Fatih (2013). **Panel Veri Analizinde Hausmann Test İstatistiği Örnek Uygulama**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BABER, William R. ve Sok-Hyon Kang Ying Li (2011). “Modeling Discretionary Accrual Reversal and the Balance Sheet as an Earnings Management Constraint”, **The Accounting Review**, 86 (4), 1189-1212.

BAHADIR, Oğuzhan ve Volkan Demir (2007). “Muhasebe Manipülasyonu: Yöntemler ve Teknikler”, **Mali Çözüm Dergisi**, 84, 103-119.

BAKAN, Sumru (2002). “Osmanlı’dan Günümüze Türk Bankacılık Kesimi”, **İktisat Dergisi**, 417, 31-39.

BAKDUR, Alper (2003). **Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri**, 1. Baskı, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

BALTAGI, Badi H. (2005). **Econometric Analysis of Panel Data**, 3. Baskı, Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

BARTH, Mary E., William H. Beaver ve Wayne R. Landsman (1996). “Value-Relevance of Banks’ Fair Value Disclosures under SFAS No. 107”, **The Accounting Review**, 71 (4), 513-537.

BARTH, Mary E., Wayne R. Landsman ve Mark H. Lang (2008). “International Accounting Standarts and Accounting Quality”, **Journal of Accounting Reseach**, 46 (3), 467-498.

BARTON, Jan ve Paul J. Simko (2002). “The Balance Sheet As an Earnings Management Constraint”, **The Accounting Review**, 77, 1-27.

BARTOV, Eli (1993). “The Timing of Asset Sales and Earnings Manipulation”, **The Accounting Review**, 68 (4), 840-855.

BARUA, Abhijit, Steve Lin ve Andrew M. Sbaraglia (2010). “Earnings Management Using Discontinued Operations”, **The Accounting Review**, 85 (5), 1485-1509.

BAŞAR, Mehmet ve Metin Coşkun (2006). **Bankacılık Uygulamaları**, 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

BAYRAKTAR, Kaya (2002). “Osmanlı Bankası’nın Kuruluşu”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2, 71-88.

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2022). Aylık Bülten, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

BEATTY, Anne L., Bin Ke ve Kathy R. Petroni (2002). “Earnings Management to Avoid Earnings Declines across Publicly and Privately Held Banks”, **The Accounting Review**, 77 (3), 547-570.

BEAVER, William H. ve Ellen E. Engel (1996). “Discretionary Behavior With Respect To Allowances for Loan Losses and the Behavior of Security Prices”, **Journal of Accounting & Economics**, 22 (1-3), 177-206.

BEGLEY, Joy (1990). “Debt Covenants and Accounting Choice”, **Journal of Accounting & Economics**, 12 (1-3), 125-139.

BENEISH, Messod D. (1997). “Detecting GAAP Violation: Implications for Assessing Earnings Management among Firms with Extreme Financial Performance”, **Journal of Accounting and Public Policy**, 16 (3), 271-309.

BENEISH, Messod D. (1999). “The Detection of Earnings Manipulation”, **Financial Analysts Journal**, 55 (5), 24-36.

BENEISH, Messod D. (2001). “Earnings Management: A Perspective”, **Managerial Finance**, 27 (12), 3-17.

BERGSTRESSER, Daniel ve Thomas Philippon (2006). “CEO Incentives and Earnings Management”, **Journal of Financial Economics**, 80 (3), 511-529.

BEYER, Anne (2009). “Capital Market Prices, Management Forecasts and Earnings Management”, **The Accounting Review**, 84 (6), 1713-1747.

BHAT, Vasanthakumar N. (1996). “Banks and Income Smoothing: An Emperical Analysis, **Applied Financial Economics**, 6 (6), 505-510.

BHAT, Gauri, Joshua Lee ve Stephen G. Ryan (2020). **Using Loan Loss Indicator by Loan Type to Sharpen the Evaluation of Banks Loan Loss Accruals**, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2490670, (Erişim Tarihi:04.12.2020).

BLASCO, Natividad ve Begona Pelegrin (2006). “A New Methodological Approach for Detecting Income Smoothing in Small Samples: An Application to the Case of Spanish Savings Banks”, **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, 21 (4), 347-372.

BOUVATIER, Vincent ve Laetitia Lepetit (2008). “Banks’ Procyclical Behavior: Does Provisioning Matter?”, **Journal of International Finanacial Markets, Institutions and Money**, 18 (5), 513-526.

BRETON, Gaetan ve Herve Stolowy (2004). “Accounts Manipulation: A Literatur Review and Proposed Conceptual Framework”, **Review of Accounting and Finance**, 3 (1), 5-92.

BROOKS, Rick (1998). **Sun Trust Banks Restates Its Earnings Due to Drop in Loan-Loss Provision**, <https://www.wsj.com/articles/SB91116870961547> 2000, (Erişim Tarihi:21.10.2020).

BROOKS, Chris (2019). **Introductory Econometrics for Finance**, 4. Baskı, Cambridge: Cambridge University Press.

BURGSTAHLER, David ve Ilia Dichev (1997). “Earnings Management to Avoid Earnings Decreases and Losses”, **Journal of Accounting & Economics**, 24, 99-126.

BUSHMAN, Robert M. ve Joseph D. Piotroski (2006). “Financial Reporting Incentives for Conservative Accounting: the Influence of Legal and Political Institutions”, **Journal of Accounting & Economics**, 42 (1-2), 107-148.

BUSHMAN, Robert M. ve Christopher D. Williams (2012). “Accounting Discretion, Loan Loss Provisioning annd Discipline of Banks’ Risk Taking”, **Journal of Accounting & Economics**, 54 (1), 1-18.

BUSHMAN, Robert M. (2014). “Thoughts on Financial Accounting and the Banking Industry”, **Journal of Accounting & Economics**, 58 (2-3), 384-395.

CAHAN, Steven F. (1992). “Investigations on Discretionary Accruals: A Refined Test of Political-Cost Hypothesis”, **The Accounting Review**, 67 (1), 77-95.

CALLAO, Susana ve Jose Ignacio Jarne (2010). “Have IFRS Affected Earnings Management in European Union?”, **Accounting in Europe**, 7 (2), 159-189.

CALLAO, Susana, Jose I. Jarne ve David Wroblewski (2014). “The Development of Earnings Management Research: A Review of Literature from the Three Different Perspectives”, **Theoretical Journal of Accounting**, 79 (135), 135-177.

CAVALLO, Michele ve Giovanni Majnoni (2001). “Do Banks Provision for Bad Loans in Good Times? Empirical Evidence and Policy Implications”, **The World Bank Financial Sector Strategy and Policy Department**, Policy Research Working Paper: 2619.

CENGİZ, Selim, Yusuf Gör ve Serkan Terzi (2016). “Kurumsal Yönetim ve Kazanç Yönetimi Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Şirketler Üzerine Bir Uygulama”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, ICAFR 16 Özel Sayısı, 756-770.

CERASA, Andrea (2008). “CIPS Test for Unit Root in Pnel Data: Further Monte Carlo Results”, **Economics Bulletin**, 3 (16), 1-13.

CHAVEZ, Gonzalo A., Ana C. Silva ve Roy A. Wiggins III (2015). “Earnings Management, Country Governance and Cross-Listing: Evidence from Latin America”, **Global Journal of Emerging Market Economies**, 7 (1), 4-20.

CHEN, Linda H., Dan S. Dhaliwal ve Mark A. Trombley (2007). **The Impact of Earnings Management and Tax Planning on the Information Content of Earnings**, <http://ssrn.com/abstract=1028808>, (Erişim Tarihi: 25.05.2020).

CHEN, Tianran (2010). “Analysis of Accrual-Based Models in Detecting Earnings Management”, **Lingnan Journal of Banking, Finance and Economics**, 2 (1), 58-65.

CHONG, Gin (2006). “Is Income Smoothing Ethical?”, **Journal of Corporate Accounting & Finance**, 18 (1), 41-44.

CHRISTENSEN, Hans B. ve diğ erleri (2015). “Incentives or Standarts: What Determines Accounting QualityChanges Around IFRS Adoption?”, **European Accounting Review**, 24 (1), 31-61.

COFFEE, John C. Jr. (2004). “Gatekeeper Failure and Reform: The Challenge of Fashioning Relevant Reforms”, **Boston University Law Review**, 84, 301-364.

COHEN, Daniel A. ve Paul Zarowin (2010). “Accrual Based and Real Earnings Management Activities Around Seasoned Equity Offerings”, **Journal of Accounting and Economics**, 50 (1), 2-19.

COLLINS, Julie H., Douglas A. Shackelford ve James M. Wahlen (1995). “Bank Differences in the Coordination of Regulatory Capital, Earnings and Taxes”, **Journal of Accounting Research**, 33 (2), 263-291.

COLLINS, Daniel W. ve John McInnis (2011). “The Effect of Cash Flow Forecasts on Accrual Quality and Benchmark Beating”, **Journal of Accounting & Economics**, 51 (3), 219-239.

COMISKEY, Eugene E. ve Charles W. Mulford (2002). **The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices**, New York: John Wiley & Sons Inc.

COPELAND, Ronald M. (1968). “Income Smoothing”, **Journal of Accounting Research**, 6, 101-116.

COPPENS, Laurent ve Erik Peek (2005). “An Analysis of Earnings Management By European Private Firms”, **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, 14 (1), 1-17.

COŞKUN, M. Necat ve diğ erleri (2012). **Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**, İstanbul: TBB Yayınları.

CRISCI, Anna, D’Ambra Antonello ve Angelo Paletta (2014). “ A Panel Data Approach to Evaluvate the Passenger Satisfaction of a Public Transport Service”, **Procedia Economics and Finance**, 17, 231-237.

ÇANKAYA, Fikret ve Mehmet Öz (2001). **Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi: Kamu ve Özel Sermayeli Ticaret Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi**, 1. Baskı, İstanbul: TBB Yayınları.

ÇİVİ, Halil (1985). **Türkiye’de Bankacılık: Teori Uygulama ve Sonuçları**, 1. Baskı, Ankara: Fon Matbaası.

ÇOLAK, Ömer Faruk (2002). **Kriz ve IMF Politikaları**, 1. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.

DAS, Panchanan (2019). **Econometrics in Theory and Practice**, 1. Baskı, India: Springer Nature Singapore Pte. Ltd.

DEANGELO, Elizabeth Linda (1986). “Accounting Numbers as Market Valuation Substitutes: A Study of Management Buyouts of Public Stockholders”, **The Accounting Review**, 61 (3), 400-420.

DECHOW, M. Patricia ve Richard G. Sloan (1991). “Executive Incentives and the Horizon Problem: An Emperical Investigation”, **Journal of Accounting & Economics**, 14 (1), 51-89.

DECHOW, M. Patricia (1994). “Accounting Earningsand Cash Flows As Measures of FirmPerformanceThe Role of Accounting Accruals”, **Journal of Accounting & Economics**, 18, 3-42.

DECHOW, M. Patricia, Richard G. Sloan ve Amy P. Sweeney (1995). “Detecting Earnings Management”, **The Accounting Review**, 70 (2), 193-225.

DECHOW, M. Patricia, Richard G. Sloan ve Amy P. Sweeney (1996). “Causes and Consequences of Earnings Manipulation: An Analysis of Firms Subject to Enforcement Actions by The SEC”, **Contemporary Accounting Research**, 13 (1), 1-36.

DECHOW, M. Patricia, S. P. Kothari ve Ross L. Watts (1998). “The Relation Between Earnings and Cash Flows”, **Journal of Accounting & Economics**, 25 (2), 133-168.

DECHOW, M. Patricia ve Douglas J. Skinner (2000). “Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting, Academics, Practioners and Regulators”, **Accounting Horizons**, 14 (2), 235-250.

DECHOW, M. Patricia ve Ilia D. Dichew (2002). “The Quality of Accruals and Earnings: The Role of Accrual Estimation Errors”, **The Accounting Review**, 77, 35-59.

DECHOW, M. Patricia, Weili Ge ve Catherine Schrand (2010). “Understanding Earnings Quality: A Review of the Proxies, Their Determinants and Their Consequences”, **Journal of Accounting and Economics**, 50 (2-3), 344-401.

DECHOW, M. Patricia, Linda A. Myers ve Catherine Shakespeare (2010). “Fair Value Accounting and Gains from Assets Securization: A Convenient Earnings Management Tool with Compensation Side Benefits”, **Journal of Accounting and Economics**, 49 (1-2), 2-25.

DECHOW, M. Patricia ve diğerleri (2012). “Detecting Earnings Management: A New Approach”, **Journal of Accounting Research**, 50 (2), 275-334.

DEFOND, Mark L. (2002). “Discussion of the Balance Sheet as an Earnings Management Constraint”, **The Accounting Review**, 77, 29-33.

DELİCE, Güven (2015). “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası: 85 Yıllık Bir Geçmişin İzlerinden Tarihe Kayıt Düşmek”, **Ekonomi, İşletme, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 2, 21-55.

DEMPSEY, Stephen J., Herbert G. Hunt III ve Nicholas W. Schroeder (1993). “Earnings Management and Corporate Ownership Structure: An Examination of Extraordinary Item Reporting”, **Journal of Business Finance and Accounting**, 20 (4), 479-500.

DEORGE, François, Jayendu Patel ve Richard Zeckhauser (1999). “Earnings Management to Exceed Thresholds”, **The Journal of Business**, 72 (1), 1-33.

DİNÇER, Ahmet (2006). **Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler**, 1. Baskı, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

DOĞAN, Ufuk (2022). **Türk Bankacılık Sektöründe Kar Yönetimi Üzerine Bir Araştırma**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

DUMONTIER, Pascal, Ridha Shabou ve Neila Boulila Taktak (2010). “Income Smoothing Practices: Evidence from Banks Operating in OECD Countries”, **International Journal of Economics and Finance**, 2 (4), 140-150.

DUNSTAN, Keitha ve diğerleri (2013). “Earnings Quality and The Adoption of IFRS-Based Accounting Standarts”, **Asian Review of Accounting**, 21 (1), 53-73.

ECKEL, Norm (1981). “The Income Smoothing Hypothesis Revisited”, **Abacus**, 17 (1), 28-40.

EL DIRI, Malek (2018). **Introduction to Earnings Management**, 1. Baskı, Switzerland: Springer International Publishing AG.

EL SOOD, Heba Abou (2012). “Loan Loss Provisioning and Income Smoothing in US Banks Pre and Post the Financial Crisis”, **International Review of Financial Analysis**, 25, 64-72.

ERGİN, Emre (2011). “Income Smoothing: Evidence from Turkey”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1 (2), 27-38.

ERTUĞRUL, Ahmet ve Osman Zaim (1996). **Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim ve Kantitatif Analiz**, 1. Baskı, Ankara: İşletme ve Finans Yayınları.

EVANS, Mark E. ve diğerleri (2015). “Reporting Regulatory Environments and Earnings Management: U.S. and Non-U.S. Firms Using U.S. GAAP or IFRS”, **The Accounting Review**, 90 (5), 1969-1994.

EWERT, Ralf ve Alfred Wagenhofer (2005). “Economic Effects of Tightening Accounting Standarts to Restrict Earnings Management”, **The Accounting Review**, 80, (4), 1101-1124.

FEDYK, Tatiana, Zvi Singer ve Theodore Sougiannis (2019). **The Accrual Anomaly: Accrual Originations, Accrual Reversals and Resolutiob of Ancertainty**, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1466356, (Erişim Tarihi:20.10.2020).

FENG, Mei, Jeffrey D. Gramlich ve Sanjay Gupta (2009). “Special Purpose Vehicles: Empirical Evidence on Determenants and Earnings Management”, **The Accounting Review**, 84 (6), 1833-1876.

FIECHTER, Peter ve Conrad Meyer (2010). **Big Bath Accounting Using Fair Value Measurement Discretion During the Finanacial Cirisis**,

<http://www.business.uzh.ch/dam/jcr:ffffff-82fd-0756-ffff-ffffc254b3fe/Fiechter.pdf>

(Erişim Tarihi: 11.11.2020).

FISCHER, Marilyn ve Kenneth Rosenzweig (1995). “Attitudes of Students and Accounting Practitioners Concerning the Ethical Acceptability of Earnings Management”, **Journal of Business Ethics**, 14 (6), 433-444.

FONSECA, Ana Rosa ve Francisco Gonzales (2008). “Cross-Country Determinants of Bank Income Smoothing by Managing Loan Loss Provisions”, **Journal of Banking and Finance**, 32 (2), 217-228.

FRANCIS, Jennifer, Katherine Schipper ve Linda Vincent (2003). “The Relative and Incremental Explanatory Power of Earnings and Alternative (to Earnings) Performance Measures for Returns”, **Contemporary Accounting Research**, 20 (1), 121-164.

GHOSH, Saibal (2007). “Loan Loss Provisions, Earnings, Capital Management and Signalling: Evidence from Indian Banks”, **Global Economic Review**, 36 (2), 121-136.

GIROUX, Gary (2006). **Earnings Magic and The Unbalance Sheet: The Search for Financial Reality**, 10. Baskı, New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

GOEL, Sandeep (2016). “The Earnings Management Motivation: Accrual Accounting vs. Cash Accounting”, **Australasian Accounting, Business and Finance Journal**, 10 (3), 48-66.

GOEL, Anand Mohan ve Anjan V. Thakor (2003). “Why Do Firms Smooth Earnings?”, **The Journal of Business**, 76 (1), 151-192.

GORDON, Myron J. (1964). “Postulates, Principles and Research in Accounting”, **The Accounting Review**, 39 (2), 251-263.

GÖÇER, Kenan (2011). “Bankacılığımızda Tekâmül ve Emlak ve Eytam Bankası”, **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 1, 109-113.

GRAHAM, John R., Campbell R. Harvey ve Shiva Rajgopal (2005). “The Economic Implications of Corporate Financial Reporting”, **Journal of Accounting & Economics**, 40 (1-3), 3-73.

GRAY, Robert P. (2006). **The Allowance for Loan Losses and Earnings Management**, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=598482, (Erişim Tarihi: 01.01.2021).

GREENAWALT, Mary Brady ve Joseph F. Sinkey Jr. (198). “Bank Loan Loss Provisions and the Income Smoothing Hypothesis: An emperical Analysis, 1976-1984”, **Journal of Financial Services Research**, 1 (4), 301-318.

GREENE, William H. (2008). **Econometric Analysis**, 6. Baskı, New Jersey: Pearson Prentice Hall.

GUAY, Wayne R., S. P. Kothari ve Ross L. Watts (1996). “A Market-Based Evaluation of Discretionary Accrual Models”, **Journal of Accounting Research**, 34, 83-105.

GUIDRY, Flora, Andrew J. Leone ve Steve Rock (1999). “Earnings-Based Bonus Plans and Earnings Management by Business-Unit Managers”, **Journal of Accounting & Economics**, 26 (1-3), 113-142.

GUJARATI, Damodar N. (2004). **Basic Econometrics**, California: The McGraw Hill Companies.

GUNNY, Katherine A. (2010). “The Relation Between Earnings Management Using Real Activities Manipulation and Future Performance: Evidence from Meeting Earnings Benchmarks”, **Contemporary Accounting Research**, 27 (3), 855-888.

GÜÇLÜ, Hakan (2020). **Türk Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı**, http://www.hakanguclu.com/calismalar/Bankacilik_Sektoru_Yeniden_Yapilandirma_Programi.pdf, (Erişim Tarihi:28.01.2020).

HAMDI, Faouzi Mohamed ve Mohamed Ali Zarai (2013). “Perspectives of Earnings Management in Islamic Banking Institutions”, **International Journal of Business and Management Invention**, 2 (9), 26-38.

HANSEN, Glen (2015). “Managerial Discretion Over Loan Loss Reserves During the Global Financial Crisis”, **The International Journal of Business and Finance Research**, 9 (1), 51-61.

HASAN, Iftexhar ve Larry D. Wall (2004). “Determinants of the Loan Loss Allowance: Some Cross-Country Comparisons”, **The Financial Review**, 39 (1), 129-152.

HEALY, Paul M. (1985). “The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions”, **Journal of Accounting & Economics**, 7 (1-3), 85-107.

HEALY, Paul M. ve James M. Wahlen (1999). “A Review of The Earnings Management Literature and Its Implications for Standart Setting”, **Accounting Horizons**, 13 (4), 365-383.

HEPWORTH, Samuel R. (1953). “Smoothing Periodic Income”, **The Accounting Review**, 28 (1), 32-39.

HODGES, Ron, Caridad Marti ve Maria Jose Arcas Pellicer (2020). **Earnings Management in English Local Governments: Determinig Factors and Instruments**, [http://www.aeca1.org/pub/on_line/comunicaciones_xviiicongresoaecca /cd/19f.pdf](http://www.aeca1.org/pub/on_line/comunicaciones_xviiicongresoaecca/cd/19f.pdf), (Erişim Tarihi:17.05.2020).

HRIBAR, Paul, Nicole Thorn Jenkins ve W. Bruce Johnson (2006). “Stock Repurchases as an Earnings Management Device”, **Journal of Accounting & Economics**, 41 (1-2), 3-27.

HSU, Pei-Hui ve Youan (Robert) Lin (2016). “Fair Value Accounting and Earnings Management”, **Eurasian Journal of Business and Management**, 4 (2),41-54.

HUIZINGA, Harry ve Luc Laeven (2012). “Bank Valuation and Accounting Discretion During a Financial Crisis”, **Journal of Financial Economics**, 106 (3), 614-634.

HUNTON, James E., Cheri R. Mazza ve Ruth Ann Mceven (2011). “Fair Value (U.S. GAAP) and Entity Specific Measurements for Performance Obligation: The Potential Mitigating Effect of Benchmarks on Earnings Managements”, **Journal of Behavioral Finance**, 12 (2), 68-77.

IATRIDIS, George ve George Kadorinis (2009). “Earnings Management and Firm Financial Motives: A Financial Investigation of UK Listed Firms”, **International Reviews of Financial Analysis**, 18 (4), 164-173.

INDJEJIKIAN, Raffi J. (1999). “Performance Evaluation and Compensation Research: An Agency Perspective”, **Accounting Horizons**, 13 (2), 147-157.

İLOĞLU, Asım Süreyya (1964). “Türkiye’de Zirai Kredi ve T.C. Ziraat Bankası”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 15, 89-118.

JIN, Justin, Kiridaran Kanagaretnam ve Gerarld J. Lobo (2016). “Discretion in Banks Loan Loss Allowance, Risk Taking and Earnings Management”, **Accounting and Finance**, 58 (1), 171-193.

JONES, Jennifer J. (1991). “Earnings Management During Import Relief Investigations”, **Journal of Accounting Research**, 29 (2), 1993-228.

JUSHAN, Bai ve Serena NG (2002). “Determining the Number of Factors in Approximate Factor Models”, **Econometrica**, 70 (1), 191-221.

KABADAYI, Nurcan ve Abdullah Tekin (2011). “Kazanç Yönetimi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, 14 (1-2), 127-159.

KANAGARETNAM, Kiridaran, Gerald J. Robo ve Robert Mathieu (2003). “Managerial Incentives for Income Smoothing Through Bank Loan Loss Provisions”, **Review of Quantitive Finance and Accounting**, 20 (1), 63-80.

KARAİBRAHİMOĞLU, Yasemin (2010). **The Role of Corporate Governance on Earnings Management: Quaterly Evidence from Turkey**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir.

KARLUK, Rıdvan (2014). **Türkiye Ekonomisi: Cumhuriyetin İlanından Günümüze Yapısal Dönüşüm**, 13. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım.

KAZEMIAN, Soheil ve Zuraidah Mohd Sanusi (2015). “Earnings Management and Ownership Structure”, **Procedia Economics and Finance**, 31, 618-624.

KEPENEK, Yakup ve Nurhan Yentürk (2005). **Türkiye Ekonomisi**, 17. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

KESKİN, Ekrem ve diğerleri (2008). **50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

KESKİN, Ekrem ve diğerleri (2019). **60. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2018**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

KIM, Myung-Sun ve William Kross (1998). “The Impact of the 1989 Change in Bank Capital Standards on Loan Loss Provisions and Loan Write-Offs”, **Journal of Accounting & Economics**, 25 (1), 69-99.

KWAK, Wikil, Ho-Young Lee ve Vivek Mande (2009). “Institutional Ownership and Income Smoothing by Japanese Banks through Loan Loss Provisions”, **Review of Pasific Basin Financial Markets and Policies**, 12 (2), 219-243.

LANG, Mark, Jana Smith Raedy ve Michelle Higgins Yetman (2003). “How Representative Are Firms That are Cross-Listed in the United States: An Analysis of Accounting Quality”, **Journal of Accounting Research**, 41 (2), 363-386.

LEE, Brian B. ve William Vetter (2015). “critical Evaluvation of Accrual Models in Earnings Management studies”, **Journal of Accounting and Finance**, 15 (1), 62-71.

LEUZ, Christian, Dhananjay Nanda ve Peter D. Wysocki (2003). “Earnings Management and Investor Protection: An International Comparison”, **Journal of Financial Economics**, 69 (3), 505-527.

LEV, Baruch (1989). “On the Usefulness of Earnings and Earnings Research: Lessons and Directions from Two Decades of Empirical Research”, **Journal of Accounting Research**, 27, 153-192.

LEVENTIS, Stergios, Panagiotis E. Dimitropoulos ve Asokan Anandarajan (2011). “Loan Loss Provisions, Earnings Management and Capital Management under IFRS: The Case of EU Commercial Banks”, **Journal of Financial Services Research**, 40 (1-2), 103-122.

LI, Si ve Nivine Richie (2016). “Income Smoothing and The Cost of Debt”, **China Journal of Accounting Research**, 9 (3), 175-190.

LIANG, Pierre Jinghong (2004). “Equilibrium Earnings Management, Incentive Contracts and Accounting Standarts”, **Contemporary Accounting Research**, 21 (3), 685-717.

LO, Kin (2008). “Earnings Management and Earnings Quality”, **Journal of Accounting & Economics**, 45, 350-357.

LOBO, Gerald J. ve Dong-Hoon Yang (2001). “Bank Managers’ Heterogeneous Decisions on Discretionary Loan Loss Provisions”, **Review of Quantitive Finance and Accounting**, 16 (3), 223-250.

LOPES, Ana Paula (2018). “Audit Quality and Earnings Management: Evidence from Portugal”, **Athens Journal of Business & Economics**, 4 (2), 179-192.

MA, Christopher K. (1988). “Loan Loss Reserves and Income Smoothing: the Experience in the U.S. Banking Industry”, **Journal of Business Finance and Accounting**, 15 (4), 487-497.

MAKHAIEL, Nargis K. B. (2015). “New Perspective of Earnings Management: The Effect of Outsiders’ Requirements on Managerial Choice of Earnings Management Mechanisms”, **Review of Contemporary Business Research**, 4 (1), 58-77.

McNICHOLS, Maureen F. (2000). “Research Design Issues in Earnings Management Studies”, **Journal of Accounting and Public Policy**, 19 (4-5), 313-345.

McVAY, Sarah Elizabeth (2006). “Earnings Management Using Classification Shifting: An Examination of Core Earnings and Special Items”, **The Accounting Review**, 81 (3), 501-531.

MOEHRLE, Stephen R. (2002). “Do Firms Use Restructuring Charges Reversals to Meets Earnings Targets?”, **The Accounting Review**, 77 (2), 397-413.

MOHANRAM, Partha S. (2014). “Analysts’ Cash Flow Forecasts and the Decline of the Accrual Anomaly”, **Contemporary Accounting Research**, 31 (4), 1143-1170.

MOYER, Susan E. (1990). “Capital Adequacy Ratio Regulations and Accounting Choices in Commercial Banks”, **Journal of Accounting & Economics**, 13 (2), 123-154.

MOSES, Douglas O. (1987). “Income Smoothing and Incentives: Emperical Tests Using Accounting Changes”, **The Accounting Review**, 62 (2), 358-377.

NEEDLES, Belvered E. Jr., Marian Powers ve Y. Bora Senyigit (2018). “Earnings Management: A Review of Selected Cases”, **Muhasebe Enstitüsü Dergisi**, 16 (59), 23-36.

NABAKT, Younes (2018). **Tahakkuk ve İşlem Esaslı Kâr Yönetiminin Firma Değeri Üzerine Etkisi: Tahran Borsası'na Kayıtlı Firmalar Üzerine Bir Araştırma**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

NNADI, Matthias, Kamil Omoteso ve Yi Yu (2015). “Does Regulatory Environment Affect Earnings Management in Transitional Economies? An Empirical Examination of the Financial Reporting Quality of Cross-Listed Firms of China and Hong Kong”, **International Finance Review**, 16, 245-276.

O'BRIEN, Patricia C. (2005). “Discussion of Earnings Management through Transaction Structuring: Contingent convertible Debt and Diluted Earnings per Share”, **Journal of Accounting Research**, 43 (2), 245-250.

OLSON, Dennis ve Taisier A. Zoubi (2014). “The Determinants of Loan Loss and Allowances for MENA Banks Simultaneous Equation and Three-Stage Approaches”, **Journal of Islamic Accounting and Business Research**, 5 (1), 98-120.

OLSZAK, Malgorzata ve diğerleri (2017). “What Drives Heterogeneity of Cyclicity of Loan Loss Provisions in the EU?”, **Journal of Financial Services Research**, 51 (1), 55-96.

OOSTERBOSCH, R.J.J. Van (2009). **Earnings Management in Banking Industry: The Consequences of IFRS Implementation on Discretionary Use of Loan Loss Provisions**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erasmus University Rotterdam, Rotterdam.

ORTABAĞ, Erol (2018). **Osmanlı İmparatorluğunda Bankacılığın Gelişimi ve Regülasyon**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

OZILI, Peterson K. (2017). “Banks Earnings Management and Income Smoothing Using Commission and Fee Income: A European Context”, **International Journal of Managerial Finance**, 13 (4), 419-439.

OZILI, Peterson K. ve Erick Outa (2017). “Bank Loan Loss Provisions Research: A Review, **Borsa İstanbul Review**, 17 (3), 144-163.

ÖZDEMİR, Biltekin (2010). **Osmanlı Devleti Dış Borçları:1854-1954 Döneminde 100 Yıl Süren Boyunduruk**, 2. Baskı, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını.

ÖZDEMİR, Zekai (2005). “Bilanço Yapısı İtibariyle Türk Bankacılık Sistemi”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 50, 867-899.

ÖZTÜRK, Serdar ve Bekir Gövdere (2010). “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, 15 (1), 377-397.

PAL, Avishek ve PKT Prakash (2017). **Practical Time Series Analysis**, 1. Baskı, Birmingham: Packt Publishing Ltd.

PARASIZ, İlker (1998). **75 Yılda Paranın Serüveni: Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi**, 1. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

PARASIZ, İlker (2009). **Para, Banka ve Finansal Piyasalar**,9. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi.

PARASIZ, İlker (2011). **Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık**,1. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi.

PARFET, William U. (2000). “Accounting Subjectivity and Earnings Management: A Preparer Perspective”, **Accounting Horizons**, 14 (4), 481-488.

PENG, Mike W. ve Weichieh Su (2014). “Cross Listing and the Scope of the Firm”, **Journal of World Business**, 49, 42-50.

PETROVITS, Christine M. (2006). “Corporate-Sponsored Foundations and Earnings Management”, **Journal of Accounting & Economics**, 41 (3), 335-362.

PHILIPS, John, Morton Pincus ve Sonja Olhott Rego (2003). “Earnings Management: New Evidence Based on Deferred Tax Expense”, **The Accounting Review**, 78 (2), 491-521.

POMPILI, Marco ve Tutino Marco (2018). “Fair Value Accounting and Management Opportunism on Earnings Management in Banking Sector: First Evidence”, **Corporate Ownership & Control**, 15 (2), 59-69.

PRAWITT, Douglas F., Jason L. Smith ve David A. Wood (2009). “Internal Audit Quality and Earnings Management”, **The Accounting Review**, 84 (4), 1255-1280.

QUAGLI, Alberto ve Maurizio Ricciardi (2010). **The IAS-39 October Amendment As Another Opportunity of Earnings Management: An Analysis of European Banks Industry**, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1639925, (Erişim Tarihi: 15.11.2020).

RIVARD, Richard J., Eugene Bland ve Gay B. Hatfield Morris (2003). “Income Smoothing Behavior of US Banks Under Revised International Capital Requirements”, **International Advances in Economic Research**, 9 (4), 288-294.

RONEN, Joshua ve Verda (Lewinstein) Yaari (2008). **Earnings Management: Emerging Insights in Theory, Practice and Research**, 1. Baskı, New York: Springer Science Business Media LLC.

ROYCHOWDHURY, Sugata (2006). “Earnings Management Through Real Activities Manipulation”, **Journal of Accounting & Economics**, 42 (3), 335-370.

RUDRA, Titas ve Dipanjan Bhattacharjee (2012). “Does IFRs Influence Earnings Management? Evidence from India”, **Journal of Management Research**, 4 (1), 1-13.

SARAFIDIS, Vasilis ve Tom Wansbeek (2012). “Cross-Sectional Dependence in Panel Data Analysis”, **Econometric Reviews**, 31 (5), 483-531.

SCHIPPER, Katherine (1989). “Commentary on Earnings Management”, **Accounting Horizons**, 3, 91-102.

SCHOLES, Myron S., G. Peter Wilson ve Mark A. Wolfson (1990). “Tax Planning, Regular Capital Planing and Financial Reporting Strategy for Commercial Banks”, **The Review of Financial Studies**, 3 (4), 625-650.

SCHROEDER, Richard ve Suzanne Sevin (2005). “Earnings Management: Evidence from SFAS No. 142 Reporting”, **Managerial Auditing Journal**, 20 (1), 47-54.

SCOTT, William R. (2015). **Financial Accounting Theory**, 7. Baskı, Toronto: Pearson Canada Inc.

SHRIEVES, Ronald E. ve Drew Dahl (2003). “Discretionary Accounting and the Behavior of Japanese Banks Under Financial Duress”, **Journal of Banking and Finance**, 27 (7), 1219-1243.

SKINNER, Douglas J. ve Richard G. Sloan (2002). “Earnings Surprises, Growth Expectations and Stock Returns or Don’t Let an Earnings Torpedo Sink Your Portfolio”, **Review of Accounting Studies**, 7, 289-312.

SONG, Chang Yoon, Wayne B. Thomas ve Han Yi (2010). “Value Relevance of FAS No. 157 Fair Value Hierarchy Information and the Impact of Corporate Governance Mechanism”, **The Accounting Review**, 85 (4), 1375-1410.

SPATHIS, Charalambos T. (2002). “Detecting False Financial Statements Using Published Data: Some Evidence from Greece”, **Managerial Auditing Journal**, 17 (4), 179-191.

STOCK, James H. ve Mark W. Watson (2020). **Introduction to Econometrics**, 4 th Edition, London: Pearson Education Limited.

SU, Steve Yu Shou (2007). “Optimal Smoothing of Profit Via Overhead Allocation”, **Abacus**, 43 (2), 136-155.

SUBRAMANYAM, K. R. (1996). “The Pricing of discretionary Accruals”, **Journal of Accounting & Economics**, 22 (1-3), 249-281.

SUNDBIK, Dennis (2017). “A Review of Earnings Management in Private Firms in Response to Tax Rate Changes”, **Nordic Tax Journal**, 1, 151-161.

SÜMER, Gökhan (2016). “Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 18 (2), 485-508.

ŞAHİN, Hüseyin (2013). **Türkiye Ekonomisi**, 13. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2022). Bankalar, https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_Listesi.asp?tarih=31/12/2021, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

TENDELOO, Brenda Van ve Ann Vanstraelen (2005). “Earning Management under German GAAP versus IFRS”, **European Accounting Review**, 14 (1), 155-180.

TEZEL, Yahya Sezai (2015). **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**, 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) (2022), Bankalar, <http://www.tkbb.org.tr/banka-bilgileri>, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

TUĞCU, Can T. (2018). “Panel Data Analysis in the Energy-Growth Nexus”, Editör: Angeliki N. Menegaki, **The Economics and Econometrics of the Energy-Growth Nexus**, Greece: Academic Press.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2022). Ulusal Hesaplar, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=D%C3%B6nemsellik-Gayrisafi-Yurt%C4%B0%C3%A7i-Has%C4%B1la-IV.-%C3%87eyrek:-Ekim-Aral%C4%B1k-2021-45548&dil=1>, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

UĞURLU, Erginbay (2015). **Panel Veri Ekonometrisi Üzerine Genel Bakış**, <https://www.researchgate.net/publication/281647166>, (Erişim Tarihi:19.01.2021).

WALKER, Martin (2013). “How Far Can We Trust Earnings Numbers? What Research Tell Us About Earnings Management”, **Accounting And Business Research**, 43 (4), 445-481.

WALL, Larry D. ve Timothy W. Koch (2000). “Bank Loan Loss Accounting: A Review of Theoretical and Empirical Evidence”, **Federal Reserve Bank of Atlanta Economic Review**, 85 (2), 1-19.

WATTS, Ross L. (2003a). “Conservatism in Accounting Part I: Explanations and Implications”, **Accounting Horizons**, 17 (3), 207-221.

WATTS, Ross L. (2003b). “Conservatism in Accounting Part II: Evidence and Research Opportunities”, **The Bradley Policy Research Center Financial Research and Policy Working Paper No. FR 03-25**, <http://ssrn.com/abstract=438662>, (Erişim Tarihi:29.06.2020).

WATTS, Ross L. ve Jerold L. Zimmerman (1978). “Towards a Positive Theory of The Determination of Accounting Standards”, **The Accounting Review**, 53 (1), 112-134.

WATTS, Ross L. ve Jerold L. Zimmerman (1990). “Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective”, **The Accounting Review**, 65 (1), 131-156.

WETMORE, Jill L. ve John R. Brick (1994). “Loan-Loss Provisions of Commercial Banks and Adequate Disclosure: A Note”, **Journal of Economics and Business**, 46 (4), 299-305.

WOODWARD, Wayne A., Gray Henry L. ve Elliot Alan C. (2017). **Applied Time Series with R**, 2. Baskı, London: CRC Press Group.

WU, Amely (2016). **Classification Shifting As An Earnings Management Tool Among European Firms**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erasmus University Rotterdam, Rotterdam.

YAŞAR, Alpaslan (2013). “Big Four Auditor’ Audit Quality and Earnings Management: Evidence from Turkish Stock Market”, **International Journal of Business and Social Science**, 4 (7), 153-163.

YE, Jianming (2007). **Accounting Accruals and Test of Earnings Management**, <http://ssrn.com/abstract=1003101>, (Erişim Tarihi:21.07.2020).

YEP (Yeni Ekonomik Program) (2019). <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2018/10/yeni-ekonomi-programi.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

YETİZ, Filiz (2016). “Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9, 107-117.

YURDAKUL, Hüseyin (2014). **Kâr Yönetimi ve Borsa İstanbul (BİST) Şirketleri Üzerinde Ampirik Bir Araştırma**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

ZANG, Amy Y. (2012). “Evidence on the Trade-Off between Real Activities Manipulation and Accrual Based Earnings Management”, **The Accounting Review**, 87 (2), 675-703.

ZARAKOLU, Avni (1974). **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayını.

ZEGHAL, Daniel, Sonda Chtourou ve Yosra Mnif Sellami (2011). “An Alysis of the Effect of Mandotory Adoption of IAS/IFRS on Earnings Management”, **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, 20 (2), 61-72.

